

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.

Zespół (fond) 4.

Zbiór rękopisów Biblioteki Baworowskich

Dział (opys) 1

1303. Prawo rzymskie, Zwięzły wykład prawa rzymskiego na podstawie Konstytucyj
Justyniańskich (pocz. XIX w.).

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Львівська наукова
бібліотека
ім. В. Стефаника
АН УРСР

ВІДДІЛ РУКОПИСІВ

Бав. 1303

Зак. 3058-4000

VIII A. 90

N° 6324.

MARCELLI
CZARNECKI

Pravo Rzymskie
Księga Pierwsza
Tytuł Pierwszy

O Sprawiedliwości i Prawie

§. De Iustitia & Jure: / (1.)

(1.) D.I.

§.2/ est conformitas
actionum subditorum
alterarum cum legi-
bus, quae in civitate
obtinent ex imperan-
tis praescripto.

§.1. Sprawiedliwość, jest stałą i nieodmienną
wolą, oddawania każdemu tego, co do niego
należy, czyli, est constans et perpetua volun-
tas, jus suum cuique tribuendi, — Defini-
cja ta pochodzi od Stoików którzy każdemu
cnoty podobną, dawali definicyę. C. de L. I. 17.

§.2. Sprawiedliwość jest wewnętrzna: / interna: /
czyli Subiektywno wzięta, i zewnętrzna: / externa: /

czyli Obiektem uważano, pierwsza właśnie jest
ta której daliśmy definicyę. §. 1. §. druga zaś
jest zgodności Obywatelskich czynności równo-
żnych, z prawami przez panującego Stanowio-
nemi. (2.)

§. 3. Sprawiedliwość podziela się i. t. c. na 1mo Ogól-
ną. §. Universalis. §. i Szerególną. §. Particularis. §.
2do in Expletriem & Atributivem. 3^{cie} in Distri-
butivam & Commutativam. — objaśnimy każ-
dy w szerególności gadunek.

§. 1. §. Iustitia uni- §. 4. Sprawiedliwość Ogólna. §. Universalis Iusti-
versalis constat in tia. §. zawisła na wykonywaniu wszelkich cnót
exercitio omnium virtutum ergo ali-
os. — względem innych (2) szerególna zaś. §. Particularis. §.
§. 2. §. Iustitia particu- zawisła na wstrzeźliwości względem nie
laris constat in ab-
stinencia ab injusti-
lucni cupiditate. —

Dusz

2.
Duszney zdobyczy, czyli na wytkonywaniu szerególnych powinności. (27) Podział ten sprawiedliwości na Ogólną i Szerególną, winien swojy początek Arystotelesowi —

§. 5. Drugi gatunek Sprawiedliwości explectria i Atributiva Augo Grocivus, wynalazł, macy prawie toż samo co Sprawiedliwość zewnętrzną i Wewnętrzną — Sprawiedliwość rozdaowniczą / explectria / która każdemu to oddać a prawem mogło by być wymuszonem, iest to powinność doskonała — Sprawiedliwość zaś Doobna / Atributiva / która każdemu oddać to, co Dusznie mu się należy, iest to powinność niedoskonała, re: wnątrnie wymuszoną być nie może, czyli quod cuiq; tribuit, quod officij magis et Voluntatis est, quam juris perfecti & Necessitatis. —

§. 6. Podział Sprawiedliwości na Distributivam
& Commutativam, wypływa z podziału Sprawie-
dliwości Szerególniej - Justitia Commutativa jest
ta która szerególniej bzie się rzeczj niż Osoby
ktorej wymiera, a Justitia distributiva, która wię-
kierzj ma wzgląd na Osobę, której się oddaje
sprawiedliwość, niżeli na rzeczj. -

§. 7. Ustawa czyli Lex, jest nakaz naj-
wyższy w Krainie, Obowiązującyj wszy-
stkich Obywateli, ażeby stosownie do niego, czyn-
ności swoj wykonywali - L. 17 D. de L.

§. 8. Jurisprudencya, podług definicyi Justiniana,
jest boskich, i ludzkich rzeczj znaiomości spra-
wiedliwości, i niesprawiedliwości Nauka, lecz to-
ższa jest definicya, - że Jurisprudencya jest
znaiomości praw, polegająca i możności onych

za stosowywania w zachodzących przypadkach,

§.9. u Prymian jus prawo, początkowo znaczy-

To wszelkie ustanowienie, bądź z Prawa Natu-

ry, lub z Prawa Narodoio pochodzące, bądź

też od Osoby, która ma moc Stanowienia praw.

- Jus. pochodzi od wyrazu jubere, rozkazywać,

a podług, sviadectwa. Feitusa, znaczy to to być

samo co jussum.

§.10. Jus w rozmaitych bierze się znaczeniach, i tak:

1° bierze się za to co się każdemu należy, i kaźde-
mu się oddać. — (1.)

2° za miejsce w którym się odbywa Sądowanie.
two — (2.)

3° za Jurysprudencya. —

4° za Ustawę czyli przepis: laxi / §.9. D. de SS.

5° za Zbiór praw jednego rodzaju —

6° Jus bierze się obiektywie i Subiektywie,

in pier

11. / quod jus
continetur & cui:
que tribuetur
f.2. / pro loco v tri-
bunali in quo jus
dicitur. —

z Wyroków rednorgodnych sądowych.—

Tomaczenie Urazce, iest albo Grammatyczne,
albo Loicane, pierwsi bardnicy na Nowa iuz na
sens prawa, uwaria, drugie bardnicy na sposob
iakim sie Tomaczy ma wzglad i to iest thia-
kie:— 1° rozciagle /: extensiva: /, 2° sciste /: restri-
ctiva: / i 3° objaśniajace /: declarativa: /—

Tomaczenie rozciagle /: interpretatio extensiva: /
to byto gdy sens prawa bardnicy sie rozciagal
a nizeli Nowa iego byto bowiem axioma, ubi
eadem est ratio, ibi eadem est juris dispositio.—

/:1:/ quando ratio
legis latius ver-
bis patet.—
/:2:/ quando verba
legis, latius ratione
patent.—
/:3:/ quando verba
legis cum ejusdem
ratione pari passu
ambulant.—

L.1. §.1. D. de Constitut. — Tomaczenie sciste /: re-
strictiva: /, gdy bardnicy sie na Nowa prawa, niz
na iego sens uwaria /: 2° Tomaczenie objaśniaj-
ace /: declarativa: /, gdy Nowa prawa, i tresi iego w
jednem biora sie znaczeniu.— /:3:/—

§.12. — Przymianie rozmaite nadawali nazwiska
uciszym sie i praktykujacym w prawie ena-
iczy

iących je doskonale, zwali Juriskonstultami, — ten
zas który umiał na pamięć prawa, nie rozumie-
jąc ich zwad się Legulejus, — Jurisciens, który
pamiętał prawa lecz nie umiał je zastosowy-
wać, — doskonałego Prawnika, lecz na źle u-
zywającego, swej nauki zwali Babulista, — na-
bывающий wiadomości prawnej, przez praktykę
zwad się Empiricus. —

Tytuł Drugi

o Prawie Przyrodzonem, — Narodów i
Cywilnem —

§. de Jure Naturali — Gentium & Civili.

§. 13. Przymianie dzielili prawo, na Publiczne: jus publicum: i na prywatne: jus privatum: — Tam-
to dotyczyło się użytku całego Państwa, to zaś
do użytku szczególnych osób.

§. 14. Prawo prywatne albo pochodziło z nadzu-
ralnych przepisów, albo z Narodów albo z wywó-
dzeń

nych; z tąd prawo prywatne dzieliło się na Na-
turalne: / jus naturale: /, na narodów: / gentium: /
i cywilne: / civile: / S. 4. Inst. de J. et J.—

S. 15. Prawo Natury znaczyło to przepisy, których
przyrodzenie wszystkich nauczyło zwierząt, nie
tylko rodzajowi ludzkiemu własnych, lecz wszy-
tkim zwierzętom, wspólne jest które na powie-
trzu, ziemi lub wodzie żyją— pr. Inst. h. 4. S. 1.

S. 3. D. de J. et J. Prawo Narodów ras' iest: / sto-
sownie do rozuznienia Prymian: / którego rodzaju
ludzki używa, i które samych ludzi dotycze się
S. 1. S. 4. D. de J. et J. Prawo Cywilne ras' iest

które niiby Obywatelom sturzyło: / quod quasi ci-
vitate proprium est: / — S. 9. D. de J. et J.—

To Prawo Cywilne albo sturzyło samym tylko
Prymianom i zwado się jus quiritium, albo
Obywatelom w Państwie Prymiskim osiadłym

ito

i to było jus civium omnium orbis Romani.

§. 1. Scribere
znaczył to samo
co promulgare

§. 16. Prawo Rzymskie dzieliło się ierzecz na cywilne, §: jus civile: § i na Pretorskie §: jus praetorium s. honorarium: §. — W tym znaczeniu Prawo Cywilne uwarane, było to które się składało z praw §: ex legibus: § plebiscitów, senatus Konsultów, Dekretów panujących, i z powagi biegłych §: auctoritate prudentium: §. — Prawo zaś Pretorskie było to które ustanowidy Pretorowie, mający moc po prawianiu, dodawania, powiększania prawa cywilnego, dla publicznego użytku L. 7. 8. D. de J. et J.

§. 17. Dzieleno prawo na pisane §: scriptum: § i nie pisane §: non scriptum: §. §. podług tego czyli Prawo było publikowane i ogłoszone, czyli też przez zwyczaj, obowiązywało, — Pierwsze składały 1° Prawa §: leges: §. — 2° Senatus Konsulta

6
3° Plebiscita - 4° Principum Plebta - 5°

Magistratum Edicta Co^o Responso Pruden-
tum; wyjaśniemy każdy w szczególności po-
dziat.

§. 18. Prawo lex, znaczyło Uchwałę Senatu,
potwierdzoną i ustanowioną, przez cały Naród
Rzymski na Sejm zgromadzony - Plebis-
citu była Uchwała ludu: plebs: Rzymskie-
go; ustanowiona na ządanie Urzędnika lu-
du: magistratu plebeio:, - prawo lex usta-
nowił cały Naród Rzymski, - plebiscitum
zaś samo byłko popolitwo: plebs: -

§. 19. Senatus konsultum byłto użytko to co
Senat w powierzonych sobie rzeczach ustanowił,
Senat bowiem Rzymski nie miał mocy sta-
nowić

nowienia praw, gdyż to od Narodu zawisłym
było, w niektórych przedmiotach im powierzo-
nych Stanowi mogli, które tak obowiązywa-
ły, jak samo Prawo. — Za czasów Prępkiej
Przymskiej, Senat miał sobie powierzone
skarbs: *cranium*; wysyłanie posłów: *legationes*;
Prowincye, rozpoznawanie występku popeł-
nionych we Włoszech, tryumfy, feria w
tych więc przedmiotach mógł być Stanowi. —
§. 20. *Principum Plebis*, inaczej to też samo co *con-*
stitutiones Principum, była wreszcie Ustawa,
która Patrzyacy postanowili, bez wpływu
Senatu, §. 6. *Int. h. t.* —

§. 21. Takowe Ustawy były ogólne: *generales*;
i szczególne: *speciales*; pierwsze które cały
Naród obowiązywały; drugie zaś które do

szczeg
—

szerególnych przypadków stosowały się - Usto-
 10y Cesarzkie dzielily się jeszcze na 1° Edicta
 Principum - 2° Mandata Principum, - 3° Pre-
 scripta, - 4° Decreta. -

§. 22. Edicta Principum, były ustawy Panuia;
 tego, cały naród obowiązujące, Stanowiące Pro-
 100 nowe - Justinian je rozmaicie nazywa,
 i tak: - epistolae generales, - leges sanctae, - sa-
cra - constitutiones - Mandata Principum, były
 Ustawy, przepisujące obowiązki, i sposób poste-
 powania Urzędników L. I. C. de Mandatis Princi-
pum, te były albo ogólne, albo Szerególne. -
 ogólne były też samo co my zwiemy Institu-
tya, szerególne zaś też samo co klencia roz-
kazy, -

§. 23. Preskrypta, były uchwały, wydawane za
Odpowiedzi, albo proszącym Stronom, albo Urzęd-
nikom, albo radzącym towarzystwom. L. 19.

L. 9. D. de locat. — L. 3. §. 1. D. de testib. — Pre-

skrypta dzielily się na Adnotationes, — Sub-
notationes, — Epistola i Sanctiones Pragmaticae —

§. 24. Isieli Rządca dawał swoje odpowiedzi na po-
danie suplikanta na boku, w ten czas zwano
adnotationes, — iciele zaś na dole, tedy Subno-
tationes, L. 9. D. ad L. Rhodiam de factu — Epi-
stola były odpowiedzi dawane przez Monarchę
na zanieśione do niego prośby — Sanctiones
Pragmaticae, były odpowiedzi Monarchy, zgro-
madzeniom dawane, —

§. 25. Decreta, wydawał Rządca, gdy Sprawy między
Stronami rozpoznał, dla rozstrzygnięcia

onejze, icielei zas' wydawad Wyrok bez formal-
 nosci, zwano, interlocutio - L. 1. Const. Prin. D. - L.
ut. D. de L. L. - Od woli Cesarza zalerado, czyli Kon-
 stytucye ich, miady miec moc obowiazujaca, lub
 nie. - Edicta Magistratum, bydy od Urzednikois
 stanowione od roznych Urzedow, rozne miady
 nazwiska, miedzy innymi, Edicta Pretorio, by-
 dy najcelniczysze, i bydy dwosiakiego Gatunku,
 albo repentina albo perpetua pierwsze ktore
 Pretor, bezpoprzedniczego uwiadomienia ogla-
 szad, drugie zas' ktore na poczatkku rzedow
 swych obwieszerad, - i te bydy albo tralatia
albo nova, pierwsze ktore z edyktow po-
 przednika swego oglaszad, drugie zas' gdy no-
 we stanowid rzedz.

5.26. Responsa vel Auctoritas Prudentium, bydy
 zdaz

zdania i odpowiedzi tych, którym to było do-
zwolono, lub samo przez się wykonywali §. 8.
Inst. h. t. do czasow Augusta, każdemu wol-
no było dawać swe zdania i rady w sprawach.

L. 2. §. 48. D. de O. F.

§. 27. Do tego mówiliśmy o prawie pisany, mówimy

teraz, o prawie niepisany, które zwano mo-

res, — mores majorum, consuetudo, observantia —

Aby Prawo zwyczajowe czyli niepisane obo-

wiazywało, potrzeba: —

1° izby trwało przez pewny przeciąg
czasu. — L. 33. — 35. D. de L. l.

2° Zeby taka miała moc iakt samo prawo
§. 19. Inst. h. t. — L. 32. §. 1. D. de L. l.

3° Aby powagę danego Prawa zupeł-
nie nosiło. L. 32. §. 1. D. de L. l.

4° irby się nie sprzeciwiało dobrym obywa-
riom, — L. I. C. qua sit. longa con. vetudo Nov.

134. c. 1. —

§. 28. Dzieli się Prawo na Powierzchnie: *jus commune* & *juris ratio*: i na szczególne: *jus singulare*: — pierwsze obowiązkie wszystkich w Krainie mieszkancoio, drugie zaś albo bywawy-
jączeniem prawa powszechnego, albo dawane
iść dla Zaskawienia lub rozszerzenia Pra-
wa powszechnego — Prawo szczególne zwalię-
zere Krymianie privilegium przywilej, —

§. 29. Prawa szczególne dzielidły się na: — 1° Usta-
wy osobiste: *constitutiones personales*: i kto-
re wyłączały od pewnego Aktu, i bydy przy-
kire: *odiosa*: albo Zaskawne: *favorabilia*:
podług tego, czyli obodtrano Prawa powse-
chne czyli też ono Zaskawiono. —

2° Prawa szczególne w ścisleysem znacze-
niu: jura singularia: s, gdy poddanych pa-
nujący od powszechnego uwalnia prawa, — te
ieżeli ściągają się dla dobra pewney klasy
obywatelów zowią się beneficia juris —

3° Przywileja w wdosciwem znaczeniu kłó-
ne są wyłączeniem od powszechnego prawa, te
są albo rzeczowe: realia: s albo osobowe: persona-
lia: s, czyli bardziej do rzeczy lub do osoby są
przywiązane. —

§. 30. Prawo jest albo rniezione: antiquatum: s, al-
bo przyjęte: obtinens: s, obydwie podziały dzie-
liły się iestore na przedjustinianiskie, — justy-
nianskie — i pojudyntianiskie te zaś na przyjęte
i nie. — Nakoniec iak Justinian § utt. Int. h. f.
mowi: omne jus vel ad personas
vel ad res vel ad actiones pertinet.

Xic: I
Tyt: III
—
—

Księga I Tytuł III

O Prawie Osób, s: de Jure personarum: /

§. 31. w Prawie człowiek s: homo: /, i osoba s: persona: / bardzo się między sobą różni. —
 Człowiek jest istota rozumna i myślowa, w postaci ciała ludzkiego, osoba zaś jest istota mająca pewien stan: s: statum caputve: / podług Praw Rzymskich, osoba: s: persona: / est cui lex junctum atq; obligationum commercium permisit.

§. 32. Powiedzieliśmy że osoba jest mająca stan, trzeba nam więc wiedzieć co jest stan s: status: / — jest to więc przymiot przyznany człowiekowi przez prawo uznający go człowiekiem — §. l. Inst. de Capitis diminutione —

ten

III
Ten Stan byd trojaki wolności: libertatis: / -
Obywatelstwa: / civitatis: / i Familij: / fami-
lia: / udrata, którego z tych trzech przedmio-
tów, zwado się capitis diminutio: / smień-
cywilna: / - a ta byda trojaka wielka: / ma-
xima: / gdy wszystkie te trzy prymioty tra-
ci: / - srednia: / media: / gdy traci Prawo Oby-
watelstwa, najmniejsza: / minima, jeżeli tra-
ci prawo Familij. - L. 11. D. de capite mi-
nulis - L. 32. D. de B. F.

§. 33. Prawa które przysię osobom, bydy mienia
władcy: / jus potestatis: / mienia własności
/ jus dominiij rerum: / i prawo zaciągania
obowiązków i spraw: / jus obligationum &
Actionum: / Potestas władca, jest wyraz

wielki

wiele znaczący w osobie urzędnika tznaczy toż
 samo co imperium rząd, we względzie na dzie-
 ci, potestas patria, władza Ojcowiska — §. 215
D. de V S. — Potestas było Prawo Sądzące Oby-
 watełowi Rzymskiemu, czyniące go głową ca-
 łej rodziny, to władza była trojaka, potestas
patria władza Ojcowiska, potestas maritalis
 władza nad żoną, i potestas dominica władza
 nad Słudżami. —

§. 34. Prawo do mienia własności / dominium / było
 dwójakie, Quiritarium i bonitarianum, pierwsze
 Służyło tylko Obywatełom Rzymskim w wol-
 nym zostającym stanie, i zawierało w sobie te
 rzeczy, które obywatele w tablicach Census u-
 mieszczerali, drugie zaś Służyło Cudzoziemcom,

nie

nie Obywatelom Rzymskim — Prawo do ra-
ciągania zobowiązań i spraw: *jus obligatio-*
num & actionum:/, Należy wyłączenie samym
tylko Obywatelom Rzymskim. —

§. 35. Pomożemy cokolwiek teraz, o ludziach, sto-
ownie do mniemania Rzymian — Według Pra-
wa przyrodzonego, dziela się ludzie na *męż-*
szczyzn:/ i *inanes*:/ i *kobiety*:/ *femina*:/ — sa al-
bo zrodzeni, albo nie porzęci, albo porzęci lecz,
w Żywocie się zriayduia, albo też nie, albo żywi
na świat przychodzi, albo nie — albo żywo, się
rodzą, lecz nie w formie człowieka, albo też nie. —
L. 129. de V. S. D. L. 7. 9. 10. 14. 26. D. de St. hom.

§. 36. Według Prawa Narodów, *jus gentium*:/,
dziela się ludzie stosownie do Prawa Rzym-
skiego, na wolnych: *liberi*:/ i niewolników
/ *servi*

/:servi:/, uwolnionych /: liberti:/ i ze Stanu wol-
 nego /: Statu liberi:/, ze kiedyś byli wolnemi
 §. 4. D. de F & F lecz to wszystko niemy obio-
 sniemy. —

§. 37. Według Prawa Cywilnego Rzymskiego, dziel-
 łą się ludzie na obywatelów /: cives:/, i Cudzoziem-
 ców /: peregrini:/, pierwsi którym przysła prawo
 Cywilne Rzymskie, drudzy zaś nie — Obywatele
 Rzymscy rozmaicie byli stosownie do czasu i
 okoliczności Przypłtcy Rzymskiej, majątnicy:
 si /: honestiores:/, albo ubożsi /: humiliores:/, pro-
 wincyonalni, municipalni, rolnicy, chłopci, Woy-
 skowci, i. t. d. — Cudzoziemców dzielono na bar-
 baryjnców, i tym wyrazem dzikie Narody na-
 zywano, i na Cudzoziemców w wdasciisem ma-
erentiu którzy mieli iaką cywilizacyą, i z kry-
 mianami byli potaerent. —

§. 38. Według prawa rzymskiego *Przymian*: *jure quiritano*:^s, dzielą się obywatele Rzymscy, albo pod swoim prawem roztający: *sui juris*:^s, albo pod obcym: *alieni juris*:^s - §. 3. 4. D. de his qui sui
ci iednym nazwiskiem *filij familiae*. synami zwali się; tamci zaś byli obywatele Rzymscy obojey płci, pod władzą, oycowską nie roztający -

§. 39. Używający swego prawa: *sui juris*:^s, byli albo *puberes* albo *impuberes*, według tego czyli mężczyźni skończyli lat ceternaście, a kobiety dwanaście czyli też nie, - ta *pubertas*, była albo zupełna: *plena*:^s, skoro mężczyzna osmnaście lat, a kobieta ceternaście skończyły, albo nie zupełna: *minus plena*:^s skoro kobieta, dwanaście, a

inęzyczna externalie lat mieli. — §. 5. D. qui

Test. facere. §. 4. Just. de Adopt. l. 14. §. 1. D. de Alim.

legatis. —

§. 40. Względem fakowicy pednoletności, dwosiakie by-
dy Systemata Prawników Prokulciana i Klaf-
siana, pierwsi utrzymywali że pewna liczba
lat stanowi pednoletność; drudzy zaś twier-
dzili, że od możności fizycznej to zależy, pier-
wszych zdanie Justinian utrzymał. — Nieletni
/ impubes / dzieli się na dzieci / infantes / i
starszy dzieciństwa / infantes majores /, infans
pochodzi od fari, znaczącego, mówić, działać; a
więc infans jest niemowlę, to jest nieumiejące
mówić, i zowie się w Prawie Rzymskiem Pupit-
li §. 9. 10. Just. de Inst. stip. — l. 1. §. 2. D. de Adm.
Test. — pr. In quibus mod. tut. sin. niemowlęciem

nowy

nazywano Osoby siedmiu lat nie mające. —

§. 41. Infantii majores, dzielili się, na 1° infantia proximi, a to uwarzając środkowe lata, między dzieciństwem a pełnoletnością. —

§. 42. Maięcy lata s: puberes: s: dzielili się na małoletnich, s: minores: s: podług tego czyli, mieli już skończonych lat dwadzieścia pięć czyli też nie. —
L. 1. §. 1. L. 9. §. 2. L. 37. §. 1. D. de minor. — Dzieleno istnie ludzi, na Starców s: senes: s: i młodzieniaszków s: juvenes: s: iednak Prawa Rzymskie nie okazy nam, który rok życia stanowi, Starość lub młodość, dzielono także na rozróżnych s: prodigos: s: i nie rozróżnych s: non prodigos: s: §. 3. Inst. de Curat. —

§. 43. Dzielili prócz tego Przymianie ludzi, na waryabłów s: furiosos: s: na Szalenców s: mente captos: s: i głupowatych s: imbeillos: pierwszych nazywano tył

tych, których czasami napadała wargajca, jednak
 mieli momenta użycia Drowego rozsądku, —
 drudzy byli ci, którzy na zawsze utracili rozum,
 nakoniec głupowatemi zwano tych, którzy nie
 byli rozumni ani też głupi. —

§. 44. Osoby były pewne *certa*:/ i niepewne *incerta*:/
 ta:/. — pewne dziela się na publiczne *publica*:/
 i prywatne *privata*:/, których majątkości rozwia-
 się prywatnych *singulorum*:/ §. 11. Inst. de P. D. mię-
 dzy publiczne liczone Panwiącego, Panwiąca,
 i dom panwiącego — między prywatne uważano
 Obywatelów Rzymskich *patres familiarum*:/ —

§. 45. Nie pewne *incerta*:/ osoby, dzielono, na publi-
 czne *publica*:/, niby publiczne *quasi publicus*:/
 i prywatne *privata*:/, — między publiczne
 liczone: —

1. Narod Rzymski *populus Romanus*:/ —

2° Towarzystwa miasta Rzymu.—
5° Miasta wolne czyli Precypospolite.—
L. 4.—20—Dig.—

4° Brzech / Venter: / D. Lib. xlv. 4. b.

5° Fiskus od Cezario Augusta Dig. XI

14.—
6° Bogowie i Boginie od Cezario Andriana.—

7° Uczynki poborne /: causa pido: /, od Cezario
Konstantyna pierwszego I. 3. C.

Między niy publiczne /: quasi publica: / licz-
no:—Towarzystwa /: Societates: /—Zgromadze-
nia /: collegia: / czyli Cechy /: sodalitia: /—i Mia-
sta wolne czyli municypalne /: municypalia: /—
takowe Osoby nie pewne, miaty swoy Skarb,
swego Syndyka czyli Prokuratora i swoie wda-
nosci.—

S. 46. w S. 36. wyrey, okaralismy ze ludzie dricla sie

pod

podług Prawa Narodów, na wolnych i niewol-
 nych, — uwarani podług prawa Cywilnego Rzym-
 skiego niewolników za nie^{nie} poczytywano — §. 5. Inst.
h. 4. — Zinnego Względem uwaraiąc niewolników,
 ci zostawali w rozmaitem Stanie niewol. — Te-
 dni bowiem byli publiczni: publici: / którzy na-
 leżeli do Narodu, i do tych także liczone tych
 którzy za Nasz byli Niewolnikami: pena:, inni
 byli którzy należeli do prywatnych Osób, i
 ci zwali się prywatni: singulorum:, — §. 2.
C. de libertis & liberis eor. — §. 5. C. de Arelieis
§. un. C. de Mto Claudiano toll.

§. 47. Nawet prywatnych niewolników między
 sobą rozróżniano co innego bowiem znaczył
seruus co innego zaś manceps pierwsi byli
 zwyczajni niewolnicy, tak podług Prawa
 Narodów

Narodów, iako też i podług prawa Cywilnego
Rzymskiego uważani; drudzy zaś byli takowi, któ-
rych Rzymianie do najprostszych robot używa-
li i którzy należeli do rzeczy res mancipi zna-
nych; — byli także coloni których Rzymia-
nie, dla uprawiania roli wysyłałi; — ci jedna-
kowoż większe mieli prerogatywy, niżeli inni
nie wolnicy. —

§. 48. Co innego iészere byli niewolnicy communis, a co innego w stanie wolności
statu liberi; gdy Pan, przyrzekł onych uwol-
nić. — Nikt zaś nie był poczytywanem za nie-
wolnika, kto miał swoją własność. —

§. 49. Tak podług Prawa Narodów iako też podług
prawa Cywilnego Rzymskiego, niewola była
albo

albo wrodzona /: ingenita: / albo nabyta /: adven-
 titia: /, którzy bowiem zrodzeni byli z niewolni-
 czeck. Nawali się niewolnikami §. 4. Inst. l. 1. f. albo
 wtem niewolniko, uwarano za rzecz, a zpryney-
 pioć prawa pod należy do właściciela, Osoby ro-
 dzącey §. 19. Inst. de reb. div. — Nawali się zaś nie-
wolnikami. —

I Podług Prawa Narodow, nieprzyjaciele w
 wojnie zabrani.

II podług Prawa Cywilnego

a. Gdy wolni w chęci zysku mający przesto-
 tat XX. publicznie się sprzedali §. 4. Inst. l. 1. f.

b. za karę Sądownic za niewolniko urna:
 ni L. C. §. 4. D. de pen. —

§ 50. Pomieysze Prawa Krymskie, ograniczili wła-
 dze panów nad niewolnikami, spor zachodzący mię-
 dzy Panem a Niewolnikiem, rozstrzygano w Sądzie
 zwanym Judicium Asertorium Pod. VII. 17. —

Inst. IV

Xiega I Tyt. IV.

O Osobach Wolnych: de ingenuis

§. 51. Ingenuus ma pochodzic' od gignendo quasi ingenitam libertatem habebant, którzy od Urodzenia byli wolnemi, §. 5. Iud. h. t. pod ^uprawu XII. Tablic ingenui, byli takowemi, ktorzych Oycie od Urodzenia wolnym zostawad; - Prawo srednie, nazywa ingenuos takowych, ktorzy zrodzeni byli z Ojca wolnego, chociaz uwolnionego: manumissus; - Podlug prawa ras nowego wolni ci byli nazywani ktorzy sie z Matki wolney zrodzili. L. 19. - 24. De Statu hom. - Podlug Prawa naynowszego nazywano takowych wolnemi: ingenui; ktorzy zrodzeni byli z Matki wolney, albo w czasie porzucia, albo podczas nasre-

V

nia p[ro]vodu, kiedykolwiek wolna była - pr.
Instit. h. 4. - L. 5. §. 2. 3. D. de Statu hom.

§. 52. Wolność była albo prawdziwa: vera: / gdy praw.
dziwie wolnym się narodził, albo zmyślona: fic-
ta: / która sobie takiej przez pana swego nada-
na była. - Wolnym bowiem Turcyto prawo no-
szenia pierścieni: jus annulorum: / i prawo ob-
chodzenia urodzin: jus Natalium vel jus pro-
creationis: / - L. 5. D. de Natalibus restituendis -
L. 2. D. cod. lit.

§. 53. Wolność zmyślona: ingenuitas ficta: / była
dwójaką: - zupełną: plena: / i nie zupełną
/ imperfecta: / podług tego, czyli na Urzyskanie
wolności, zerwał panonow czyli tej nie. -
L. 3. D. de bonis liberor.

Tyt: V

De Uolnionych. s: de Libertis.

§ 54. Przymianie z normalnych względem uwaraiac
 uolnionych, rozmiacie onychie nazycwali, i tak
 ze względu na stan s: ratione status s:, zwali li:
berbi ze względu na Patrona libertini, - co pna:
 wie dawnieyszem dzieci uolnionych zwali sie li:
berini Suet. in Claud. XLV Uolnieni byli
 takowi, którzy uzyskali wolnosci ze sprawiedli-
 wey niewoli; - kto bowiem zostawad w niespra-
 wiedliwej niewoli skoro z niej powrocad zostawad
 znoum Obywatелеm i zwad sie ingenuus L. C. D.
de Stat. hom.

§ 55. Normalnych przyczyn, mogd niewolnik uzyskac
 swa wolnosci zawisto to od Pana który go uwal-
 nial.

niał, - niewolnik mógł się za własne wykupienie pieniądze, i stawał się wolnym, co dowodzi

L. 4. P. de Manumiss. - Jeżeli niewolnik przedanym był pod warunkiem, że w przeciągu pewnego czasu, ma być uwolnionym, wtedy skoro ten czas nadszedł, samo przez się był uwolniony.

§. 5b. Trojaki był stan uwolnionych *libertinorum*; uwolniony uzyskiwał 1° prerogatywy takie jakie miał każdy obywatel Rzymski i to było uwolnienie sprawiedliwe *libertas iusta*; - 2° albo uzyskiwał wolności mniejszą *libertatem minore*; to jest wywał prerogatyw jakie mieli Lacińczycy, na mocy Prawa Julia Norbano, albo 3° uzyskiwał wolności najmniejszą *libertatem infiore*; i sturzyły im najmniejszą prerogatywy po-

Lug

podług prawa Aelia Sentia zwano ich dediti-
tilij — W dawniejszem Prawodawstwie, iedną,
byłko wolność sprawiedliwa, tj. libertatem jústam!
użytkiwali niewolnicy; to ustanowienie pocho-
dzi od Seniusza Tulliusza dalsze odmiany
tych Stanów, powstały z nowem Stanem Prawo-
dawstwa — Dion. Hist. IV C. pro Cornel. Balbo c.

XXIV.

§. 57. Prawo Aelia Sentia zmieniła w ten sposób u-
stanowienie Seniusza, Stanowiąc: — „ne servi sue:
„teris causa publice casti, vincti, aut torti, aut Sti-
„gmate iniusti, impetrata a domino libertate, melio-
„ris essent conditionis, quam dediti;” — Suet. in
Aug. c. 60 — Ulp. Fr. 1 §. 1. C. de libertis dedit.
Suet. in Aug. c. 40. — L. 4. D. de deditis libert. toll. L. 4.
C. de Latina libert. toll.

§. 58. Niewolniki użytkiwad wolności albo samo
 przez się §: ipso jure: / albo przez uwolnienie
 §: manumissio: / §: to iest missio de sua potesta-
 te, to iest wypuszczenie z pod swojej władcy.
 Takowe uwolnienie, byto dowolne §: voluntaria:,
 albo konieczne §: necessaria:, - albo dostanade
 §: perfecta: / lub niedostanade §: imperfecta: /

§. 59. Sposoby uwalniania, bydy dawne §: veteres: / i now-
 sze §: novi: / pierwsze zwano iestere uroczyte §: so-
 lennes: / drugie, mniej uroczyte §: minus solennes: /
 do pierwszych liczone, uwolnienie przez census -
 przez testament, - przez windykta - i w swiętych
 Kościołach - Cic. in Top. c. 2. - Do drugich to
 iest do nowych czyli mniej solennych liczo-
 no: - przez list, - między przyjaciółmi. - pod

czaj

cas Urty, — przez Narwanem Agnewo . . .

§. 12 Jus. de Adopt. — poprzedniy kaide w
szeregach: —

I §. 60. Teieli Pan niewolnika swego zaprowadził,
aby go w liście Censur zapisad, tedy ten sta-
wad sie wolnym, iako tez; Obywatelem Prym-
skim. Ulp 7, I §. 8. Civ. in Port. c. II za czasow
Justyniana, ten sposob uwalniania niewolnikow
nie byl we zwyczaju. —

II per Testamentum prawo XII. Tablic ustanowi-

To: — pater familias uti legasset, super familia,
pecunia, tutelare rei sui ita jus esto — §. 120 de Ver-

bor. signif. — mogl wisc Pan Testamentem uwal-
niai swego niewolnika; — dwoiako przez Testament
morna bylo uwalniai prostof; directe; / gdy testator

u Test

w Testamentie, naktarywał słowami rozka:
 zuiq emi; — i uboernie s: fidei commissa: s:
 gdy w Testamentie używał słów proszących sam:
 ci zwali się Orcini vel Charonide ci ras'a herede
 proste uwolnienie s: manumissio directa: s:, była dwu:
 iaka wyrażna s: expresja: s:, i domyślna s: facita: s:, ta
 ras' było albo pośredniczo s: mediate facta: s:, albo
 bez pośrednio s: immediate facta: s: sporządzone —
 §. I. Iust. qui test. Iust. dare possunt. —

§. 61. W §. 59. okazyliśmy iż do sposobów uwolniania
 z niewoli, podług przepisów dawnych Licrono także,
 uwolnienie w Świętych Kościołach i przez windy:
 Kte przejdąmy więc onę w szczególności —

III Uwolnianie w Świętych Kościołach ma:
numissio in sacrosanctis ecclesijs: s: zaisto micy:
 see uwolniania przez ensus ustanowione dopiero

za czasow Konstantyna II° L. 1. et 2. C. de his.
qui manu mitt. to uwolnianie działo się w ten
sposób. Pan przyprowadzał niewolnika swo-
go w przytomności zgromadzonego ludu do
Kościółta gdzie pisano uwalniające, składł na sto-
wę niewolnika, i ogłaszał że go uwalnia za wolne-
go, po skonczonym Obrzędzie religijnym, spisy-
wali tego Akt Wapadni. — Goffred w Advo-
kacyi do Prokura Teodorjana, wnosi, że sposób
ten uwalniania, pochodzi iestnie z dawnych zwy-
czajow, lecz zdanie to jego wielu zbiła Autorów.

IV §. 62. Ostatni z dawnych sposobow uwalniania
był per Vindictam. — Vindicta był kiłek którym
uderzał Urzędnik niewolnika na znak iż go wy-
ni wolnym poźniej Licet używał takich
Livius II. 5. Pomponius L. 2. D. de Or. F. w Pra-

wie dawnem ten sposob uwalniania, byl Actus legitimus §. 1. §., pozmiej zaniczano tego fakt do-
 teie ze Urzednik nawet na Ullicy nadawad wol-
 nose L. 7. D. de manumis. per vindicta factum
 sposob ten uwalniania trwad ai do Konstanty-
 na Wielkiego; -- odbywad vij zas w ten sposob.
 Pan przyprowadrad swego niewolnika przed
 wdasciwy Urad, wymawiajac te Stowa, = hunc
hominem liberum esse volo = podym obrout one-
 go na znak ze wolno mu isdz wszedzie gdzie
 mu sie podoba, i uderzyd go w policzek oznacza-
 iac przez ten ii ostatni raz go uderza -- L. 1. C.
de Latina Libertate tollenda.

5. 68. Sposoby uwalniania Niewolnikow mniej uro-
 cyste czyli nowe byly: --

1. Uwalnianie listem. manumissio per epistolam. /
 to iest dokument przez ktory go uwalnial; --
 do czasow Justyniana nie bylo radnych prepri-

sanje

sanych na to formalności, — Justynian dopiero
ustanowił: l. un. S. l. C. de Latina lib. toll. i i pięciu
szereb było świadkowie Akta — l. 38. pr. D. de Adg.
& Amitt. poss.

2° Uwolnienie między przyjaciółmi, si manumissio
inter Amicos: i, wiec to swoy poczatek dopiero od
czasie Justyniana, Uwolniający w przytomności
pięciu świadków przed świadka swego niewolni-
ka, oswiadcza iac iż go uwolnia. — l. un. S. 2. Cod. de
Lat. lib. tak. —

3° Uwolnienie w czasie uczty: si manumissio per
convivium: i, gdy pan, dozwalał swemu niewolniko-
wi wraz z sobą iedzi. — Pajus Lib. I In. 1 S. 2.

4° Uwolnianie niewolnika, jeżeli w Akcie jakim na-
zwał go swym Synem S. 12. In. de Adopt. — l. un.
S. 10. C. de Lat. lib. tol. —

5° Jeżeli Pan dozwolał swemu Niewolnikowi
iżby głowę ogolił i nosił Thapseluz, i tak nie-
wolnicy zowią się cresta pilati. — Ined. in Aug.
C. 40. —

Co Jereli Niewolnikowi lub Niewolnicy, do-
zwolit wyciecia w Sluby Matrzehskie. L. un. §. 9.
C. de Sat. lib toll L. un. §. 10. C. de Cadauis toll.

§. 64. Ten który uwalniał swego Niewolnika, po uwol-
nieniu jego zwal się Patronus zamiast dominus
~~lub manumittens~~ i Turzety ma niektóre prawa
nad uwolnionym, które zwano Jura patronatus
Dig. xxxvii. — Cod VI. 4. — w Prawie dawniey-
szem, stosunki zachodzące między Patronem a u-
wolnionem, były scisleysze i bardziey ograniczo-
ne nizeli w nowszem. — Niewolnik przez uwol-
nienie stawal się Orabę Gdy dawniey w
posredzreczy był liczony, Patronus wipie sta-
wal się nie jako Oycem jego, ni by jego Agna-
tus, a z tąd Patronus miał rozmaite Prawa,
iako ni by nayblizszy krewny brat po uwol-
nionym spadek, takowe juw Patronatus, Turzety.
To samym tyłko Obywatelom Rzymskim

z Praw
C. 10

2. Prawa Cywilnego. §. 3. Jur. de Legit. Agra.
tot. tutela.

§. 65. Jus Patronatus było albo prawne: legitimum, albo umowne: conventionali: / Caj. In. lib.

II tit. 9. §. 4. Jur. Paullirei sent. lib. II tit. 22. lib. III

tit. 2. 3. prawne, które wypływało z samego
Prawa, - umowne zaś które zawzięto w skutku
namowy, między uwalniającym, a uwolnionym

Dig. XXVII. 15. - Uwolniony któryby się okazał
był ⁿⁱ wodziącym: crimen ingratitude: /
wracał się za karę do niewoli; a Pan mógł go
karzać poellug upodobania swego Pod. VIII 50.

Sztuk VI.

Wto i z jakich przyczyn uwalniać nie
mogł: qui et ex quibus causis manumit-
tere non possunt: /

- §. 66. Gdy się przezto zdarzało, iż niewolnicy rozmaitemi sposobami nabywając pieniądze, temiż okupowali się z Niewolnic a zbac z tych Obywatelów, mnsztwo się formowało. Scit. Annul. xv. 55 Heinec. in Antiq. Rom. Tit. II. / — przeło w r. 757. a. u. c. ustanowiono prawo Actia Sentin zwane, podług którego miano uwabiał niewolników Dion. Stat. IV. pag. 22.
- §. 67. Jeden rozdział z tego prawa Starowit = ne quis in fraudem creditorum manumitteret = pr. In. h. d. — drugi zaś = ne domino minori viginti annis, manumittere liceret nisi ad legata probataque causa apud consilium — pr. In. S. 4. h. f. w pierwszym przypadku przekroczywszy uwolnienie uznawano za raone, a uwolniony stawał się Niewolnikiem Wierzycała, — drugi zaś rozdział tego Prawa zniosł Justynian

S. ut In. h. f. Nov. 119. dozwalając mładszym lat
dwadzieścia uwalniać, a piętnoletnim, nawet i Te-
stamentem. —

Tytuł. VII.

O Iniesieniu Prawa Tuscia Caninia.

§. de Lege Tuscia Caninia tollenda. —

S. 60. Ulpian Prawo to nazywa Tuscia Caninia, lecz
Justynian, nazywa je Tuscia ustanowionem ono by-
ło pod panowaniem Augusta w r. 751. a. K. —
Inst. in Aug. c. 40. przychylna do ustanowienia tego
prawa była prawie tak sama, co i do ustanowie-
nia Prawa Aetia Sentia zwanego okarucie to
jasno Dionyzjusz z Kalikarnafsu gdy w liście
4. na Kar. 220. twierdzi. —

„ Wiem że niektórzy swym niewolnikom nadawali
„ wolność, iuz to w tym celu, ażeby uzyskali po swej
„ śmierci imię dobroczynności, iuz też żeby ci zanie-
„ mi na pogrzeb szli, co iak mi się często króć Tytusz

III

„ doko, byli tam tacy uwolnieni, którzy dopiero
 „ zwięzienia wyrzli, ludzie złego sposobu my-
 „ ślenia, zastuguiący na tyśiące Kar, a którzy
 „ powiększali liczbę Obywatelów Prymskich.

5. Cq. To Prawo Stanowio, że gdyby który oby-
 wateł, miał tylko trzech Niewolników, nie wol-
 no mu było nad dwóch uwalniać; - kto miał
 dziesięciu, mógł połowę uwalniać, reszta zosta-
 wata w niewoli; mający trzydziestu tylko dzie-
 sięciu mógł wolnością obdarować; - kto miał
 stu Niewolników, mógł dwudziestu pięciu uwol-
 nić; - mający pięćset Niewolników, stu mógł
 uwolnić, nie można już było więcej uwalniać, a
 gdyby uwolnić tedy ci który pierwicy byli za-
 pisani w Testamencie stawali się wolnemi, reszta
 zaś pozostawata w Niewoli. Ulp. Fr. I. §. 24. - Caj. In.
Lib I tit. 2. §. 7. - Justinian zmioł to Prawo zupełnie
§. un. In h. t.

Tytrud

Tytuł VIII

O Tych którzy są swego lub obce-
go prawa: de his qui sui vel Alie-
ni juris sunt

§. 70. Sam Justynian w wstępie do tego Tytułu
twierdzi, że teraz następuje nowy podział Czoł-
godług Prawa Cywilnego Rzymskiego, ludzie
zostawali pod swoim lub obcym prawem, ci albo
były pod Cykowską albo Pana Władza, albo też
zostawali pod Opieką, karatela - L. 1. pr. D. h. t. pr.
Iust de tutela.

§. 71. Ludzi pod swoim prawem: sui juris: / zostających
zwali Rzymianie tych, którzy ani pod Pana Wła-
dzą nie zostawali, - pod obcym zaś prawem: alieni
juris: / którzy byli albo pod paniską, albo pod Cy-
kowską Władzą. L. 4. D. h. t. o pierwszych w tym
Tytułe, o drugich w następujących mówić bę-
dziemy.

§. 72. U Rzymian domus i familia oznacza:

1.º Prawa - 2.º Zgromadzenie Ludzi - 3.º Korpo-

racje y inne znaczenia d. 195. D. de U. S.

Władza, którą miał Ojciec: Paterfamilias: u-

ważana ogólnie zwata się imperium Prząd-

tu była rozmaita, uważana w stosunku do

Dzieci zwata się władzą oycowską: Patria

potestas: w stosunku do żony, zwata się

władzą matcziną: Potestas maritalis: na ko-

ńce stosunku co do niewolników władzą Pan-

ską: potestas dominica: - De tegoż impe-

rium liczone, gdy Obywatel miał Opiekę, Cur-

atele, lub już patronatus. -

§. 73. w Prawie dawnim czyniono różnicę między niewol-

nik, zostawał in dominio bonitatis, §. 34. między

tem in dominio quiritatis, w pierwszym razie

uważano go za wolnego, w drugim za niewolnika.

uważany był podług Prawa Narodów i zwad się
Senon w drugim zaś uważany był podług Pra
wa cywilnego Krymskiego i zwad się Manceps
Manisium ulp. fr. I. 16. XIX q. 10.

57th. Prawa Panów do Niewolników były:—

1° Niewolników liczone między rzeczy: erant in
mentis rerum:— a przeto Pan niewolnika mógł
darować, przedać, zgoda postępować z nim sobie tak
jak z rzeczą.—

2° Takowy niewolnik nie miał nic swego lecz uży
wał to co nabywał, nie dla siebie lecz dla Pana mu
go nabywał.—

3° Niewolnik nie mógł stawiać w sądzie.—

4° Pan miał Prawo do Życia i Śmierci Niewolnika
Seneca de fro. lib. III c. 40. — Seneca de clementia 50.

Plin. in hist. nad XX. 3. Plutarch in vita coriol. §. 2. 7. h.
późniejszemi ustawami władza ta seivniona, została—
L. 1. §. 2. D. ad L. cornel. de sicariis L. 16. D. eodi. L. 53. §. 2. D.
segatis L. 96. D. de V. O. §. 2. Inst. de. acquit. L. 24. pr. ad L. Juliam de
ulterio.—

Tytuł IX

O Władzy Oycowskiej: de Patria Potestate

§. 75. Uważając Familie w Prawie Rzymskim dwie klasy Osób postrzegamy, patres familiarum Ojców, i filios familias Synów, — Ojciec: Pater familiaris był głową całej rodziny, iemu przysługiwały Prawa wszelkie y praw cywilnych Rzymskich wynikające. Kobiety nigdy nie mogły być Patres familiarum, — albowiem w dzieciństwie zostawały pod władzą Synowską, jeżeli Ojciec nie żył, tedy pod Opieką, jeżeli wzdąły w Świątki Matrenskie, zostawały pod władzą Mężowską, — nie mogły być przeto Obywatelkami Rzymskimi, — ostrosi, to zniosły poniechad uchwały Cesarzom. — Heinet. in Comment. ad L. Juliam Pappam Popp. II 12. pag. 158.

576. Władza Oycowska było to Prawo polityczne
i jus quiritarium. Muzące Obywatelowi Rzym-
mu, nad Obywatelom Rzymskiem porbawionym
nu Familij. S. 2. In h. t. - lubo syn zostawał pod
dzą Oycowska, iednak zawrze za Ojca, był uważany
- L. 9. D. de his qui sui vel Alieni juris sunt. - Syn
skoro miał Urząd, wtenczas, nie zostawał pod władzą
Oycowska, Gellius II. 2. - Livius II 41. lecz pod skon-
czonem Urzędowaniem, wracał się nazad, pod władzą
Oycowska L. 13. S. 5. L. 14. D. ad setum Trebelianum.
Lubo Synowie zostawali pod władzą Oycowska, nie
mogł ich Ojciec sprzedać lecz tylko władzą Oy-
cowska, iatio res mancipi Quintus VII 3. V u.
Caji In. libr. I tit. 3. S. 6. -

577. Muztki władzy Oycowskiej były następujące.
1° prawo do rządzenia Synem: jus imperandi filii

a Stąd wypada. —

a. ze Syn w Sadzie Stawać się nie mógł.

b. ze miał Prawo do życia i śmierci nad Synem. —

c. moe miał do przyzwoitego ubrania: mo.

dice castigandi: / L. 3. C. de Patria Potest. L. un.

C. de his qui parentes v. Liberos occidunt.

2° Jedności Osoby: Unitas persone: / to iest ze Syn miał wspólne prawo własności, tak ze gdyby Ojciec bez testamentu zmarł, on po nim dzie: dziczył, b Syn nie mógł mieć osobnego majątku, tylko był to wspólny, — późniejszy prawa dozwolity dobytków: pecunia: /

c. Między Ojcem a Synem, ani Umowa, ani Sprawa mieysca nie miała. L. 4. D. de Iudiciis — §. 6. In. de inutil. stipul. —

d. Syn nie mógł być świadkiem z strony Ojca lub Matki i wzajemnie L. 4. D. de Testibus.

1. Syn bez rozkazu Ojca nie może być alienowany ...
D. de Statu hominum.

2. Władza Ojcowiska była res mancipi, a rządzym. —

3. Ojciec Syna może sprzedać — to jest sprzedać władzę swą Ojcowiska, na innego obywatela. Caji In I lit. §. 5. — L. 2. C. de parentibus qui filios familias detrahere sunt — §. 7. In de Naxal. act.

4. Ojciec miał prawo windykowania Syna swego, L. 1. §. 1. D. de lib. exhib. — §. 3. In h. f.

5. Ojciec miał prawo dozwoić aby ktoś przyrzucił jego Syna. L. 2. pr. D. L. 1. C. de Adopt.

6. Ojciec miał prawo wyznaczenia Opiekona Synowi swemu. §. 3. Inst. de Tutela Testam Livius I 34. 35. —

7. Prawo do podstawienia / ius substituendi / pr Inst. de pupill. subst.

8. Prawo nabywania rzeczy przez Syna. —

7° Cyca obowiązkiem było, wyżywiać, i edukować,
dzieci swe podług możności; do czego przymusza:
To go nowe Prawo Novella 89. c. 12.-

S. 78. Nabywała się władza Cykowska, przez 1° porodze-
nie z sprawiedliwego i prawnego małżeństwa w prze-
ciwnym bowiem razie, dzieci były naturalnemi, nie-
prawemi - 2° przez Uprawnienie: per legitimatio-
nem: /; i 3° przez przyposobienie: per Adoptionem: /
przejdą to wszystko w szczególności, a napriód
o Małżeństwach, o czém w następującem Tytule -

Tytuł X
O Małżeństwach: de Nuptiis: /

S. 79. W tym Tytule przechodzić będziemy: - 1° O
Zaręczynach: de Sponsalibus: / - 2° O Ugodach przed-
ślubnych

ślubnych: pacta dotalia: i 3° o samych Matrenstwach
fo de ipsis nuptiis:—

I §. 80. Zaręczyny: sponsalia: były Krymianom znane, i
siaty Matrenstwo sprzedal. — Starajacy się oswiadczyć
chęć swoją użyczyć Cyau lub Epickunowi
przychyliwszy się do jego woli; oswiadczały mu
swe zyczenia to się zwalo Stipulatio — Umowa
Zaręczeni zwali się sponsus sponsa Oblubienic
Oblubienica, a przed zaręczeniem speratus sper
spodziewany spodziewana, proste zerwolenie formo
to zaręczenie. —

W Późniejszym czasie spisywano Akt zaręczyn
przytomni wyświadcali na nim swe pieczęcie. L. 1. 2.
spon. Oblubieniec dawał Oblubienicy Piencien Żelazny
w późniejszych czasach Doby, za Pleniusa iessu
dawano Żelazny — L. 38. pr. D. de ritu. nupt. L. 3. C. de
Act. Nat. XXXIII c. 1. potym następowało wyznaczenie

dnia do obchodzenia Matrzynstwa, na którym
 wyznaczeniu wiele zawisło, albowiem Krymia-
 nie dwie Kalendes, Nonas, y Idus za niezrzę-
 sliwe uważali. —

§. 1. Zaręcznie były więc wzmianką y przyrzeczeniem
 przyszłych Matrzynstwo; czyli by tu to wszelka
 Umowa przygotowująca Matrzynstwo L. 1. D. de
spons. a Idus wypdywa: —

1° Zaręcziny dział się mogły i jakimkolwiek
 sposobem, i niepotrzeba było nato Aktów pisa-
 nych. L. 7. D. de spons.

2° Zawierani mogły wszelkie Osoby, zdolne do
 zawierania związków Matryńskich L. 7. §. 1. D.
de spons.

3° z Zaręczyn wypdywał Obowiązek niedostatkowa:
 Ty. — L. 1. C. D. de spons. — L. 2. §. 1. 2. D. de Divortio L.

2. C. de repudiis. —

4° Zaręczyny wymagały zerwolenia prawie o:
 świadczonogo — L. 2. D. h. f. L. 16. §. 2. D. eod. lit. quat.
 Boiażń i podstęp czyniły zaręczyny za radne

L. 21. D. L. 14. Cod. de ritu Nupt.

II

582. Umowy przedślubne, były to Ugody których praw Matronów pitnicy opisywano — w takich umowach najczęściej mowiono o ustanowieniu posag. Takowe ugody uważano za ważne skoro nie były zawarte ze zgodą, którego z Matronkami i niecierwiady się dobrym. Obyczajom. — L. 2. 5. pr. d. l. 16. de. Jure dotium —

III

583. Obrządki przy zawieraniu Matronstwa były rozmaite; dno bowiem nadawady Ojcu wdzię, Oycowstwa, a nie zaś nie, w pierwszym razie potrzeba było ażeżona przyjechała do swego Męża, w drugim zaś przypadku nie zwada się Materfamilias lecz Matron-gellium Not. Att. XVIII 6. — najdawniejsze Obrządki do zawierania Matronstwa —, były — 1° Confarreatio — 2° Cemptio — 3° Usus — v. Usu capio, zwyczaj — nadawady wdzię Oycowstwa, a żona zwada się Materfamilias przyjdźmy teraz kładę z osobą

sobna. —

§. 84. Confarreatio iezere od Romulusa bierze swój początek — Cic. pro. Flauo. c. 34. — confarreatio. pochodzi od farre dla tego że Maki używano — Saut Anal. IV 16. — Cic. in Topiis. c. 3. — odbywało się to w przytomności dziesięciu świadków Obywateli Rzymskich i przy obchodzie uroczystej ofiary co wzytko odbywali Kapłani — rozwiązkami Matienstwa per confarreationem zawartego zwano diffarreatio Fectus sub voce farreatis. —

§. 85. Coemptio był ieden z porniejszych Coemptioków, było to imaginaryjna przedarż i kupno. — Cic. pro. Murena c. 10. — odbywało się to w przytomności świadków, Mąż niby kupował Władze Meziowska. —

§. 86. Ostatni sposób zawiera Matrimonium, był zwyczajem
czyli przedawnieniem: Usus vel Usucapio: to
ciereli Viobicta u Mężczyzny przez Rok jeden, a
szczególniey przez trzy noce mieszkała — Ovid. Ep.
III 395. Ver. Goll. Not. art. III 2. — L. 4. D. de Connub.
L. 24. D. de ritu Nupt. L. 34. D. ad L. Juliam de Ad.
Trzy te sposoby zawierania Matrimonium zwano ma-
veteres sposoby dawne dotychczas tak dwa zwano
novi, sposobami nowemi, iako to: — 1° Terwo-
nie: consensus: — i 2° Ustanowienie posag-
is: instrumentor. dotulium exhibitio: — L. 22. C.
Nuptijs — L. Pen. pr. §. 1. D. de donat. inter virum
Uxorem nov. XVIII c 18.

§. 87. Wyraz Matrimonium, matrimonium ma ogólne zna-
czenie i zawiera w sobie 1° Contubernium — 2° Con-
cubinatus i 3° Justa & legitime Nuptia Matrimo-
nium ogólnie uwariane znaczyło podzawanie Ma-

z Fona L. 1. §. 3. D. de J. & p.

§. 88. Przymianie zwiazki Matrenskie podlug Pra:
wa Natury zawierane zwali Contubernia
tak przeto gdy niewolnikow uwazali jako
rzecz, jako zwierz, zwiazki ich wiece Matrenskie
nie nazywali Iusta et legitima Nuptia lecz
Contubernium, — L. 14. §. 3. D. h. t. l. 3. Cai de in-
cest. nupt. Ulp. fr. lit. u.

§. 89. Concubinae byt to zwiazek Matrenski po-
dug prawa Narodow w rozumieniu Przy-
mian zawarty. L. 13. §. 1. D. ad L. Jul. de Adult. —
Natornictwo: concubinae: nie nada wado ani
Wladzy Oycowskiej, ani mierzowskiej, dzieci z
tych zrodzone zwano dzieci naturalne: liberi na-
turales: L. 41. §. 1. D. de ritu Nupt. L. 49. §. 4. D.
de Legatis, Natornik powinien byt bydzi berzenym.

L. 129

1.1. Tami tylko oby. §. 121. §. 1. D. de U. O. - §. 144. D. de U. S. nie wolno by
watele Rzymcy ma
iący jus Connubij, mieć nad iedną nadzornicę §. un. C. de Consul. - a ta
mogli zawierai ju: winna była byt' taka, izby chca zawrzeć zwie
stas & legitimas

Nuptias wprzeciw: zeli Matrzeński nie miała radney przeszkody - §. 1.

nym. zaś rarie za
wierali Consubernis §. 1. D. de Consul.

um.

§. 90. Sprawiedliwe i prawne Matrzeństwa §. iusta et legi

tima Nuptias: §. zwady się te które były zawarte pro

Obywatelów Rzymskich, mających Prawo zamęsz

§. jus Connubij: §. - 1.1. Cap. Just. lit. 4. §. 1. Ulp. Fr. D.

V. - potrzeba było mieć wiek przyzwoity do za

warcia Matrzeństwa, y oswiadczyć wolę swą wy

raznie. - sprawiedliwe i prawne Matrzeństwo było,

więc połączenie Meżczyzny z Kobietą, w celu życia

z sobą aż do śmierci, i używania prawa tak Ro-

skiego iako y Ludzkiego - sunt conjunctio maris

et feminae, consortium omnis vitae, ac divini humani

jur
per

juris communicatio. L. 1. D. de ritu Nupt czyli tej
Matrenstwo jest połączenie mężczyzny z kobietą
w celu zrodzenia i wychowania dzieci. - L. 220 §.

§. D. de N. J. - Prawo nowsze zniósło poniekąd
roznicę między condubernium, a justa et legiti-
me nuptia - Nov. 156. 157. -

§. 1. Connubium
est uxoris jure du-
cende facultas -
Ulp. fr. tit. V. §. 3.

§. 91. Z dwóch względu nazywano Matrenstwa spra-
wiedliwe: justa, i iusta i byty dozwolonemi,
iusti ter ix przynosiły wladę Cykowskią. -
Zawsze iednak aby Matrenstwo sprawiedliwem by-
ło, potrzeba, aby zawierający matrenstwo, mieli
taki prawo do zawarcia Matrenstwa, L. 26. D. de P.
N. Nov. §. c. 8. - Nov. 22. i 42. i akt y Prawo do
zawarcia: jus connubij: §. 1. Ulp. fr. tit. 5. §. 2. §§.
§. 1. Just. h. 4. a przeto nie można było natomiast
swęj za życia ieszere żony, poisci za matronki
Patronus ze swą uwolnioną: liberta: nie mógł
wchodzić w Związek Matrenski. L. 28. D. de ritu Nupt

Xij

Niektóre i inne Osoby Duchowne, nie mogli zawierać

Matrimentu Nov. 5. c. 8. Nov. 22. c. 9

599. Do zawarcia Matrimontu, potrzeba więc było:—

1° zezwolenia s: consensus:— L. 2. D. h. t.

2° Gwałt Boiaźni i podstęp były przyczyną dla
rey nie można było zawrzeć sprawiedliwego i pro
wnego Matrimontu. L. 16. §. 2. D. de ritu Nupt. L. 22. D.

cod.—

3° Matrimont z Kastratem zawarte uważano za za:

dne L. 30. D. de jur. Dotis.

4° Potrzeba było aby mężczyźni byli letni s: puberes
kobiety zaś mężczyźni mogący pr. In. h. t. L. 4. D. eo
pr. In quib. mod. tut. finitus.— to jest iżby Mężczyzna
miał lat 14. a Kobieta 12.

5° Wielozienstwo ciągłe s: Polygamia simultanea:
było zabronione — s. b. Just. h. t. — L. 2. C. de inie

nupt. Konstantyn wielki zniósł pierwowzory pelluca
tam to jest Natornice wczasie trwającego Matrimontu,
a Justynian Konkubinaty— Polygamia

successiva Wicloxenstwo następnie to iest iż mo-
 zna było mieć żonę po żonie, była dozwolona-
 dla Kobiet były jednakoż przepisane warunki,
 iż po śmierci Męża, rok żałoby s: annus luctus
 odbyć - L. O. D. de his qui notantur infamia -
L. 1. et 2. C. de Secundis Nuptijs - Nov. 29. c. 23. sqq

§93. Zabronioném było Matzenstwo: -

1° w wielu stopniach Pokrewienstwa itak
 wstępni, z zstępniemi, i inni krewni w linii
 prostej nie mogli zawierać matzenstwa. -

2° Między Opiekómem, a wychowawcem, przed
 zrobieniem rachunków, L. 3. 6. sq. L. 60. 66. D.

de ritu Nupt. mogą iednakże Matronkę w-
 czasie nawet trwającej Opieki L. 64. 6. fin.

D. de ritu Nupt. -

3° Między Senatorami, a niezry Wlasy lu-
 dźmi. L. 23. 27. 47. 49. D. de ritu. nupt.

Prawy

Prawo nowe zniósł ten nakaz L. 23. C.
de ritu Nupt. Nov. 78. c. 3. N. 117. —

4° Między Żydem a Chrześcianinem L. 6. C. de
Judeis. —

5° Między cudzołotnikiem a cudzołotnicą. Nov.
154. c. 12.

6° Między porywającym i raptorem i a porwaną,
i raptami / L. un. C. de raptu Virginum. —

5.94. Skutki z Matrzeństwa wypływające dwoiakiego
były Gabuntiu, iedne powszeckne i. communia
które Turą obudwom Matronkom, drugie szi-
gólne i. proprii, które iednemu tylko z Mat-
zonkoiw Turą. —

5.95. Wspólne skutki Matrzeństwa były: —

1° Życie wspólne aż do śmierci. L. 1. D. h. t.
L. 12. D. ad L. Jul. de Adult.

2° Pokrewienstwo zachodzące między krewnymi

Krewnemi stron zawierających Matrzeństwo.

L. 4. 5. 3. D. de grad. et adfin.

3° Dzieci narodzone z takiego Matrzeństwa są
prawi dziedzicami - Nov. 118. c. 1.

§ 96. Skutki z Matrzeństwa wypływające, a Turzą:
ce samemu Mężowi bydy:

1° Wzgardzenie nad żoną. L. 4. C. de spons. Nov. 117. c. 1.

Żona więc powinna być tam zamieszkać
gdzie y iey Mąż. L. 5. D. de ritu Nupt.

L. 65. D. de iudicijs.

2° Prawo nabywania Majątku przez pracę
żony. L. 38. D. de Operis libertor

3° Prawo do obcowania z żoną: ius tori.

4° Si Synowie sili za Stanem Cyca L. 24. D.
de Statu hom.

5° Władza Cyarostwa - §. 2. 5. iust. de Patria potestate.

§ 97. Skutki z Matrzeństwa żonie Turzące - bydy -

1110

1mo Wstępowanie w godności Meza, L. 13. C. de Dignit.

2° Prawo do Alimentów i Obrony L. 2. D. de Injuriis.

a co się tyce Dzieci:—

3° Prawo do Urodzeń Obchodzenia: ius natalium.

L. 6. D. de his qui mi S. L. 11. C. de natalibus liberor.

rum.—

4° Prawo do Żądania Alimentów i Obrony.—

5° Prawo do dziedziczenia po Rodzicach Nov. 115. c. 3.

§ 98. Widzieliśmy, w takich przypadkach zabranem by-

ło Matrzeństwo, kto nie uwaraię na takowe

Prawa i Ustawy, i zawierat Matrzeństwo, — tak

kowe uwarano za radne i nie bydy — i to się

rozwierywato samo przez się. L. 4. C. de Incest &

inutit Nupt. — Takowych zabranonych Matrzeństwo

bydo: — 1mo Nuptia incesta — 2do Indecora. —

3° Noxia. —

§ 99. Zabranem bydo Matrzeństwo: Nuptia

incesta: / skoro zawartem bydo między

krewn

Wzrostami i powinowactwami, §. 1. - 10. Inst. h. T.

Takie Matrzeństwo zowie się także Wzrostkiem

1. nefaria:- Osoby pochodzące od jednego Ojca,

i wspólnego sześcącego zowią się Wzrostkami:- co-

gnati:- Takowi bydy albo rodzeni:- naturali:- al-

bo z prawa:- ex lege:- Axiomata niektóre wzglę-

dem potkrewniostwa są:-

1mo 1° rodzenie co się zowie Stopniem:- Gradem:-

formie potkrewniostwa:-

2do 2° Zbior stopni formie potkrewniostwa natural-

ne:-

3^{ty} 3° Wzrostki stopni, określają ilość potkrewni-

ostwa:-

4^{ty} 4° Ze ciąg Osób od wspólnego sześcącego pochodzących

zowie się Linia:-

5^{ty} 5° z Wzrostkami inni są podrzący:- procreantes:-

a inni spodzorni:- procreati:- pierwsi zowią się

wstępnymi:- ascendentes:- drudzy raz stopni:- de-

scendentes:- i raz którzy od wspólnego sześcącego

6^{ty}

7^{ty}

rodzeni pochodzą, zowią się ubocznymi: *collaterales*:
1°: — Krewni z dębni ubocznymi, mający wspólnego
Ojca zowią się Bracia lub Siostry rodzone
1: *Germani*: a pochodzący od wspólnej Matki
zowią się Bracia lub Siostry przyrodniczy: *uterini*:
2°: Jedni są pokrewnymi jednego Matronka, i zowią
się jednostronnymi: *unilaterales*: drugi zaś
są obudwóch, Matronków i zowią się dwustron-
nymi: *bilaterales*: —

3°: Różnica zachodzi czyli kto pochodzi przez
Wzrost, czyli przez rodzenie, pienoszych zwa-
no agnatos Krewni z Ojca czyli po Mierzu,
drugich cognatos, Krewni z Matki czyli po
Kądzieli: te różnice *Justinian Nov. 118. c. 4.*
zniosł zupełnie. —

§ 100. Reguły niektóre do rachowania pokrewności:
Dwa bydy następujące: —

1mo W lenij prodey, ile jest rodzeń tylko
istot

tyle i stopni.—

2° w linii pobocznej, tyle jest stopni, ile jest
rodzeń.—

Zabronione było Matrenstwo.—

1mo w linii prostej między krewnymi nieskon-
czenie— §. 1. Just. h.t. — §. 53. D. de ritu Nupt.

2do w linii pobocznej aż do drugiego stopnia
jest zabronione, reszta dozwolone.—

§. 101. Powinowactwo: *affinitatis*, wynika z związku
Matrzeniwego— §. 4. §. 3. D. de Gradibus et affini-
bus— Prawa Rzymskie czynią iestere różnicę
między powinowactwem i iakto— powinowactwem:
i: *quasi affinitatis* pochodziło to z Zaręczyn
poprzedzających Matrnistwa— §. 9. Just. h.t.
§. 1. 2. 3. D. de ritu Nupt.—

§. 102. Matrnistwo schodziwo: *Noxa Nuptia:*,
bydy takowe Wtore dobra publicznemu—

przeł

sprzeciwiały iako też warunkom, któremy w §.
93. oharali l. 36. - 38. D. de r. N. inopnytoy.
ne Matrenstwa: Nuptis indecora: / były do-
kowe które dobrem Obyczajom i Prawom Pań-
stwa sprzeciwiały się §. 3. Just. de J et J.

między takowe liczo: -

1mo nierowności Stanu np Senator z Aktorka,
Matrenstwa zawierac nie mogt; Justynian
to wniost. l. 23. D. de un. C. D. Nupt

2do z Przyczyny z tych Obyczajow. -

3^{tio} z Przyczyny uwanowania: Veneratio: / np

Oyczym nie mogt swej Casierbicy poiac za
Matronke - l. 15. D. de ritu Nupt. § 9. Just. h. t.

l. 19. §. 2. D. de ritu Nupt.

§. 103. Skutki wyptywajace z Matrenstwa zabazanych
były bardzo oryginalne; - itali; - Matrenstwo
takowe nie było uwanane za Matrenstwo, Oro-
by nie uwanano za Meray zong dzieci nie były

prawem

prawem, i zwady się spouzi Maj nie miał Pra-
 wa do Majatku swey zony mniemaney i wza-
 iemnie, — §. 12. Just. h. t. l. 52. D. de ntu Nupt.
 Cod. v. d. Nov. 139. Nov. 12. c. 1. — Nov. 72. c. 6. Nov. 89. —
 c. 15. —

§. 104. Sprawiedliwe i prawne Matrenstwo Kotrzy.
 To się smiercią L. 1. 6. D. de divor. i rozwodem
 f. divorcio: / — L. 2. pr. D. de divor. — w prawie daw-
 nym, Kotrzyło się tak smiercią naturalną iako tej
 y Cywilną, Prawo nowsze smierci' ciwilną nieu-
 waza za przyczynę do rozwodu — Nov. 22. c. 7. — §. 2.
 C. D. de divor. L. 1. C. de reput. —

§. 105. Rozwod: divorcium: / dwoiatki był u Arymian,
 ze wzajemnego zerwolenia: / divorcium bona gro-
 tia: /, które Justynian wzniosł i zatwierd. — Nov
 140 — 117. c. 10. y z oznaczoney przyczyny: / ob in-
 dignationem: / w który iedna ze stron żąda nie
 chey

cheż rozwodu — Mąż mógł żądać rozwodu:—

1° Jeżeli żona spisek tknowała spisek przeciw Państwu lub o nim wiedziała.

2do z Przyczyny popełnionego Cudzołóstwa.—

3^{cie} z Przyczyny tknowanych Zasadzek na życie Męża.—

4° Jeżeli z innymi Mężczyznami mimo wiedzy Męża, była na Ucieczce, lub z niemi tknowała się.—

5° Jeżeli bez wiedzy Męża, Dom jego opuszczała, wyjawiając gdy była u wdalnych Rodziców.—

6° Jeżeli się znajdowała na imprezkach lub Teatrze, lub innych takich Zabawach choć i jej Mąż tego nie dozwalał.—

§. 100. Żona żądać mogła rozwodu z przyczyny:—

1mo Gdy Mąż tknował przeciw Państwu spiski, lub wiedząc o tem go nie uwiadomił.—

2do
3

2do Jereli kłował kaszki na życie Żony, lub
wiedząc o tem ją nie uwiadomił, ani bronit.

3° Gdy cudzożyc.

4° Jereli rządał iey Cudzożostwo a tego nie do-
wiodł.

5° Gdy dwa razy napominany Mąż nie przedsta-
wał radawać się z innymi Kobietami Nov. 117.
c. 8. — 14. L. O. C. de repudiiv. — Rozwód dział się w
przytomności siedmiu Świadków, jeżeli Mąż opu-
ścił Żonę tedy dawał iey libellum, to jest
pismo że ona nie jest już Żoną jego L. 4. De
divort.

O Dowoagu /: de Dote: /

§. 107. Matrzeństwa następowały u Rzymian, albo
z zachodzącym Dowoagiem albo bez nie — do ustanow-
wienia Dowoagu były formalności, zwane ditio
dotis; — zachodziła Umowa względem
Daru.

dania Posagu, i następowało wyznaczenie o-
negri: / constitutio dotis: /, po zawarłym mał-
żeństwie, następowały Prawa do Posagu, które
podług Praw dawnych Meżom tylko Żuzy-
ty w Dprawie zaś nowszem nawet i Wobietom
Posag Żuzyt szczególnie do rozpostkoienia
długów na przyszłość wyniknąć mogących.

5.100. Posag był albo spadający: / profectitia: /, któ-
ry Cyziec wyznaczał albo przybywający: / ad-
ventitia: /, który inne osoby dawały L. 5. pr. 5. 8.
9. 11. D. de Jure Dotis — L. 19. D. de ritu Nupt.

Posag był ieszere albo dobrowolny: / voluntaria: /
albo Konieczny: / necessaria: /, — był także al-
bo oszacowany: / estimata: /, albo nie to osza-
cowanie driało się, w celu szaxowania, lub w celu
przedania, Posag był ieszere wyliczony: / nume-
rata: /, albo przyrzeczony: / promissa: / nakoniec
był

był zabezpieczony: cauda: /, lub nie L. 10. §. 22. D.
de Jure Dotum. —

Tytuł XI.

O Przeposobieniu y Uprawieniu / de Adoptione et Legitimatione /

O Uprawieniu

§ 109. Legitymacya bierze swój początek od Kon-
stantyna W^o, późniejszy Cesarze wydoskonalił ją
Civius XXXVIII. 36. — L. 57. D. de ritu Nupt. Upra-
wienie: Legitimatio: /, jest Akt przez który Prawa
dozwalaia, iżby dzieci z nieprawego Łoia rodzo-
ne, stawały się prawemi, i nakładł dzieci pra-
wych, pod władzę Oycowstwa, podpadaia — Upra-
wienie: można by do tytko Dzieci naturalne, to
jest z nieprawego Łoia rodzone. —

§ 110. Dzieci normalnego bydy Gadunku, iako to: —

pmo

1mo Dzieci naturalne s. Liberi naturales: to jest
dzieci z nieprawego łona zrodzeni, i zowią się czę-
sto Bekarci s. Nolhi — Bastardi — Jett. C. de na:
turali lib. —

2do Spurii, byli takżei którzy byli zrodzeni z
kobiety nie rzędem się trudniącey i zowią się
często vulgo quassiti.

3^{tio} Adulterini którzy z cudzołóstwa byli zrodze-
ni. —

4° Incestuosi z krwi rodzstwa zrodzeni tylko Dzieci
naturalne można było uprawniać innym zaś nie
s. u Jud. de Nupt. l. 10 C. de Natur. lib. — Nov. 117. c.

2. Nov. 18. c. 5. Nov. 89. c. 12. §. 5. — L. 5. C. de Nat. lib. —

5. 110. Trwałki gadanek był legitymacyny — Konstancy-
na — Teodoryusza y Justyniana — przed czasem
Konstantyna W^o, Legitymacya nie była znana, tyl-
ko przez przypodobienie, można było Dziecie
uprawnić; — Konstancyi dopiero ustanowić

40

ix Kłoby żyjąc w natorznicztwie: concubinatus; /
spłodził Dzieci mogły je uprawnić przez na-
stępne Mążczeństwo. — Teodorzyca nowy wynalazek
gaduneki, to jest przez oblatowanie w Urzędzie
/ oblatio unia: / to jest wiadomo jest ze Thondan:
Synopol nazywał się nowym Rzymem, miał tych:
te samych Urzędników, co i Rzym Stary, lecz za-
miast Patrycyuszów miał Kuningów, Teodorzy-
ca więc ustanowił, iż Kłoby, nie prawe dzieci,
zapisat w poczet Kłobowych Kuningów, to stawato
się prawem. L. 239. §. 5. D. de N. S. — L. 3. 4. 9. C. de
Natural. lib. 5. u. Inst. de Nupt. —

§. III. Justynian nowemi Urządzeniami rozszerzył
Legitymacya, Stanowiąc iż ona jest troiaka: —

1mo przez ustanowienie posagu / instrumentu
dotalia: / to jest przez zawarcie mążczeństwa z Matka
dziej,

dzieci nieprawych. —

2° przez Reskrypt panującego: per rescriptum principis — Justynian nakazał iż gdyby ojciec, nie chciał, wejść w związki matczyńskie z tą kobietą, z której nieprawe dzieci spotąd, tedy mógł się udać do Cesarza, i przetożyc mu takowe skoliczności, Cesarz, odpowiadając przez reskrypt — uprawniał onę. —

3° przez Testament, gdyby Ojciec nie był wstąpił, nie uprawić swe dzieci przez dwa powyższe sposoby, tedy w Testamentie mógł je uprawnić skoro umarł, dzieci wraz z Testamentem udać się by: Ty, powinny o potwierdzenie onęgo do Cesarza Nov 89. —

u Legitymacji potrzeba było rezwożenia dzieci, których uprawiano. —

O Druku
1806

O Przyposobieniu /: de Adoptione:/

§112. Sam Justynian twierdzi, że trzeci sposób nabycia władzy Cyrowskiej jest przyposobienie
 pr. Just. de Adopt. — L. 1. D. h. t. — Przyposobienie /: adoptio:/ jest to przybranie prawne obcego dziecia za swoje. — Justynian sam mowi że adoptio in iuribus naturam, §. 4. Just. h. t., — z tej więc przyczyny, że czasom wolnej nie można było przyposabiać temu, który miał swe dzieci
Ci. pro Domino c. 12.

§113. Dymili Rzymianie różnicę inter arrogationem a adoptionem in specie. —

Arrogacya dzieła sic: —

1mo przez Reskrypt monarchy rewalaiący, L. 7.

C. de hered. instit. — L. 15. D. L. G. c. h. t. Aroga:

cyą bierze swój początek czyli narzowiło, od wolen-

nego urywania Novo L. 2. in fin. C. h. t. L. 2. pr. D.

h. t. Gellius Nord. Att. V. 19. L. 38. D. h. t. —

2do

2° potrzeba było aby arrogawany był swiego prawa
[sui juris] i do tego Waterfamilias. —

3° izby arrogawany, wyraźnie na Arrogawca, re-
uwałat. L. 2. §. 2. h. 4.

4° potrzeba było wyśledzenia, czy takowy arro-
gowany, może istotnie spodziewać się korzyści
z Arrogawcy — L. 17. §. 1. D. h. 4.

5° Arrogawcy musiał dać rekognicja, że sko-
roby arrogowany w małoletności umarł, maiq.
tek iego przejdzie do Wrewnych — L. 17. 18 D.
h. 4.

6° Zezwolenia wszystkich Opiekunow na Ar-
rogawca —

§. 114. Przypodobienie w ścisłym Nowa znaczeniu
[adoptione stricto sic dicta], wymagata —

1° powinna była być wykonana, przed uda-
ściwem Urzędem. — L. 2. D. L. 10. pr. C. h. 4.

2° przysposabiany powinien być być *filius familias* -

3° domyślne nawet zerwolenie: *facite consensus* przysposabianego, stanowiło adopcya. L. 5. D.

h. f. -

4° Przytomnemi być byli powinni, przysposobiciel i przysposobiony. S. Q. Ju. quib. mod. patr. pot. L. 24. D. h. f.

§. 115. Przyposobienie w ogólnosci, było, albo *legis actio*, albo *actus legitimus*, podług formalności i iaktami się odbywała. L. 1. §. 1. D. §. 1. Jud. L. 2. pr. D. h. f.

f. nie wolno było włożyć warunków czasow lubo bowiem przysposabiać, raz na razwie przysposabiać. L. 34. D. h. f. - L. 3. D. h. f. -

Przysposobienie w szczególności, było albo doskonałe: *perfecta v. plena*:/, albo nie doskonałe: *imperfecta v. minus plena*:/. podług tego czyli wstępny z-stępny, czyli Obcy Obcego przysposabiać.

wpien

w pierwszym razie przysposabiający, nabywał wła-
dzy Oycowskię, w drugim zaś nie — §. 2. In. h. t. l.
10. §. 1. C. h. t. Kownie i Arrogauya tak się podziela,
iako i adopcyja w szczególności, jeżeli mężczyzna Arro-
guie, tedy Arrogatio perfecta jeżeli zaś kobieta
tedy imperfecta — l. 5. C. h. t.

§. 116. Następujące Osoby mogły być przypo-
sabiaci: —

1° Którzy posiad mogli Zons — §. 4. 9. Just. h. t.
L. b. D. de liberis & Posthumis l. 39. §. 1. D. de
jure dotis., iako też ci Którzy byli w stanie pro-
dzenia, — a przeto Spadonom Konstrakom nie wol-
no było przysposabiać — §. 9. Just. h. t. — l. 2. §. 1.
l. 40. §. 2. h. t. Spado w ogólności znaczy czo-
wieka, który prodrze, ani rodzic nie może, l. 128.
D. de V. l. trzy były gatunki spadonów: —
które pochodziły, albo z Natury — albo z czynu —
albo z przypadku lub losu; — w pierwszym razie

zowią się spadanes in specie, in specie w dru-
gim Traktaty w Arcim. zas' Thlasias vel Thly-
bia L. C. D. de Jure dotis. Traktaty są, któ-
rym ordonki rozdajne są odzite, — L. h. D. de Citi-

uo x

Thlasias, cui cuncti sunt testes — Thlybia cui ad-
Anti sunt testes — Nov 20. Leon. —

2° który mogli mieć władzę Oycowstwa. § 9.
J. h. t. L. 5. C. h. t. L. 5. D. de his qui suc.

3° Mogli przypowabiali, którzy byli starszemi 18 laty
od przypowobionego. — L. 44. §. 1. D. h. t.

4° który nie mieli dzieci prawych L. 17. §. 3.
D. h. t.

5° który mają przeszło siedmiesiąt lat. L. 15.
§. 2. D. h. t. —

6° który bezwarunkowo, nie zaś do czasu przyp-
powabiali — L. 34. D. h. t.

SIX — Skutki z Przypowobienia w ogólności były:

1mo Adopcya przynosiła przypowabiającemu wła-
dzę Oycowstwa. —

2do Przyposobiony nabywał Prawa Lokrewien:
stwa, ziona jednak przyposobiaczcego nie na-
bywała tego. L. 23. D. h. t.

3^{tio} Arrogowany wstepując w rodzinę arrogu-
jącego przyjmował jego imię, nazwisko i zna-
czenie, to jest jeżeli Arrogujący był Patrycy-
uszem, tedy i Arrogowany, nim się stawał
także. L. 35. D. h. t. L. 10. D. de Senatorib. Titul. -

Hist. I 15. Plin. Hist. Nat. XXV. 2. Jeżeli Senator
arrogowany był przez Plebejusza, tedy znacze-
nia swego przez to nie tracił. L. 35. 33. D. h. t.

4° Arrogowany miał Prawo do dziedziczenia
po Arrogującym. §. 2. Inst. de Legit. Agnat.
sucesf. -

§. 118. w Prawie dawnem, nie było żadnej różnicy,
między Arrogacją, a przyposobieniem w sei-
stem znaczeniu L. 23. pr. L. 37. §. 1. D. de Adopt.

Lece Justynian zmienił to rzecz y utworzył
znaczną różnicę między Arrogacją, a przy-

posob.

sposobieniem w szczególności L. p. ul. C. de Adopt.
 §. 2. Jus. Quib. mod. jus patr. pot. solvitur. — §. 5. Jus.
 Quib. non est permiffum. — Twierdził bowiem Ju:
 Styniam, że trzeba wiedzieć przysposobiciel, iest
 wstępny, czyli obcy, w pierwszym razie sta-
 wał się Ojcem w drugim zaś nie — §. 2. Jus. h. t. —
 Obv. in Jurisp. Symbol. Per. III c. 78. —

Nieoga I Tytuł XII.

Takimi sposobami Prawo Władzy Oycow-
 skiej kończy się. Quibus modis jus
 Patris potestatis solvitur. —

§. 119. — Ogólny podział sposobów, któremi kończy:
 Ta się Władza Oycowska, była podług Prawa Now-
 szego, dawne y nowe wryśkich tych reguła.
 było że władza Oycowska, nie tylko prostem
 zerwaniem się kończy, ale potrzeba do tego, albo
 Akta
 in

Akta Urzędowego, albo przypadku mimowolnego,
i casu liberali: / — L. 3. C. de emanc. — Akt Urzędowy
który kończył Władzę Cykowską naj-
ważniejszy był usamowolnienie: / emancipatio: /
z przypadków zaś były: — śmierć tak natural-
na jak i Cywilna, godność, i ogłoszenie: / priva-
tio: / —

§. 120. Z powodu zachodzących odmian w Prawodawstwie,
dzieliło się usamowolnienie, na: —

1° dawną czyli prawną: / vetus v. legitima: /

2° Anastazyariska, i

3° Justyniana S. C. Just. h. t. — dzieliło się tak-
że usamowolnienie na dobrowolne, i Konieczne —

§. 10. Ju. h. t. L. 31. D. cod. L. 92. D. de cond. et deus.

§. 121. Usamowolnienie dawne: / emancipatio vetus: / by-
ło Akt prawny, odbywany z pewnemi formal-
nościami przed właściwym Urzędem, — Prawo
iuris Romulusa, dorwałato Cyku trzy razy prze-
dania dziecku swemu, — w Prawach XII Tablic było,

iż gdyby Syn od Cyca, był trzy razy przedawa-
 ny, i usamowolniony, za trzecią razą, Stawał się
 wolny: emanipatus:, Władcy Syn, uwarany
 był za res mancipi, jeżeli więc Cyca zrzec się
 chciał Syna, czynił to per mancipationem, to jest
 urzędową przedaz, y Wzupno, przy której przedany,
 używano Wagi y Pieniędzy — Zład przeniesie-
 nie Władcy Cyncowskię na drugiego zwato się
emanipatio —

§. 122. Obrządki były następujące. — Działo się wazy.
 Aho w przytomności pięciu Świadków, Obywa-
 telów Prymskich, pełnoletnich i Merzyzn, — byli
libripens którzy trzymali wagę y pieniądze, li-
bram aeneam:, — był jeszcze antestatus, który zwo-
 tywał pięciu Świadków przytomnemi będą-
 mających, przy takowym obchodzie, mówiąc do-
 wa: — memento, quod mihi in illa causa testis eris: —

dotyk

dotykał się końca Ucha Świadka, wzywano go,
Horat. Oda. = Iam = - Horat. Serm. lib. I serm. 10.

vers. 97.

§. 123. Przy tej uroczystości powinien być być przy-
tomnym Ojciec naturalny, tudzież ten który wła-
dzą Ojcowskiey nabywał, scilicet emptor-paterfiducia-
nus; Poczym Ojciec Naturalny oddawał Syna
Kupującemu, używając Słow = Mancipo tibi hunc
filium, qui meus est. = na co Kupujący odpo-
wiadał, Hunc ego hominem ex jure quintario,
meum esse ajo, isque mihi emptus est hoc aere
haec aeneae libra. = Poczym Kupujący dotykał
się Wagi, i wkładał w nią sestercyum, lecz to się
symbolicznie działo, ten sestercyum oddawał
Ojciec, i na tym kończyło się Usamowolnienie,
poczym Kupujący uwalniał go.

§. 124. W czasie trzeciej manypacji Ojciec mówił: = ego
tibi meum filium nunc mancipio, ut mihi remancupes

est.

ut inter bonos bene agier oportet, ne propter te
tuamque fidem frauder—Cic. de Offic. III. 15. Cic.
Epist. ad Famil. III. 12.— Ojciec Naturalny odda-
 wał Sędzię umiarkowanemu a ten Syna Ojcu
 naturalnemu narad wracał, i przez to stawał się
 usamo wolnionym: emancipatus:.— Takowe Usa-
 mowolnienie dzieć się mogło w iednym dniu i
 w przytomności iednychże Świadków, albo po pe-
 wney przerwie czasu, i w przytomności różnych
 Świadków Pauli rei. Sent. I 25. §. 2. W usamo-
 wolnieniu Cerek—Wnuków, Wnuczek, dosyć była
 iedna fiducia manipulatio—Cajj. Iud. I. 6. §. 4.
Ulp. Fr. X. §. 1.—

§. 125. Owa emancypacya dawna, którąśmy dotąd
 przechodzili, posiada z czasem w niepamięć, wraz z
 wielu innymi formalnościami, — Za czasów więc na-
 du Monastycznego, ustanowił te trojakie Usamo-
 wolnienie nie było potrzebne, i że dosyć skoro Przódca

wyda
 f

wyda restrykt na prozbe Ojca, uwalniajacy Sy:
na z pod wladzy Oycowskiej, z tym warunkiem
izby Ojciec podal takowy restrykt do wdasciwe-
go Urzedu to jest do Pretora, L. 5. C. de emancip.
liber.

§. 126. Instynian sposob usamowolnienia Anastazyana
bardziej ustatwid, Stanowiac: ze Ojciec chcacy e-
mancypowac swe dziecko, nie do Cesarza lecz do
wdasciwego Urzedu miad sie udawac, a to z przy-
czyny, ze trudno bylo udawac sie do Cesarza, i
odbierac od Niego odpowiedzi Nov. 81. in pref.
L. ul. L. 6. C. de emanc.

§. 127. W §. 120. powiedzieliśmy, ze usamowolnienie by-
to dowolne i konieczne, — Usamowolnienie ko-
niczne (emancipatio necessaria), miada miejsce: —
1mo jeżeli Ojciec okrutnie obchodził się z swym
dzieckiem. L. fin. D. si a parent. quis mancipius
fuerit XXXVII. 12.

2° Gdy Ojciec przyjął od tego pieniądze, dla-
tego, iżby Syna swego usamowolnit. L. 92. D. de
conditionibus etc. — L. 1. S. 3. D. si quis a parent. ma-
numif. fuerit. —

3° Jeżeli dał Syna w Anogacya, i Wrywda, one.
goz. L. 32. 33. D. h. t.

4° Jeżeli Ojciec Cortki wstydu porzawic chciat.
L. 12. C. de Episcopi Audient. — L. 6. C. de Speda-
culis. —

zawsze usamowolnienie było na Wronyś dziecła,
a gdyby to co przekroczyło, Wronę publiczną otruj-
mywato. —

§. 120. Wronicyta się takie Władza Oycowstwa smierca,
tak naturalna, iako też y cywilna — Paji Jud. I
C. pr. L. 63. S. u. D. pro Socio — L. 1. Hist. Nat.
x. C. — Sudziej, przez godności f. dignitaci. — tak
Wetalki, Flaminowie, Diata, nie byli pod Władzą Oy-
cowstwa Ulp. fr. lit. 10. S. 5. — iako też zostanie Wro-
naniem Nov. 81. c. 3. Urzędem Konsula, Pretora, Pre-
fekta, Urbis etc. Nov. 81. c. 1.

§. 129. Skutki z utraczonej Władzy Oycow-
skiej są następujące: —

1mo Jeżeli utraczenie władzy Oycowskiej,
uwarai' bedziemy przez smierć tedy dzieci
staia się paterfamilias i zowią się swemi dzie-
dzicami: sui heredes: —

2do Jeżeli Władza Oycowska, przez
inne Okoliczności traci się tedy skutki te
uwaraiamy: —

A. co do Ojca —

a, Wszystkie prawa Władzy
Oycowskiej upadają, — ied-
nakże ze podług Praw nowszych,
miał Ojciec na Dobrach uwa-
mowoln^{nie}ego Syna, uzywanie przy-
chodzić: Usum fructum: §. 6. §. 3.
D. de bonis qua liberis &

2. Prawa do spadku upo-
 daia - L. 10. Cod. de Adoptione
 iezeli iednak przez usamo-
 wolnienie Wladza Oycow.
 ska sie Honorzysta, tedy on
 prawa dziedziczenia w ma-
 iatku dziecka nie trauit.
5. 8. Just. de Legit succes.
Nov. 115.

B. Co do Syna

2. Prawa nabyte s: juza quai-
 sita, w tym razie wdaiq
 tylko podlug Prawa now-
 szego, Oycie Synowi us-
 mowolnionemu ciwartq czesci
 maiatku s: quarta boio-
 rum: s oddac byd winien, wzret-
 kie inne prawa braty swoy
 Honories, - ktora czesci zowia
 także

Takie Prawnicy Przymocy,
Quarta Divi Pii L. 18. 22. 20.
D. de r. Adopt. L. 8. 5. 15. D. de
inoff. Testamento. -

b. Synowie Wtórzy ponieśli
śmierć Cywilną i: *capitis*
diminutio: i: lub byli eman-
cytowali, Wtórzyli. Dokre-
wienie -

c. Podług Prawa Najnow-
szego Synowie emancypowa-
ni mieli prawo do dziedzic-
zenia, w *Maia ku |* swego Cy-
ca Nov. 118. c. 1. -

d. Tereli godności była przyczyna
uwtórczenia w *Madry* *Cyconfkisey*
Prawa *familijne* przez to nie by-
ły naruszone Nov. 11. c. 1.

Tytul.

Tytuł XIII

O Opiekach. §. de Tutelis: / i

Tytuł XIV

Kto ustanowić Testamentem może
Opiekuna.

Dział I

O Opiekach w Ogólności

§. 130. Opieka in Jure Antiquo znaczyła prawo z wła-
sności patrifamilias Turace; to jest se suamq;
domum ac familiam et omnem rem familiam de-
fendendi. Co tylko Paterfamilias ustanowił w Te-
stamencie to było Prawem, iestere w Prawach XII
Tablic ustanowiono, - Paterfamilias uti legasset,
"de pecunia tutelare rei sua, ita jus esto," - i dalej
" si Paterfamilias, intestato mortuus, cui impubes su-
" us heres est, agnatus proximus tutelam nan-
" citur, -

82

Opieka
8)

§. 151. Opieka zawiera w sobie prawo do Obrony Osoby Sakicy
która naszemu powierzona jest Dorozowi, — Lecz nie każde
rzecz, znajdującą się w Opiece była Cytowickiem, ani to
nie Należy Cytowicki Osoba. Z tego wypada że Opieka
zausze zawiera w sobie należność rządu Osoba a
cytowickiem: *ius imperandi personae vel hominis*.
Opieka więc w Prawach III Tabliczbył obzerne
Ta znaczenie — i zawierała w sobie: —

1° Opiekę małoletnich i wtenczas jest Tutela in
cie. —

2° Opiekę osób pełnoletnich, doroz nad osobami moral
mi: *persona moralis*: i to jest Cura czyli Curatela —

§. 152. Przymianie rozróżniali; i nazręj, Opiekę podług praw
Cywilnych Przymiskich: Tutela ex Jure Civili: a inaz
podług prawa Narodów czyli prawa Natury: Tutela
ex jure Gentium vel ex jure Naturali: pierwsza by

Tutela

5

Tutela in specie, druga zaś Cura, Curatio vel Curatela —

§. 133. Zostawaty pod Opieką: —

I. podług praw dawnych: jure Antiquo: —

1mo Viobiety: famina: — Wzrost bowiem Viobiety, która nie zostawata, pod Władzą Oycowską albo Meżowstwą, zostawata pod Opieką Meżczyzny iakiego zwanego Curator Sexus —

2do Matoletni: impuberes: nad tym miał Opiekę najbliższy Wrewny: proximus agnatus: —

3^{tio} Maiący pomieszczenie zmysłów: furiosi: —

II a podług Praw nowszych: jure Noviori przydano: —

4° Minorenes Wzrost Osoba Matoletnia —

5° Korzutni: prodigi: i

6° Persona inerta iak kollegia Korporacye i. t. p.

§. 134. Opieka małoletnich s: impuberum; iest
to możność i władza nad człowiekiem wolnym
Arzerenia, który dla małości wieku nie może
się bronić, prawem cywilnem dana i do:
zwolona §. 1. 2. J. h. A. L. 1. D. de Tutelis - Gelli:
us Mod. Att. V. 10. Ulp. Fr. XI. §. 5. - Do czasu
ustanowienia Prawa Lex Letonia. zwanego
trwado; iż skoro małoletni stawał się pełno:
letnim, stawał się tem samem usamo:
wolnionym - Od ustanowienia zaś tego Pra:
wa znikło to i chociaż małoletni stawał
się pełnoletnim, nie stawał się iednak przez
to usamowolnionym - Ulp. Fr. XI. §. 28. - L.
fin. C. quando Tutela esse desinit. - pr. J. Qui:
bus Modis Tutela finitur.

Osoba która miała moc i władzę zarządzania inną wolną osobą, zwada się tutor Opiekun a ta nad którą, tak władza Stuzya pupillus, — Przymianie opiekę iakże muneris publicum to iest iakże obowiązki do którego Władcy Obywatel Sądownic mogą być być przymurowy, uwazali a razem wszy scy ci którzy muneris publici nie mieli, nie możli być także Opiekunami — L. 214. pr. i L. 10. D. de V. S.

§. 135. Władcy Obywatel Przymotki miad Prawo być Opiekunem, a wszerególnoci filiusfamilias pod Władzą Wodzicielską bedzący pr. J. qui testam. tu- tores dare posu, a to dla tego że było axio- ma juris: in negotijis publicis filiusfamilias concebatur pro patrefamilias — L. 9. D. de his qui sui vel alieni juris sunt.

§. 136. Nie mogli zaś być Opiekunami:—
1mo Niewolnicy: Seruus:; Niewolnik bo-
wiem nie był Obywatelom Rzymskim i nie
miał Manus publicum, L. 22. D. de Testament
Libela.

2do Pudroremy: peregrinow:, bo i ci nie byli
Obywatelami Rzymskimi—

3^{tio} podług Praw dawnych: jure antiquo:,
nie mogli także być Opiekunami; Kobiety
L. 11. D. h. t. l. 2. D. de regulis juris— Justy-
nian to Zmienił i postanowił ażeby Matka i
Babka miały Pierzeństwo nawet przed kre-
wnemi Męża: agnati: do Opieki, mogły
więc być Opiekunami— Nov. 118. c. 5.—

Z tym tylko Warunkiem, aby Matka nie
wchodziła w inny związek Matrzeński:
Nov. 94. c. 2.—

Niem

Nie mogli być Opiekunami, czyli zawieszono-
mi byli w Opiece, chociaż byli Obywatela-
mi Rzymskimi, następujące Cwoły —

1mo Młodzieńcy: minores: / §. 13. J. de Exuat.

Tutor. —

2do Małczy pomieszanie umyślo: Furosi &
mente capti: / — §. 5. pr. D. de Tututelis. —

3^{tio} Głuchy y Niemy: Surdi et Muti: / §.

§. 13. Wę wszystkie tych Przypadkach, czynili
Rzymianie roznicę, czy takowy Opiekun, wy-
znaczony był przez Testament, czy też przez
Dawo w pierwszym przypadku nie był
usunięty od Opiekni, lecz na pewny czas za-
wieszony, a na jego miejsce brany był Tu-
tor intermisticus §. 10. §. 7. D. de Exuat Tu-
tor. —

§. 138. Ład wypada ze wyłączeni o Opieki
byli:—

1mo Wszystkie Osoby, które dla niedawny, nie
zdadności, albo dla inney przyczyny, z prawa
byli usunięci.—

2do Niektóre Osoby, wyłączone były na zawsze
odprowadzenia Opieki, inne tylko na pewny
przebieg czasu.—

3° W niektórych przypadkach nabywała się
Opieka bez pośrednia, w innych pośredniczo.—

§. 139. Opiekę Przymianie dzielili troja:
ko:—

1mo na Opiekę Testamentową: Testamenta:
na:; 2do na Prawną: legitima:; i 3° na
na daną: dativa:; wyraźnymy Warady wstrec:
gólności gatunki.—

Dział

Dział II.

O Opiece Testamentowej
/ Tutela Testamentaria /

§. 140. Jeszcze pod Panowaniem Rzymow znany
był ten gatunek Opieki Livius I. 40. co i w
Prawach III Tablic było, iak wyżej widzie-
liemy — Ulp. Fr. XI §. 14. l. 1. pr. l. 3. D. qui Te-
stament. Tutor dari poss. §. 3. q. de Tutelis l. 73.
§. 1. D. de Praeg. Jur. —

§. 141. Cesarze propter pietatem naturalem do-
zwolili dla Osob nieletnich, obierania przez
Testament Opiekunów. l. 2. pr. l. 4. D. de Confir-
tut. — z tąd więc wypada że ex jure Anti-
quo tylko paterfamilias mógł obierać Opie-
kuna, ex jure rai noviori nawet i Matka
czyli oboje Rodzice przez iakikolwiek bądź
gatunek czyli sposob oswiadczenia ostatney
swey;

1102
swojej woli, nawet i sama Osoba mogła wy-
znaczyć Opiekuna, nie letnim, albowiem Pie-
tas naturalis była fundamentem Opieki. —
§. 142. Chociaż wyznaczenie Opiekuna Testa-
mentowego, nie potrzebowało Wobecnie Testa-
mentu, tylko choćby w jakimkolwiek bądź sposób,
wzrzuconego oświadczenia, jednakże prawo, ta-
ki sposób czynienia Opieki zwano Opieką Te-
stamentową, §. Tutela Testamentaria: — Także
Opieka dworajna, była imperfecta i perfecta,
pierwsza przez wyznaczone prawem Osoby
nie była zdziałana, druga zaś ta była
która przed Urzędnikiem przywołanym, i przez
Osoby prawem do tego wyznaczone była
zrobiona. —

Asiomata względem Opieki Testamentowej
Nuzylly:—

1mo podług Prawa dawnego, ustanowienie Opiekona Testamentowego, miało iedyna, zawa:
de Władze Cyrowiska — L. 78. §. 1. D. de B. F.

2do Patrifamilias nie mogą użyć tego Prawa, iah tylko testencras, gdy Testament formalnie sporządził —

3^{tio} Opieka Testamentowa powinna być dana w Akcie ostatniey woli, i tazi ustanowienie dzie:
dzica w sobie zawierać powinna —

4to Prawem zas Nowszym, wyznaczenie Opie:
kuna Testamentem, zasada sie, mitos przyro:
dzona s: pietas naturalis:—

Podług Praw Przymskich, dawano Opiekona
Testamentowego:—

1mo Oycie albo Dziad, swym dzieciom L. 1.

pr. D. qui testament. Tutor. dari poss.

2do Opieką dawana się swoim krewnym obojey

ptci—
3^{tio} Nawet wydziedziczonym podług Drow dawnych
Tuzya Opieką S. 4. D. cor.

4to Tuzze nie narodzonym /: posthumis: /, S. 7. D.
de statu hominum—

S. 143. Ponieważ Opiekę Testamentową bierzono między Testamenta, przeto z tego wypływało; że:—

1° Opiekę Testamentową nie mógł inaczej być wyznaczony, iak tylko przez Testament, albo przez Wodycyll Testamentem. S. 3. D.

qui test. dari poss.

2do Opiekę więc Testamentową, wtenczas się mógł znajdować, gdy Testament był ważny.—

3^{tio} Tylko takie Osoby mogły być z Opiekami, których można było wtemie Testamentcie wyznaczyć Sukcesorami S. 1. 7. Qui test. Tutor.

dan. pop. l. 20 s. 1. l. 30. D. col.

4° Opiekon Testamentowy mógł być wyznaczo-
ny pod warunkiem, od dnia: /: ex die: /: do dnia
/: in diem: /: — l. 9. s. 2. D. h. t. s. 3. f. h. t.

5° Opiekła Testamentowa, wyłączała Opiekę prawną,
l. 11. pr. D. h. t.

6° Skoro Opiekła Testamentowa miała miej-
sce, nie mogła mieć miejsca Opiekła prawna l. 11.
s. 1. D. h. t.

z Prawa nowszego wypływało: —

7° że Opiekon Testamentowy mógł być wyznaczo-
ny, nie tylko z prawa Cywilistycznej wła-
dzy, ale ex pietate naturali —

8° Jeżeli Paterfamilias, wyznaczał Opiekona
w Testamentie który był nieważny, nieprawo-
mocny, wówczas uważano że Paterfamilias ex
jure pietate naturali postanowił Opiekona, nie

zaw.

zas z prawa władzy Gycowskiej—

9° Pater familias mógł synowi usamowolnio-
nemu wyznaczyć Opiekona, co iednak podług
praw dawnych nie miało miejsca—

10mo Nawet Matka mogła wyznaczyć dla
Syna w Testamencie przez siebie sporządzonym
Opiekona Testamentowego ex causa pietate natu-
rali—

11mo Nawet i nienależącym do Familij, niemoż-
ącym robić Testamentów, pozwolito prawo nowe
ustanowić Opiekona nieletniemu ex pietate na-
turali—

§. 144. Opiekunowie wtenczas być dobrze ustanowie-
nie, jeżeli dani byli:—

1° Od Osób które Testament mogły robić: a-
quibus oportet: 2° jeżeli ci nad którymi była
opiekna nadana, byli impuberes; —: quis oportet: 3°
iakiem sposobem dani byli: quo modo oportet: —

4° jeżeli przez Testament, albo przez Kodycyl Testamentem Atwierdzony s: ubi oportet: / L. 1. §. 1. D. de Confir Tutor. —

§. 145. Jeżeli te Warunki nie były uskuteznione, wten czas takowa Opieka, lubo była Testamentowa, ie: Inakże była Opieka Warunkowa, potrzeba było potwierdzenia od Urzędu. — Tak tyłko potwierdzenie następowało, Opiekón Obowiązki swe mógł rozpoczynać. —

§. 146. To potwierdzenie działo się w następujący sposób: — Testament podawano Magistratus Competeriti, Który jeżeli uznał za rzecz przyzwolta, osobno na ten Koniec wydanem Dekretem potwierdzał Opiekóna L. 32. D. de excus. Tutor Opiekón ten potwierdzony uwarany uzi: był iako Opiekón Testamentowy s: Tutor Testamentarius: / — §. 5. 7. de Tutelis — L. 32. D. de exc.

Tutor

Tut. Magistratus competens Nonicernym by:
To obowiązkiem, potwierdzał także, niedoskona:
Te Opiekę: Tutela imperfecta: s. co się działo al:
bo przez nastąpienie inkwizycye, albo bez żadnych
inkwizycyi — Zabranych Opiekonów, iedni ob:
wiązani byli dawać rekomyia, inni zaś nie:
Tereli Patrifamilias wyznaczał Opiekona z
Dawa Władzy Czcowskiej sobie Durące:
go, a Testament w którym wyznaczył Opie:
kona był nieważny, wtenczas Opiekon podle:
gał nie tylko inkwizycyi ale nawet dać był
winien rekomyia, L. 1. §. 2. D. L. C. §. 6. D. de
Confir. Tut. w innych zaś wszelkich przy:
padkach nie tylko niepodlegał inkwizycyi,
ale nawet nie potrzebował dawać rekomyii. —

Opie

§. 147. Opiekonowie Testamentowi dzielili się
na: 1mo Opiekunów sprawujących Opie-
kę: Tutores gerentes: / Wtórzy trudnili się
zawiadowaniem Majątku Pupilla. —
2do Prydani Opiekonowie: Tutores
honorarii: / Wtórzy nad innymi Opie-
konami mieli dążyć — Wyznaczenie
tak pierwszego jak drugiego zawisło od
tego Wtórzy Testamentem wyznaczał
Opiekona — Ci byli iezure albo aneclo-
gisti że uwolnieni byli od zdawania
rachunków z prowadzoney Opieki, i nee
non aneclogisti Wtórzy od ich zdawania
nie byli wolnemi, Takich Opiekonów sam
tylko Testator mógł wyznaczać Ma-
gistratus zaś nie mógł uwolnić od zda-
wania Rachunków. —

§. 148. Przechodami do Opieki było: —

1mo Jeżeli Opiekon ustanowiony był od

je pewor

pewnego dnia, albo pod pewnym warunkiem zawieszającym, a dzień lub warunek jeszcze nie minęły. —

2do jeżeli prosto bez żadnego warunku był nadany, lecz dziedzice się nie zgłaszają. —

3^{tio} Jeżeli Opiekon Testamentowy od nieprzyjaciół był schwytany. — S. 1. 2. §. de Atiliano Tutore.

Podług praw Rzymskich, można więc było ustanowić kilku Opiekonów, i można było każdemu przetrząsnąć gatunek interesów któremi się miał trudzić. —

§. 149. Gdzie Opieka Testamentowa: —

1mo dla zachodzących pewnych względów, np. gdy Testator Nodycylllem odwołał Opiekona Testamentem wyznaczonego — L. 4. D. L. 8. D. de Tut. Test.

2do jeżeli nikt z dziedziców nie zgłaszał się L. 9. D. de Tut. Test.

3to Jeżeli Testament był fałszywy, L. 7.

27. D. code

4to Gdy Opiekon był wyznaczony, z przy-
czyyny pewney tylko zachodzącej okoliczno-
ści oznaczoney, Opiekon bowiem powinien
był być wyznaczanym Ogólnie - L. 12. usq. 15.
D. code

Dział. III

O Opiece prawney s. Tutela legitima: /

§. 150. Opieka prawna s. Tutela legitima: / wten-
czas miała miejsce, gdy nie było Opieki
Testamentowey, to jest gdy paterfamilias,
bez zrobienia Testamentu umierał - Ta Opie-
ka wtenczas iak widziemy następowała;
gdy: -

1mo Opiekon Testamentowy nie był na-
dany, albo za życia testatora u-
marł. L. 6. D. de legit. Agnat. Tutela. -

2do Gdy Opieka Testamentowa się kończy:
Ta L. 11. §. 3. D. de Test. Tutela. -

Juz prawo XII Tablic przepisalo porzadek
co do Opiekowania Stanowiac; izby prox-
mus Agnatus co do Obywatelow Przymskich
byl Opiekonem dziecięcia bedacego impubes.-
Opiekta prawna f. Tutela legitima: f. trojako
uwarzana bydi moze:—

1mo podlug prawa XII Tablic Tutela legit-
ma Vetus—

2do podlug Konstytucyow Cesarzkich Tu-
tela legitima nov.—

3^{tio} podlug Ustaw samego Justynia:
Tutela legitima novissima—

Wyjasnimy kazdy w szczegolnosci gatu-
nek tych Opiek.—

Oddzial I

O Opiece prawney dawney
f. Tutela legitima Vetus: f.

§. 151. Podlug prawa XII Tablic Opiekta prawna by-
ta nastepujaca:—

1mo Nayblizszy krewny f. proximus agna-
tus

tw: / byt. Opiekonem prawnym dziecięcia
będącego impubes Ulp. Fr. XI. 5. 5. —

2do W braku tych albo jeżeli byli nie
zdadnemi, następowali dalsi Wziewoni
f. Gentiles: / pr. J. de legat. Agnat. Tut. 2. 1. 9. D. cod.

3^{tie} Patronowie nad swemi Włcutami §. 11. f. legat. Ag. Tut.

4to Rodzice nad dziećmi Ulp. Fr. XI. 5. 5.

5to Gatunek Opieki nazwaney Tutela
Fiduciaria. —

Opieka więc prawna iak widzimy, by-
ta ta która podług praw bądź pisanych,
bądź nie pisanych, i bez potwierdzenia U-
rzędu na Tęgo przypadła. —

§. 152. Oycie nad dzieckiem emanypo-
wanem, które impubes było miał Opie-
kę prawna podług praw XII Tablic, powa-
gą zaś prudentów z przyczyny zachodzą-
cicy umowy nie tylko Oycie ale i dzie-
ci jego po śmierci jego, mieli prawo bytć
Opiekonami dziecka czyli brata swego

emanu

(17) Tutela cesarstwa vel
cesaritia nie była czę-
ścią Opieki prawna,
§ Tutela legitima: § i
znaczyła Opiekę Kobiet,
która byłko w pra-
wie dawniem miejscu
sce miata.

emancypowanego, i to była Opieka zwana
Fiduciana - L. 4. § 5. u. D. de legit. Agnat.
Tut. - (17)

Oddział II

O Opiece prawnej podług Praw Nowszych.

§ 153. Ta zawierała w sobie Opiekę Krewnych
z linii Macierzyńskiej § cognatos: § i Ca-
tronów § 1. § de legit. Agnat. Tut.

Wszystkie więc inne gatunki Opiek iakto-
to: 1mo Krewnych z linii Ojczyńskiej § A-
gnatos: § - czyli podzących. i 2do rodzą-
cych § Gentilium: § i 3^{tio} Podziom: § La-
rentum: § - zniósł Justynian zupełnie,
albowiem i podział Krewnych na Agnatos

i Coq

i Cognatos zniost Nowella 118. — iak nizey
sposthreremy.

§. 154. w Opiece prawney, §. Tutela legitima, §.
Tuzyta Prymianom., podlug prawa XII.
Tablic Regula, ze kto ma Nadzicie, brat
spadek, ten ma takie cięzar bydx Opiecho:
nem nad tym, polkitorym spodziewa sie bydx
sukcesorem, — cypli ubi successoris emo:
lumentum, ibi et Tutela orus s. u. Id. legit.
Patron Test. — Iustynian Regule te u.
trzymat. —

Kniazka I Tytul 15.

o Opiece prawney krewnych
§. De legitima Agratorum Tutela: / 153

(1) D. LXVI. §.
C. v. 30. N. 118.

§. 155. Tui w prawach XII. Tablic ten gatunek Opie:
ki byx udeterminowany, gdy znajdziemy wto:
mek z tego prawa; — Si paterfamilias intestatus
moritur, cui impubes solus heres est agnatus

prawy

proximus Tuttelam nancitor.

§. 156. Agnati podług prawa XII. Tablic, byli Osoby będące Obywatelami Rzymskimi płci męskiej, pochodzący od Obywatelów Rzymskich płci męskiej aż do siódmego stopnia, podług praw cywilnych Rzymskich, — od siódmego zaś stopnia zwali się Gentiles. — Objaśnienie co jest Gens i Familia może objaśnić lepiej tę materję.

Gens oznaczano wielką liczbę osób, z sobą pokrewnionych, i składającą się z wielu Familij — Familia zaś składała się z kilku Osób i formowała Gentem — Gens zaś używając dwa imiona miało, jedno całemu ogólnie Gens służące i to się zwano Nomen drugie które pewnej Familij służyło i to się zwano Cognomen — Wszystkie Osoby składające

iące Gens, uważane w stosunku do siebie
 zwady się Gentiles te zaś, które Adodaty
unam Familiam w stosunku do siebie uwa-
 zane zwady się Agnati czyli Podraocy a prze-
 ciwni tym, to jest Wobicy rodzacy cognati
Agnatio była vera i facta pierwsza jest kłó-
 nymy, definicya dala; druga zaś dala się
 poznać w Przysposobieniu. —

§. 157. Justinian podział in Agnatos & Cogna-
tos zniósł zupełnie Nov. 118. c. 4. od tego
 więc czasu Opiekta szła równo tak z strony
Podraocyh, iako też z strony rodzacyh,
 pod których prowadzenia Opiekty Wobicy by-
 ty: uwolniete, wyjawory Matki i Babki; które
 w ten czas tylko mogły być Opiekonka-
mi —

(19 Nov. 118. c. 5. —

1° jeżeli zrekły wchodzenia wpowtorne
zwiazki Matrzyskie, dopoki matku dzie-
ci nie ubezpiera —

do
Rw

Zdo iezeli się zrekły prawa im Starcego
stosownie do Statum Vellejanum, na mocy
którego kobiety nie mogły reczyć, za czipis
maiatek -

Niażka I Tytuł 16.

De Capitis Diminutione

§. 150. U Prymian caput znaczyło toż samo
w Statu jakieśmy wyżej widzieli - 619
Capitis Diminutio było, więc brak pe-
wnego Statu - a ponieważ Statu był
trojaki: - libertatis, civitatis & Familie,
a razem i Capitis Diminutio była
trojaka, utrata wolności libertatis: 1,
Obywatelstwa civitatis: 1 i Familij pier-
wsza zwada się Capitis Diminutio Maxi-
ma, druga media, trzecia minima - 620
noszący Capitis Diminutionem, uważany był
jako umarły Cywilnie, a stąd Capitis
Di

Diminutio zowie sie czasem w Prawie Rzym-
skiem smiercia Cywilna. L. 209. D. de P. J.

§. 1. Quibus modis jus patri.

§. 159. Maximam Capitis Diminutionem ponosity
te Osoby, które z Utrata wolności, pod-
padały w Niewola, co sie zdarzato w ta-
kowych przypadkach, gdy Obywateł
Rzymski dostawat się w Niewola pod-
czas Wojny, lub sprzedany był publicznie.

Prawo nowsze zmniejszyło tę Ostroż, sta-
nowiac iż Obywateł Rzymski, powracajac-
cy z Niewoli, odzyskiwał swa wolność,
na mocy prawa jus postliminii zwa-
nego—

§. 160. Mediam Capitis Diminutionem pono-
sity te Osoby, które chociaż były wol-
nemi, iedynie tylko Obywatelstwo Ita-
lii stawało się to:—

1mo Za czasów panowania Cesarzów
ustępujący z Kraju s: exules s:, i wygnani:
cy s: deportati s: — L. 5. pr. D. 5. 2. J. de Cap. Dim.
L. 2. s. 1. D. de poen.

Exilium za czasów Rzymy wolney nie
było Kara, lecz środkiem zabezpiecze-
nia się od Napaści Nieprzyjaciół —
Cic. pro Domo c. 29. — Pod panowa-
niem Cesarzów exilium była isto-
tnie Kara, która na Obywatela wy-
krczającego była wyznaczona. —

2do Przechodzący do Nieprzyjaciół
s: Transfuga s: —

3tio Osadzeni za Nieprzyjaciół Oyczy-
zny s: Hostes Judicati s: — L. 5. s. 1. D. h. 4.

S. 101. Minima Capitis Diminutio, miała miej-
sce w następujących przypadkach: —

1mo Przyzwolicie Adrogowani którzy utracali
Statum Familiae S. 3. J. L. 5. pr. S. 1. D. h. 4.

2do Prawnie Przystosowani - 3do Legitimo:
wani, 4to a podług praw dawnych nawet i
usamowolnieni: Emancipati: - S. S. J. h. t. -

Tyt. 17.

De Legitima Patronorum
Tutela.

§. 162. Ten gatunek Opieki wydoskonalenie swe
winien powadze Jurysprudentow, iestze pra:
wo III Tablic tak o tym rekto, Si libertus
intestato moritur, cui suus heres non est,
at patronus, patronise liberi sunt, ex ea fa:
milia in eam familiam proximo pecunia
addictum -

Takowa Opieka mieysce miel mogla: -

1mo Gdy Obywatel Rzymski uwalniał
Niewolnika swego, który był iestze impu:
ber. -

2do Gdy uwolniony umierał zostawiający
dzieci swe in impubertate, tych dzieci patro:
nus jego stawał się Tutor legitimus, a dzieci

nie

nie jest to dzieci jego L. S. pr. D. de Legit. Tutela
§. 11. J. de leg. Patr. Tut.

Leży jeżeli Niewolnik uwolnionym był od Pado:
ziemca, lub od Obywatelki Rzymskiej, albo choi
i od Patre Familias, iednakże sposobem nie u:
roczystym, wtenczas te Osoby, ani ich dzieci
nie mogły być Opiekonami Prawnymi. —

Tyt. 18.

De Legitima Parentum Tutela.

§. 103. Patrefamilias który usamowolniał, dziecie
swe względem Syna Usamowolnionego, uwa:
rany był w takich samych stosunkach iak
Patronus względem uwolnionego Niewolnika,
a iatem Skrzyty mu takież prawa, iakie Pa:
troni względem swego Uwolnionego §. 11. J. h. t.
L. S. §. 10. D. de legit. Tut. —

Tyt. 19.

De Tutela Fiduciaria

§. 104. Tutela Fiduciaria, iest ta która ma Opiekę
Usamowolniający, i: emancipans, i nad P
Syno

84

Synem Emancypowanym, i bratem. — Tu
Opieka wstępcza miała miejsce, gdy
np. Cajus ma trzech Synów, Tycyusa,
Marka i Semproniusa, z których Tycy-
usa emancypuje, — gdyby sam Cajus żył,
miałby nad Tycyuszem Opiekę, lecz gdyby
nie żył bracia jego nad nim miała Opiekę. —

Tytuł. III

C. Nadaney Opiece §: Tutela Dativa: §: c. 1. / D. XXVI.
de Atiliano Tutore et eo qui ex le: C. CV.
ge Julia S. Titia Dabatur §: 1.

s. 165. Opieka nadana §: Tutela Dativa: §: jest
taka, która Obywateł Prywatki podejmow-
wał, stosownie do Wyroku Urzędu wła-
ściwego pr. J. h. t. — Ten gatunek Opie-
ki trojakiego był rodzaju; i taki był: —

1mo Opieka nadana dawna s: Tutela dativa
vetus: s-

2do Srednia s: Tutela dativa media: s i-

3^{tio} Nowa s: Tutela dativa Nova: s-

Oddział I

Opiece nadaney dawney Tutela dativa Vetus.

(17) Od którego ten
gatunek Opieki
bierze swoje Nazwi:
slo. —

§. 166. Aż do r. 557. a. u. c. prawie wcale nie znali
Rzymianie Opieki nadaney, około dopiero te-
go czasu nastąpiło prawo Lex atilia rwa:
ne, (17) Stanowiące, iż w tych przypadkach
gdzieby nie było ani Testamentowego Opie-
kona, ani żadna Agnata, aieby przywoła
władca s: magistratus competens: s ustanowić
Opiekona Livius XXV. 5. tego prawa Autorem
kto był jest ieszcze niepewne, iedni utrzymu-
ją iż Lucius Attilius Regulus Tribunus ple-
bis a. u. c. 455. Lex. X. 50. inni zaś iż Mar-
cus Attilius Regulus Thomus. Ci. Off. III.
26. 401 samo prawo postanowido takie aieby

Magistry

Magistratus Urbani czyli Pretorowie nada-
wali Opiekonów tym, którzy onych potrzebo-
wali — pr. J. h. f.

Leż ponieważ prawo to iedyńie tyczyło się
samego Miasta Rzymu, przeszło w r. a. u. c.
722 ustanowiono prawo Lex Julia & Titia rwa-
ne — Ulp. Fr. XI. §. 18. Inst. An. III. 25. to prawo
stanowiło, iżby w każdej Prowincyi Rym-
skiej Pretorowie dla nieletnich odbierali Opie-
kunów, w tym przypadku gdyby nie było O-
piekuna Testamentowego. —

Oddział II

O Opiece nadaney podług praw Średnich
I: De Tutela Dativa media:

§. 167. Opieka nadana podług Praw średnich, z rozma-
itych Senatus Konsultów nayspiesznie było Skum
Claudianum, Stanowiące, ażeby potrzebiającym
Opieki, Konsul Opiekona nadawał Inst. Claud. XIII
te Skum aż do czasów Trajana trwało Plin. Epist.
XX. 13. Marcus Antoninus Cesarz prawo Obierania
Opiekonów zwrócił wyłącznie samemu Pretorom,

Stary

(1:) Defensores Civi-

tatum toż samo byli,
za Justyniana w Tribu-
ni plebis i ten sam ich
był prawie Obowiązek
obronić oni ludu prze-
ciw Urzędom ich Okre-
gu — L. 1. C. de Jur. Altr.

Stanowiąc na ten koniec jednego Pretora zwane-
go Pretor pupillaris vel Tutelaris, pozmiey wreszt
zwyczaj ze nie tylko Pretor pupillaris, ale y pre-
fectus Urbis, miał Władzę mianowania Opie-
konia a w Prowincyach nie tylko Praesides Provin-
ciarum ale i Legati Consules S. 4. J. h. t. L. 1. pr.
S. 1. L. 3. 19. pr. S. 1. D. h. t.

Oddział III.

Opieki nadaney podług praw nowszych
§: Tutela Dativa Nova:

§: 2: Juridicum Alex-

andrium miał

Prawo obierania O-

piekonow w swoim

Obrebie L. 30. C. de opisc

aud. S. 5. J. de Tut.

Tutore.

S. 168. Ten gadunek Opieki z Ustaw samego Cesarza

Justyniana pochodzi — Justynian bowiem u-

stanowił, ze Osoby, którychby Majątek wy-

nosił do 500 Solidow potrzebujące Opieki mie-

li wyznaczonych Opiekonow przez Obroncow

Miast §: defensores Civitatum: §: 1: wiaz z Bi-

skupem albo przez inny iaki Urad z rozka-

zu Preresa Prowincyi i przez Wielkoradce Ale-

sandryi §: per juridicum Alexandrium: §: 2:

Tyt. XVI.
o Władzy Opiekonów s: de Auctoritate
Tutorum: /

§. 169. Opiekon podejmujący się Opieki powi-
nien był następujące Warunki uskutečnić:—
1mo jeżeli był Opiekonem nadanem, powi-
nien był wykonać Przysięgę, iako sprawie-
dliwie zarządzać będzie Opieką — N. 72.
c. ul. auth. quod nunc codicis sub titulo de

cur. fur. —

2do czasem obowiązany był dawać rekogni-
3^{tio}ę wszyscy iacyżkolwiek Opiekonowie po-
winni byli zrobić Inwentarz s: Repertorium: /

§. 170. Opiekon zarządzać winien Majątkiem Pu-
pilla iako dobry Ojciec Familij; Pupilla u-
warzać iako swego Syna, y zarządzać isgo
Majątkiem, tak iako by własnem. —

§. 171. Prowadzenie Opieki zawiera w sobie 2^{ty} przed-
miot: —

1mo Opiekon trudnić się powinien dobrem

wycho

wychowywaniem Pupilla, dać mu przyzw.
itę Edukacyę, i dobrych Nauczycieli; bo w
tych przypadkach wszystkich Opiekon nie
mógł samowolnie działać i musiał się wzglę-
dem tego udawać do przyzwoitego Urzędu,
który przepisywał, iak sobie Opiekon miał
postępować, i to ustanowiło prawo nowsze
podług praw bowiem dawnych wszystko to
zawisło było od Opiekona.—

2do Opiekon zarządzał majątkiem pupilla
wszystkie więc intraty do majątku tego na-
lezące mógł pobierać, długi stać, odbierał
stać za swem Pupillum w Sądzie y zdawał
mu przy końcu Opieki Rachunki.—

§. 172. Pupillus będący infans radnych Aktów
działać nie mógł, iedynie tylko przez Opieko-
na.— L. 9. D. de Adq. hered. L. 1. §. 2. D. de Adue

Tut. icicli zaś pupillus Infantia major w
senczas mógł już sam: nawet w przedmiotach

Prawa cywilnego za Zezwoleniem Opiekonem—L. 9. D. de Adq. hered.—9. 9. J. D. de Inedil. stip. L. 3. C. De Adq. pofa. w Przedmiotach zaś Prawa Narodów czyli Natury za oświadczeniem się Opiekonowi—L. 32. 3. 2. D. de A. vel A. pofa.—

§. 173. Zezwolenie Opiekona: *Auctoritas*: / byto *actus legitimus*, działo się z wielkimi formalnościami, Opiekon powinien być potwierdził osobiscie, nie zaś pełnomocnika, ani przez List—9. 2. J. h. t. L. 9. 5. 5. D. h. t.

Pupillus mógł sobie Osobę z Obowiązać lecz by przed Majatku swego nie uciażył—L. 9. pr. D. h. t. nie mógł czynić darowizn, odbierani spadku, bez pozwolenia Opiekona—L. 2. D. de Accepti.

Tytuł. XVII

Takiemi sposobami kończy się Opiekta

§. 174. Sposoby któremi się Opiekta kończy, albo
były

były zwykayne /: ordinarij: / albo nadzwyczajne /: extraordinarij: /-

Między pierwszymi liczyć można:-

1° Smierci Pupilla albowiem gdy Opiekon umarł, inny na jego miejsce był wyznaczany - S. 13. §. 1. l. 4. D. de Tut. & rat. dest. smiercia

cywilna, /: capitis diminutio: /, konczyła się także Opieką -

2° Dojrzałości w latach Pupilla /: Puber. /: -

3° Gdy czas czyli Warunek nadziedzi, do którego, miała trwać Opieką - l. 14. §. 1. D. de Tut.

(i. e.) w prawach Rzymskich curare i procurare, iedno znaczy jest to zarządzać nie czyim majątkiem, lub interesami

Tytul. XXIII

O Bezwolności.

§. de Curatoribus: /

S. 17. §. 1. Curatela, iedn możność zarządzania, dobrami y Majątkiem tych Osób, którzy nim zarządzać nie mogą - l. 20. D. de ritu Nupt. l. 8. C. de Nupt. (a:)

w Nuro

W Kurateli ta Dziy reguła, że Kurator nadaie się napriód rzeczy, a pótym Osobie, trafiato się iednak częstokroć, że Kuratorowie, albo samey rzeczy, albo samey Osobie, albo też razem Osobie y rzeczy byt wyznaczanym —

Przymianie Kuratela, troiako dzielili: —

1mo Kuratela prawna f. cura legitima: /, ata dawana byta Tabym na umyśle i roznu: trzym —

2do Kuratela nadana f. Cura dativa: / ta Dziyła małoletnim, i wszystkim Osobom, które miałym swym zarządzać nie mogły —

§. 4. f. 1. 4. L. 65. §. 3. D. ad T. C. Trebelian.

3^{tio} Kuratela Testamentowa, która dopiero podług praw Nowszych miała miey: sce. —

o Kurateli Tabczych na Umyśle

§. 177. Jeszcze prawo XII Tablic ustanowilo „

§.

„at Agnatis Gentilibusque in eorum: Tutor:
„ sorum. / pecuniam & facultates potestas
„ esset, Cic. Tuscul. Quast. III u. Cic. de Invent.
II. 50. §. 3. J. h. 4.

§. 178. Za czasów Rzeczypospolitey Rzymskiej, szereg
gólniey uzupelniono tą materyą, tak dalece,
ze Każdej Osobie interesowanej za Idzeniem
dokumentów, można się było dopominać Ku-
rateli, żądający ieyże stawiał się Kuratorem—
L. 6. D. L. 5. C. de Curat. Tutor.

§. 179. Wszelkie czynności wykonane przez matkę.
go pomieszczenie Zmystów, w czasie zdrowego
rozsądku: dilucida intervalla: /, za prawomo-
cne Przymianie uważali, choćby bez pozwo-
lenia Kuratora były wykonane.—

O Kurateli rozrzuconych.

§. 180. Ta wzięta swój początek ex Jure Sto-
nario — Pauli recept. Sent. IV. 7. Valerius

69

Maximus VIII C. Pretor po rozpoznaniu i udowodnieniu przyczyny żądania Kurateli, mógł ustanowić per interdictum, Kuratora z najbliższych krewnych, a w niedostatku tych przez innych Obywateli Rzymskich —

O Kurateli Młodzieńczej

§. 181. Prawo III Tablic będącym iezere in impubertate wyznaczało Opiekona, skoro zaś Opiekta się kończyła, skoro impubes, stawiał się pubes, wtenczas miał przydanego Kuratora Cic. de Off. III 15. — Justynian ustanowił, że Młodzieńcy żądający Kuratora, mogli go otrzymać — §. 2. J. h. f. L. 13. §. 2. D. de Tut. & Curat. dat. — L. 2. §. p. & u. D. qui pet. Tut. & Curat. wyznaczenie to następowało, skoro młodzieńcy tego żądał, §. 2. J. h. f. gdy Opiekon składał Rachunki L. 17. C.

245

qui pot. Tut. & Curat., — gdy Małoletni miał
dług iakowy zapłacić — L. 7. §. 2. D. de Mi-
noribus. —

§. 102. Turatorowie byli albo honorarii albo pu-
pillares, pierwsi którzy dani byli małole-
tnim, drudzy zaś którzy dawanemi byli
pupillom, mającym swych Opiekonów. —

§. 103. Przyczyyny dla których Turator & pu-
pillom był dawany, były następują-
ce: —

1mo Gdy Pupillus miał Procesy z Opiekonem. —
2do Gdy Opiekon, nie był w stanie zarządza-
nia Majątkiem Pupilla, bądź w cześci, bądź
całkowicie —

3^{tio} Gdy Opiekon do pewnego czasu był
wyrnaczany. —

4to Gdy Opiekon zapadł w Chorobę —

§. 104. Varidy Urzędnik który miał moc dawania

Opieki

Opiekonów, mogli nadawać także y Kuratorów — Pretorowie w Miastach a Praesides po prowincjach dawali Kuratorów razwozraz. —

(a:) Varia aetatis nie czyniła jednak wolnym małoletniego od władzy dorozczy l. 2. C. de his qui Ven aetat.

§. 185 Każdy Cobywatel Rzymski był obowiązany, podjąć się Kurateli, — zdatnym do iey prowadzenia, był Każdy ten, kto był zdatny bydz' Opiekonem, — Kuratela była Munus Publicum §. 18. J. de exus. Curat. & Tit.

§. 186 Skończyła się Kuratela, przez: —
1mo pełnoletności, to jest w 25 roku l. 1. S. ul. D. de Minorib. — 2do przez uzyskanie Veni am aetatis — 3to przez nabycia zdrowego rozsądku, jeżeli Kuratela nad takim była człowieka — l. 1. pr. D. de Cura Tutoror. 4to gdy rozrzedny poprawiał się Kuratela ustawada l. 1. pr. D. eod. —

§. 187 Gdy Opiekon albo Kurator nie mógł sam stawiać w Sadzie, zastępca jego zwad

vii

się Actor, Jeżeli zaś przybrał sobie Pleni-poten-
tenta, nie w celu Stawania w Sądzie, lecz do
innych interesów, taki zwad się Adjutor. — Pa-
nomocnik zaś inny zwad się Procurator Domi-
nus constituit Procuratorem — Universitas Sin-
dicum — et Tutor vel Curator, actorem —

Tyt. XXIV

O Zabezpieczeniu Opiekonów
i de Satisfatione Tutorum :

Oddział I

O Rekoyunii Opiekonów y Kuratorów —

§. 100. Prawa Prymskie, Starady się zabezpieczy
Majątek tych Osób, które nim zarządzać
zupednie nie mogli, w celu więc zapobieżenia,
szkodzie falkowych Osób, ustanowidy, ażeby
Wady Opiekon albo Kurator dawał rekoyunie

za dobre sprawowanie Majątkiem Pupilla-
Prękoymia f. *satisdatio*:/, w prawach dawnych
nie było znany, dopiero Jus Honorarium wpro-
wadziło rekoymie —

Satisdare Satisdatis, zaręczenie rekoymia,
jest wyraz wieloznaciny — ^{1^{mo}} w znaczeniu
ogólnym, znaczyło wszelkiego gatunku za-
ręczenie — ^{2^o} w ścisłym słowa zna-
czeniu, znaczyło rekoymia dana przez za-
staw f. *pignus*:/, albo ręczyciela f. *fidejuf-*
sor:/ — ^{3^o} w najściślejszym znaczeniu
f. w którym tu uwarai będziemy: / znaczy:
To rekoymia dana przez ręczyciela — L. 49.
D. de Solution — L. 61. de V. S. D. — L. 59.
S. ult. D. de Mandato — L. 1. D. de Satisdat.
Curat. —

§. 109. Przy czym, dla których zaręczenie nie inne
było przyjmowane iak tylko przez ręczycieli f. *fi-*
dejussores:/, były następujące: —
Pretor nie mógł wymagać innego zabezpieczenia

do Opieki, iak tylko przez ręczycieli. L. F. D. de
Cretor. Stipul., nie mógł brać zabezpieczenia przez
Zastaw, nie mógł bowiem wiedzieć, iaki może
zayści z przyczyny Opiekona, uszczerbek w Ma-
iathu Pupilla — a zatem na iaką summe miał
kto ręczyć nad Odpowiedzialność Opiekona. —

§. 190. Zabezpieczenie driało się z pewnemi formal-
nościami, Opiekon stawiający ręczyciela, winien
był, udać się z nim do przyzwoitego Urzędu,
Niewolnicy Pupilla, zapytywali się Ręczyciela,
czyli ręczy że Opiekon dobrze sprawować będzie
Opiekę, a iereli Pupill, nie miał swego Niewol-
nika, Wózny publiczny, takowe zapytania czy-
nił, na które ręczyciel powinien był odpowie-
dać — Heineci Antiq. h. F. §. 2. D. Rem pupil-
li salvam Tor-

§. 191. Prawo prowadzenia nad kim Opieki, podia-
gało, iak widzimy, dania zarzeczenia, z tego po-

wodu prawa Rzymskie miały, Staranność, a-
 by majątek Pupilla; nie przez kilka Osób, ale
 przez jedną był zarządzany. — Ten tylko tru-
 dnił się zarządzaniem majątku Pupilla, kto
 do niego od Testatora był ustanowiony,
 Urzędnik właściwy, mógł, takiego Opie-
 kiona znieść, a ustanowić natomiast Kura-
 tora; — jeżeli zaś nie był wyznaczony Opiekon,
 który był się trudnił zarządzaniem majątku
 Pupilla, wówczas obierano innego Opiekona; —
 Obieranie to zawisłem zupełnie było, albo od
 woli Testatora (jeżeli ten wyznaczał Opiekona);
 albo od Pretora —

§. 192. Wolnemi od dawania rękocyfij byli: —

1mo Opiekonowie y Kuratorowie Testament-
 tem wyznaczeni — L. 7. §. 5. C. de Curat. Tutor. —

2do Opiekonowie y Kuratorowie, obrani od

Urzed

(a:) Tutores Testa-
mentarij legitimi &
dativi qui es pluri-
bus se Administra-
tioni offerunt. —

Urzędników wyższych, iak Konsulow, Pretorow,
Prezesow prowincyi. L. 13. §. ul. D. de Tut. dat. —

Obowiazani byli koniecznie dawać rekoymij: —

1mo Wszyscy Opiekunowie i Kuratorowie pra-
wni §: legitimi: §: — L. 5. §. 1. D. de leg. Tut. seci ic-

zeli Opiekon prawny był Patronus albo jego
dzieci, wtenczas był wolny od dawania rekoymij —

2do Wszyscy Opiekonowie i Kuratorowie
nadani od Urzędników niższych. —

3^{tio} Opiekonowie Testamentowi, prawni i na-
dani, którzy z pewney liubwy podejmują się
zarządzać dobrami — (a:)

§ 193. Urzędnik obierający Opiekona, żądać był
powinien od Niego Kaucyi, uwarai czyli re-
czytel jest zdalny do dania rekoymij, i czy
miał majątek odpowiedzialny, dla wynadgro-
dzenia szkod wyniknąć mogących z przychy-
ny niedbalstwa lub chciwości Opiekona. —

Rozdział II

o Sprawach z Opieki wynikających § de Actionibus Tutelaribus

§. 194. Sprawy z Opieki pochodzące, albo wypływa-
 ły same przez się z Opieki actiones vulgares, al-
 bo dochodziły praw Opiekę Trużących, actiones
tutelares, te wypływały, albo z zarządzaney
 Opieki, albo z Kurateli — pierwsze Actiones
directe, drugie actiones utiles zwane. —

§. 195. Actiones pupillares, directe, były dwoiakie:
 go rodzaju, albo dane były wtenczas gdy
 Pupillus był raskarzony: principaliter da-
ta:/, albo dane były gdy zaszło zadanie
 do właściwego Urzędu, o wynagrodzenie
 szkod przez Opiekona z rządzonych: actio tu-
tularis in subsidium data:/ —

§. 196. Actio tutelaris directa, dzieliła się na 1mo
in Actionem Civilem, 2do in Actionem Pro-
toriam. —

Actio

§. 1. / Excusatio id est,
quo ob causam ali-
quam gravem, ali-
quem liberare aut
admittere. §. 1. §. 5. D
de Postulatione §. 11.
D. de Devisionibus

Actio tutelaris directa civilis, — miada
mieysce, — 1mo jeżeli Opiekon albo Kurator
uczynił co takiego, co nie powinien był czy-
nieć — 2do gdy Opiekon nie czynił tego, do cze-
go z powodu Opieki, był obowiązany czy-
nieć. —

Tytuł XXV

O Przyczynach Uwalniających
z pod prowadzenia Opieki §. de
Excusationibus Tutorum Cura-
torum =ve :/

§. 197. Przyczyny uwalniające z pod Opieki al-
bo były własnowolne §. Voluntaria :/, że cho-
ciaż one zamierał, nie podpadał podętyreniu
§. suspecti tutoris :/, albo konieczne §. necessaria :/,
które gdy zamierał wpadał w podętyre-
nie — §. 1. /

§. 198. Exceptiones voluntaria były: —

1mo Jeżeli Obywatel mieszkający za Mias-
tem Prymem, miał ciworo prawnych dzieci,
a jeżeli mieszkał w samym Prymie troie. pr. f.
h. t. l. 1. 5. 8. D. de Exau. pa. / - Dziecie umarłe
zachowanem nie było, chyba, gdyby w Wojsku
będąc, na placu bitwy zginęło. l. 1. 6. D. de Con-
victionib. & - l. ul. D. de Vacationibus. - f. b. / -

f. a. / Spunio i l. den
adoptioi nie były wto
liczone, byłto dzieci ex
iustis nuptijs pocho-
dzące. -
f. b. / To wstawszenie
wypędowało z prawa
Lex Julia Pappae Pop-
pea iwanego -
f. c. / Taka władza Su-
ryta Konsulom, Cen-
sorom - Prefectom
Urbi - Gell. Noct. Att.
III 15.

2do Kto zarządzał Dobrami Samurzącego, albo tra-
dnit się odbieraniem Podatków i sta - s. l. f. h. t. -
l. 41. pr. l. 60. D. eod. - l. ul. C. qui dare fideioco-

posu. - Ta przyczyna uwolniająca od Oprawa-
dzenia Opiek, pochodzi z Ustawy Markusa Ce-
sarra

3^{io} Kto był nieprzytomnym w Pariskwie,
i po powrocie w rok był jeszcze wolny s. 2. f.
h. t. l. 10. pr. s. 2. eod. -

4to Urzędniki mający władze f. potestas. / ha-
rania s. 3. f. h. t. f. c. /

5to Wojsocy f. l. b. Doktorowie, i Nauk wyzna-
conych Profesorowie. l. 6. C. de Professor. & Medicis. -

f. a. / Opieka adfectata,
jest ta, która się kto po-
deymnie dobrowolnie nad
Ubożemi Pupillami —

S. 5. J. h. t. S. 3. S. 4. D. h. t.

S. 17. pr. D. h. t. S. 17.

S. 9. D. h. t.

f. b. / — lecz jeżeli wy-
padało prowadzić
opiekę nad Ubożim
musiał się ich podopiecz-
nym mówić —

f. c. / Lecz jeżeli O-
pieka była nad Ubo-
żym nie potrzeba było
umieć ani czytać ani
pisać. —

6to Warunki mający trzy Opieki w jednym Do-
mu S. 15. 16. D. h. t., lecz żeby Opieka nie by-

Ta adfecta, ani tenuis f. a. / —

7mo Uwalniało od prowadzenia Opieki, ubóstwo
f. pauperitas: /, S. 6. J. h. t. f. b. / —

8mo Choroba iuz to czasowa f. Chronicus: / iuz
to wieczna f. sanctius: /, S. 7. J. h. t.

9mo Nie znajomość nauk f. imperitia litera-
rum: /, a szczególniej pisania S. 8. J. h. t.
S. 6. in fin. D. eod. — f. c. / —

10mo Wiek siedmdziesiąt latni S. 13. J. h. t. S. 2.
pr. D. h. t. —

11mo Kto był Opiekonem jednej Osoby, był
iuz uwolniony ażeby nie był ich Curatorem
S. 18. J. h. t.

12. Biskupi i Pastory S. 52. S. 1. C. de Episcopis
& Clericis Nov. 125. c. 5 Presbytery i Dyakoni,

lub

lub Dyakoni, mogli się iedney pracowney, pod:
iać Opieki

f: a: / dopiero iednak
od czasow ustanowie-
nia L. datoria. —
f: b: / Debitum & Cre:
ditum contractum in:
ter pupillum & Tutorem,
vel inter Adolescentem
seu Curantem & Cura-
torem. —

§. 199. Przychylny do wyłączenia się odprowadzenia
Opieki Honorarne f: necepsanie: f: bydy: —

1mo Waryacya f: Furor: f. — pomieszanie zmy:
Now f: demencia: f, — ślepota f: caecitas: f i glu-
chota f: surditas: f — L. 1. §. 2. §. 3. D. de Tutel. —

L. 3. C. qui dare Tut. poss. L. u. C. qui morbo
se excusant. —

2do Małoletność f: Minorennitas: f. f: a: f. §. 13. f
L. 10. §. 1. D. h. t. —

3^{tio} Szurba Wojskowa — §. 14. f. h. t. L. 4. C. qui
Tut. dare poss.

4to Dług y wierzytelność, zremowione między
Pupillum a Opiekonem, albo między bezwła-
stnowolnym a Kuratorem f: b: / Nov 122. c. 1. 2. 4.

Nov. 94. pref.

5to Kłafitony i Biskupi Nov. 123. c. 5. —

6to Małżeństwo, — maż nie mógł bydzi Opiekonem
any

ani Kuratorem swęj Lony, i Oblubieniec, swęj
Oblubienicy, §. 2. C. qui Tut. dare poss. — §. 4. C. de
Cura Furiosi. §. 1. §. ul. D. h. t. —

№ Nieprzyjaciół gówna / inimicitia capitalis: /
między Oycem Pupilla a Opiekonem, albo Kura-
torem — §. 9. 11. §. h. t. §. 6. §. 17. D. de Excul. Tut.

§. 12. D. de Suspectiv Tut. §. 4. D. de Test. Tut.
§. 8. 10. D. de Conferenda Tut.

¶ Skoro Opiekon zwoli panującego zamie-
nił swe Zamieszkanie §. 11. §. 2. D. de Minoribus
§. 12. §. 1. D. h. t.

§. 200. Przyczyny uwalniające z pod prowadzenia
Opieki, nie mają, inaczey miejsca w Prawach
Rzymskich, iak tylko przez zamiesione wy-
tacerzenie: per modum exceptionis: / — Zład
wypływa: —

¶ Ze Opiekon albo Kurator, dopokt nie
uczynił swęj strony wytacerzenia, i nieuda-
wodnił go, dopoty nie mógł być bydzi pod-
ług praw Rzymskich uważany za wymowionego,

za wyłączonego Opiekona albo Kuratora L. 31.

pr. D. h. t.

2do ze Opiekon albo Kurator, mógł być użyty, kilku przyczyn, uwalniających z pod prowadzenia Opieki, jeżeli te temu Sądzie §. 16. J. h. t.

3to Opiekon albo Kurator obowiązany był, oznajmić wyłączenia które mu Sądzie przed Urzędem przyzwoitym i te udowodnić — §. 16. J. h. t. — L. 13. §. 1. 3. L. 25. D. h. t.

4to Nie mógł zakładać Appellacyi dopoty, dopoki nie zapadł Wyrok właściwego Urzędu, odrzucający wyłączenia czyli Wyjątki czynione przez werwanego na Opiekona §. 16. J. h. t. L. 1. §. 2. D. quando Apell. —

5to jeżeli werwana Osoba na Opiekona lub Kuratora, zmyśliła wyłączenie, wtenczas takowa Osoba za karę popełnionego kłamstwa, odpowiadała za wszelki Uszczerbek po-

pednie

§ 1: / Suspectus Tutor
id est, qui ita gessit
Tutela Curamve, ut
ob dolum malum
vel culpam, aut ne-
gligentiam Tutela
Curare indignus sit. —

petriony w Maiatku Pupilla albo w Kurateli
będącego §. 1. C. si Tutor v. Curator falsam allegat
excus. §. 39. D. de Admin. Tutor. —

Tytuł XXVI

O Podeyrzeniu Opiekonów y Kuratorów

§ de Suspectis Tutoribus
& Curatoribus: /

§. 201. Powszechna, byto reguła praw Rzymskich, że
człowiek dopódy za przeciwnego jest uważany, do-
póki przeciwnie dowody nie oskarżają się — toż sa-
mo axioma użyto i co do Opiek i taki Opie-
kon nazywa się podeyrzany Tutor suspectus,
który nie dobrą wiarą zarządza Opieką §. 5. f.

h. 7. § 1: /
§. 202. Prawa Rzymskie odróżniają Opiekona
albo Kuratora podeyrzanego §: suspectus: /, od
niego podeyrzanego §: quasi suspectus: /, pierwszy

Tutor

który w czasie prowadzenia Opieki; drugi
który przed prowadzeniem Opieki w padaia
w podeyrzenie, Okolicności czyli czyn, na mocy
którego Opiekon wpadał w podeyrzenie zwali
Przymianie suspicio -

§. 203. Podeyrzani Opiekonowie byli dwosiakiego ga:
tunku - 1mo Tutores facti, gdy proste tylko by.
To oskarzenie przed przyzwoitym Urzędem 2°
Tutores Judicati, jeżeli oskarzenie było udowo:
dnione y Wyrok zapadł -

§. 204. Jeszcze w Prawach III Tablic obmyślono
środki, ażeby Opiekonowie nie mogli bezkarnie
trawić Majątków Pupilla - L. 1. §. 2. D. de Sus:
spect. Tut. Cic. de Off. III 15. Ważdemu nawet
kobietom i Niewolnikom zaszkadzać Opiekonów, o
podeyrzenie, to zadanie pociągało, za sobą, za:
raz występki Crimen Falsi §. 10. f. 1. 4. wtenczas
oskarzony Opiekon, poddany był pod Urząd

Prof

Præfecta Urbis mającego moc śmierci kara-
nia Obywatelów Rzymskich Tacit. Annal. VI
II. §. 1. pr. §. 3. 4. 10. D. de Præfectis Urbis — Suet. in.

Galba c. 9. — Podeyrzany Opiekon §: Tutor sus-
pectus: §, scia, gwał na siebie nie staw, i niemógł się
z niej nawet przez rekoymie oczyścić. —

Księga Druga

Tytuł I

O Podziale rzeczy i sposobie nabywania
ich Własności

§: de rerum divisione & acquirendo ipsarum

Dominio: §

Tytuł II §: 1.

§. 205. Prawa rzeczy §: jura Rerum: § bydy dwo-
iakięgo gatunku; —

1mo Obligaciones vel recredito, które wymaga-
ją przynajmniej dwóch Osób, jedney, której ta-
kowe prawo przysyła, drugiey od której takowe

prawa

f. l. / które Judynian
pozniey zniósł, a nato
miał być ius rerum
civile..

prawo materało, pierwsza Creditor, druga debitor
podług Praw Rzymskich zwata się.-

2do rerum dominia, które przedstawaty na iedney
Osobie, to iest tey która te własnośc miała.-

Obligaciones pochodzity iui to z unioń, iui to z in-
nych okolicznosci prawem dozwołonych, i nie zawsze
zawieraty w sobie rzecz, lecz zobowiązanie do da-
nia czego lub uczynienia, ad aliquod dandum
aut faciendum aut prestandum.

s. 206. Prawo ustanawiające ogólne stosunki wzglę-
dem rzeczy, tak co do zobowiązań /: obligaciones /:
iako też co do ich własności /: dominium /: nazy-
wato się Prawem Rzeczy /: Ius Rerum /:-

s. 207. Podług Praw XII Tablic prawo rzeczowe by-
ło tylko iedno, to iest Ius rerum Quintarium,
f. l. /, pozniey dodali Ius rerum bonitarianum, pier-
wsze które samym tylko Rzymianom, dru-
gie które wszystkim Rzymo mieszkańcom,

poz
ca

§.1./ Res id est quid
quid est incapax,
obligationum &
iurum. —

§.2./ nie każdy więc
przedmiot mógł być
być podług Praw
Rzymskich rzecz

§.res./ —

poźniej trzeci dodano gatunek ius rerum na-
turale, które u wszystkich Narodów miało miej-
sce, y z Prawa Przyrodzonego wypływało. —

§.208. Iustynian podzielił Prawo Przeciwne, §. ius
rerum: §. na: —

I Ius Publicum: —

1mo Aeroni — 2do Fisci — 3^{tio} Domus
Augusta — 4to Rerum Publicarum — 5to Ecclesia-
rum —

II Ius Privatum: —

1mo Naturale —
2do Civile. —

Dział I

O Rzeczach y podział onychże

§.209. Rzecz §.res./, podług praw Rzymskich, by-
ło wszystko to, co było niezdolnym do czynienia
z obowiązaniami i praw §.i./, znaczyło to przedmiot

mogę

mogący się znajdować dla dobra czyjego — §. 210. —

§. 210. Własności które rzecz iakowa ma, które oneż
Stanowią, i z których Egotocona rzecz, albo zu-
pełnie odmienia się, i niknie albo tylko wczes-
ści, zwali Przymianie Substantia rei, istota
rzeczy. —

§. 211. Gdy używamy rzeczy iakię, używamy oneż
albo posiadać icę istota, albo nie nadworezając icę
istoty §. salva rei Substantia: § to zarządzanie
rzeczą §. conditio rei: § zwali Przymianie używa-
nie §. usus rei: §, a możność zarządzania i używa-
nia rzeczy istota, posiadaniem §. possepsio: §, i zais-
ciem w posiadanie §. detentio: §. —

§. 212. Rzeczy które Jurysty i należały Obywa-
telowi Rzymskiemu §. jura & Obligationes
ad rem: §, zwady się Patrimonium albo Fami-
lia, — a te rzeczy które nie Stanowidy Patrimo-

nium

nium Obywatela Rzymskiego, i które Warzy
mogt posiadać, zwano res. —

§. 213. Mogt ie jednak mieć w swem majątku Oby-
watel Rzymski i te uważane były, iako ac-
cepsonum Patrimonii Ulp. Fr. Tit. XI §. 14. —

Rzeczy takie które stanowić mogły Patrimo-
nium Obywatela Rzymskiego, bądź ogólnie
bądź szczególnie uważane zwali się iezere pec-
curia L. 5. §. 222. D. de V. S. — S^{cti} Augustini de

disciplina Christiana Tom VI c. 6. pag. 386. pocho-
dzi to sład że w najdawniejszych czasach, Maia-
tek Rzymian składał się z trzech: pecus: / —

§. 214. Rzeczy rostawady albo in Patrimonio, albo
nie, pierwsze zwano res alicujus, drugie res nulli-
us, czyli res communes, pierwsze mogły być
własnością czyja, drugie zaś to jest res nullius
czyli res communes nie mogły być niczyją wła-
snością, iak woda, powietrze i. t. d. §. 1. J. h. f. —

Prez

Przeocy które bydy vacue proprietatis, o tych
 bydo Axioma: re res nullius cedit primo occu-
pandi i takie rzeczy zwady sie res nullius stri-
cte sic dicte; — te zaś rzeczy które mogły bydy
 nabyte lecz nie od żadney Osoby zwady sie
res iacentes, ten który przywłaszczał sobie rem ia-
 centem nie mając do nię prawa, uważany był
 iako Udzieny §: quasi fur §: —

§.215. Przymianie dzielili rzeczy na umysłowe §: res
corporales §: i na umysłowe §: incorporales §: pierwsze
 bydy te które uczuć można bydo §: que tangi
possunt §: i te zwali także corpus drugie to iad
Umysłowe bydy te które uczuć nie można by-
 do, których dotykać się nie można §: que tangi
non poterant §: — §.1.2. J. de rebus corpor. — podział
 ten rzeczy własciwie pochodzi z Filozofii Stoi-
kiów Seneca. Epist. 58. 106. Lucretius de rer. Natu-
ra lib I vers. 306. Caij §. II 1. §. 2. — Przeocy umy-
ślowe

5
Nowe miały swe wdasciwe nazwisko / nomen
proprium: /, które im nadawane były z ich kształt-
tu /: ex forma: / §. 4. D. de V. S. Lubo istota rzeczy
składada się z formy i materji, wszelako forma
rzeczy u Przymian znaczyła Także istota rzeczy
/: substantiam rei: / - §. 25. f. h. t. Rzeczy umy-
stowe /: incorporales: /, zawiste były tylko od pra-
wa, czyli znaczyły toż samo co prawa- /: ius: / -
Quintil V. c. 10. f. Orat. -

§. 216. Stad widzimy, że rzecz umyślowa odpowia-
da /: oppositum est: /, rzeczy zmyślowej, - stad tak-
że wypada że o rzeczach zmyślowych przez czucie,
a o umyślowych przez rozum czyli umysł przeko-
nać się możemy - chociaż nie istnieje żadna rzecz
zmyślowa, może być iednak rzecz umyślowa, i
z tego to powodu, Przymianie pieniądze rzecz
zmyślowa albo umyślowa nazywali - §. 11. f. de
rebus Corpor. - §. 40. D. de condit. debiti. - §. 5. D. de
impensis in res dotales. -

5
Szym

81
§ 217. Trzy gatunki jest rzeczy zmysłowych: *res*
rum corporalium: /; —

1° może być rzecz zmysłowa, która sama
przez się zawiera, i taka nazywa się rzecz
samą przez się: *res Unita*: /; Też gatunki
zowią się rzeczą pewną, rzeczą oznaczoną: *res*
certa: /; —

2do może być która z wielu innych po-
wstać, i to jest rzecz połączona, *res conne-*
xa: /; —

3^{tio} które z rozmaitych innych pocho-
dzą: —

§ 218. Rzeczy zmysłowe, są albo ruchome: *mo-*
biles: /; które bez odmienienia swęj istoty
mieysce odmienić mogą, albo nieruchome: *im-*
mobiles: /; które mieysca swęgo bez zepsucia
ich istoty odmienić nie mogą — pierwsze, al-
bo samo przez się mieysce odmieniaią al-
bo też za poruszeniem, drugie zaś to jest nie
ruchome, są albo mogące być dzielone, *dividue*,
albo

§. 1. *Totum sanctum*

pochodzi od *Totum*

sanctum §. 10. f. de

Adq. re. Dr. ii

albo nie mogące być dzielonymi być nie mogą bez nadwzajemienia ich istoty. —

§. 219. Wszystkie rzeczy zmysłowe te do siebie mają odasność, że mogą być wagi, mierzone, liczone, ztąd wypada że niektóre mogą być uważane w tym samym stanie chociaż ich istota nieknie, byleby miara, lub ilość albo waga są sama była, i ztąd wypada podział rzeczy, na nieużywalne, które przez ich używanie nieknie, *§. fungibiles*, i na używalne, *§. nec fungibiles*, które przez używanie nie psują się —

§. 220. Dzielili się rzeczy ieszere u Przymian na *res sancta*, i *res vulgares*, *§. 1.* *res sancta* były te, które prawami były zastrzeżone, aieby tych nie naruszali, między temi były mury y bramy miast, i te nie mogły być wnieszich

Dobro

Dobrach, były więc rzeczy wspólne — Res
Vulgares zaś były które nie miały takiego za-
strzeżenia prawa — Fectus sub voce Sanctione. —

§. 221. Przymianie ogólnie dzielili rzeczy, na rzeczy Bo-
skiego y na rzeczy ludzkiego prawa §: in res Divi-
ni et humani juris §: — §: 1. — Res divini juris by-
ły takie, które poświęcano Bóstwu takiemu,
zaś res humani juris, które nie poświęcano bo-
stwu żadnemu, — i znajdowały się w Dobrach
§: Dominio §: Obywateli, Res divini juris, dzielili
się na 1mo res Sacras 2do res religiosas. —

§. 222. Res Sacra nie była i nie mogła być do-
własnością cywila §. 1. pr. §. 5. 2. D. 4. 4. nie mogła
być ani oszacowana, ani raturona, ani alieno-
wana, §. 9. §. 5. D. 5. 8. §. 1. 4. 4. miejsca poświęcone
razem za takie były uważane choć po ru-
czeniu budynku §. 5. §. 3. D. 4. 4. Plus Epist. 1. 76.
Res sacra, stawały się res humani juris, gdy by-
ły albo od nieprzyjaciół zabrane albo ter iereli sa-
me z tych miejsce były wyniesione — §. 36. D. de
religiosis. —

Res

§. 223. Pra religioſa zwaty ſie ſzczególniey grobow:
ce, L. 2. §. 1. D. de religioſis, można było doru-
lic' komu trzeciemu możnoſć pochowania zmar-
tego ſ: jus inferendi mortuum: / L. 5. §. 6. pr. D. de
religioſ. L. 14. C. de Legatis — jeżeli kto mimo
woli właściciela na którego granice grób ſie
znaydował, zmarłego pochował, wtenczas można
było wnieſć ſprawę, i żądać, albo wynieſienia
natychmiast Zmarłego, zapłaty albo, za miey-
ſce przez zmarłego zajęte. L. 7. pr. L. 2. §. 2. D.
de religioſ. Pan rzeczy, ſ: Dominus proprietari-
us: ſ: mógł poświęcić rzecz iaka, na grób bez po-
zwolenia nawet, mającego Używanie przychodów
L. 17. pr. D. de Uſufr. Loka religioſa, dopoty takie:
mi zostawały, dopoki prochy zmarłego przez Ho-
ſtanów z obradkami religijnemi wynieſiono. L. 44.
§. 1. D. de religioſ. Plin Epist. X. 73. za czasow Ce-
sarſkich potrzeba było zezwolenia Cesarza do od-

mię

33
mienia gruntu, budynki, należące do pe-
wnych korporacji, Towarzystwo zwano res publi-
ca — i te takie, które za spraw wolnej rzeczy-
pospolitej należały do Narodu, a za spraw Monar-
chii, do Panującego. —

§. 224. Wszystkie rzeczy humani juris, koniecznie
w jednym z tych trzech stosunków znajdo-
wać się muszą, albo są nasze: res in nostro
Dominio existens: /, albo są czyje: alicujus: /,
albo do nikogo nie należą, /: nullius — w ta-
kich samych stosunkach znajdowały się i res
jacentes, jak Driedziectwo iezrze nie obięte. —

Dział III

o Prawie Własności y podział onegoż
/: de Dominio et divisione
Dominii: /

§. 225. Prawo Rzymskie o rzeczach zmy-
sowych, /: res corporales: /, mówi, iż są in

Dy

§. 1. Dominus est
persona cuius in
bonis est jus utendi
hac re quam possi-
det. —

Dominio, o rzeczach zaś umyślowych §. res in-
corporales. / ze są w dobrach czyich, na czyj uży-
tek, ten któremu, takiowy użytek, zwat-
się Dominus, albo Creditor §. 1. / — Prawo zaś na
mocy którego użytya mu należytość używania
rzeczy zwato się prawem własności §. Dominium. /

§. 220. W trojakim względzie można uważać pra-
wo własności, raz na prawo które użyty dla
Osoby z stosunku rzeczy, drugi raz na Osobę któ-
rey użyty toż prawo w stosunku do rzeczy, —
nakoniec na sama rzecz, w stosunku z Osobą. —

§. 221. Należytość z prawa własności wypływa-
jąca, nie może być inaczej wykonywana, iak
tylko w ten czas gdy rzecz znajduje się w
naszém posiadaniu, podług nawet Prawa
Dzielnego, i jeżeli zaś wykonywam Pra-
wa ex Dominio wypływające, chociaż te

nie

nie znajdując się w naszym posiadaniu, za-
radziam podług prawa Cywilnego, należy-
tości, mienia prawa własności zowie się *detentia*,
jest to bronienie rzeczy do mnie należącej od in-
nych napadci.

§. 220. Prawa Rzymskie zte zarządzanie rzeczy
nazwały *ab utitur re*. dobre zaś zarządzanie *uti-
tur bene re*, z tąd wypływa odróżnienie istoty
rzeczy *substantia rei* i, od samego jej używa-
nia *usus rei*.

§. 221. W kaidem prawie własności, odróżnia-
ty prawa Rzymskie, posiadanie rzeczy *pos-
sessio* i, istote rzeczy i samo jej używanie,
te Okoliczności mogły być potężone wiedney
Osobie, albo w kilku częściowo.

Mający istote rzeczy zwat się *proprietarius*,
proprietatis Dominus, albo *Dominus* włascicie-
lem, a sama rzecz *proprietas*, własności - wiadomość

pro

prawna że jestem Właścicielem prawdziwym
rzeczy nazywano się Affectio Domini.—

§. 230. Prawo własności które w sobie zawiera
posiadanie y używanie, nazywano się zu-
pełnem §: plenum §: §. 17. D. quib. mod. usufr.
§. 126. §. 1. D. de V. L.—; to zaś prawo własności,
które sama w sobie zawierało własność §: pro-
prietas §: zwano się naturalne §: naturale §:
które także nie zupełnem §: minus plenum §:
albo prostem §: directum §: zwano się; to zaś
które y posiadanie rzeczy y używanie
iery miało, nie mając iery własności pro-
prietatis, zwano się prawem własności Cywil-
ne §: Dominium Civile §:—

§. 231. Przypadki w których prawo własności Na-
turalne miało miejsce były:—

1mo Kto nieświadomie rzecz posiada np.
kradzioną—

2do Tote lubo rzecz sprawiedliwie, iednaki
nie podług prawa własności posiada. —

3cie Tote sprawiedliwie, lex tak rzecz posiadał
cudzą, iż nim nowa nastąpiła przyczyna że
rzecz posiadał prawo własności gineo, —

4to Naturalnie miał prawo własności ten,
który używał posiadania rzeczy, podług praw
długających właścicielowi rzeczy, lecz nie podług
oznaki właściciela — i. t. d. —

§. 232. Cywilne prawo własności mogło mieć
miejsce, gdy: —

1mo gdy podług przepisów prawa był wła.
ścicielem rzeczy —

2do który rzecz posiadał podług przepisów
na własność — i. t. p.

233. Tak właścicielowi rzeczy, iak i Państwu, rawi.
sto wiele na tym, ażeby własność nie była na.
durywana, prawie Rzymskie zapobiegły, ażeby
nie następowało zde używanie rzeczy. — §. 2. 12.

Q. de adif. privat prawo własności to, które miał

Włas

właściciel rzeczy, czynić z nią, co mu się podob-
bało, zwano się Dominium illimitatum, nie
ograniczone, przeciwnie zaś temu gdzie prawo
ogranicza wolność właściciela w zarządzaniu
jego własnością, zwano się Dominium restri-
ctum, limitatum, ograniczone prawo własno-

ści. —
§. 234. Ograniczać prawo własności mogły.

1mo Prawa seregótne §. jus singulari: §.
2do Testamenta i 3to umowy §. 1. C. de re-
bus Alien. non Alien. 4to zgromadzenie y wśród
Dziedzice §. communio: §. 2. 2. D. de Servit. — Pra-
wo własności takowe, które przysię nie jednej
lecz kilku osobom, zwano się condominium, socie-
tas, albo communio domini, wśród prawo wła-
sności, a rzecz która się znajdowała w takowem
prawie własności res communis rzecz wspólna.

§. 235. Przymianie rozmaite nadawali nazwiska
spółowowi nabycia prawa własności, i tak
capere, znaczyło stanie się właścicielem re-

czy i iakiemy sposobem prawem oznaczo-
nym, — pervenire, wejscie rzeczy w prawo wła-
sności, — habere uzywali prawnicy Rzymscy
oznaczać prawdziwe posiadanie przez Ty-
tus nabywa Titulus acquirendi:/, — di-
em cedere znaczyło czas od którego obowią-
zek zachodził, dies venit, czas od którego
można było zacząć wykonania przyjętego
obowiązku. —

§. 236. Prawo własności było jeszcze wieczne
:/ perpetuum:/ i czasowe:/ temporarium:/, i
odwołalne:/ revocabile:/ vel precarium:/, — pier-
wsze to było, gdzie nie było żadnego uzy-
wania, z strony innej osoby, i nie mogło
być inaczej przeniesionem, tylko przez
następną czyn, — drugie to jest czasowe,
gdzie zachodziło jakie ograniczenie jak np.
używanie przychodów, Prawo własności na-
koniec odwołalne:/ revocabile:/, było to które

/:a:/ Precarium
est quod precibus
petenti utendum,
conceditur tamdiu,
quam diu is qui con:
cessit petitur - L. 1. pr.
D. de precario -
l. 2. l. III. 26. /

prostracemu na czas pewny bydo dozwolone. -

Precarium to bydo, co na prozbe do uzytkow
komu na czas pewny daie sie. - /:a:/

Oddzial III

O Sposobach ktoremi nabywa sie lub
ginie prawo wlasnosci, y tychie po-
dzial.

§. 237. Mowilismy wyzey ze nie moiemy
rzeczy posiadac, icielei iey przez czyn iakowoy
nie nabywamy, i to to iest co Przymianie
Modus Acquirendi Dominij, sposobem na-
bycia prawa wlasnosci nazywali. - Waray
iakowoy czyn musiat miec za soba powage
prawa o titulus Acquirendi dominij ty:
tulem Prawa wlasnosci nazywali. -

§. 238. Sposoby nabycia prawa wlasnosci
podlug prawa Przymwskiego rozmaite by-
ty. - 1mo Cywilne ktore iedynie Obywa:

tele

telom Rzymskim Stuzidy podlug prze-
 pisow prawa, ^{2do} Naturalne, ktore podlug
 przepisow prawa Natury, czyli Narodow wy-
 obrazenia Rzymian miaty miejsce - pier-
 wsze proz tego bydy albo podlug prawa cy-
 wilnego albo podlug ustaw Pretorow. -

Sposoby nabycia prawa wdascnosci, bydy
 ieszere powszechne s: *generales*; czyli pra-
 wem oznaczone s: *nominati*; i szeregolne s: *sin-
 gulares*; to jest prawem nie wyszczegolnio-
 ne s: *nominati*; -

§. 239. Dzieliti ieszere Rzymianie na sposoby
 nabycia prawa wdascnosci pierwiastkowo
 s: *Modi Acquirendi Dominij Origininalij*; s:
 pierwsze takowe bydy proz ktore naby-
 wado sie prawo wdascnosci rzeczy do nikogo
 nie nalezacey, drugie raz nabycie rzeczy,
 ktora iuz byla czyjz wdascnoscia

Spos

Sposoby pierwiasłkowego nabycia prawa wła-
dności były dwoiakie; prawdziwie *f. vera: f.*
albo zmyślone *f. ficta: f.* podług tego, czy rzecz
istotnie była niczyja, lub tylko, opuszczona
od kogo —

§. 240. Nabywając rzecz iaką, nabywamy al-
bo iey całość, albo iey część tylko pewną,
i ztąd pochodzą podział sposobu nabycia
prawa własności ogółowej *f. universalis: f.* i
szeregółowej *f. singularis: f.*

§. 241. Sposoby nabycia prawa własności, by-
ły powszechne wszystkim osobom *f. com-
munes: f.* i szerególne pewnym tylko *f. propri-
os: f.* podług tego czy każda, czyli pewnej
tylko osoby i pewne rzeczy mogły naby-
wać. —

§. 242. Przeniesienie swego prawa własności na
inną iakową osobę zwali Przymianie alieno-
wano

waniem, co w sobie zawierało wydanie *fraditio*:/, i opuszczenie rzeczy *derelictio*:/ - Alienowanie. działo się albo przez zasłtę prawo *coegente jure*:/, np. sprzedaż, albo też bez takiego prawa *sine cogente jure*:/, w pierwszym razie wdasciwa, wwarai można alienacye, w drugim raz dawowizne - donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur. L. 82. D. de R. J.

§. 243. Nabywało się prawo własności *dominium*:/ - albo,

- I przez siebie samego; albo też
- II przez osoby pod władzą naszą będące, w tym razie,

^{imo} przez ludzi wolnych,

^{qdo} przez cudzych niewolników *per servos alienos*:/, jeżeli miałem cudzego niewolnika w dobrej wierze, albo też w użycie mi był dany. -

na: / albo wem re-
czy do kogo nale-
żać, albo rzeczy
wspólne: / res com-
munes: / przez
opanowanie nie
można było nabyć
stosownie do Praw
Krymskich. S. 3. m.
D. de Adq. res. Dom.

III przez rzeczy nasze, np. przez przypadek ze
zwierząt. —

§. 244. Między sposobami nabycia prawa własności,
ogólnemi naturalnemi liczyli Rzymianie ^{1^{mo}} Occu-
patio opanowanie ^{2^{do}} accessio przybycie,
^{3^{tio}} fructuum perceptio, pobieranie przychodów
i ^{4^{to}} traditio wydanie, objaśnimy HARDY w
szczególności gadanek. —

§. 245. Opanowanie: / occupatio: / jest to rażenie re-
czy niczyjej: / res nullius: / / w posiadanie
/ apprehensio: / w zamiarze nabycia rzeczy
/ animo rem sibi habendi: / — §. 46. f. h. f. §.
1. 2. §. 1. D. §. 5. §. 1. D. Proderelicto. — §. 3. §. 1. D.

de Adq. v. Am. Posp. — §. 31. §. 1. D. de Adq. res.
Dom. Takowe opanowanie rzeczy czworakiem
dziato się sposobem: ^{1^{mo}} przez opanowanie wo-
ienne: / occupatio bellica: / ^{2^{do}} przez polowa-
nie: / Venatio: / ^{3^{tio}} przez znalezienie rzeczy: / in-
ventio: / i ^{4^{to}} przez opanowanie właiem: / Do-
wa znaczeniu: / occupatio stricte sic dicta. —

Przyjęte
copy

89
§. 246. Przymianie powszechnie utrzymy-
wali, że, hosti in hostem omnia licet = rze-
czy nieprzyjaciół za niczyje były uważane,
a zatem zwycięzca, mógł z niemi robić co ze-
chciał §. 1. §. 1. D. de Adq. vel Amitt. poss. przez
oprowadzenie wojenne można było nabywać
1mo Wszystko co żołnierze zdobywali, nie sobie
lecz dla Państwa zdobywali, a gdyby rzecz
zdobyta starał się ukryć, za zdradzieca był
uważany. - §. p. ul. D. ad L. quib. de peculato

2do Skoro Wojna prowadzona była spras-
wiedliwa, mniemali Przymianie że Rzeczy
w niej zdobyte stawały się ich własno-
ścią, samo przez się: ipso jure / §. 1. Sul
D. de Adq. rer. Dom §. 17. §. h. t.

3^{tio} Zaćcie rzeczy w posiadanie powinno
było nastąpić zupełnie: absoluta appren-
sio /, to jest żeby rzecz zdobyta zamieszona
była do Oboru §. 5. §. 1. D. de Captiv.

§.

& Postlim reversis.

4to Rzeczy ruchome, na pozwolenie Władcy, zdobyte przez żołnierza, mogły być własnością żołnierza, np. dowolony rabunek l. 36. §. 1. C. de Donationibus —

5to Rzeczy nieruchome, nigdy przez Opanowanie wojenne nie mogły być własnością żołnierza, i należały do Państwa l. 20 §. 1. C. eodem.

§. 247. Rzecz jednak takowa, która przez Opanowanie wojenne, była raięta, przez juv postliminii, mogła się w dawne powrócić ręce, skoro: i jeżeli to była rzecz nieruchoma: i imbilis: i nieprzyjaciel z miejsca przez siebie raiętego ustąpił. l. 20. §. 1. D. de Captiv & Postlim jeżeli zaś rzecz była ruchoma, wracała się do pierwszego stanu,

gdy

gdy ieszce do Obozu nie była zamieszko-
na, Osoby w niewolę zabrane, wracaly wie-
do pierwszego stanu, iezli, albo byly albo
same z niewoli sie uwalniały — §. 5. 19.
D. de Captiv. §. Pallim.

§. 248. Polowanie §. Venatio: /, bylo, zarzecz dzie-
kich zwierzat §. brutorum Animalium: /a /
Polowania trzy byly gatunki — 1° Polowa-
nie we wlasnym znaczeniu §. Venatio
sic strictè dicta: /, — 2do Łasnictwo §. Aucu-
pium: /, — 3^{cie} Rybolowstwo §. Piscatio: / —
§. 1. §. 1. D. de Adq. rer. Dom. §. 12. §. 1. 4.

§. 249. Dzikie zwierzeta, stawaly sie wlasno-
scia zdobywajacego §. 1. §. 1. D. de Adq. rer. Dom
mozna bylo schwycic dzikie Zwierzeta, nie
tylko na swym gruncie, ale y cudzym, sko-
ro pan gruntu nie zbrania, — azadem polo-
wanie nie bylo przywiazanym do gruntu —
§. 3.

§. a: / bruta animalia
dzielone na 1mo albo
bestias feras 2do man-
suetas, § 3^{cie} mansue-
facta, 1^{wsze} byly recer-
niczyja, drugie mogly
byc wlasnoicia cyr-
ia, trzecie ktore bez
domniemania prawa
sa wlasnoicia cyr-
§. 14. 15. 16. §. 1. 4.

§. 5. §. 1. D. de Adq. rer. Dom.; niewo lno iednak
było nabywać które były w zwierzeniu
lub w starwie §. 5. §. 13 D. de Adq. i. Amitt.

pofo zabierający zwierzęta oswoione
f. mansve facta: f. np. Urye popedniat Ura-
dziej §. 5. §. 6. §. 44. D. de Adq. rer. Dom.

§. 10. f. h. t. Jeżeli oswoione zwierze dzi-
cowało stawalo się własnością nicyia §. 15.

f. h. t. rranienie zwierzęcia, nie czynilo
raniacego toż zwierze właścicielem, chyba
gdzby od tej rany zaraz padł §. 5. §. 1.
§. 52. D. de Adq. rer. Dom. §. 19. f. h. t.

§. 250. Mowielismy wyżej ze fizicim gadun-
kiem nabycia rzeczy przez opanowanie
jest wynalezienie f. inventio: f. jest to zaię-
cie rzeczy do nikogo nie nalezacej, w za-
miarze posiadania onej — z tych powo-
dow wynalezienie rzeczy, mogł być sposo-

benj

81
bem nabycia prawa własności pierwot-
nym: *originarius*: albo też pochodnym
:*derivativus*: L. 1. §. 1. L. 3. §. 3. D. de Adq.
rer. Dom. rreer niczyja, iakiegokolwiek ro-
dzaju, na brzegach morza znaleziona pra-
wem Narodow y Natury podług rozu-
mienia Prymian, stawała się własnością
znalazcy §. 18. f. h. t. L. 3. pr. D. de Adq. rer.
Dom. L. 1. §. 1. D. de Adq. v. Amitt. poss. rreer
zgrabione nie mogły być własnością zna-
larczy §. 47. f. h. t. toż samo znalezienie
rreer y Chreću wyrzuconych albo zroj-
bitego Chreću L. 21. §. 1. D. de Adq. v. Amitt.
poss. L. 8. D. ad L. Rhod. de jactu. — L. 9. §. ul.
D. de Adq. rer. Dom. znalezca stawał się
panem ukrytego skarbu, którego dawność
widoczna była. L. 31. §. 1. D. de Adq. rer. Dom.
Jeżeli Skarb znaleziony był przez sztukę cra-
rodzienską: *artibus magis*: w ten czas Tr-
skus takowy rabierał. §. 39. f. h. t. L. 63. pr.

D. de A. rer. Dom. — L. u. l. de Thesauris

L. 3. §. p. u. D. de Jure Fisci. — Skarb wy-
naleziony przypadkowy na gruncie obcym, czy-
to publicznym czyli też prywatnym należy
w połowie do Właściciela gruntu, a w drugiej
do znalancy; — jeżeli zaś skarb wynaleziony był
przez Torone prace na gruncie obcym, wten
czas znalezca skarbu, powinien go być cały
oddac Właścicielowi gruntu. —

§. 251. Ostatnim gatunkiem nabycia rzeczy
przez Opanowanie, było, opanowanie we
Własnym Dowia znaczeniu §. occupatio Stric-
te sic dicta: §. iest to najprostsze y najprzed-
sze raięcie rzeczy np. udaie się kto na berlu-
dna Wyspe, która razmuie. —

§. 252. Dalszem sposobem nabycia prawa własno-
ści podług praw Rzymskich było przybycie
§. accessio: §. to stworakie miado znaczenie; —
1° iuxta za czyn nabycia §. factum sim-
plex gestum: §. —

2do za rzecz która sie nabywa. —

3to za prawo na mocy którego sie nabywa — i 4to za sposób nabycia prawa własności: modus Acquirendi Dominii: —

Rzecz która przybywada zwada sie Accessorium /: przybycie /: a rzecz do której przybywada res principalis /: rzecz celniejsza czyli gtowna: /: —

§. 253. Gowszechnem axiomatem Praw Prymskich bydo, ze = Accessorium sequitur suum principale = które rzeczy res Accessoria, a które res principales bydy. tego prawa Prymskie nie wyliczają —

§. 254. Prym na mocy którego nabywa sie prawo własności przez przybycie bydo rozmaitego gadunku, albo pochodzący z samej natury, albo ze skutku, albo też potaczony z skutku, i natura, i z tego powodu, przybycie bydo albo naturalne, albo sztuczne /: inductivialis /: albo też mieszane /: mixta /: —

Pr
92

§. 254. Przybycie naturalne dzieli się:

1mo przychówek ze zwierząt /: *foetura animalium*: / §. 19. *J. h. t. L. 7. C. de rei vindicatione.*—

2do przez odsep /: *alluvio*: /, gdy do rzeki główniej, przybywała inna, iakże nieznacznie— §. 20. *J. h. t. L. 7. §. 1. D. de Adq. rer.*

Dom.—

3^{tio} przez usęp części oderwisko /: *vis fluminis*: /, który układa woda nieznacznie, oddalając się od jednego brzegu, a przenosząc się na drugi— §. 21. *J. h. t. L. 7. §. 2. D. de Adq. rer. Dom.*

4to przez utworzoną nową na rzece wyspę. Takowa podziela się między właścicieli brzegów §. 22. *J. h. t. L. 30. §. 2. D. de Adq. rer. Dom.*

5to przez odmienione koryto rzeki /: *abus naturalis fluminis in universum relictus est*: /— §. 23. *J. h. t. L. 7. §. 5. D. de Adq. rer. Dom.*

f:a: / Quidquid ex re
nostra venit & quid
quid ad rem nostram
mutata substantia for-
suits accedit, a nobis
ipso jure acquiritur.

Ogólna reguła względem przybycia, natu-
ralnego, była, że cokolwiek z rzeczy naszych,
lub do naszych przybyło przypadkowo, sta-
wado się naszą własnością f:a: / -

§. 255. Przybycie przemysłowe f: accessio industri-
alis: / było czworakiego gadunku: -

- 1mo Połączenie rzeczy f: Adjunctio: / -
- 2do Prerobienie f: Specificatio: / -
- 3^{tio} Mianie wiedno ptynu f: Confusio: / -
- 4to Pomieszanie suchych rzeczy f: com-
mixtio: / -

§. 256. Połączenie rzeczy f: Adjunctio: /, od sie-
bie różnych, tak dalece, że każda z nich
pojedynczo uważana swoją istotę traci, a in-
nowy wcale nowej nabywa - to dzielito się,
na: -

1mo Oprawienie f: inclusio: /, §. 26. f. de Adq.
rer. Dom. rzecz do której oprawia się, jest
rzeczą główną, a oprawiona, rzecz przyby-
towa. - §. 19. §. 13. D. de Auro Legato.

2do w osądzeniu rzeczy iakiej *f. adferumina-
tio*:*f.* rzecz osądzona jest rzecz przybyta.
§. 27. pr. D. de Adq. rer. Dom.

3^{tio} w budowaniu *f. edificatio*:*f.* drzewo
jest rzecz przybyta *f. res Accessoria*:*f.* §. 10
§. 10 de Ad. rer. Dom. §. 29. f. h. 4.

4to w pisaniu *f. scriptura*:*f.* materiał
uważany za rzecz główna, a pismo za
rzecz przybyta. —

5to w malowaniu *f. pictura*:*f.* rzecz głów-
na jest malowanie, a materiał jest tylko
accessorium §. 9. §. 1. D. de Adq. rer. Dom. §. 33.
34. f. h. 4.

§. 257. Drugim gatunkiem przybycia przemysło-
wego było przerobienie rzeczy *f. specificatio*:*f.*
to jest zniszczenie istoty rzeczy ruchomej
ruchomej, nie naruszając bynajmniej jej ma-
terji. *f. 1. §. 25. f. h. 4.*

§. 258. Ostatni gatunek przybycia przemysłowego
był

było zlanie płynów *confusio*, i pomieszanie suchych rzeczy *commixtio*, §. 27. 28. *f. h. t.* gdy pomieszanie, albo zlanie zasło w rzeczach nie należących do iednego właściciela, wszyscy właściciele mieli prawo własności wspólnej *dominium commune*, ci których własności pomieszana była *L. 7. §. 8. D. de Adq. rer. Dom.* toż samo gdyby rzeczy różnych właścicieli przypadkowo pomieszane były. *L. 7. §. 9. D. de Adq. rer. Dom. §. 29. f. h. t.* jeżeli kto pomieszał rzecz cudzą z swoją własnością w dobrej wierze, nabywał własności innej rzeczy z nią pomieszanej wynagrodziwszy wprzód właściciela rzeczy pomieszanej. *L. 5. §. 1. D. de Rei Vindicatione.* -

§. 259. Przybycie przemysłowe *accessio industrialis*, które Tacuj rzeczy w naszym będące prawie własności, była zawsze sposobem nabycia prawa własności *dominium* -

jeżeli zaś rzeczy cudze choćby w do-
brym wierze, skoro te rzeczy mogły być od-
rzuczone, bez repressia ich istoty, nie było spo-
sobem nabycia prawa własności —

§. 260. Ostatni gatunek przybycia było przyby-
cie mieszane: accessio mixta: /, którego trzy
były gatunki; — 1° Sadzenie: plantatio: /
§. 31. f. h. t. 2do Sianie: satio: / l. q. pr. D. de Adq.
rer. Dom. §. 32. f. h. t. i 3do psobieranie przycho-
dów: fructuum perceptio: / —

§. 261. Ogólna była zasada że wszędzie cokol-
wiek zasadzonym lub zasianym było na
gruncie jakim, należało do właściciela grun-
tu. l. q. pr. D. de Adq. rer. Dom. prawo wła-
sności więc nad drzewem przybywało temu
czyj był grunt, lecz to się sądziło z korzeni l.
§. 1. f. h. t. Każda roślina zasadzona na schodzą-
cych się granicach gruntu: in confinio: / była

własny

Własnością tego w którego gruncie khorrenie
nie puszczają, jeżeli zaś na obydwu gruncach,
khorrenie puszczają, była własność, wspól-
na. L. 7. §. ult. L. 8. pr. L. 9. §. 1. D. de Adq. rer.
Dom. §. 31. §. 1. L. 19. D. de communi di-
videndo.—

§. 262. Używanie z rzeczy przychodów. §. 1. Znaczy:
To pobieranie przychodów: fructum perceptio:
Owoce: fructus:
dzieliłi Przymianie na Na-
turalne: naturales:
y cywilne: civilis:
podług tego, czyli stosownie do porządku na-
tury: separatio vera:
czyli też do porządku
cywilnego: separatio ficta:
Stosując się — tu wy-
pada nam mówić co jest res mater, a co res
filia podług praw Przymiskich, res mater, jest
wydająca owoc, rzecz rodzica, a res filia sam
owoc wydany — Owoce mogą być ierere al-
bo spodziewane: operati:
albo uszrzęcające: pen-
dentes:
albo też oddające: separati:
podług
tego

tego czy ich dopiero spodziewać się potrzeba
czy ieszczé podaczone są z rzeczy rodząca *res*
mater:/, czy też już zebrane — Owoce mogące
być oddzielone od rzeczy rodzącej *res ma-*
ter:/, były dwójakiego gatunku albo należące
do właściciela do którego należała rzecz rodzą-
ca, y wstąpieniem było przybyciem *res acceptio*:/ —
albo też do tego który miał prawo użytkowania
przychodów, i to to prawdziwie zwano owo-
cem *res fructus*:/ — i to były albo pieniądze
res pecunia numerata:/ albo rzeczy innego ga-
tunku — ieszczé owoce dzielono na istniejące
res extantes:/, y na strawione *res consum-*
pti:/ —

§. 263. Właściciel rzeczy, pobierał przychody, al-
bo z rzeczy własnej, albo z rzeczy cudzej za
upoważnieniem do tego od mającego zupełne
prawo własności *res dominium plenum*:/ albo sadząc

się w dobrej wierze zupełnem właścicielem
§: dominus plenus: / § 55. §b. J. h. t. L. 48. pr. L.

25. §. 1. D. de Adq. rer. Dom. L. 109. D. de V. S. L.

136. D. de Pr. J. L. 15. D. quib. mod. usufr. amitt.

L. 22. C. de rei vindicat. posiadacz w dobrej wierze
nigdy nie mógł ryzykować, obowiązany więc był
wrocic nie tylko istnace ale i stracone przy-
chody-

§. 264. Dalszem sposobem nabycia prawa własno-
ści było wydanie §: traditio: §, znaczące, iuris
wszelki sposób nabycia własności, iuris rei cyn
na mocy którego właściciel dobrowolnie odstę-
puje rzecz iaku, przenosiąc jej posiadanie, na
inna, iaku osobę, czyni takowy normalnego był
gatunku, iako to: —

^{1mo} 1 Wydanie następowado przez zobowią-
zanie wzajemne, np. danie rzeczy na schowa-
nie, skład, lub zastaw i. t. d.

^{2do} 2 w celu wykazania szczodroblivosti,

^{3tio} 3

§ 265. Dla uwolnienia się z długów —
§. 265. Wydanie *§. traditio* / następowało: —

1mo przez jakikolwiek Akt rymyński, przez
który posiadanie rzeczy na kogo innego prze-
nosiło się §. 1. §. 2. D. de Paulio — wydanie to na-
stępowało zaraz z ręki do ręki §. 1. §. p. u. D. de
act. Pauliana przez złożenie rzeczy w domu na-
bywcy onę, na rozkaz jego §. 18. §. 2. D. eod. i
to zwano się wydanie prawdziwe *§. traditio ve-*
ra / —

2do czasem wydanie, nie następowało, prosto,
tylko przez czyn jakowy i to było *traditio*
symbolica §. 1. §. p. u. D. de act. Pauliana §. 9. §. 6.
D. de Adq. rer. Dom. §. 74. D. de Contrahenda
emtionē — §. 44. §. h. 4.

3^{tio} przez zerwanie wydawcy, gdy rzecz
wydana, znajdowała się już poprzednio w
rękach mającego wydanie, np. znalez-
nienie, y tegoż samego sprzedanie matercy i to
było

wydanie *fructu, Reka*: *breui manu tradi-*
lio:/— §. 43. I. h. f. §. 9. §. 3. §. 21. §. 1. D. de.

Adq. rer. Dom. §. 43. §. 1. de iure Dotis.—

^{4to} niby wydanie: *quasi traditio*:/ dziato się
względem rzeczy nie zmyślowych z których miał
użytek, utrzymujący rzecz — §. ult. D. de Servit.

wydanie rzeczy niezmyślowych uważano za
ładne. §. 43. §. 1. D. de Adq. rer. Dom. §. 4. §. 17. D.

de usurp. §. usurp.

§. 266. Kto nabywał rzeczy przez wydanie od nie-
własiciela iey ie, nie stawiał się Panem rzeczy.
wydanej, iereli iey nabył w dobrej wierze,
za Posiadacza w dobrej wierze był uważany,
nie okarując swey woli, nie mógł uczynić
wydania rzeczy —

§. 267. Według praw Rzym skich, można było na-
być prawo własności przez śmierć cyjia: *mor-*
tis causa capio:/, tak naturalna, iak y cy-
wilna, y było pochodnych sposobem nabycia.

/: *modu*

§ modus acquirendi dominij derivativus: /
gatunki tego sposobu nabycia prawa własno-
ści wyciągnięte z Ducha praw Rzymskich
były § Hereditas: / 1mo Spadek fidej comi:
sum 2do Lapis Legatum przez Arrogacya
przejądzenie Dóbr z przyrzeczenia wolności: / ad-
didio bonorum libertatis causa: / 3^{tio} przez
darowiznę z przyrzeczenia śmierci 4to przez Dzie-
dictwo: / Bonorum Possessio: / 5to przez Ogło-
szenie skazanych Dóbr - §. 1. pr. D. de bonis damn-
natorum. 6to przez kupienie podatku §. 2. 59.
D. de Heredit. 7mo przez obcowanie Kobiety
§. 1. Claudiano mulier serviti amore debachata: /
§. 260. Wreszcie prawie nabycia z przyrzeczenia
śmierci czyjey: / mortis causa capio: / wy-
magady 1mo Śmierci czyjey 2do Prawa
nabywa

nabycia porożatego maiatku, 5to Druzy.
ny Druzyey, 4to Ornaczenia sprawiedliwej
Checi do brania tego Maiatku. ~

§. 269. Niektóre przypadki brania Maiatku, z przy-
czyn y iasney smierci czyjey, spadaty albo
bez posrednio: immediate: y w ten czas bioncy
Majatek zwali sie obcy Dziedzice: heredes ex-
tranei: albo tez samo przez sie: ipso iure:
i w ten czas bioncy onie zwali sie konieczni:
necessarij: -

§. 270. Branie Prawa Wlasnozi z przyczyney
smierci czyjey bydo albo spodziewane: spe-
rata: gdy nie mogta bydz iestecze wyko-
nana, lecz tylko spodziewana, albo nade-
szta: delata: gdy ten, pokim wypada
brai prawo wlasnozi umiera, albo tez
oswiadczona: Quosita: gdy wole swa w
zgledem przyjeciu Prawa oswiadcza - albo
Test

Testamentowa *f. Testata*; iereli Testamentem
następcie oznaczad, albo też nakoniei prawne
f. legitima; gdy samo przez na Osobę iaką
spadał Majątek—

§. 271. Niektore z tych sposobów bydy albo ogół-
ne *f. universales*; gdy na całym Majątku
bydym Sukcesorem, i to byto deo iakie, al-
bo *Użytkiwo* w scistem znaczeniu *f. heredi-
tas*; albo branie spadku bonor' posesji—
albo też szerególne *f. singularis* gdy do szereg-
ólnych praw bydym Sukcesorem, i to ia-
mo byto w zapis *f. legatum*—

Księga II Tytuł III

○ Kuzebnościach gruntowych
f. de Servitudibus prediorum D. VIII 1. 6.

C. III 34. /

Tytuł IV

○ Uzywaniu Dnych odów. *f. de Usu
fructu. D. 1. 6. 9. C. III 38. /*

Tytuł V

○ Uzywaniu y Mieszkanii *f. de Usu
& habitatione D. VII 78. /*

Dział I

Prawie Własności na rzeczy cudzej w Ogólności.

§ 272. Do tad mowiliśmy o Prawie Własności zupełnem: Dominium plenum: teraz mowić nam wypada o ograniczonym prawie własności: Dominium minus plenum, limitatum: — y wtem przypadku prawo własności rzeczy posiadanej nie do mnie, lecz do kogo innego należy np. pozwolenie komu, ażeby z Domu mego pobierał komorne y tego powodu rzeczy drobiazkiego bydy gatunku podług praw Rzymskich, ^{1mo} rzeczy chociaż swego właściciela mające podległe y innemu y to byda ogólnie służebność: servitus: ^{2do} Rzeczy wolnej, nie podległe nikomu, iak tylko prawdziwemu Właścicielowi, i to byda przyrodzona wolność rzeczy: libertas naturalis rei:.

z tad

z td Pan czyli właściciel rzeczy: dominus: / mógł być być dwoiaki, albo miał własność rzeczy, i cierpiął trudności, albo też nie miał własności rzeczy, pobierał użytki y przycho- dy z iney rzeczy, w pierwszym razie zwad cierpiącym: dominus serviens:, w drugim razie panującym: dominus dominans- cierpiący właściciel rzeczy: dominus servi- ens:, musiał więc albo cierpieć co albo nie czynić czego, a to dla korzyści panującego właściciela: dominus dominans: / |

§. 273. Prawo własności na rzeczach cudzych
ustanowione: dominium in re aliena
constitutum:, — rozmaite podług praw
Rzymskich było; iak:—

1mo Prawo własności przeczące: nega-
tivum:, gdy cierpiący właściciel rzeczy

/: dominus serviens:/, nie może ciego czynić
 na swojej własności, na korzyść nasza-
 2to Świerdzące /: affirmativa:/, gdy właścici-
 ciel rzeczy będącej nad ciemnością /: do-
 minus dominans:/, mógł co czynić na swą
 korzyść na własności służącej, czyli ulę-
 głej /: dominium rei servientis:/-

3to Obostrzone prawo własności, - /: qua-
 lificatum:/, gdy panujący właściciel re-
 czy /: dominus dominans:/, na służebnej
 własności, mógł przed się brać jakąś robo-
 tę /: opus manu factum:/, np. prowadze-
 nie rur.-

4to Ciągłe /: continuum:/, - które każdego
 czasu bez żadnej przerwki, przez właścicie-
 la rzeczy nad ulęglą /: dominus dominans:/,
 mogło być wykonywanem.-

5to przerywane /: discontinuum:/, - które
 nie,

nie każdego czasu, tylko z oznaczeniem one-
go przez właściciela nad uległością, mogło
być wykonywanym. —

§ 274. Prawa do rzeczy cudzych, podług przepi-
sów Prawa Rzymskiego były albo porząd-
kowe czyli narwane /: regularia uel nomi-
nata: /, które przez prawo były oznaczone
y wskazane, iak np. Stulebność, Posag, Za-
staw, i. t. d. — albo też bezporządkowe czyli nie
mianowane /: irregularia uel innominata: / —
które narwiska swego prawem oznaczonego
nie miały. —

§ 275. Niektóre gatunki tych praw dzielily się
na prawa rzeczy, na rzeczy własności ustanowio-
wionych, i na prawa osób, pierwsze Sturysy o:
sobie, z powodu że miał pewien grund, drugie
zaś z powodu, że był to, a nie inna osoba,
tam że każdy Sturys osobie która grund ozna-
crony posiada, drugie zaś pewnemu oznaczo-

ne
s

f.a. / Servitus est
jus reale in re alie
na constitutum, no
minatim, utilitatis
percipienda ex hac re
aliena estia conditio:
nem oneris perduran
tis. -

nemu individuum. -

Prawa własności na obcym gruncie usta-
nowio nego, trzyliczeli Rzymianie, 1mo Stuz-
bnosci / Servitus /, 2do Za Stan / Pagnus / y Stio
Prawo własności użytkowe / dominium uti-
le / - stad Prawo własności na rzeczy cu-
drey albo byto dowolne / voluntarium / al-
bo tez koniecznie / neceparium / -

§. 276. Konczyto sy takowe prawo przez zni-
szenie rzeczy uległej, przez wypłacenie,
przez przedawnienie i.t.d.

Dział II

O Stuzbnosciach w szerególnosci

§. 277. Stuzbnosci byto to prawo rzeczowe, Stuz-
ce, na obcej własności, oznaczone, y przynoszą-
ce zbytek obcej własności Korzysci, stosownie
do Cierarow wtorzonych - L. 15. §. 1. D. de Servit. /
Stuzbnosci pochodzily, albo: -

- 1mo Z Umow / ex pactione /, §. 4. J. de Serva
- 2do Albo przez ostateczne rozrządzenie - §. 4.

f

J. de Servit. L. 16. D. de Com. pradio-

3to albo z przedawnienia; - jeżeli będąc przy-
tomnym, prawo Turacemi przez lat Dwieście,
a nie przytomny przez lat Dwadzieścia wy-
konywadem L. ul. C. de prescrip. longi tempo-
ris. -

4to z Ornaczenia przez Prawo lub przez Są-
dowy Wyrok L. 3. 5. C. de Secundis Nuptijs. - L.
6. 5. 1. D. de Servit. L. 6. 5. 10. D. de communi di-
vidundo. - L. 10. 5. 1. D. de Familia heriscunda. -

§. 278. Rzeczności podług Praw Rzymkich, były,
albo rzeczowe, i: reales, i: albo osobowe i: perso-
nales, i: y pierwsze, są, iak np. Rzeczności wicy-
skie, Drugie zaś iak używanie, y używanie
przychodów. L. 7. D. de Usufructu res. quib. con-
summ. L. 68. D. de Usufruct. Et que admodum.
quis utatur et Fruatur. w prawie dawniejszyem
Rzymian Rzeczności Osobowa nie miała miey-
sca, §. 2. J. de Usufru:

§. 279. Konczyły się Rzeczności Osobowe;

1720 przez śmierć właściciela uległego. —

Przez ^{rzeczy} zniknięcie własności uległej *servientis*: — Należności zaś rzeczowe kończy.

Ty się przez śmierć właściciela nad uległością *dominus dominans*: —

§. 280. Należności rzeczowe dzielą się na wiejskie: *rusticor.* — i Miejskie: *Urbanor.* — pierwsze z których pobierano korzyści naturalne, Drugie zaś cywilne. —

§. 281. Należności Miejskich następujące były gatunki: — *Via*, — *Actus*, — *Itineris*, — *aqua hauctus*, *aqua ductus* *pecoris ad aquam appulsus*, *arena fo-dienda*, — *Calcis coquenda*, — *jus pascendi*. —

Należność Drogi, *servitus Viae*: — jest prawo przewożenia, przechodzenia, worami obciążone-mi przez grunt obcego właściciela §. 1. pr. § 7. D. de Servit. rust. predior. *f. a.*

Servitus Actus zwana, jest prawo przeprowadzenia bydła, lub taczek też nie obciążonych. §. 1. pr. § 2. De de Serv. rust. predior. *f. b.*

f. a.: *Via* pochodzi a *Vehendo* szerokość drogi powinna być być ośm stóp a w torowidzie sześćnaście. — *f. b.*: *Actus*, pochodzi ale *Agendo* tej szerokości najmniejszą sta ceterum stóp nie dochodząca sześćmiu. —

Ser

f.a: / Tignum podług
Prawa Rzymskiego
znaczy nie tylko bel-
kę ale też wszelkie
materjały do Budow-
wy potrzebne —

Servitus itineris była możność przecho-
dzenia przez Drożę czyją, która czterech stop-
szerokości nie wynosiła §. 1. pr. D. de Servit. rust.
pred. — pr. f. De Servit.

Servitus aquae ductus, była możność wpro-
wadzania wody —

Servitus Aquae haustus, pobieranie z obcego
gruntu wody —

Servitus pecoris ad aquam appulsus, napędza-
nie bydła do wody i innego Własiciela. —

Servitus calcis coquenda, Palenie lub wydoby-
wanie z gruntu obcego wapna. —

Servitus Arenae fodienda, Wykopywanie Piasku-
juw pascendi, możność paszania —

§. 282 Starobności Mięyskie f. Servitutes Urbanae /
były następujące: —

Oneris ferrendi, że Ściany lub Kolumny sąsia-
da, nasz budynek wytrzymała, §. 1. f. de Servit.

§. 33. D. de Serv. pred. Urb. ligni. immitendi f.a: / u

moż

możem do sciany Saviada co przymurowai l. 20. D. de Serv. prad. Urbanor. — l. 242. D. de V. S. —

Servitus proiciendi. & protegendi iest prawo Belki /: Tignum /: nad gruntem obcy m wyta: wienia l. 142. s. 1. D. de V. S. l. 2. D. de Serv. prad. Urbanor.

fai / Stillicidium, iest okap wody kroplami Flumen, iest spadek wody rynna. —
Recipere iest wity mywai wodę aby na obcy grant nie splywala. —

Servitus Stillicidij vel Fluminis recipiendi /: a /: bydo Prawo, na mocy ktorego Okap lub rynna z Dachu mego na obcy spada — l. 2. D. de Serv. prad.

Urb. przeciwnie tymu bydo Servitus Stillicidij vel Fluminis non recipiendi l. 14. D. de adimen. dis & Cibarijs legatis. —

Servitus altius tollendi iest mornosi, wybudowania wysoke swego Budynku — l. p. ut. s. 1. C. de Adif. priv. przeciwnie temu Servitus altius non tollendi. s. 1. f. de Servit. l. 2. D. de Servit. Urban. prad. Prawo mienia skna na grant obcy /: lumimeno: / l. 3. 4. 15. 17. pr. s. 1. l. 25. D. de Ser. prad. Urb. Prawo Widoku /: prospectus /: l. 12. 16. D. cod.

Stur

§ 1. Ususfructus est
iur in re aliena
constitutum, fru-
ctus omnes ex ear-
dem, salva eius sub-
stantia percipiendi.

Dzielnosci osobistych §. Seruitutibus personali-
bus; nastepujace byly gatunki:-

1mo Uzywianie przychodow §. Ususfructus;
jest to prawo ustanowione na rzeczy cudzej,
do pobierania z niej wszelkich przychodow,
z zachowaniem iey istoty §. 1. majacy uzy-
wanie przychodow, na rzeczy takiej obowiaz-
zany byc one w dobrym utrzymywai sta-
nie - a z tym powinien byc dawac trau-
cya, iako iz przywoicie utrzymywai bedzie-
ma prawo uzywania przychodow z rzeczy,
nie mogt wiece psuc bynajmniej rzeczy -
uzywianie przychodow stuzyto albo icdnej
osobie albo wolkom.

§. 204. Koniuzda sie Dzielnosci uzywania przy-
chodow:-

1mo przez smierc Ususfructuariusia nie
tylko naturalna, ale nawet Cywilna.

2do przez nieuzywanie §. non usu;

f. l. / Usus est
jus percipiendi
ex re aliena
corporali omnes
fructus, sed ad
solam quotidiana
utilitatem.

3to Gdy właściciel rzeczy podległej umiar-
4to przez zepsucie lub zniszczenie rzeczy, na
której było używanie przechodów—

§. 205. Używanie rzeczy: Usus: / tym samym
sposobem nabywało się y Własności, jak
y używanie przychodów,

Używanie rzeczy jest prawo pobierania z
rzeczy cudzej zmyślowej wszelkich przy-
chodów, nie psując jej istoty, do używania
codziennego potrzebnych / f. l. / §. l. f. h. 7. — §. 2. D.
pr. h. 4., z tąd wypada, że:—

1mo Ten który ma na gruncie jakim uży-
wanie, ma prawo pobierania wszelkich na
codziennie potrzeby przychodów—

2do Używające Owoce: / Fructus: / które ie-
go potrzeby przechodzą, nie mogą, być
przez niego rozrządane §. l. f. de Usu L. 10.

§. 4. L. 11. D. de Usu. —

3to

3to Maiaący użycanie rzeczy nie może
 prawa swego do używania, na inne jakie-
 kolwiek bądź osoby, żadnem sposobem prze-
 nieść §. 1. J. h. t. L. 12. §. 3. D. L. p. ul. D. de Usu.

4to Jeżeli kto ma używanie na Domie, ten
 nie może Domu tego poddzierżawiać, lub
 też innym osobom dozwałać mieszkania—
 §. 2. J. h. t. L. 2. §. 1. L. 3. D. h. t.

§. 206. Do czasów Justyniana warny zachodził
 spor czyli Mieszkanie f. habitatio: i, ma być
 policzone między używaniem Przychodów,
 czyli też używaniem rzeczy, — Justyni-
 an dopiero ustanowił, że Mieszkanie jest
 osobnym gadunkiem Nuzebności, osobliwych
 i że mieszkanie tak się nabywa i kończy
 jak y używanie przychodów Wypadek.

ied
 3

iedna's smierci capitis diminutio:
nie konczylo pomieszkania.

Tytt: VI

O Przedawnieniu: de Usucapione, vel
Præscriptione longi temporis:

§. 287. Przedawnienie od najdawniejszych czasow
bylo Rzymianom znane, bylo to ciagle y bez
przerwy posiadane rzeczy posiadanie - w Pra-
wie Rzymshim dawnem odrorniano Usuca-
pionem od præscriptionem - Usucapio znaczy.
To bowiem sposob nabycia wlasnosci przez
pewien przedag czasu pochodzacy z Praw Rzym-
skich Cywilnych - præscriptio ras bylo naby-
cie rzeczy podlug Prawa Narodow, i rzeczy
zwanych res mancipi - Najwazniejszy ro-
znica inter Usucapionem & præscriptionem,

La

ta była ze posiadające rzecz ex titulo Usucapionis, miał. Prawo do windykowania iey, ex titulo prescriptionis miał prawo tylko do Wydzierania cizli. exscypowania—

§. 288. Usucapio w prawie dawnym zwato sie Usus, Auctoritas, Prescriptio zaś nazywano exceptio, do usucapij, potrzeba było:—

1mo Posiadania ciągłego—

2do Sprawiedliwej przyczyny do posiadania.—

3^{tio} Żadna nie powinna zachodzić Usurpacya,

§. 289. Usucapio była zwycajna f. ordinaria: / inadzwycajna f. extraordinaria: / pierwsza której zwycajnie ma oznaczony czas, druga zaś która dłuższy, i ta dzieliła się na dowolna

i konieczna—

§. 290. Dzieliła się takie Usucapio, na

1mo

1770 ^{II} Trzechletnia, co do nabycia rzeczy ruchomych. —

gdo ^{III} Dziesięcioletnia, co do niektórych rzeczy nieruchomych gdy właściciele ich przytomni byli, L. un. C. de Usuc. transfer.

270 ^{IV} Dwudziestoletnia, gdy właściciele rzeczy byli nieprzytomni — pr. J. h. f.

470 ^V Trzydziestoletnie preskrypcya, co do rzeczy ukradzonych, albo przymocowanych, od rdey wiary posiadaniów nabyte względem rzeczy Małoletnich — co do rzeczy dobytkowych /: peculiares: / —

570 ^{VI} 40letnia preskrypcya, ma miejsce; —
Co do rzeczy Dziedzicznych Nieruchomych — co do rzeczy Skarbowych, Kościelnych, y uszy-
tkich pobornych Fundacyi —

670 ^{VII} 10letnia Preskrypcya Turzyta co do rzeczy samemu Nieswobodowi Rzymskiemu należących się. —

Tit.

Tytuł VII Xiega II
O Darowiznach | de Donationibus |

§. 291. Prawa Prymskie za czasów Konstancyna W^o największ przepisywały formalności względem darowizn, i tak potrzeba było, —

1to Aby rzecz darowana, wydana, była Donataryuszowi; —

2do Potrzeba było spisać Akt darowizny, w którym imiona darującego i obdarowanego wyrażone były. —

3to Przytomności kilku Świadków do Aktu darowizny; —

4to Każdy dar choćby najmniejszy, był oblatowany, która obłata działa się w miejscu zamieszkania darowanego co i ednak Sto-

norius y Teodorius Cesarze odmienili, wyznacząc se i tych Urzędników przed ktorymi

Oblata Darowizn dzieć się musiała i tak w
 Rzymie oblatowano przed samem Urzędnikiem.
 Censu w Prowincjach zaś przed Krezsem Pro-
 wincyi w Municipiach oblatowano przed Duum-
 wirami lub Obrońcami ludu — Teodozjusz y
 Valentinian zmienili to Prawo, Stanowiąc; że
 nie potrzeba Aktu Darowizny, w Oblaty, a na-
 wet samego Aktu darowizny skoro wartość
 Darowizny nie przechodziła dwiescie Solidów.—
 Leo Cesarz postanowił iżby wolno było na Pro-
 wincjach Akt spisanych, Darowizny do Obla-
 ty albo do Krezydium, albo do Duumwi-
 rois, albo do Obrońców Miast; — Leo Ce-
 sarz odmienił to; iż donacya skoro była
 wykonana, Aktem publicznem niepotrze-
 bować zadnych Świadków Justynian

zniość

zniosł te przepisy stanowiąc że Donacje
są albo między żyjącymi albo z przyczyny
śmierci. —

§ 292. Donare jest toż samo co condere czyli da-
nie rzeczy iakiej z własnej woli bez przy-
musu prawa — rzecz ta względem której
Darowizna dzieje się rownie się iuz to mu-
nus, iuz tej Donum Munus zwali Przymia-
nie danie rzeczy z woli publicznej, — Don-
tas prywatną liberalitate facta, —

§ 293. Darowizna byta albo ^{bez} warunkowa
f: Pura: f: albo bezwarunkowa f: minus pu-
ra: f: — Darowizna z przyczyny śmierci
z wielu względów mogła mieć miejsce-
iak up z przyczyny spodziewanej śmier-
ci, — z przyczyny spodziewanego Niebez-
pieczeństwa i. f. d.

Trz.

Tytuł VIII

Wto mógł alienowac, a kto nie.

§. 294. w Prawach III Tablic wiele zachodziło trudności w alienowaniu z przyczyny znamnionych form, których ścisłe się trzymać strony musiały. — Nie można było inaczej alienować rzeczy iakiej, iak tylko albo przez manypacya, albo przez cessya, czyli odstąpienie Dobr. — Justynian chce ułatwić możność alienowania ustanowił że można było iakim kolwiek bądź sposobem uskuteczniać to —

§. 295. Nie wolno iednakie było alienować: —

^{imo} ~~imo~~ Rzeczy nieruchomych posiadawczych — nawet za zerwoleniem Matronki ^{qdo} ~~qdo~~ Pupillae ani pupilla —

Wieryciel mający zastaw od swego dłużnika a przyjętym umowe, mógł alienować. —

Tyt.

Tryty IX

Przez jakie Osoby nabywać można bydo rzeczy.

§. 296. Według praw dawnych rzymskich, nie można bydo nabywać rzeczy tylko samemu osobiscie nie zaś przez imię Osoby, późniejszy Prawa zmniejszyły te Odroje dorowalając że można nabydzi: -

- I Przez Nas samych
- II przez Osoby pod Władzą Naszą, rozstając się
 $\frac{1}{2}$ przez Niewolników -
 $\frac{2}{3}$ przez Dzieci -
 $\frac{1}{3}$ przez Żone -
- III Przez Niewolników nad któremi mamy użycie przychodów -
- IV Przez Ludzi wolnych których posiadamy wdabrey wieze za Niewolników -
- V Przez Opiekonów, Kuratorów, Pełnomocników - i t. d.

§. 297. Według Dawa Rzymskich Kardyna-
 iacy własny swój Majątek, musiał być
 wolnym, kto zaś pod obcą zostawał Władzą,
 ten nie mógł mieć żadnego Majątku, lecz
 wszystko co nabywał stawało się własno-
 ścią, mających nad nim swe Przewozenie; —
 to prawiło przez długi czas utrzymywało
 się w Dawach Rzymskich, tak dalece że co
 nabył nawet Syn, to stawało się własnością
 Rodziców, co iednak przez utworzenie tak zwa-
 nych Dobytków peculiatum, odmienionem zo-
 stało. —

§. 298. Peculium, ma brai swe Nazwiśko niby pu-
 pillum patrimonium, i: może Dziećmiwo:
 gody: tylko Niewolnicy, lub Dzieci mogli mieć
 takowy dobytek; Peculium było Zbior wszyst-
 kich rzeczy, których kto używa będący alie-
ni juris, za tego który jest sui juris. —

§. 299. Dobytek ꝛ. Peculium ꝛ. dzieli się; —

I z Przyczyny rozmaitych gatunków Władz
1mo na Dobytek Dzieci ꝛ. peculium liberor. /
który należał do Syna lub Córki. —
2do na Dobytek Niewolników ꝛ. peculium
seruorum. —

II z Przyczyny zarodu dobytków dzieli się —
1mo na Profectitium, które Ojciec Dziecku
swemu wyznaczał —
2do Adventitium które od innej Osoby
nie od Ojca było postanowione —

III z Względem na Wojskowość dzieliło się —
1mo Paganum, który w nieusturbie publi-
cney był nabytym, i
2do Militare, które nabywano z przyczy-
ny Służby publicznej —
Peculium Paganum dzieliło się, na
1mo Ordinarium — v. regulare sive plenum
gdz posiadający je miał posiadanie y

Własność

używanie rzeczy.

Ido Extraordinarium irregulare vel minus plenum, gdy miał kto na swym Dobytku tylko własność.

Seculum Militare, dzieliło się na:

1mo Castrense, gdy rzecz nabywał na wyprawie wojennej: in militia ^{regula} ~~Castrensi~~ / 1:1:1

2do Quasi Castrense które z przyczyny służby Cywilnej: militia Fogata: / nabywano.

§. 300. Wzrostko żołnierzek nabywada osoba pod władzą, nasza, będąca, oprócz dobytków, stawada się nasza, własnością, podług Praw Przyjm. kich.

Wzrostko co niewolnik nabywał z rzeczy naszych stawado się nasza, własnością, Regula, w Przyjmian było nihil per extraneam personam nobis acquirere possit - per extraneam personam rozumie się tu osoba wolna: persona sui juris: /

Tryt.

Tytuł X Księgi II
O Postanowieniu Testamentów
§ de Testamentis Ordinandis: /

§. 301. Testament w najobszerniejszym Słowianym znaczeniu podług Praw Rzymskich jest to oświadczenia woli każdego Człowieka, odwołalne, względem tego co ma być zrobionem lub nie wykonanem po śmierci jego naturalnej - w Prawach dawniejszych Rzymskich, Prawa prztorów, Narodów, i cywilne Rzymskie miały wielki wpływ na Testamenta.

§. 302. - Szczególniejszym celem Testamentów podług Prawa Rzymskiego było ustanowienie, Dziedzica §: institutio heredis: §, bądź pod ogólnym tytułem gdy jednego wyznaczeniem, bądź pod szczególniejszym gdy kilka, jeżeli akt ostatniej woli nie zawierał w sobie

ustanowienie Driedzica, w ten czas zwat sie
Nodycylllem, w którym względem roinych
wolno było Stanowie' przedmiotów wyjąwszy
względem Stanowienia Driedzica. —

§. 303. Roznica w braniu spadków w tym zacho-
dziła że osobne uważali podług Praw Cy-
wilnych Rzymskich, osobno podług ustaw
Pretorów, y Prawa Narodów. —

§. 304. z Ustaw Pretorów tylko sub titulo bonorum
possessionis, można było brać spadki — w Pra-
wach Rzymskich można było sukcedować: —

1mo Driedziecwo własnie p. sub titulo ha-
reditatis propria sic dicitur — a w ten czas wszy-
skie Warunki prawem przepisane powinny
były być zachowane.

2do przez sposób nabycia czyli tytułem le-
gatu, / gdy czaske, tylko bratem majątku. —

3^{tio} Titulo fidei commissaria hereditatis

gdy z Nodycylllem bratem Sukcesyja-

4ta Titula fidei commissi singularis gdy
część Majażku komu wyznaczywszy inne
Osobę wyznaczył, która tenie ma oddać wy-
mienionej Osobie, —

5to Honorum Possessio —

§. 305. Formalności do Testamentu zachodzą-
ce tak wewnętrzne, jak zewnętrzne najskry-
puletniej były zachowanemi; — Prawo now-
sze zniszczyło te formalności; z tego względu Te-
stamenta były, albo solemnia które podług
form oznaczonych były zrobione, albo minus
solemnia vel privilegiata w których formal-
ności nie wszystkie były zachowanemi. —

§. 306. Testament podług praw Rzymskich był
akt ostatniej woli; uczyniony na Przypa-
dek śmierci przez osobę pewną, y prawdziwą
w którym wyznaczenie Diedzica miało
miejsce —

Testamentum było; nullum, injustum

112
i invalidum, - Testamentum nullum było ta-
kowie, które przez opuszczenie prawem przepi-
sanego Warunku staowało się radne i nieważ-
ne. -

Testamentum iniustum było w rozmaitych
przypadkach, gdy kto wnieposobie prawem
przepisanem, swoją wolę oświadczył; - gdy
kto nie mógł zrobić Testamentu: - gdy kto
w ustanowieniu Dziedzica błąd jaki popeł-
niał. - Testamentum nie powinno było być
infirmitatum to jest ieby inny jaki akt nie
ostabiał. -

§. 30° Testamentum było albo: - 1mo nuncu-
pativum - albo 2do scriptum albo 3^{tio} Mysti-
cum - Testamentum nuncupativum, które
ustnie sporządzanym było nie na piśmie -
do takich Testamentów wymagały Prawa
Rzymskie siedmiu świadków, którzy powinni
byli

byli widzieć naocznie Testament Testatora, musieli być Mężczyźni y Obywatele Rzym. ten akt takowy dziać się musiał bez żadnej ubożnej przerwy. —

§. 300. Testamentum scriptum które było pisane musiało się odbywać z temi samemi formalnościami któreśmy wymienili procz tego musiał Testament być pisanym kłobny i Świadkowie podpisujący musieli i powinni byli Pieczęci swe wycisnąć. —

§. 301. Testamentum Mysticum, które własnoręcznie przez Testatora było pisane, którego treści Testator nie potrzebował ogłaszać przytemnym Świadkom lecz tylko okazałszy onem Papier na którym Testament był pisanem, prosił ich aby się podpisali, gdziekolwiek bądź byłe na Testamentcie. —

Tytul

Tytuł XI

O Testamentach Wojskowych [de Militari Testamento:]

§. 310. Dopiero za Czasów panowania Cesarstwa
wzrzał się podział Testamentów, na po-
wszechny [communia:] y szczególne [privi-
legiata - militaria:]

Trajan najpierwszym był który dozwolił
Wojskowym robienia Testamentów, podług
form jakie imby się spodobały.

§. 311. Testament powszechny [commune:]
był taki, który:

^{1mo} sporządzony był podług wszelkich
formalności prawem przepisanych.

^{2do} robiony przez Osobę ^{Legatam} ^{provincie} ^{privilegiatam}
Testament szczególny [Testamentum militaria:]
był taki, który:

1mo.

1mo odbywał się bez żadnych Formalności
2do zrobiony przez Wojskowego Porucznika
rozciągnięto to Prawo Trajana, tak dalece,
że Narda Osoba będąca w Durbie i Wojs-
kowej wyspywającej mogła takowy czy-
nić Testament, nawet ci którzy Quintium
castense, mieli, choćby Wojskowemi nie byli
mogli nim rozrządzać w sposobie takim w
jakimby im się spodobało — Justynian
zmógł to stosować że ci tylko którzy na
wyprawie Wojskowej byli podług forma-
itego sposobu wolno im było rozrządzać. —
§. 312. Poderas Tarary uwolnił Prawodawca od
czynienia tych Formalności, dozwalając
rozporządzenie Testamentowe jakimkolwiek
bądź sposobem — Narda Osoba choćby nie Wojs-
kowa, która do niewoli wojskowej dostała
się, lub która by się znajdowała w kraju

Takim, w którymby nie można było rachować formalności prawem Rzymskim przepisanych, mogły rozporządzać podług form jakie im się podobady. —

Testament oblatowany przed Cesarzem nie potrzebował innych formalności. —

§. 313. In Jure antiquo wielka czyniono różnicę między Kodycytkiem y Testamentem, różnica ta trwała aż do Teodoryusza L. S. C. de Codicillis, który dozwolił wyznaczenia Diedzica swęgo, majątku choćby nie w Testamentie, kodycytkie gdy zawierały w sobie ustanowienie Diedzica zwano Testamentum privilegium.

§. 314. Reguła w Prawach Rzymskich było że Testament nie z formalnościami zrobiony był za racny: Testamentum nullum: / y wyjąwszy: —

1mo Testament Modricow względem sa-
mych Dzieci-

2do Wzrymanie prawnych Dziedzicow
[heredes legitimov:] pozniejszyem Aktem, któ-
re wydziedziczonemi były- Testament przez
Wiesniaka zrobiony uważany był takie za
przywileowany, na pięciu świadkach w nich
poprzedai można było.-

3o Per Fidej commissum, można było Oobie-
iakię zapisac cały Majątek [1:]

4o Tytuł XII

komu nie wolno czynic Testamentow
[Quibus non est permissum Facere
Testamentum:]

§. 314 Gowny przedmiot względem którego Rzy-
mianie w Testamentach uważali byli:-

1mo Stan [Status:] tedynie tylko Oby-
watel Rzymski Pater familias mógł być

robic' Testamenta. —

Niewolnicy, — Cudzoziemcy, — w Dprawach dawniejszych Kobiety co iednak Klaudiusz Cesarz zniósł, Syn lub Córka iedyne tylko do Peculio Castense quasi castense y Aduentitio mogli rozporządzać, — innemi Majątkami nie wolno było tym osobom przez Akt ostatniex woli czynić rozporządzenia —

§ 1. Stabosi umysla. / Vitium animi / prze skhadzala do czynienia Testamentow, y tak nie mogli czynić go: —

A. Nieletni / impuberes /, Mężczyzni mający Lat 14. a Kobiety 12. =

B. Mający pomieszczenie umysla / Insensati / §. 1. f. h. f.

C. Rozrzedni / prodigus / §. 2. f. h. f.

§ 2. Stabosi ciała / Vitium corporis / i tak nie mogli robic' Testamentow.

a. Głuche / Surdus / §. 3. f. h. f. a Leo Ce
varo

sarz Konstytucya swa XXXIX niost — czyli
odmienit

B. Niemy f. mutus: f. co sakre Leo niost
53. f. h. t.

C. Slepi f. caecus: f. lecz to sytko w Prawie do-
winierszym, albowiem, podług Konstytucyi Ju-
styniana Testamentem Slepy, w przytomnosci
Osmiu Swiadkoto mozt rozporadzat — 54. f. h. t.
L. 1. §. 1. D. de Postulatione — L. 10 D. qui testam
facere poss. — L. 8. C. eod.

^{4to}
C. La popetnionie Mystepki nie wolno bylo
robic Testamento. —

A. Prokurator 5. 2. f. h. t. —

B. Oskarzony y osadrony o zdrade Cyary-
zny f. reus perditionis: f. L. 5. C. ad L. Juliam.

C. Wacere f. Apostati: f. i niedowiarksi pho-
retici: f. L. 4. §. 5. C. de Hæreticis

D. zyjaczym w Warietadziwie f. incerto Ma-
trimonio potatis: f. L. 8. C. de incert Nupt.

E. Osadzonym za Lawrkwile f. obcarmen
famosum damnatis: - L. 20. D. qui test. fac.
pos. -

F. Osadzonym na smiere cywilna f. capite
damnatis: / L. 8. s. ult D. qui test. fac. pos.
iednak Sukcesorom Prawnym mozna byc
poradzic podlug praw Justyniana Nov 134.
C. ult.

Tytuł XIII.

O Wydziedziczeniu dzieci f. de exha-
redatione liberorum: -

§. 315. Prawa XII Tablic dotwalady wydzie-
dziczeni swe dzieci podlug upodobania, po-
zniysze prawa sciagaly do moe - przez to:
zmaile sposoby - Wydziedziczenie f. exheredatio: /

wnasz

w najobrzemiejszym słowa znaczeniu, było
 oświadczenie wyrazne woli Testatora w spo-
 rządzoneym Testamentie, ażeby prawy jego
 dziedzic, nie był ogólnym Sukcesorem -
 §. 316. Takowe wydziedziczenie s: *exhereditatio* s:
 dziedziczo się, - na: -

I wydziedziczenie sprawiedliwe s: *exhereditatio*
iusta s: które na moim przepisowi prawa działo
 się, y to było: -

1mo w złej wierze uczynione s: *exhereditatio*
mala mente facta s: gdy Testator
 wydziedziczaąc koniecznego dziedzica,
 czynił to poniekąd z zemsty. -

2do w dobrej wierze uczynione s: *exhereditatio*
bona mente facta s: gdy Testator wydzie-
 dziczaąc koniecznego dziedzica, czynił to
 w celu poprawienia onego -

II Wydziedziczenie niesprawiedliwe s: *exheredi-*
datio iniusta s: które, przeciw przepisom prawa
 uskuteczniono zostało, y między innymi, było Testamentum

inofficiosum, gdy kto przeciw wrodzonym ob-
wiązkom Testament sporządzą, zaniechana
prośba przeciw takowemu Testamentowi zwa-
ża się Quærela inofficiosi Testamento.—

§. 317. Przynajmniej do wyodrębnienia z Niepnych de-
scendentes :/, stosownie do Nowelli 115., były na-
stępujące:—

1mo Jeżeli Ojciec od Syna ciężkich doświad-
czad Obelg :/ si Pater a filio familias gravi inju-
ria affectus fuerit :/

2do Jeżeli go Syn pobit :/ si manus ei il-
lata a filio familias :/—

3° Jeżeli Syn krował Zasadki na Ojca
:/ si insidias vita a filio familias Patri familias
Aruta :/

4te Jeżeli Ojciec z raskarzenia Syna
ponosił Wstę, :/ si ex delatione filij damnum
illatum grave :/

5° Jeżeli Syn z niegodziwymi wdawał się
ludziemi lub sam był niegodziwym :/ si filius

cum

cum maleficijs versatus vel ipse maleficus:—

6to Izeli wzbraniać Ojca zrobienia Testa-
mentu ꝛi si patrem Testari prohibuerit:—

7mo Izeli ranić o Ojca mającym po-
miestanis zmyślow ꝛi si Patrem Junosum
neglexerit:—

8vo Izeli od Nieprzyjaciół zabranych
nie wykupić ꝛi si captum ab hoste non
redemerit:—

9no Izeli stawiać się thalerzem ꝛi si fi-
lius factus hereticus:—

10mo Izeli oskarżać Ojca o gówny wry-
tepek wyższry o Izradz Ojczyzny ꝛi
Patrem accuset capitalis criminis excepto cri-
mine perduellione:—

11mo Izeli Obrosnąć z Matką swoją
ꝛi si cum noverca patris rem habuerit:—

12mo Izeli mimo Ojca woli innym za

Hand

frudniat sie Stanem / si mimos in orlo pa-
tre sequatur: /

13mo Tereli Oyca wiezi, na wolnoſci pu-
sci nie chciad. / si patrem carcerit indurum
fidejufſione liberare nolit: /

14mo Tereli Corka ma doletnia nierradem
sie bawita / si filia minorennis corpore
quatum ſciat: /

§. 318. Pryczyny Wprawiedliwe do wyteczrenia wite-
pnych / ascendendum: / bydy osmiornakie, iak
nastepnie: —

1mo Tereli wstepny Pryminatnie dzieci
swoe oskarzad — / si capiti patens liberos spom-
te accusaverit: /

2do Tereli nastawali na Zywie swych dzieci
/ si insidiati sunt vita liberorum: /

3to Tereli wstepny obrowat ze swa Synowa
/ ob stuprum nunci illatum: /

4to Tereli nie dozwalali czynic Dzieciom
Testamentum / si testati liberos prohibuerint: /

5to Żeżeli nie uwolnili z niewoli: si non redemerint captivos

6to Żeżeli mających pomieszczenie zmyślowo zaniedbali: si furiosos neglexerint

7mo z przyczyny Kacerstwa: ob haerem

8to Żeżeli Ojciec Matce, lub Matka Ojcu, truciina zadali: si pater matri, aut mater patri venenum praeberint

Tytuł XIV

o Ustanowieniu Dziedziców: de Haeredibus Instituentis

§. 317. Można było w Testamencie Wilku ustanowić Sukcesorów, jeżeli jeden tylko był wyznaczony ten zwad się heres ex parte albowiem Przymianie każda Sukcesya zwad się ex, ten dzielili na dwanaście części, wszelako mogą obywatel Krzym-ski więcej niż na dwanaście części podzielić swoy majątek, a w tenraz, tak ustanowieni

zwa

317

zwali się coheredes współdziedzice, — i dworaj-
kiego byli gadunkiu, ustanowieni ex parte zwa-
li się heredes instituti czyli heredes primi
ordinis vel gradus, inni zaś zwali się heredes
secundi ordinis. —

§. 320. W Stanowieniu dziedziczo nawet co do
samyh Sto czyniono różnicę, i tak uważali: —

1mo czyli dziedzice recte, tylko byli podję-
zeni gdy Dziedzice sukcesowali bez żadnego
warunkiu, takowy Testament zawyerał był
pisanym np postanawiam Najusa. — Sempro-
niuma —

2do czyli recte y Storem byli podjęzeni
gdy pod warunkiem takim byli obrani np po-
stawiam dziedzicami Najemusa i Najusa i Sem-
proniuma &c. —

3^{cie} czyli Storem tylko byli podjęzeni, gdy
Testator dla swych sukcesorow wyznaczał il-
część majątku — np postanawiam, Najusa, i
Semproniuma, lecz Najus weźmie tyle, a Sem-
pronius tyle —

§ 52. Morna było wyznaczać warunkowo lub
bezw warunkowo dziedzica, lecz nikt, pro parte
testatus, pro parte intestatus mori potest.—

Samiych tylko Obywatelów Rzymskich morna
było robić dziedzicami. L. C. §. 2. D. de hered. in-
stit., nie mogli być w żaden sposób sukcesjo-
rami:—

1° Synowie oszczędzonych o zdradę, Cyry-
zmy— L. §. D. ad L. Juliam.—

2do Waczenie i Apostata: / L. 3. C. de Apostat.—

3to Heretycy L. 4. C. de Aheret.

4to Izomadrenia Tydowski— L. 1. C. de
Judeis—

5to Zakorane Towarzystwa L. 8. C. h. 4.

Nie mogli być sukcesorami z przyczyny ia-
kicy (? secundum quid):—

1mo Monarcha z przyczyny Procesu, §. ult.
§. Quib. mod. Test. infirm.

2do Madronek w inne Twiarki wchodzący
L. C. C. de secundis nupt.

3to Rodzice y Dzieci nie prawego Toza nie
dry soba - L. C. C. de incest. nupt.

4to Dzieci naturalne Nov. 82. c. 12

Tytuł XV ; XVI

O Podstawieniu zwycaynem y Pu-
pillarnem f. de Substitutione Vulgari &
Pupillari: -

§. 322. Powiedzieliśmy wyżej że albo ieden al-
bo kilka Osob można było w Testamencie po-
stawione Sukcesorami - Jeżeli Testator kilku
wymycał Dzieciców, a to dla tego iż gdyby
ieden z nich był nie chciał, inny reby go nastę-
powad zwałoby się to substitutio (f. podstawienie)
Gadunki takowego podstawienia były: -

I Podstawienie zwycayne f. substitutio vulga-
ris: -

II Podstawienie Pupillarne f. substitutio pu-
pillaris: -

III Podstawienie przypadkowe f. sub:exemplaris: -

IV Wojskowe f. militaris:—

V Substitutio Fidejcommisaria.—

§ 323. Podstawienie zwyczajne f. substitutio vulga-
ris:— było to wyznaczenie Sukcesora na miejscu
nie poprzedniczego, gdyby tenie nie chciał przy-
jąć wyznaczonego dziedzictwa—reguła było w
Prawach Rzymskich było, że;— Substitutus
Substituto substitutus quoque instituto pra-
cedit. Upadło takowe podstawienie, — skoro
poprzedniczo ustanowiony dziedzic obejmie
nabyte majątki Sukcesya;—

§ 324. Podstawienie pupillarne f. substitutio Pu-
pillaris:— jest to zastąpienie nieletniego, Prawo
do Substituowania tym sposobem Murzyby Cy-
wi mającemu syna lub córkę, podług praw
Nowożytych. Cywie nie mógł zupełnie czynić
Podstawienia pupillarnego, iak tylko go wyznaczyć

swe dzieci czynił Sukcesorami, — Podstawienie
 Pupillarne mogło się dzieć albo w osobnym, al-
 bo w iednym wraz z Testamentem Aluię, w pier-
 wszym przypadku mógł Ojciec zabronić stwar-
 cia onego depoty, dopoki Syn nie dostąpię ped-
 noletnozi, — przez pednoletnozi konczyło się ta-
 kowe podstawienie —

§. 525. Drugie Adowe podstawienie f. Substitutio
 exemplaris: / wprowadził dopiero Justynian,
 bydo to rozciągnione, tedyne do Waryatów
 iakicykolwiek pdeci y Gatunku — Podstawienie
 to konczydo się przez nabycie rozumu lub lat
 przez subStituowanego. —

§. 526. Czwarty Gatunek podstawieni, bydo Woy-
 skowe f. Substitutio Militaris: / — Zdrniez
 iakimkolwiek chiał sposobem mógł być sub-
 stytuować. —

Ostatni Gatunek bydo Substitutio

Fid.
est.

Fideicommissaria gdy wyznaczona była Osoba, ażeby trzeciemu dała majątek.

Tytuł XVII y XVIII

Quibus modis Testamenta infirmantur & de inofficioso Testamento

§ 327. *W*idzieliśmy wyżej, że ażeby Testament był nieważny, potrzeba było, aby był *radny* f. *nullum* f. — *niesprawiedliwy* f. *injustum* f. — *ruptum*, *repeissum*, *irritum*, *destitutum*, —

Wszystkie te Testamenta przez *nullum* i *injustum* zwady się *Testamentum infirmatum*, że *Wiedę* ważne były —

§ 328. *Testamentum nullum* był takowy, który nigdy nie był ważny, — *Testamentum injustum* który nie był ważny dla tego tylko, że nie był przyzwolone i z potrzebami uroczyściami zrobiony: —

Test.

Testamentum nuptum, był taki Testament
który początkowo był ważnym, lecz który z od-
mianą Stanu Testatora stawał się nie ważnym.

§. 1.7. Quib. mod. Test. infirm takowa odmiana
była, gdy 1° przez nowo narodzone Dziecię - 2°
przez późniejszy Testament - 3° reppuicem
Testamentu - 4° Gdy ustanowiony Dzieci w
Testamencie, Sukcesyji przysiąc nie chciał. -

§. 1529. Destitutum Testamentum, był takowy,
gdy ustanowiony dziecie nie istniał lub suk-
cesyji przysiąc nie chciał, lub z przyczyny śmier-
ci albo innej przeskody przysiąc nie mógł -

§. 7. f. de Heredibus qui ab intestato

§. 1530. Testamentum resipsum, było który
przez wyrok Sądu był uchylony na żądanie
żądanie które dawano Quarta inofficiosi Te-
stamenti, takowa mogła zanosić podobną

Prav
1777

prawa XIII Public;—

I^{mo} Zstępni przeciw wstępnych / descendentes contra ascendentes /—

2do Żądanie takowe powinno było dowodzić że Wstępny robiąc Testament nie był zupełnych Zmyślow—

3° Quarta inofficiosa Testamenti, podług praw nowszych, tym się różniła, że:—

I^{mo} że nie tylko zstępni, ale y wstępni, Bracia, Siostry, rodzone, mogli żądać takowe Żądanie—

2do Gdy nie było w Testamencie sprawiedliwej przyczyny wydzielenia—

3° Nie mogła być rozpoczynać gdy haeres legitimus, miał część majątku sobie wyznaczoną—

Tytuł XIX

O Urzymiotach y Podziale Dziedzicow / de Heredum Qualitate et differentia

 Oraby

§ 331. Osoby biorące spadek, pod rozmaitym
tytułem dzielą się, podług tego jak nastę-
puje:—

- I Honiczni dziedziści /: heredes necessarii /:-
- II Honiczni i swoi /: sui & necessarii /:-
- III Obcy /: extranei /:-

§ 332. Honiczni dziedziści /: heredes necessarii /:-
są własni niewolnicy, postanowieni, bądź u
wolności, bądź bez niej:— którzy byli chca,
czyli nie chca, przyjąć dziedzictwa, po śmier-
ci Testatora i wolnemi nie stać, y samo przez
się dziedziścami— §. 1. Inst. h. t. l. 54. §. 2. D. de
Adquir. vel omitt. hered.

§ 333. Swoimi y Honicznymi dziedziścami
/: heredes sui et necessarii /:- byli dzieci pod
władzą oycowską, w czasie jego śmierci be-
dadcy, a w czasie otwartego spadku, najbliż-
si z rodziny. §. 2. Inst. h. t. l. 53. §. 1. D. de Test
milis

§. 534. Dziećwie oby f. hiedes extranej. f.
zwali się ci, którzy albo z przyczyny zrobie-
nego Testamentu, albo ab intestato do spadku
byli przywołani —

§. 535. Swoi dziedzice i Thoniczni, nie podzięko-
wali wyraznego przyjęcia Sukcesyi f. aditis-
nem hereditatis. f. i samo przez się spadek brali
po śmierci Testatora — §. 2. Just. de hered. qua
ab intest.

§. 536. Sład wypływa, 1° że natychmiast po
śmierci Testatora sukcedują — 2° że nie mówi
się względem nich, że trudnią się spadkiem f. se
herede gerere. f. lecz że się w niego mieszczą f. se
immiscere. f. 3° gdy sukcesyi nie przyjmują
nie używa się ten wyraz se repudiare lecz
abstinere 4° że spadek choć nie przyjęty, iuz
do nich należy — L. 3. 19. C. de jur. delib. — L. 7.
§. 1. D. de Adq. vel omitt. her.

§. 337. ^{revere} Władcy dziedzic. podług Praw Prymskich, powinien okazać wolę swoją do brania spadku, albo wyraźnie przez słowa, albo domyślnie czynem, pierwsze zwano aditio, drugie zaś gestio pro herede, §. C. just. h. t.

§. 338. Skoro zmarły nie zrobił żadnego Testamentu, spadek uważany był za beztestamentowy, ab intestato, bywały jednakże zdarzenia że zmarły chociaż zrobił Testament, jednak ten nie był uważany, a to:—

1mo Gdy Testator ukrył Testament w miejscu nie wiadomem—

2do gdy w Testamenta bezprawności jakie poczynił—

§. 339. Dziedzic, który następował po Testatorze, brał jego prawa i powinności, a razem;

1mo nie mogli przyjmować Spadku, Naby na umyśle, waryacji y dzieci L. 93. D. de Ady. v. omitt. her. L. 40. D. de R. F. bez swych Opiekunów,

Kunat

Tutoris lub rodziców. L. 18. pr. §. 1. 2. C. de Jur.
delib. L. ult. §. 3. C. de Curat. fur. —

2do że Synowie za pozwoleniem Ojca mogli
brać Sukcesyja — L. ult. pr. §. 1. 2. C. de bon que
lib.

§ 340. Prawa Prymskie, Staraty się zawsze zabe-
spieczai własne majątki osób, dla tego przyi-
mującym spadek, dawek dozwoliby Honorjii —
1° Dobrodziestwa Namysłu §: Beneficium deli-
berationis: §: 2° Dobrodziestwa Inwentarja §: bez-
ficium inventarij: §:

§ 341. Dobrodziestwo namysłu §: ius deliberan-
di: §: — byt czas dozwolony ustanowionemu dzie-
dzicowi do namysłu czyli przyimwie, lub odrzu-
ca spadek — L. 9. C. de jur. delib. — Ten czas wpra-
wie dawnieyszym byt rozmaity, podług prawa
nowszego od panuiciego na rok a od Urzędu nadzie-
wicz miesięcy mógł byt byt ustanowionym
L. ult. §. 15. C. eod. fereli. ras nihil

o to zadania nie ranośi, dziedric, choc w trzy.
diesi lat mogt przyjac spadek — L. & C. de
iur. delib. — L. & C. de dedit. here.

§. 342. Dobrodziestwo Inwentaria p. beneficium
inventarij: s. byto Prawo, na mocy ktorego,
dziedric, przez urzedownie zrobienie Inwen:
taria porożtatego spadku, zabezpieczat swoy
maiątek — §. 13. J. h. t. L. ult. §. 4. C. de iur.
delib. — Urzedownie zrobiony byt Inwentarz,
skoro 1° Skoro w przeciagu tmi trzydziestu,
od momentu uwiadomienia byt sporozdro:
ny — 2° w przytomnosci tych ktorych to
obchodzilo, iak wierzycieli i wspot dziedri:
cow 3° albo iezeli ci przytomnemi bydz nie
mogli, w obecnosci trzech swiadkow — Nov I
c. §. 1.

§. 343. Iezeli spadek zostawiony byt bez ra:
dnego dziedrica, uwarany byt za bezdziedri:
czny p. hereditas vacans, bona vacantia: s.

ierc

ierzeli było kilku współdziedziów, jedni
chcieli brać spadek, inni zaś nie, część
nie biorących, spadała na biorących i zwa-
ta się ius auferendi - Gdy spadek wy-
padało brać z prawa, dziedzictwo takie
zwano się Fiduciano

Tytuł XX

De Legatis §. de Legatis :

§. 344. Mówiliśmy wyżej, że *mortis causa capio*
jest albo ogólne, albo szczególne, o ogólnem
dotąd mówiliśmy, przystępujemy do spec-
jalnego.

W dawniejszem Prawie Rzymskiem, ieden
tylko liczone gatunek, *mortis causa capio*
nie, to jest capio legatum później przydano
Fideicommissum singulare, Justynian zniósł
te różnice odmieniacząc co do formy -

§. 345. Legatum, capio w prawach Rzymskich

ma kilkorakie znaczenie, y tak:—

1mo znaczy Akt ostateczney woli; nie zawie-
rający w sobie ustanowienie Diedzica,
też tytlo jedynie rozrządzający Prądzie
dziedzictwa—

2do jest gatunkiem Prawa sukcesowania
szczególnie—

3to oznaczat rzecz która komu z Drużcy-
ny ostatecznego Aktu była zapiswana—

Taka różnica między legatem a fidejcom-
missum?—

1mo Legata pochodzily z pewney Prawem
oznaczoney Formy, Fidej commissi zaś ta-
dne nie potrzebowat zewnętrżney Pro-
czytosciej—

2do Zapisy mogły być robione przez
takie Osoby, które Testamenta mogły czy-
nić, Fidej commissum zaś mogło być czy-
nione y przez Osobę która swym Miałst-
wem nie rozporządzała—

3to Zapisy doskonale zobowiązywały, czyli wkła-
dali

dali Tronieczność, na Driedzica;— Fidej. comif.
sum zaś nie obowierzywały do konale—

4to Zapisy powinny być być czynione albo
w Testamentach albo w Kodycyllach Testamen-
tem Stwierdzonych,— Fidej Komisja zaś mogły
być czynione y w Kodycyllu Testamentem
nie Stwierdzonem—

5to Zapisy mogły być inaczey wyznaczone
w Testamentcie, iak wyrazami prostemi y na-
kazującemi, Fidej Komisja zaś mogły być
czynione iakiemi kolwiek bądź Słowami, skinie-
niem, y sklonieniem. Ulp. ff. Tit. XIV §. 3. 8.

6to Zapisy nie mogły być inaczey iak luf-
ko w Języku Lacińskim, Fidej Komisja zaś
iakiem kolwiek bądź, gdzie y Testament w La-
cińskim, a Kodycyll w Greckim lub innym
powinien być być piwany Języku— Ulp. ff.
XIV. 9.—

7to Zapisy Pomaczone były scisle co do
Słow
D

Nowa, Fidej Komissa raz od Woli L. 16. C. de Fidej.

S. 346. Zapisy od rozmaitej Now pisania, rozmaitego byty gatunku, y taki:—

1mo Per Vencrationem, a wtencras uzywali Now, do, lego, sumitto, habeto, capito.—

2do Per Damnationem, wtencras uzywali Now, heres, damnas esto, dare, dato, fauto, facere jubeo—

3^{tio} Per Preceptionem, wtencras uzywali Now, heres praecipito, praecipuam rem habeto—

4to sinendi modo, wtencras uzywali Now, heres sinito, legatarium sumere, heres sinito legatarium habere,

S. 347. Kaida Osoba ktora mogła czynic Testament, mogła y legowac, L. 2. D. de Legatis— Ten ktory zapisywał, zwat sie legans a odbierajacy cy owie legatarius — L. 116. §. 1. D. de Legat.— Wsta. snosi reccy zapisaney, nabywata sie od momentu przyjecia icy, skoro kto zapisu przyjac niechcial zwali to Krymianic deficere, vocare—

Tytuł XXI

O odebraniu i przeniesieniu Legacji: de Ademptione et Translatione Legatorum

§. 348. Ademptio, było wyraźnie odebranie zapisu,
komu uczynionego, — translatio zaś było zmie-
nienie zapisu. —

Adimuntur legati: —

1mo przez słowa uczynione: verbis et factis: —

A, jeżeli legatariusz oświadcza, że komu innemu
zapisuje. —

B, gdy np. przemaruje legatariusz. —

C, gdy rzecz zapisana, alienuje, lub daruje
etc. —

2do przez wyłączenie: per exceptionem: —

Gdy legatariusz w przytomności dwóch świad-
ków legatariusz swój odwołuje l. 13. D. h. t. — l. 27.

C. de Viduis. l. 3. 5. ult. — l. 4. D. h. t. —

§. 349. Translatio legati, dzieć się mogda: —

1mo przez odmianę Legatariusza —

- 2do przez odmianę Osoby od której legat. —
- 3^{cie} przez odmianę samego zapisu. —
- 4to nakoniec przez odmianę sposobu zapisywania — s. l. Inst. L. C. D. h. t.

Tytuł XXII
De Lege Falcidia

s. 350. Gdy Prawo III Tablic, dozwalato legowantom Oy: com dowolnie s. patrifamilias juv esiet, legandi pro lubitu: s. i cwestoknoe Testatorowie ciezar wkładali na dziedziców, ustanowiono prawo, Junia Caninia zwane, które nie dozwalato nad tyjcie legowac a sowa s. ne cui licet ultra mille asper legare: s. leci gdy ito Prawo रुपедnie nie bylo dobre w r. 594. preto a. u. c. ustanowiono lex Voconia, które ustanowito, ne quis census plus ulli legaret, quam ad heredem, heredesve pervenerit. — nakoniec lex Falcidia, ustanowita r. 714. u. c., ne liceret ultra dodrantem legare. —

§. 351. Czwarła część zabezpieczona tem prawem
zwada sie Quarta Falcidia, Caji. Inst. II. 2. §. 1.
pr. D. h. t. prawo to ustanowido:—

1mo ażeby ustanowiony dziedzie, czwarła część
dobri miał wolna—

2do jeżeli mu takowa część zabezpieczona nie
była, kaidemu Legataryuszowi w proporcji
mógł odtracic, dla dopetnienia Quarta Falcidia,
§. 2. Inst. h. t. — §. 10. pr. D. h. t.

§. 352. Takowa quarta potracona, bydi mogła—

1mo Legataryuszom — 2do szeregolny Fidej Komissa-
riuszom — §. 18. D. h. t., i Donataryuszom, skoro
dar ierzore nie odebrali—

§. 353. Nie mogła bydi potracona, gdy sido, 1° o usta-
ny dług 2do w Testamentie Moyszkowym, §.

17. — 49. — Ol. §. 1. D. h. t. 3° z rzeczy które Testator
cheiał aby nie alienowano — 4to z zapisow

na poborny czynionych uczynek Nov. 131. c. 12.

Auth, sed et in ea re C. h. t. 5to zdaney wolno:
sei, §. 33. — 34. D. h. t. 6to jeżeli Testator wyzornie

zakaz
D

zakład wywierania Quarta Nov. 1. c. 2. §. 2. —
 7° gdy Fidei Komissum szczególnie chciał ukryć
§. 24. pr. D. h. t. — 8° jeżeli Testator za życia swo-
 go raptacił znaczną część summy, pod warun-
 kiem, iżby mu więcej nie wystracano — 9° Gdy
 dziedzie nie sporządził inwentarza. §. ult. §. ult.
§. de jure de liber. §. 1. pr. D. si cui plus.

Tytuł **XXIII** y **XXIV**

O Fidei Komissarnych dziedziectwach y
 o Senatus Konsultum Trebelianum
 iako też

O szczególnych rzeczach Fidei Komissem zоста-
 wionych §. de Fideicommissarius Hereditatibus
 et ad Sctum Trebelianum, adhuc, de singulis
 rebus per Fideicommissum relictis:—

§ 354. Fidei commissum universale, iest akt
 ostatniej woli, zawierający w sobie ustanow-
 wienie dziedziectwa w formie kodycyllu. —

Skryty

§. 355. Wszystkie reguły, któreśmy użyły co do dziedzictw mówili, stosują się tu także co do takiego Fidei Komissum — Od czasów Augusta, trażyło się często, że dziedzictw nie przyjmowano, a rząd prawo wiele cierpiało, albowiem nie opłacono vicepsimam hereditatis vel hereditariam, wielu więc zapobierania temu, pod panowaniem Nerona Cesarza, ustanowiono Stum zwane Trebelianum którego treść ta była: — ut si hereditas ex causa Fidei commissi restituta sit, omnes actiones, quae jure civili heredi vel in heredem competere, ei et in eum, cui ex Fidei commissio restituta sit hereditas darentur — §. 4. Jur. h. t. —

§. 356. Leci, gdy to Stum było niedostateczne, pod panowaniem Wespazjana, ustanowiono nowe Stum zwane Pegavianum, stanowiące: — ut rogatus hereditatem restitueret, perinde quantum retinere posset, ac ex legatis

per legem Falcidiam, et si quis, hoc lucrum
adspernatus, adire nollet, in ad eundem, resti-
tuendumq; cogeretur. §. 6. Inst. h. t.

§. 337. Justynian pomieszczył Sctum Trebellianum y Pegasianum, i nadawrzy im skutek Quarta Falcidia, nazwał iednem Sto-
wem Sctum Trebellianum — §. 7. Inst. h. t. —
Fideicommissum Singulare, była kaida niez
seregolna, przeznaczona komu w Kodycyllus,
pod tytułem darmym — pr. Inst. h. t.

Tytuł XXV
O Kodycyllach

§. 338. Słowo Kodycyll icst oswiadczenie ostate-
czney woli, i sposob takowego ostatecznego oswiad-
czenia w formie przepisanej — Kodycyll, w se-
sie prawnym, u Rzymian dwosiakiem brany był

1016
278

rozumieniu—

Prz, we względzie materiałnem,
znaczy Akt ostatney woli, ustanowienie dzie-
dzica nie zawierający—

Drugi raz we względzie formalnym, —
iakiękolwiek oświadczenie ostatney woli,
w której zachowana była forma, od Teodo-
ryusza Cesaria przepisana, niezawierająca
w sobie Ustanowienie dziedzica, lecz Fidei
Commissa—

Formacie były podziady Nodycyllow, naj-
ważniejsze te były:—

1mo Codicilli scripti vel Mancupativi,

2do in Codicillos, privatos vel publicos,

3^{cie} in Solemnes vel privilegiatos—

4to Codicilli ab intestato sive testamento
non confirmati, gdy testamentu niero-
biono; — vel Codicilli Testamentarij, gdy
robili y Testament.—

Nodycyllle mogły w sobie zawierać:—
albo ustanowienie dziedzica, — albo im. — §. 2. Inst. h.

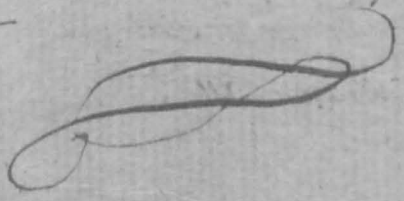
4. L. C. pr. l. 10. D. L. 2. C. h. 7.

Wodycyllle dzielily sie reszte, na:—

I od samego Poczatku w Formie Wodycyllow
zrobione s: Codicilli ab initio tales existentes:

II Wodycyllly, ktore od poczatku z przyuczny
iakiemy takimi sie staly s: Codicilli post con-
ditione aliqua tales existentes:— przyucz-
na, taka bylo uchybienie formy, lub tym po-
dobnego w Testamentcie—

§ 359. Justynian potwierdzajac Ustawe Teo-
dorywra Cesarza ustanowid; aieby Wodycyll-
le pisane byly, w iednym y tymie samym
crasie, bez przerwania, y aieby przytomnych
bylo pieciu Swiadkoto— L. ult. C. h. 7. Swiad-
kami musieli byci: Mzczyzni y Obywatele
Rzymscy.—

Niega

Testamentu, lub nie formalnie—
 2do Skoro Testamentum stato sie, nie wa-
 snem, lub niedokladnem—

3tio Skoro dziedzice wyznaczeni w Te-
 stamencie nie istneli—

Testere w Prawach XII Tablic ustanowiono:
si intestato moritur, cui suus heres non erit,
agnatus proximus familiam habeto — l. 9. §. 2.
D. de liberis & posthumis — Ulp. fr. Tit. XXV §. 1.
 Skoro Oyciec umierał zostawiały syna, ten
 zwad sie suus heres czyli suus — a gdy takie-
 go nie było, tedy agnatus brat spadek—
 §. 361. Swemi dziedzicami s: sui heredes s: byli:—

1mo Wrystkie Dzieci tak naturalne s: libe-
ri naturales s: iak y przyposobione s: a-
doptiui s: — §. 2. 7. Just. Tit.

2do Najblizsi dziedzice, sukcedowali podług
 Głow bardziey oddaleni, podług szerepów: in

capite & Stupis:

Fio nie należeli ad suos heredes; -

A. nieprawe dzieci s: illegitimi: -

B. usamowolnieni s: emancipati: -

C. dani w zakład lub zapredani s: noxa
dati vel venditi: -

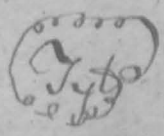
D. będący pod władzą nieboszczyka
a. pupilli -
b. sub cura - etc. -

E. w czasie śmierci zmarłego jeszcze
nie urodzeni - L. 1. pr. D. de inpos.
sejsione immittendo

F. Corski - Wnuczk, i. A. d. S. 2. Just.
h. t. -

G. Żony s: Uxores: -

§. 362. Te ostroże prawa zmniejszyli napriód Pre-
torowie a Justynian. Novella CXVIII zniósł zupeł-
nie, Stanowiąc: - re inter suos heredes należą wszy-
scy z Stupni s: descendentes: / tak urodzeni, iak urodzić
się mający, Krewni, Wstępni, i Poboczni Matronkowie
a dopiero Narodze - Nov CXVIII. c. I.

Tytuł III
O Prawnym Krewnych Sukcedowaniu
/ de Legitima Agnatorum
Successione /

§. 363. Mowiliśmy wyżej, co byli u Rzymian,
Agnati, Cognati, y Gentiles, — przyjdźmy te-
raz Reguly względem Sukcedowania onych—
1mo tak agnati naturales, iak y Civiles,
zarówno z sobą, sukcedowali po swoim
Poprzedniku—

2do Blizszy Krewny wyłączał dalszych
od sukcedowania — Ojciec nie sukce-
dował w swoim Majątku Syna, a to
dla tego: — ix,

a, między Ojcem a Synem była ie-
dnośń Osoby: unitas persona: /

b, że Syn nie miał oddzielnego swego
Majątku gazy i Peculium, do niego
nie należało —

c, że Prawo XII Tablic mówi że pater

Lamy
102

familias, nie zaś filius familias mo-
rie dawać Sukcesyją.

d. Matka nigdy nie Sukcedowała w
Majątku swych dzieci, i wzajemnie,
lecz y to stosować potrzeba iedyńie do
Praw dawniejszych. —

Justynian Nowelle, 110. zniósłszy różnicę in-
ter Agnatos & Cognatos, zniósł tym samym
Prawa które tym Osobom Sturły. —

Tytuł III

O Senatus Consultum Tertulianum

§. 304. Klaudyusz ostrożę Praw XII Tablic po
większej Części zniósłszy, dozwolił także Mat-
kóm sukcedować w Majątku ich dzieci, gdy-
by te. w wyprawie wojenney zginęły. —

Sczum Tertulianum postanowione pod pano-
waniem Hadriana rozszerzo Wstawę Klau-
dyusza — Stanowiąc: — ii, — Volna s. ingenua/

skon
sw

skoro miała łroć dzieci, — uwolniona / libera-
tina / skoro miała Czworo, miały prawo do
sukcesyi swych Dzieci, bez rozniicy czyli te
były prawego lub nieprawego Łoza — Ulp.
fr. tit. XXVI. — Pauli. Reg. sent. IV. 9.

§ 365. Skoro dzieci zmarli bez testamentu Mat-
ka sukcesowała w ich Majętku, — Justy-
nian zniósł do Sctum przez ustanowienie ra-
ownego Prawa Ojca lub Matki. —

Trytus IV

O Senatus Consultum Orfitia- num.

§ 366. To Senatus Consultum około V. 178.
po Kar, Char, a 931. a. u. c. postanowio-
ne, nadawało wzajemne prawo dzieciom bra-
cia spadku, po ich Matce, jeśli tego była, a-
by pozostałości Matki bądź naturalney, bądź

prawy
Łoza

prawcy dzieci sukcesowali, sparii tylko wy-
łączeni byli od sukcesowania — L. S. Ch. 4.

Tytuł V

O Sukcesyi Krewnych z Lony [de Successione Cognatorum]

s. 307. Prawo XII Tablic ustanowiło już porządek
w braniu spadków, ac si intestatus moritur
cui suus citabit hores, nec adgnatus proxi-
mus familiam habeto. — Ulp. fr. XXVI. S. 1.
Pic. de Oratore I. 38. — Nov. 127. — 118. —

s. 308. Mówiąc o Opiekach, wskazując jakim
sposobem przechodziła Opieka w braku iednych
Krewnych do drugich, porządek sukcesowa-
nia już namieniliśmy, a takim już tego
nie powtarzamy, y do innego przydepuie-
my Tytułu —

[Handwritten signature]

Tytuł VI
O Stopniach Pokrewieństwa *(de Gradibus Cognatorum)*

§. 309. *Maide* podzielenie bądź bliższe, bądź dalsze
zwano się gradus Stopień, — kilka rodzeń for-
mowały linie, a linie pokrewieństwa, — Linia
była albo directa prosta, albo poboczna, obli-
qua u. transwersa — linia prosta była wyż-
sza czyli Wstępująca, superior sive ascendens,
i dolna czyli zstępująca inferior czyli descen-
dens, linia prosta wstępująca samych rodzo-
nych, — w pierwszym przypadku, aż do szóstego
stopnia zwano Parentes, w dalszych zaś
maiores, — w drugim zaś aż do szóstego
stopnia zwali liberi dalszych zaś posteriores,

Potomstwo. —

§. 370. Warde płodzenie u Prymian Stanowi-
to stopień, a zatem Syn względem Ojca
był. w pierwszym stopniu, albo rachowano
wszystkie Osoby mniej iedną. —

Tytuł. VIII y IX

De Successione libertorum et de
adsignatione libertorum

§. 371. Nie każdy Pan nad Niewolnikiem
swoim, miał Prawa Juris patronatus, a zatem
też nie mógł po nim brać spadku, stosownie
iuz do Prawa III Tablic miał Pan w Majst-
ku swego Niewolnika Prawo brania Sukcef-
syi; — Stanowiąc: — Si libertus intestato moritur,
cui suas heres nec erit, aut Patronus, patronive
liberi erant, ex ea familia in eam familiam pro:
lij

imo pecunia litor — Ulp. fr. XXVII y XXIX.

1. §. 1. Just. h. l. —

§. 572. Loznicz lex Julia Papia Poppa zmienito
poniżad Prawo XII Tablic Stanowiac — „ ut si
„ libertus sive testatus, sive intestatus, mortu:
„ us erat, centum sestertium millia et parvis:
„ res quam tres liberos reliquisset, patrono
„ virili pars tam quam legitima deberetur —

§. 2. Just. h. l.

§. 573. Justinian zmienit ten porzadek sukce-
dowania, Stanowiac: — „ si libertus non esset
„ centenarius ut posset testamento excludere
„ patronum, intestatus vero, non exstantibus
„ liberis patronum heredem legitimum habe-
„ re; si libertus centenario major ejus liberi pa-
„ trono proferentur, — his vero non exstantibus,
„ patroni quidem ab intestato heredes essent —

comp
pat
ue

patronus wydzielony, mógł rządzić bonor
 possessionis trzecią część - §. 3. Just. l. 1.

§. 374. Justynian później Nowella 118. zmienił
 i to, tak że niebyło rolnicy czyli uwolnio-
 ny był centenariusz, czyli majus cente-
 narius, krewni jego sukcesowali-

§. 375. Skoro Patronus miał Prawo do Sukceso-
 wania w Majątku uwolnionego, mógł być
 więc ustanowić dziedzica, swego Majątku, y
 Majątku którego spodziewał się z Uwolnio-
 nych. —

Tytuł X de Bonoru Possessione

§. 376. Ten gatunek dziedziczenia dawali pre-
 torowie, — do czasów Hadriana zmieniali y
 powiększali Prawo cywilne, pretorowie, podług
 upodobania — Hadrian Cesarz, dopiero przez

ust.
 118.

ustanowienie edicti perpetui, siedmiu władzę
pretoriów, y w odmienianiu lub popra-
wianiu praw, —

§. 577. Per bonor^{um} possessionem nabywano się dzie-
dzictwo, to bonor^{um} possessio była albo decreta-
lis albo edictalis, pochodziło to ze sposobu któ-
rym, pretor ogłaszał to prawo, czyli siedząc
in tribunali wydawał dekret czyli też pre-
ciwnie — bonor^{um} possessio była albo ordina-
ria zwyczajna, albo extra ordinaria nadwy-
czajna podług tego czyli pochodziła z Edyktu
Pretorskiego, czyli też z Plomaczenia Praw
lub Senatus Consultus, —

§. 578. Bonorum possessio miała miejsce albo
w zrobionym Testamentie, albo testamento
y ta ściśle oznaczona była przez pretoriów, tak
iż cetero były icy gatunki: —

1mo ex edicto unde liberi, Syn uwaro-

wol
ony

wolniony, po razitym usamowolnieniu, nie mógł dziedziczyć podług prawa cywilnego Rzymskiego wraz z swym Bratem po Ojcu i. t. d. Pretor jednak na mocy takiego edyktu mógł mu tego dozwolić. —

2do ex edicto unde legitimi, co się stosowało do wszelkich krewnych z Linij Ojczy-
ster —

3tio unde cognati — co dotyczyło wszelkim krewnym z linij Matczyńster —

4to Unde Vir et Uxor — jeżeli Żona, ży-
jąca z Mężem nie mieli żadnych dzieci mogła sukcedować po swym Mężu, na mocy tego edyktu —

§. 379. Justynian Nowella 118 y 127 uida:
nowid. —

1mo że zniósł różnicę inter Agnatos et cognatos —

2do iż jeżeli proximus agnatus sukcesji nie przyjmował, dalszy mógł być

prawy

przyjac, co dawniey mieysca nie miało.

3to Jus auctescendi postanowił, to jest iż
gdy dziecie nie przyjmował spadku, część
iego spadła na innych, —

§. 300. Dziecie nieprawego Jota nie sukcedo-
wato: —

1mo Dzieci naturalne dziedziczyły tylko w
Majątku Matki swojej, y Matka w mająt-
ku swego dziecka —

2do Spuści nie sukcedowały, ani w Mająt-
ku Ojca ani w majątku Matki, gdy: ta by-
ła rżacznegu Urodzenia,

3to Uulgo quasiti, dziedziczyły tylko w
majątku swey matki, —

4to Przyposobieni, sukcedowali tylko w ma-
jątku Ojca —

§. 301. Żona brata trzecia, część lub czwarta, wraz z
stepnemi z majątku Meza swego gdy była uboga,

skory
C

skoro dobra były bez dziedzica s: bona vacantia: / tedy skarb: fiscus: / zabierał je —

Tytuł XI

O Nabywaniu Prawa Własności przez przypodobienie s: de Acquisitione per Adrogationem. /

§. 382. Adrogatio, dla tego jest sposobem, nabywania prawa własności, ogólnym, ponieważ przypodobiony po swym przypodobicielu bratca: ty Majątek — wszelako wierzyciele przypodobionego Dziecięcia nie mogli poszukiwać swęj wiarytelności na Ojcu, lecz na Synie — Justynian ustanowił: —

1mo ze Ojciec na Majątku Syna Adrogowanego, miał tylko używanie przychodów —

2do ze Ojciec mógł być być sądownie zastąpiony do zastąpienia wiarytelności po Adrogowanym Synie —

Tho

3to Tereti niechciał odpowiadać za drugi
anagowanego Syna swego, musiał majątku
iego ustąpić

Tytuł XIII

De Successionibus sublatis, quae fiebant
per bonorum Venditiones et ex lib
Claudianis.

Tytuł XII.

De eo cui libertatis causa bona ad-
dicuntur.

§. 303. Prawo XII Tablic ustanowito:—

„ Si plures erunt rei, tertius nundinis partis
„ secanto; si plus minusve sequerint, se frau-
„ de esto; si volent uls fiderim peregre venun-
„ dantem Gellius Noct. att. XX. 1. to iest, iż kto-
ro durnik niemiad się czym wyptał, prze-
dawano go więc i sprzedanemu po nim nie

nieda
003

niedziemi dzielono się być to więc sposób nabycia Prawa własności. —

S. 384. Dalszy sposób nabycia Prawa własności pochodzić ex Scto Claudiano, Tacit Ann. XII 33. — Pauli recept. sent. — II. 31. fressé te go Scum byda: „ ut libera mulier servili „ bachelata amore, qua post trienam denuntiati „ onem, in eo Contubernio perseveraret, ad ju: „ dicatione pretoris serva fieret domini cujus „ servo succubisset — „ Justynian sposób ten nabycia Prawa własności zowie modus mi: serabilis — y zupełnie go zniosł — S. 4. Just. de sucep. sublata — S. Un. C. de Scto Claudiano tollendo —

S. 385. Ostatni sposób nabycia Prawa własności, addictio bonorum libertatis s: ser: vande: / causa, od Cesarza Martho Aure: liusz

liusza ustanowiony, — następowało to
 w ten sposób, skoro obywatel Prymiski, miał
 dług, a umarł, iereli Sukcesorowie, niechcieli
 spadku brać po nim, tedy mógł być brać
 niewolnik z obowiązkiem uzyskania wol-
 ności. —

§. 506. Prawa rzeczowe: jus rerum: i, dzieła się —
 1mo Jus in re, 2do Jus ad rem vel in rem, —
 wszystko cośmy dotąd przechodzili, jest jus
 in re, to zaś co teraz przechodzić będziemy
 jest jus ad rem — pierwsze jest takowe pra-
 wo sturace Osobie jakiej które może być
 wykonywanem bez pomocy i Upoważnie-
 nia Osób, — drugie zaś są prawa których
 Wykonanie zawisło od wpływu innych Osób.
 Podział ten wstąpił z Prawa Kanonicznego
 pochodzi. —

Tytuł XIV

O Zobowiązaniach § de Obligationibus.

s. 587. Nazwa Zobowiązanie, poprzedza zawsze czyn taki § Factum: / Ten czyn w Prawach Rzymskich, rozmaite miał Nazwiska, y tak Conventio - Pactio - Pactum - Contractus, Umowa, Uгода, Kontrakt, - w ogólności uwarowań, wszystkie te wyrazy znaczą Pactum, umowę, na mocy której osoby nabywają, Prawo do rzeczy § jura ad rem y in rem: / w ścisłym zaś znaczeniu, Conventio y Pactio są rodzajem, którego gatunkiem jest, Contractus y Pactum. - Contractus był takowy układ który się, zasadzał na Prawie Cywilnem Rzymskim, Pactum zaś które z Prawa Natury lub

Ustawa

Ustaw Pretorskich wypływał.

§. 500. *Conventio et Pactio* zajmują w sobie tak *Contractum*, jak i *Pactum* do *Contractu* używać można było także *actio*, do *Pactum* zaś *actio*. Nad widzimy że zobowiązanie ma różnorodne znaczenia i tak też oznaczą też samo co rzecz nie zmyślona: *res incorporalis* §. — czasem jako sposób nabycia Prawa *Utrawosa*.

§. 509. Podziaty Umów w Prawie Prymskim są rozmaite, i tak: —

1mo albo były takie w których można było zanosić *Charge* §. *Conditionem* vel *actionem* §. — i te zwano *Contractus* *vestita* — albo w których wyłączenia §. *Exceptionem* §. tylko czynić można było i te zwano *nuda*, albo też gdzie ani *Charge*

§.

gi ranosie ani wydaczeni czynic reprobata zwane.—

2do Umowy bydy albo cywilne: civilis:, albo naturalne: naturales: albo Pretorskie: Pretoria:, podług tego na czym sie zasadzady—

3tio Umowy cywilne bydy albo stricti juris, albo bona fidej, podług tego czyli sie literalnie trzymano w sadzie do umowy, czyli tej na duszność uwarano—

4to Umowy albo wyraźnie bydy przepisane u Prawami y te zwano de prescriptis verbis, — albo iedy nie sie na duszności zasadzady, o których Prawa wzmianki nie czynidy y to bydo in factum.—

5to Umowy dzielono iestore na dozwołone: licita:, i nie dozwołone: illicite:, podług tego, czyli czyn zachodzący w nich bydo dobrym lub nie.—

6to

6to Umowy dzielą się podług praw
Rzymskich; na — originaria, — y transla-
tiva, pierwsze które początkowo już takie
mi były, drugie zaś w których pomiędzy
Zmiana co do Osób zasada, — a te były
albo zobowiązujące s: obligatoria:/, albo u-
walniające s: liberatoria:/ podług tego czyli
zobowiązywały do czego, czyli też uwol-
niały od czego. L. b. D. de Pactis. —

7mo Kontrakty były albo mające swe
Nazwisko, to jest czyli były prawem o-
znaczone s: nominatis:/, albo nie mające
nazwiska s: innominati:/ —

8vo Umowy dzielono na rzeczowe ~~formae~~
reales:/, słowne s: verbales:/, pisemne
s: litterales:/, y na zerwające s: consen-
suas

suavis: /, podług tego iak były zrobio-
ne. §. ult. Just. h. f.

9no Umowiy są albo iednostronne /: u-
nilaterales: /, albo dwustronne /: billatera-
les: /-

10no albo są uciążaiące /: onerosa: / al-
bo darne /: gratuita: /-

§. 390. Wszystkie Umowiy zawierac mo-
zna byto Warunkowo, lub bezwarunko-
wo. — Warunek /: conditio: / dwosiako by-

wa uwazanym, ogólnie y szczególnie,
w ogólnosci wzięty, znaczy okoliczności
od woli człowieka zawisto odmieniaią-
ca, Zobowiązanie — takowy Warunek

był albo rozwieraiący /: cond. resolutiva: /
który skoro był dopełnionym Zobowią-
zywanie ustawało albo zawieraiący

/sub-
er

/ suspensiva: /, który rozpoczyna zobowią-
zanie od momentu w którym był wykonanym,
nym, —

§ 591. Umowa zawierana byci mogła albo
do Dnia /: sub die: / albo od dnia /: ex die,
vel in diem: / — takowy dzień mógł byci
pewny albo niepewny — Warunek /: con-
ditio: /, w ścisłym znaczeniu byci gdzie
ani dzień, ani sposób nie byci oznaczonym
/: quod neque dies, neque modus est: / —
Sposób /: modus: /, icst Dobrodziestwo,
nam od kogo innego udzielone, urywa-
nie przepisujące —

§ 592. Przyrzeczenie nie przyjęte zwato
się Pollicitatio, Obietnica, /: est promissio
non acceptata: / — można byci żądać
wykonania jego Sądownie gdy.

1° iezeli Obietnica uczyniona byla Bogu
co sie zwalo Votum — §. 2. pr. D. de Pol-
licit. —

2do iezeli Obietnica uczyniona byla Pan-
stwu §. 1. §. 1. 5. §. 4. 5. 9. D. de Pollicit.

3° iezeli Przyniega byla stwierdzona. —

§. 1393. Spolna rzecz Kontraktow, byla Arrha,
niby to z sama, co zadatek, to jest rzecz
wydana przy wzajemnej osobie, dla utrzy-
mania Praw z Umowy zastanych y naby-
cia innych ze §. 1. §. C. 1. 5. — Arrha zamysla
w sobie mogla wynadgodzenie szkód wste-
lakich, y dzielita sie na potwierdzajaca
§. confirmatoriam §. ina ksztaca §. peniten-
tionalem §. pierwsza, byla ta gdy danas
byla dla dowodu iz Umowa zastana, dru-
ga

druga zaś gdy dana, była w celu, gdyby
umowa nie dotrzymana, była, nie dotrzymaną
żacy izby ponosił wszelakie *Resita* /: da-
mnum: /, — jeżeli wyraźnie, arha nie by-
ła oznaczona, domyślać się potrzeba by-
ło arha *penitentialis*. —

§. 394. *Damnum*, w Kilkorakiem bywa bra-
ny znaczeniu, 1° za szkodę za którą nastę-
puje wynadgodzenie, 2° za czyn, szkodę two-
rzący; 3° za Obowiązki do wynadgodzenia
szkody, nakoniec 4° prawo na mocy które-
go zadać można było wynadgodzenia
szkod wszelakich. —

§. 395. Szkoła /: *damnum* /, dzieliła się na 1°
damnum positivum vel emergens, 2° *damnu*
positivum

positivum vel licitum cessans, pierwsze zna-
 crydo szkoda istotnie poniesiona, przez Oso-
 be, w iey mairtku, z przyczyny nie dotry-
 maney umowy z drugiej Strony, drugie ozna-
 czało szkoda, która, nie istotnie poniesiona,
 ale można było ją ponieść, z przyczyny nie
 dotrzymania Umowy. -

Księga III Tytuł XV

Jakiemi sposobami zaciągania się z Ob-
 wiazania / Quibus modis recontrahitur

Obligatio: / -

§. 396. Kontrakty rzeczne / contractus reales
 zwali. Przymianie takowe, dla których usku-
 tecznienia, potrzeba było wydania rzeczy / tra-
 ditionem rei /, takowy Kontrakt, był albo mia-
 nowany / nominatus /, albo nie; - mianowa-
 nego rzeczowego Kontraktu, następujące by-
 dy gatunki: -

1716

1mo Pożyczenie *f. mutuum*:/ - 2do Użyczenie
f. commodatum:/ - 3° Skład *f. Depositum*:/ i
4° Zaśwaw *f. pignus*:/ pr. Just. h. t. -

§. 397. Pożyczka *f. mutuum*:/ jest kontrakt rzeczowy,
mianowany, na mocy którego, rzecz używalna
f. fungibilis:/ tak się komu daje, aby ją potem
oddadł, ztąd okazuje się; - iż pożyczka nie mo-
że mieć miejsca, tylko; -

1° Względem rzeczy używalnej *f. fungibilis*:/ krót-
ką reką wydanej -

2° i że rzecz w pożyczkę dana, powinna być od-
dana pożyczającemu, - *f. l. 1. §. 1.* Wzajemcy ci którzy
mieli prawo alienowania, mieli także prawo do
czynienia Pożyczek -

§. 398. Użyczenie *f. commodatum*:/ jest kontrakt re-
czowy mianowany, na mocy, którego, daje się
rzecz nie używalna *f. nec fungibilis*:/ z warun-
kiem, iż po skonczonym użycowaniu, gatanek, jej
będzie zwrócony. §. 2. Just. h. t. ztąd wynika: -

1° iż Użyczenie daje się na pewny y oznaczony Uży-
tek w przeciwnym razie zowiąc się precarium
l. 1. pr. l. 2. D. de Precar.

2° za ułyczenie nie bierze się żadna nadgroda
 gdyby się bowiem brała, zwadły się takowy kon-
 trakt kontraktem Najmu *f. locatio, conductio*;
 lub byłby iakim gwarantkiem Kontraktu bezimien-
 nego —

15° Własność rzeczy nie przechodzi w użyczeniu,
 na tego któremu ta rzecz dana jest w używa-
 nie *f. in Commodatio*;

§ 399. Kalesy różni się od użyczenia *f. commoda-
 tum*; procent *f. fenus* — jest to Kontrakt re-
 czowy bezimienny, podług którego bierze się sum-
 ma iakowa z obowiązkiem oddania jej w pre-
 ciągu oznaczonego czasu, i zapłacenia nadgrody,
 za pozyczenie tej rzeczy. — Rozni się zaś *f. fa-
 nus a mutuo* że 1° w procentie licza się za-
 zwyczaj pieniądze, z oznaczeniem wynadgródrzenia,
 czego w pozycze nie ma — 2° że w procentie
 idzie zawsze o chęć zysku, czego w pozycze miey-
 sca nie ma; — 3° sami Rzymianie pozyczkę za uży-
 ciwą, rzecz uwarzali, przewidyż, zaś za szpędna, 4°
 wpro,

w prowizyi, oznaczony jest pewien czas w któ-
rym trzeba zwrócić, w porządku zaś nie ma tego.
§. 400. Ci którzy dawali na Lichwę i Generatores, i
spisywali swych dłużników w rejestr, zwany Ka-
lendarium, sami Lichwiarze, zwykli byli sadywać
pod Rządcą Janusa Procenta u Rzymian ro-
zmaite były, Prawo XII. Tablic już je przepisało,
i eden od Sta na Miesiąc, czyli dwanaście od Sta
na Rok, gdyż Rzymianie zachowali procenta mie-
sięcznie. — Just. Anal. VI. 16. potem rozmaite pra-
wa przepisywały prowizyyc, iak prawo Gene-
cia, Sempronis etc — iciele kto brał większą, prowiz-
yę, nad przepisaną prawem, popełniał występek
usurarium privatam —

§. 401. Skład i: depositum, iest kontrakt mianowa-
ny rzeczowny, na mocy którego, daje się ko-
mu rzecz iaka do schowania, z obowiązkiem zwró-
cenia onęj — §. 3. Just. h. t. z tego widzimy: —
1° że Skład może być kontraktem uwiązują-
cym, albo dobroczynnym. —

2do w Składzie nie przenosi się ani własności rzeczy, ani używanie jej, tylko dozór nad nią, jeżeli zaś porwołone jest dozorecy używania rzeczy, tedy skład rownie się nieregularnym *irregularis*, a przeciwnie regularny; — jeżeli bez porwołenia używa rzeczy, popełnia kradzież. —

3° Wzoryści z rzeczy stuzę, tylko Własności: w rzeczy, Dozorca odpowiedzialny jest za najmniejszą nawet *Reuwegę*: *Culpa leuissima*!

§. 402. Skład *depositum*: jest albo dobrowolny czyli prosty *voluntarium vel simplex*: albo konieczny *necessarium u. miserabile*: — Sequestrum zaś jest Dozór rzeczy spornej —

§. 403. Zastaw *pignus*: jest kontrakt mianowany rzeczowy, na mocy którego, przenosi się rzecz iaka nawięzyciela, w celu ustanowienia Odpowiedzialności §. ult. Just. h. t. itad widzimy: — że.

1mo że Zastaw jest kontraktem przypadkowym
s. accessorium: s. gdyż nie może być Zastaw,
gdzie nie ma takiego długu, —

2do że skoro dług uspokojony, Zastaw usta-
je. —

3° że wszystkie rzeczy mogą być dane w
Zastaw. —

§. 404. N. 5. 596. powiedzieliśmy że Kontrakt, rzecz-
owy jest dwójaki, albo mianowany, albo bezimien-
ny, — przejdźmy niektóre Reguły co do Kon-
traktów bezimiennych. Każdy takiowy Kon-
trakt zawierać w sobie musi: Do ut des,
do ut facias, — facio ut des, — facio ut facias,
między Kontraktami bezimiennymi liczy
Prawo Rzymskie: —

1° Kontrakt szacowania s. astimatorius: s.

2do Zamiane s. permutatio: s.

3° o Wotowaniu s. Suffragij: s. — L. un. C. de Suffra-
gio. —

Tytko

Tytuł XVI

O Nowych Zobowiązaniach s: de Verborum Obligationibus:—

§. 405. w tych gatunkach Kontraktów, uoczy-
 ste odmowienie Nowo, było (Ehd, ornacraia,ca,
 dla tego też Rzymianie, uważali ten gatunek
 Kontraktu zowią, Stipulatio, natura tych Now
 nie jednakowa była, — tylko. Obywatele Rzym-
 sey Stipulando, mogli Ugodę zawierac' pr. St.
Just. h. t. Uгода zawsze musiała być dotry-
 mana, Głachy, albo Niemy, Stipulando, ani
 siebie ani kogo innego nie mógł zobowiazy-
 wac. Kontrakty nie mające wlasnego Na-
 zwiska, zwano Stipulationes—

Tytuł XVII

De duobus reu. Stipulandi & promittendi.

§. 406. Stipulacya mogła nastepowac, nie
 tylko

Tylko między dwoma, ale i kilkoma Osobami,
z których jedni pytali się, drudzy odpowiada-
li, — zobowiązujący się zwali się rei, i co rei, —
Obowiązek między kilkoma zawarty zwad
się Obligatio correalis; — zaciągający Ob-
wiązek zwali się Co rei debendi, a zyskują-
cy Zobowiązanie Co rei accendi. —

Tytuł XVIII
De Stipulationibus Servorum.

§. 407. Niewolnik z Niewolnikiem, nie mógł Sti-
pulować, z Obywatелеm Rzymskim iednako-
woż, mógł, lecz nie na Korzyść własną, lecz na
Korzyść Pana swego; — uważany będąc iako
rzecz, wszystkie więc Korzyści na Pana spa-
dają, iakieśmy to wyżej widzieli. — §. 2. Inst.
h. f. l. 38. D. de Ver. Obl. —

Tytuł XIX
3

tytuł XV

o Podziale umów / de divisione stipulationum /

§. 400. — Dziela się Stypulacje na sądowe / iudiciales /, które się przed Sędzią odbywają — §. 1. Just. h. t. na Pretoriańskie / i. pretoria /, które przed Urzędem Pretora odbywano, — które także są wierzasia, cyflickie §. 2. Just. eod. — na powszechne / i. communes /, które od obydwóch stron umówione; — na Umowne / i. conventionales /, które na poprzedniczo umowie zardecy między stronami była zawarta, — §. 3. Just. h. t. §. 4. Just. eod. — Dzieleno także Stypulacje na rzeczywiste / i. utiles / i nie rzeczywiste / i. inutiles /, pierwsze w których dopełnione były wszelkie formalności prawem przepisane drugie zaś przeciwnie, i o tych w następującym Tytuł.

tytuł

Tytuł XVIII

o nieużytecznych Stypulacyach /: de inutilibus Stipulationibus:/

§. 409. Stypulacja we dwóch przypadkach stawała się inutilis, gdy 1° uwaraiąc ją jako gatunek Kontraktu a przeto jako Kardę, Kontrakt nie użyteczny, 2° dawała się musiada bez warunku, - i nie mogła zayść skutku między Osobami nie przytomnemi, lecz osobistymi, §. 5. In. h. t. - jeżeli więc zawarta była Stypulacja przeciwnie tym warunkom, stawała się inutilis. -

Tytuł XIX

o Rezczycielach /: de Fidejussoribus:/

§. 410. W wielkie Kontrakty u Rzymian zabezpieczane były Stypulacjami, i stały się one i w sekoyim /: fidejussio:/, - Osoby rezczące rozmaicie zwane Prawa Rzymskie, i tak: -

I Vindices, - Vades, - Subvades, - Prades. -

II Fidejutores, - Sponsores, - adpromissores - fidejpromissores, - pierwzych nawięcej w Sądow
 oniedwie używano; - i tak: - Vindices - byli
 to ręczyiele Osoby, pociąganej gwałtem do
 Sądu, - Vades - zwali się ręczyiele z strony oskar-
 żonego /: arco: / - Prades, byli ręczyiele, od Prado.
 dów - Ręczyiele, ręczyieli /: vadium: /, zwali się
Subvades, - Fidejutores byli iazykółwóch ręczy-
 ciele Osoby, - Sponsores byli ręczyiele z strony
 dłużnika dani - Adpromissores - byli takow
 którzy ręczyli albo wraz z dłużnikiem albo tej
 z innemi ręczyielami; i to samo znaczenie
 przywiązywano do wyrazu fidejpromissores -

§. 411. - Dawniejsze Prawa Brytanickie, nie czyniły
 takowey rozniicy, i takiego ręczyiela zwano fide-
jussor - iest to więc takoway który za powin-
 dnictwem Stypulacyi obowiązkuje się za kogo
 innego

innego, a ślad wypadki:—

1° że rekoymia jest umowa, do której każda osoba sama przez się działac mogąca, mogła była zerwać, a przez spalenie, wariacyi, dziei, nie mogli się, zobowiązywać przez rekoymie, — pupil-
li, lub małoletni za pośrednictwem swych Opie-
konoro lub Kuratorów, mogli byli dawać rekoymie. —

2do że rekoymia uwarana była za obowiązki cywilny y mekki, — rekruciel więc koniecznie musiał być Obywatelem Prymskim, mek-
czyzna, cudzoziemcy, kobiety nawet za swych Mezow nie mogły rekrucyć — Nov. 154. c. 8. in Auth.
C. si qua mulier lit. St. Vellejan — Wojskowi, —
ani Duchowni nie mogli rekrucyć — L. O. 51. D. qui
Satidare cogantur Nov. 122. c. 6. —

3^{cie} rekoymia był Vortrakt przy-
bywający / accessorium /, — a ślad wypadki

ze ręczyciel nie mógł się zobowiązywać nad
tyle, ile było w zobowiązaniu, że skoro zobow-
wiązanie główne ustaie, tym samym i rękoj-
mia ustaie:—

4° ręczyciel uwarany był podług praw da-
wanych Rzymskich, jako consens, w prawach zas-
nowyżych odpowiedzialnym był in subsidium,
gdy się odwołał, do dobrodziejstwa przedrażania
§: beneficium ordinis §: — z tej więc przyczyny sko-
ro dłużnik nie płacił, ręczyciel jednić był obowią-
zany, jeżeli zaś wielu było odpowiedzialni solidar-
nie §: in solidum §: wszyscy za jednego, ieden za
wszystkich, — jeżeli ręczyciel obowiązał się do pe-
wnego czasu skoro ten czas upłynął rękojmia
się thorczyła —

§. 412. Try darydy dobrodziejstwa ręczycielom, —
1° beneficium divisionis 2do ordinis §: i 3° ceden-
dar actionum; — pierwsze pochodzi iestże od

Łępa

Cesarza Hadriana, ten bowiem dozwolił, iżby
jedem powiązanieli, mógł żądać aby i drudzy w
równych częściach odpowiadali. §. 4. Just. h. f. -
L. 1. 26. 51. D. h. f. to dobrodziejstwo miało miej-
sce, skoro: - 1° gdy drudzy byli w stanie zapła-
cenia - 2° samem przez się prawem nie sta-
rzyło to prawo podziału recyzielowi, lecz przez
wyjątek si. ope exceptionem: - L. 26. D. h. f. - tak
daleko że §. 2° opuszczowry faktowry wyjątek, ob-
wiązany jest solidarnie zapłacić, ani tey części
od współrecyzieli domagać się nie może chyba
skoro mu wierzytel prawo to odstąpi si. cede-
re: - §. 4. Just. L. 26. 39. D. h. f. L. 51. C. h. f.

§. 413. Beneficium ordinis v. excusationis dobrodziej-
stwo przetrzysania, od Justyniana ustanowione,
ma miejsce, gdy Wierzytel żąda od recyzieli za-
płacenia. Kłóra, Sturnik wintem, recyzieli mogą
domagać się, aby wprzod nastąpiło przetrzysnienie
majątku Sturnika, jeżeliby ten nie był w stanie

zapłać

zapłacenia, dopiero ręczyście są odpowiedzialni
Nov. 4. c. 1.

S. 414. Usad wypada że takowe dobrodziejstwo nie
miało miejsca, skoro l. 1. glosung dłużnik nie był
w stanie zapłacenia — l. 2. jeżeli tego zapłacenia
i na to przyśtać nie chce, Nov. 4. c. 1. Auth. pro-
sente C. h. 4.

S. 415. Ustąpienia spraw f. cedendarum actionum —
to jest skoro ręczyście zapłać dług Wienyście
lowi, mógł się dopominać, aby mu wierzyście od-
stać, praw do innych ręczyści, lub dłużnika. L. 17.
36. 39. D. — L. 3. 4. 11. L. 14. Cod. h. 4.

Tytuł XII

O Zobowiązaniach literalnych f. de Li- terarum obligationibus /

S. 416 Kontrakty pisemne czyli literalne, dawo-
kie były podług praw Rzymskich l. 1. Apocha — l. 2.
Contractus hierographalis — Apocha było pi-
smien

smienne uznanie wierzyciela, iż dług temu przyna-
leżący się jest zapłacony - takowa Apocha czyli
kwit, powinna być być pisana, mieć pewną
datę, y podpis wierzyciela; -

§. 417. Apocha była albo publiczna i: publica: y albo
prywatna i: privata: y, podług tego, czyli przed U-
rzędem, czyli tej prywatnie wydana, była. - Apo-
cha jest pismo dowodzące zapłacenia długu, lecz
nie pismo udowodniające winny dług; - a jeżeli
wypadła że jeżeli apocha jest publiczna, domni-
mywać się potrzeba zapłaconego długu, jeżeli
żal jest prywatna, nie zawsze potrzeba się domni-
mywać że dług zapłacony, nomina do takiego do-
mniemania trzydzieści dni - L. 14. §. 1. 2. C.
de non numerata pecunia -

§. 418. Mówiliśmy wyżej iż dwa gatunki traktatów
literalnych Arzymianie Apoche y Stirographalis o

pieniędzy

o pierwszym dopierośmy mówili, — o drugim mo-
wie nam wypada.

S. 419. Wielka zachodzi sprzeczka w którym ca-
sie poznali Rzymianie, kontrakty piśmienne
lecz znajduia się dowody że istnie przed Justy-
nianem Heinec Antiq. h. t., — Poroznic wypu-
da kontrakty piśmienne w prawie dawniejszym,
od wprowadzonych prawem nowszym, pr. Just.
h. t. — Najus w swych Instytucyach lib II lib IX
s. II tak o tem mówi: — *Litteris fieri dicitur obli-*
gatio aut a re in personam, — aut a persona
in personam, — à re in personam velut, si id
quod ex emptione, aut conductione, aut societa-
te debes alij reddas. — et persona in personam
veluti si id quod mihi alter debet alteri per-
sona delegant, ut reddere debeant. — Scoffelus
paraph Just. h. t. tak mówi: — *Litterarum Obli-*
gatio est veteris nominis, in novam creditam,

per

per solemnia verba et solemnes litteras trans-
formatio = - Kontrakty więc pisemne, podług
praw Rzymskich dawnych, były nic innego, jak
przeniesienie długu na trzeciego - wymienie ga-
tunki tego Kontraktu jest niepodobna -

§. 420. To osmy doład objaśniali zowią prawnicy

Contractus Chirographalis, - których Justynian
liczy dwa gatunki: -

1mo Zaręczenie przyjęte względem wyliczonych
pieniędzy *cautio super mutua pecunia numerata
ita accepta* :-

2do Wzajemna Meza za posag. L. 1. 5. 6. 11. 13. C. de
non numerata pecunia

§. 421. Justynian ustanowił, - iż gdyby było pismo z
pryzwoitą datą przyznanie długu zawierające, iż:
by takowy dłużnik przymuszony był zapłacić; -
chybaby w przeciągu dwóch lat uciął potestacja
na mocy której mógł dowodzić iż nie odebrał za-
danej Summy, co dowodzić mu wolno było rozmaitemi
sposobami

sposobami takowe Hypographum. Powinno

była: -

1mo przyzwisnie napisane, z podpisem y data -

2do powinien byt bydz wymieniony rok i konsul
za którego panowania to sie dzialo, izby nie można
byto z falszować -

3° zeżnanie piszącego, zawierające ze pewna
winien byt summe -

4° powinno byto bydz dawnieysze nad dwa la:
ta, gdyby nie byto żadney excepcyi -

5° nie powinna byta zachodzić żadna prote:
stacya -

§. 422. Mar obowiazany byt wrocic posag, gdy
matrenstwo sie rozrywlo, a nie byto potomstwa,
lecz zdarzaly sie przypadki, ze mar choc nie wzial
posagu, musial go wrocic, gdy sie zobowiazal, do
tego potrzeba byto: -

1° jeżeli w rok nie zawsta excepcya po rozwiar:
niu matrenstwa o posag, tedy mar albo dziedzic ie:
go, choc posagu nie wideli zapłaci byli obowiazani - §. 114

§. 1. / intra bienniu
soluto matrimonio,
clauso anno post ma:
trimonium solutum
contra potestatem
dos causa pure est re:
stituenda extincta
absoluta die non nec
meritata dol

20
25
Iezeli małżeństwo rozwiązywało się nie we
dwa lata lecz w dziesięć od zawarcia onegoż, po-
treba było we trzy miesiące od rozwiązania te-
goż uczynić protestacyę w przeciwnym bowiem
razie obowiązany był mąż zwrócić posąg, choć go
nie wziął.

30
35
w dziesięć lat po rozwiązaniu żona lub dzie-
dice iey mieli prawo dopominania się zwrotienia
posagu Auth. Quod locum habet. Cod. de Dote cau-
ta.

Tytuł XIII

O Zobowiązaniach z Zezwolenia

§ de Obligationibus ex Consensu.

§. 423. — Przez Kontrakty z Zezwolenia, nie potrzeba
rozumieć, iż od zezwolenia tak nazwanego, lecz że to
jest Kontrakt przez samo zezwolenie stron zawarty,
w takim Kontrakcie nie potrzeba, ani przeniesienia
§. traditio. §. — ani wymawiania pewnych słów — ani pi-
sma, iedyńie tylko zezwolenia. §. un. iust. h. t. —

155
§. 424. Takowe Kontrakty bydy uwarzane podlug
dobrej wiary f. bona fidei: f. nie raz podlug sa:
mezo prawa f. stricti juris: f. — i mogly bydy zawie:
rane i między nieprzytomnemi nawet samem sti:
nicnem. L. 52. §. ult. D. de Oblig. & action. —

§. 425. Gatunki takowego Kontraktu bydy następujące:
1° Kupno y Przedaż f. emptio et venditio: f. — 2° Ka:
ciem f. Locatio et Conductio: f. — 3° Emphyteusis 4°
Współka f. societas: f. — i 5° Pełnomocnitwo f. man:
datum: f. —

Tytuł XXIV
O Kupnie y Przedazy f. de Emptione
& Venditione: f.

§. 426. Kupno y Przedaż jest Kontrakt z zerwolenia,
dwustronny, o nagrodę, za wydanie rzeczy jakowey,
L. p. ult. §. ult. D. h. t. Ten Kontrakt moze bydy albo
publiczny, albo prywatny, podlug tego czyli prze:
dajacy res publiczna czyli res prywatna. Cioba

Jako

§ 417. Subhastatio po
chodzi od hastis kłó-
ra w sądzie skwis-
na, była przed Pre-
torem znaki sprawie-
dliwości —
Sakowa publiczna przedaj, zwata sie albo Au-
ctio — albo Subhastatio § 114 — Auctio była przedaj
publiczna rzeczy ruchomych, — Subhastatio zaś była
publiczna przedaj rzeczy nieruchomych, w pozniej-
szych czasach jedno za drugie brano —

§ 427. Z kąd wypływa ze do warności sakowego Kon-
traktu potrzeba było 1° Zerwolenia § consensus §
Just. h. t. — 2° rzeczy czyli nagrody, na która ze-
wolenie. L. 2. pr. D. de Empt. & Vend. — 3° ceny § pro-
ctium §, na która obiedwie zerwalaia Strony L. 1. pr.
D. h. t. z kąd wypada ze Kontrakt ten staje sie
nabytymiaost warnym, skoro wymienione Warun-
ki są w nim dopeđnione. L. 1. §. ult. L. 2. §. 1. D. h. t.;
jeżeli zaś strony chcą taki Kontrakt na piśmie
robić tedy ten nabiera swej mocy od czasu robie-
nia i podpisania onegoż —

§ 428. Wada rzecz mogaca być sprzedana, a nawet spo-
dziwana na rzecz rownie sie metus L. 12. D. de Action. Empt.

L. 39. §. 1. D. h. t. a zład widziemy, że nawet rzeczy nie zmysłowe / incorporales / mogą być sprzedane - D. & Cod. lit. de Heredit & Act. Vend. -

5.429. Spadek / hereditas / może być sprzedanym fundita - vende lata - deferenda / -

Umowy o Dziedzicwo nie miały miejsca, wyjąwszy, gdy dziedzic po którym sukcesja ma spadać zerwała, i w tym zerwoleniu trwał aż do śmierci, - prawa swe i zobowiązania / actiones et obligationes / można było zbywać - L. p. ult.

§. 1. D. de Publicis Judicijs -

5.430. Nie można było sprzedawać: -

1mo rzeczy już nie existujących L. 15. pr. D. h. t. -

2do Ludzi wolnych -

3^{tio} rzeczy Boskiego prawa

4to publicznych rzeczy. L. 6. pr. L. 34. §. 2. D. Cod. -

§. ult. Just. h. t. - L. 6. pr. D. L. 62. §. 1. D. Cod. -

5° rzeczy prawem zakazane L. 34. §. 2. D. h. t.

6° rzeczy kadziane, - w samej rzeczy mogą one być sprzedane, lecz prawnych skutków mieć nie będą L. 20. 25. D. h. t.

7° rzeczy sporne s: res litigiosa s: L. 2. ult. Cod. de litigiosis.

§. 431. Nakoniec strony powinny się umowieć o cenę s: pretium:— Pretium cena znacząca u Rzymian pewną summe za Prawo Rzymskie przenosi na Kupującego sprzedawcy— §. 2. Inst. h. f.— L. 1. §. 1. D. h. f.— Inaczej uważali iestwo Rzymianie sprzedaż przez odmierzenie s: ad mensuram:— a inaczej przez odmierzenie s: aversione:—

§. 432. Tak wypadła iż aby nie nastąpiło restitutio in integrum,— potrzeba było, aby cena była sprawiedliwa, prawna, — umowiona, pewna i oznaczona, gdyż jeżeli tego nie ma, sprzedaż i kupno staje się radicem.—

§. 433. Skutki sprzedany są:— iż Kupujący obowiązany iest zapłacić cenę, — sprzedawcy zaś wydać rzecz sprzedaną, — a tak wypadła:— że 1° dopóki nabywca nie zapłaci, dopóty nie ma prawa do rzeczy, ani nie iest iey właścicielem, a gdyby ją wziął, tedy ta również

nie prz
D

nie przechodzi w własność jego, chyba by wła-
 ściel na to pozwolił - §. 41. Inst. de res. divis.
L. 19. D. h. t. 2° szkody ponosi właściciel: ca-
 sum sentit dominus: /, to jest ten który kupu-
 ie, L. 1. l. ult. C. de Periculo et commoto rei ven-
dita - 3° z kad wypadki re przedajacy, kom
 odbierze cenę powinien rzecz sprzedaną wydać
 i zabezpieczyć. -

§. 434. - Nie które gatunki kontraktów przybył-
 kowych: /, acceptionis: /, liczone: -

1mo Pactum reservatum Domini, to jest re
 właściciel mógł uzyskać, własności prostej
 /, Dominium directum: -

2do Pactum de retro vendendo to jest iiby
 przedajacemu zwrócić rzecz kupujący, gdyby
 tamten chciał. L. 2. C. de pactis. -

3° Pactum Protimiseo gdy przedajacy za
 bezpieca sobie pierwszeństwo w kupnie, gdyby
 kupujący chciał ją sprzedać L. 75. D. de Condi-
emtoris -

40

4° Pactum constituti Possessori. - na mocy
tej umowy sprzedajacemu rzecz się daje sposo-
bem najmu -

5° Pactum adjectionis in diem. - Dziś prze-
dajacemu, iż z przedazy zruć się może -

6° Lex commissoria. - jest umowa na mocy
której, za karę opóźnienia, jeżeli wierzyciel
chce może rzeczy nie sprzedać -

Tytuł XIV

O Najmie §. de Locatione et Con- ductione §.

§. 435. Najm jest to Contractus rezerwacji,
na mocy którego daje się rzecz iaka na pewny
określony czas do używania, za pewną nadgro-
dą, ten który daje rzecz zowie się locator, co
czas wynajmuie conductor - wynajmujący grun-
ta zowie się colonus; - domy inquilinus; - ten
czas który wynajmuie rzeczy publiczne zwad
się publicanus §. 60. §. p. ult. D. L. 22. §. 2. L. 25. §.
p. ult. D. h. t. L. u. D. de estimat.

§. 456. Do kontraktu Najmu potrzeba było 1° re-
 zwożenia - 2° używania rzeczy i 3° przyre-
 czoney Nadzrody - Najm może być zawiera-
 ny albo o rzeczy f: rerum: f. gdy wynajmiesz rzecz
 jaką za pewną i oznaczoną nagrodę - o robocie
 f: operarum: f. gdy o czymś zdiatany umawiam
 się, - albo też o robotników f: operis: f. - gdy
 się obowiązuje komuś co zrobić za pewną na-
 godę -

§. 457. Kontrakt takowy staje się doskonałym
 i obowiązkowym, skoro rezwożenie i nagroda nadde-
 puje, chyba że strony umówiły się iż umo-
 wa ich ważna, będzie ma dopiero od momen-
 tu napisania tej umowy - L. 17. C. de fide iudi.

§. 458. Najmowca może być wszelkie rzeczy,
 nawet takie które w używaniu trawia się -
 Mogli zaś najmowca, wszyscy Titorcy do wol-
 nie swym majątkiem mogli rozporządzać,
 wszelako wychowci, duchowni, wcale nie byli w stanie

zawie

zawierania takiego kontraktu, jako też,
opiekunowie, kuratorowie. L. 30. 31. C. L. 49.
D. h. f. —

§. 439. Nagroda *si merceris*, dziada się albo w pie-
niędzach, albo w innych rzeczach, — L. 35. §. 1.
D. L. 21. Ch. f. Takowa nagroda była pewnie
si absolute, albo względnie *si relative* oznaco-
na, podług tego czyli pewno i rzeczowicie jest
oznaczenia, czyli też nie pewno, przybliżonym spo-
sobem, a w tym przypadku osoby kontraktujące
wady się Coloni partiali czyli quasi-locij
§. 25. §. 6. D. h. f. —

§. 440. Nagroda powinna być być prawdziwa
w przeciwnym bowiem razie rowie się darowi-
zna, — L. 20. §. 1. L. 46. D. h. f. powinna być
być sprawiedliwa, przeciwie bowiem, między
i kontraktujących, o ukrydzeniu siebie o po-
towę, mogą żądać wrocenia rzeczy do pierw-
otnego stanu *si restitutionem in integrum* / L. 26.

de nesc. vend. pecora i ornata, §. 1. Inst. h. t.

§. 441. Roznica w Kontrakcie przedarzy i Kupna,
 o Kontrakcie Najmu, w tym zachodzi; - 1° w Kontrakcie Kupna y przedarzy przechodzi wła-
 snosc rzeczy od sprzedajacego do Kupujacego, - w
 Kontrakcie zar. najmu, wraca sie nazad rzecz
 do prawdziwego wlasiciela, po wyszyciu cza-
 sie na uzytek. - 2° Kontrakt Najmu moze
 byci zerwany przez nie stawienie przyrzeczonej
 nagrody przez dwa lata, - czego w Kontrakcie
 Kupna y przedarzy nie ma - 3° przez nieprzy-
 zwolne uzywanie rzeczy zerwa sie Kontrakt
 Najmu, gdy tego ~~pr~~ w przedarzy niey-
 sca nie ma - L. 55. §. 1. D. L. 3. C. h. t.

§. 442. Jeżeli rzecz jaka, najeta byla na pewny
 czas, a po uplynieciu onego, Najm nie byl
 wymowionem, - najmciacy / conductor / moze
 jeszcze dzierzyc i uzywac tej rzeczy a z tego widziemy
 ze Najm byl albo wyraźny albo domyslny - L. 14. 16. D. h. t.

O Kontrakcie Emfiteutyicznym

§. 443. Emfiteusis uwarali Przymianie za
tę samo o Kontrakt Najmu, ztęy więc
przyjmy o nim teraz, mówić będziemy - z
którym podajemy Feuda i Contractus Collo-
narius -

§. 444. Emfiteusis jest prawo na rzeczy cudzej
ustanowione, ażeby ją posiadać, z niej ciągnąc
pożytki, i płacić roczny Kanon - Kanon jest
jest pewna i oznaczona roczna zapłata, dla roz-
poznania prawdziwości własności, w własno-
ści jego, - W tym Kontrakcie przynajmniej dwie
Osoby wchodzić muszą, jedna zwana, sic Domi-
nus emphyteusos, vel dominus directus in em-
phyteusi - Który dać rzecz do użycwania, i em-
fitenta, który płaci Kanon za rzecz wziętą -

§. 445. Emfiteusis, mogło pochodzić albo z dobrej
woli, albo z konieczności, a iżad dzieli się na

dowol

dowolne ꝑ: voluntarium ꝑ: i Koniecznie czyli
formalne ꝑ: necessarium v' in formâ ꝑ: - ta z przy-
sądzenia Sądowego, tamta z dobrowolnego u-
kładu stron może następować, już to przez
umowę, już też przez testament -

§. 446. Początek Władztwa emfiteutyznego,
iuz następujący: - Rzymianie zdobywszy grun-
ta jakie dawali je obywatelom Rzymskim,
pod obowiązkiem płacenia z nich pewney orna-
czoney summy, brali je wojskowi, obywatele pod-
bitci, mieszkańcy z Państwa Rzymskich przyby-
wający - Aż do czasow Cesarza Lenona, nie
była udeterminowana natura tego Władztwa,
jedni do Prędarzy, inni do Rzymu, liczyli go,
Leno dopiero postanowił, aby emfiteutis, Wła-
dztwem wcale osobny gatunek Władztwa. - §. 3.
Iust. l. 4. L. l. C. de Jure Emphyteuseos -

§. 447. Ten gatunek Władztwa uwariany był za
zerwał

zerwalaiacy, nie potrzeba było, ani przeno-
szenia na pismo, ani Sympulacyi, iak tylko sa-
mego zerwolenia. — Justynian ustanowił, iż
skoro by Własciód puszczal grunt iaki w em-
fiteucis, ażeby ten na piśmie był zrobiony
Nov. 7. — Nov. 120. c. 5. —

§. 448. Emfiteuta miał Prawo do pobierania
wszelkich użytkow iakichkolwiek bądź z re-
czy sobie powierzonych, tak dalece iż gdyby
szkąd w gruncie emfiteuty cznym znalazł
ten do niego należał. — Emfiteuta miał pra-
wo do narucenia Kuzebnosii; gruntuwi, te-
mu, który miał w posiadaniu, ponieważ
wolność tego w używaniu rzeczy była nie
ograniczona. —

§. 449. Procz tego Emfiteuta miał prawo zmie-
nienia gruntu powierzonego, zastawiania *pro-
pignorandi*, darowania, y przedania, L. 3. C. de
Jure emphyt a etad wyszywa że emfiteuta
mógł

161
może windykować rzecz emfiteutyczną, od
każdego posiadacza, — może przenosić na in-
ne Osoby prawo emfiteutyczne.

§ 450. Właścicielowi prawdziwemu s: dominus
directus: 1° Skrzyty następujące prawa, i tak
1° prawo do pobierania rocznego kanonu, — ka-
non takiowy nie uważając na żadne przypad-
ki musi być rocznie opłacany — L. 1. C. de
Jure. emph. 2° że Emfiteuta sprzedając pra-
wo emfiteutyczne, powinien donieść o tym
Właścicielowi prawdziwemu. — 3° w każdo-
stroncy sprzedany prawa emfiteutycznego,
dominus directus, ma prawo prerogatywy
w kupnie s: ius protimiscos: L. 3. C. de Jure
emphyt. —

§ 451. (1°) Właściciel prawdziwy, ma prawo
żądania pięćdziesiąty części ceny od takiego
emfiteuty, takowa część zwie się laudemium
i ta raz się tylko opłaca — L. 3. C. de jure emphyt.
L. 1. §. ult. L. ult. D. h. t.

5452. Wnioſcy z emfiteuzy: —

1mo pominieniem / consolidatio / — S. 3. Just.
de Usufruct. —

2do przedawnieniem / prescriptio / — L. 15. §. 25.
D. de Damno infecto

3to przez nie płacone kanonu, właścicielowi
Świeckiemu w przeciągu dwóch lat, a Kościelnemu
w przeciągu trzech L. 2. C. de jure emphyt Nov.
VII. c. 3. —

4° przez windykowanie rzeczy L. 3. C. de jure
emph.

5to Odebranie rzeczy emfiteuzy. Auth. qui
rem Cod. de Stat. Eccl. —

6to przez zmniejszenie całkowitej rzeczy S. 13.
Just. h. 4.

O Lennościach y Kontrakcie Wolontaryjnym

5. 453. Lenność / sedum / — uwarana, bydzi może iako
Kontrakt dwustronny, na mocy którego, ieden przy

zreky

przyręka wydać rzecz w lenność dana, drugi
obiecując wierność lennika na mocy prawa inve-
styturey. — Zupędnym stać się ten kontrakt, aż
po wydaniu rzeczy, wszelako przez samo zerwo-
lenie może być wykonanym — f. 1:1

f. 1:1 investitura
jest wydanie
przyrzeczoney
lenności

§. 454. Najgłówniejszym Punktem lenności jest
wierność i mocy prawa inwestytury; wczra-
siech bowiem barbarzyńskich, gdy nie mia-
no jeszcze stałego kocznicza, rozdawano grun-
ta wolnym obywatelom, z obowiązkiem, aby
w czasie potrzeby na pomoc wychodzili, za przy-
kładem panujących, poszli i prywatni obywa-
tele, z tąd te czasy zwano kawalerskimi. —

§. 455. Lenności f. feuda: f. były albo publiczne,
albo prywatne, pierwsze które panujący roz-
dawał, i te miały miejsce u nas w Pol-
sce, — drugie które prywatni Obywatele da-
wali y te nie miały miejsca w Polsce, w

Przem.

Niemcech ras były we Zwyczeniu, — Procz te-
go używano w Niemcech Kontraktu zwane-
go Contractus Collonarius to jest wdawiciel grun-
tów dzieląc swe grunta między różne Osoby,
wkładali na nich obowiązki uprawiania roli
i płacenia pewnego podatku i. t. p.

§. 456. Dzieląc się Takowy Kontrakt, na 1° Len-
setius, gdy z gruntu posiadane go czynsz mu-
siać płacić, bądź w pieniędżach, bądź wow-
cach — 2° Utilialis — gdy czynszu posiadać
nie płaci, lecz robocizny pewne odbywać musi —
3° Hereditarius, gdy prawo mienia grunta prze-
chodzi na dzieciów —

Tytuł XXVI

O Współce s. de Societate: /

§. 457. Współka s. societas: /, w najobszerniejszym Sto-
wa znaczeniu, iest wszelka umowa która zawiera
zgrupowanie jakie; — Takowa Współka może być
albo

albo dobrowolna *f. Voluntaria*: *f.* albo wypadkowa
f. incidens: *f.* gdy nie zachodzi żadna umowa
Wsi Meystum Nowa znaczenie wspólsta, jest
Kontrakt rewalajacy, o rzecz, lub robote, albo
robocizne, zawarty L. 63. pr. D. h. f.

§. 450. Obowiązki współników były takie, że 1°
Wspólnik jeden jeżeli drugiego podstępnie *f. do-*
lus: *f.* skrzywdził, podlegał karze nie stawy - L. 1.
C. D. de his qui infamia notantur 2° Wspól-
nik Obowiązany był, do dobrodziejstwa wog:
nadgrozzenia *f. beneficium competentij*: *f.* - L. 63
pr. D. h. f.

§. 450. Kontryda sie Wspolka; - 1° smier-
cia współników, tak naturalna, iak y cywil-
na - 2° odwołaniem S. 4. 5. just. h. f. 3°
przez ukonczenie Interesu, dla którego by-
ła zawarta, S. 6. just. h. f. 4° przez precyzie
czasu na który zawarta L. 56. S. 6. D. h. f. -

Sto

5to przez ustąpienie majątku, albo sprzedaż publiczną. §. 7. 8. Just. h. t. — 6° przez zmieszenie rzeczy, dla której spółka utworzona. L. 63. §. ult. D. h. t.

Tytuł XXVII

O Pełnomocnictwie f. de Mandato: /

§. 460. Pełnomocnictwo, jest kontrakt zezwolenia na mocy którego podejmuje się, kto w czym interesie działać, — ten kontrakt może być wyraźnie, albo domyślnie zrobiony, i jest albo ogólny f. mand. generale: /, gdy ogólnie do wszystkich interesów, jest umocowany, albo też szczególny f. speciale: /, gdy szczególnie do jednego interesu jest umocowany —

§. 461. Dzieli się także pełnomocnictwo na sądowe f. iudiciale: /, gdy w sądzie takim jest zrobione, albo przed urzędem takim, i za sądowe f. extra iudiciale: /, gdy nie Urzędownie zrobione.

trój.

bione — L. 58. C. 63. D. de Procurat. L. 1. 52.
L. 53. D. h. t.

§. 462. Pełnomocnictwo było jeszcze proste / pu-
rum: / gdy wyraźnie wydanem było, i szło do
własnego interesu zwano mandatum in rem
propriam warunkowo / conditionale / i. t. p.

§. 463. Pełnomocnictwo zawierato sie przez same
— re zwolnienie. L. 10. D. h. t. 2° przez pełnomocni-
ctwo rzeczy niepodzielnych zlecać nie można by-
to — §. 7. Inst. d. C. 5. 5. d. 22. §. 6. D. h. t. 3°

Pełnomocnictwo nie przynosi kosztów / merce-
dem / lecz nagrody / honorarium / L. 6. pr.
D. h. t. 4°

Pełnomocnik po ukonstataowaniu swe-
go Pełnomocnictwa, nie może nie działać w
tymże interesie — L. 5. D. §. 8. Inst. h. t.

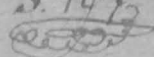
§. 464. Obowiązki Pełnomocnika były 1mo nie po-
winien był przedsięwziąć granic swego pełno-
mocnictwa — 2° sam tylko mógł działać, in-
nych nie mógł wyznaczać, chyba za pozwole-
niem pełnomoc dającego L. 8. §. 3. L. 46. L. ult. §. in-
D. h. t. —

3° za podstęp, pełnomocnik Warany był nie.
Kawa; L. 1. L. 6 §. 10. D. de his qui not. —
§. 465. Wobec się pełnomocnictwo: — 1° za współ-
nem pozwoleniem §. mutuo dispensu: §. ult.
Just. quib. mod. toll. obl. 2° przez odwołanie
pełnomocnika §. 9. Just. h. t. 3° śmiercią
stron kontraktujących. L. 26. l. 27. §. 3. D. h.

Trytyl XXVIII

O Zobowiązaniach które z iako kon-
traktów wypływają, §. de Obligations
quae quasi ex contractu nascuntur: §.

§. 466. Jako-kontrakty, są to czyny przywołane,
do których nawet i niewiadomi obowiązują się,
z pozwolenia domyślając się. Istności y użytku.
Główniejsze przezto zasady pozwolenia domniemy-
wa się 1° każdy zawata na to, z czego spodzie-
wa się użytku 2° nikt nie spodziewa się, aby
z czego krywdą, on się miał lepić. —

§. 467

§. 467. Takowych iako Kontraktów byto:—
 1mo odbywanie interesow / negotiorum gestio: /
 gdy kto interesy iakie osoby odbywa w Sadzie,
 na iey korzyści choi, ona o tym nie wie — 2do
 Odpowiedz z ile prowadzonej Opiekki: / administra-
 tio fideles: / — 3° Dziedzictwa / hereditatis: / to
 jest spłacenie długów spadku, — 4^e Zarządza-
 nie wspólnych rzeczy / rei communis admini-
 stratis: / — 5° Odpowiedzialność ze spadku / her-
 editatis adicio: / — 6^e nie mając długu, płaci
 / indebiti solutio: / — s. l. — f. just. h. t.

Tytuł XXV

Przez iakie Osoby nabywamy i obor-
 wiazani / per quas personas nobis Obligatio
adquiritur: /

§. 468. Przez które Osoby nabywamy rzeczy przez te
 nabywamy i zobowiązani, a poniemoż o Familych mo-
 weliomij w Xiedze II rozdz. IX. do tey wice odysyamy

Przez
 osoby

Tytuł XXX

Sakriemi sposobami konty sie
Zobowiązanie ꝛ quibus modis tollitur
obligatio

§. 469. Sposoby Kłóiemu nosity sie zobowiaza-
nia zwady prawa Prymskie liberatis, a te
dzielity sie tak nastepnie: — 1mo na sposoby
cywilne y naturalne podlug tego czyli uwa-
zane byty podlug prawa cywilnego Prym-
skiego, czyli tez podlug prawa natury — 2do ie-
dne sposoby nastepowaly „na zniesiona, ~~excepca~~
samem przez sie prawem, inne zaś nastepowa-
ly na zniesiona, ~~excepca~~, w pierwszym razie
nie potrzeba bylo zanosic na to skargi, w dru-
gim zaś koniecznie L. 27. §. 2. D. de pactis — §. 1.
§. 470. Just. de exceptione — 52 te sposoby
bydy ierure albo powszechne ꝛ communis / statore

we wszelkich gatunkach zobowiązań między
 mieć mogły, albo szczególne: *proprij*: /, które
 niektórym tylko. Stuzydą do pierwszych liczo-
 no: — 1° Zapłacenie /: *solutio*: /, 2° nagrodzenie
 /: *compensatio*: /, — 3° pomieszanie /: *confusio*: / —
 4° przez oblatowanie i zaznaczenie /: *oblatis*
 et *consignatio*: / — 5° przez strata rzeczy /: *rei in-*
teritus: / — 6° przez odnowienie /: *novatio*: / — 7mo przez
stipulatio aquiliana — 8mo przez przedawnienie
 /: *prescriptio*, — 9° wróceniem rzeczy do pierw-
 go stanu, /: *restitutio in integrum*: /, — do dru-
 gich zaś to jest do szczególnych liczo-
 no: — 1mo wzajemne zerwanie /: *mutuus dispensus*: /
 i 2do przyjęcie /: *acceptatio*: / —

W tych sposobach Stuzyda reguła = *nihil tam*
 naturale est, quam eo genere, quidquid dispot-
 rit, quo colligatum est. l. 100. — 35. D. de R. J.
 objaśnimy teraz każdy uszczególnienie z tych po-
 działów —

§. 470. — Zapłacenie /: *solutio*: /, — uwarane

w ogólności znaczy wszelkie zmniejszenie tego
co w zobowiązaniu jest L. 176. D. de V. S. w
ścisleyszym znaczeniu, jest danie rzeczy, w celu
umorzenia zobowiązania, ucrzynione.

§. 471. Ten tylko mógł przez zapłacenie zobowiąza-
nie znosić, który był w stanie zarządzania swym
majątkiem, a ratym małoletni, pupilli i. t. d. nie
mogli bez upowarnienia swych dozorców, opieko-
ników zobowiązań kończyć. —

§. 472. Zapłacenie następuje 1° za zobowiązanie
pośredniczo także pr. Just. h. t. 2° zapłacenie
nie może następować mimo woli wierzyciela L. 9.
C. de solut. L. 41. S. 1. D. de Usuris — 3° nie mo-
że następować ani w innym miejscu, ani w
innym czasie, jak tylko w miejscu umowionem
L. 39. D. de solution. Jednakże Prawodawca ma-
jąc wzgląd w takich znajdować się okolicznościach
dlużnik, może termin zapłacenia przedłużyć Nov. III c.
4. Skoro także prawnie zapłacenie, kończy się zobow.

wia-
c

wiazania; zobowiązany stawiał się wolnym iako-
też zastawy y hypoteki. —

§. 473. Nagrodzenie *(compensatio)* następuje skro-
ro dwa długi schodzą się razem, i wówczas zo-
bowiązanie się znosi L. 1. D. de Compens. — Aby
nagrodzenie miało miejsce, potrzeba było iżby
było sprawiedliwe i prawdziwe — L. 2. §. 4. L. 3.

§. 5. D. ad L. Juliam de Adulteris — L. 14. D.
de Compens. L. 30. L. 46. D. de Condict. indebiti.

§. 474. Jeżeli wiarygodności nie była wyjawio-
na, nagrodzenie nie miało miejsca, — iako-
też kiedy jeszcze nie przyszedł ten dzień w któ-
rym miał dług być zapłaconym — Gatunko
z rodzajem, y rodzay z rodzajem odmiennym,
nie mogły być kompensowane. — L. 2. §. 2.

D. de rebus Creditis — L. 16. C. de Solid. L. 10.

§. 1. C. L. 7. L. 22. D. de Comp.

§. 475. Skutkiem nagrodzenia było że wzajemne długi,
skoro tylko zażyte nagrodzenie honorowały się —

§. 476.

5.476. Comissio: f. confusio: f. następowato,
gdy obowiązek dłużnika, i prawo wierzyciela,
wchodziły się nie odwołalnie, do jednej osoby
L. 25. L. p. ult. D. de solut. Zaoblatowanie i
zrzeczenie f. oblatio & consignatio: f. jest czwar-
ty sposób którym się kończy zobowiązanie;
następuje on wtenczas skoro dłużnik na czas
przeznaczony dawca oddając dług, a wierzyciel
nie przyjmuje go, może przeto go dłużnik, za-
znaczyć i oblatować w Sądzie. —

5.477. Strata rzeczy f. rei interitus: f. konczyła zob-
owiązanie, byleby nie z winy, lub z Słotki dłu-
żnika pochodziła w przeciwnym bowiem razie strata
ta rzeczy nie uwalniała dłużnika od zobowiąza-
nia — L. 23. D. de V. O.

5.478. Dalszym sposobem kończącym zobowiąza-
nie było odnowienie f. novatio: f. — co było wrel-
ty czyn zobowiązanie odmiennący — takowe od-
nowienie mogło zachodzić albo w osobie wierzyciela,
albo

albo w osobie dłużnika, albo w samej rzeczy
 dłużnej, albo też w przypisaniu długu. —
 Odnowienie było albo dobrowolne *f. voluntaria* /
 albo konieczne *f. necessaria* / *f. podług tego czy*
zachodzi zezwolenie stron umawiających się,
czyli też nie L. p. D. de Novat. — §. 21. §. 1. D.
de Pactis. —

§. 479. Jeżeli w udowodnieniu zachodziła zmiana co
 do osób, takowa zwada się, przez przekazanie
 zrobiona *f. unde delegatione facta* / — jeżeli zaś
 co do rzeczy, tedy zwada się, bez przekazania
 zrobiona *f. sine delegatione facta* /; — i ta mia-
 ła miejsce; — 1° Kiedy gatunek zobowiązania
 zmienia się — 2° gdy się, dług odmienia §. 5.
Jutt. h. t. — 3° ani przyczyna długu, ani przed-
 miot rzeczy dłużnej nieodmieniają, isto by od-
 nowienia L. 2. D. L. ult. C. de Novat. —

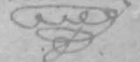
§. 480. Odnowienie z przekazaniem, następowato;
 gdy osoba wierzyciela, albo dłużnika, albo obydwóch

m

razem odmieniały się — L. II. D. de Novat.
Odnowienie dzieło się, na expromissya, i na
ustąpienie cizji cesya — pierwsza była ta umo-
wa, mocą której za zwoleniem wierzyciela,
zaciągamy nowe zobowiązanie, w celu uwol-
nienia pierwszego dłużnika. L. 8. §. 3. D. de
Novat §. 3. Inst. h. 4.

§. 401. Do expromissyi, potrzeba było zezwale-
nia tak wierzyciela, jak y expromittora — Ex-
promissio od fideiussione różni się
różniło; — że wrokomy jest warunkowe
trzeciemu osoby ręczenie, w expromissyi zaś
tego nie ma; — ręczyciel ma normalnie dobrodziej-
stwa, w expromissyi tego nie ma; —

§. 402. Oprocz zezwolenia, nie mógł być expro-
mittentem ten, który dowolnie nie mógł rozpo-
radzać swoim majątkiem, jeżeli expromissya
zachodziła w przytomności dłużnika, expromittent,

Łowicki

delegatus, przyjmujący expromissus, delegatarius, wyznaczający osobę delegans —

§. 483. Skutki takiego odnowienia były: — ^{1^{mo}}
 pierwszy dłużnik czyli delegans stał się zupełnie wolny, chociaż delegatus nie iść w dalsze niestwierzenia się w zobowiązaniu — ^{2^o} skoro prekaranie istotnie nastąpiło, natomiast delegans, delegatus i delegatarius zachodzili w obowiązki —

§. 484. Ustąpienie c. cepsio / / §. 480. / była ugoda na mocy której, nabyte prawa, na kogo, innego przenosiemy — Osoby zachodzące tu zowią cedens, ten który nabyte prawo na kogo innego przenosi, — i cepsum ten do którego ma jakowe prawa, — a przyjmujący to przeniesienie cessionarius, — rozróżniano, Cessionem simplicem, a cepsum in iure podług tego czyli Ustąpienie działo się bez formalności, czyli też z formalnościami

Prawy
 533

Prawem przepisaniem, w prawie nowszym
mniej znana, była ta różnica —

§. 485. Skutki Cezji były — 1° ze niszczyła pra-
wa cedenta względem cesum — 2° nie konie-
cznie trzeba było zezwolenia — 3° Cessionarius
wstępnie w miejsce cedenta — 4° Cezja skutki
wszelkie wyjątki, które miał względem cedenta,
chybaży się, wyraźnie, tego zmieść. — 5° Ustapie-
nie działo się prosto albo warunkowo, i w tym
razie zwata się Assignatio 6° Ustąpienie dzia-
ło się, albo pod tytułem dobroczynnym, albo uia-
zającym. 7° dobrodziejstwo prawa Anastazjana
§. beneficium legis Anastasiana: / Stanowiło, iżby
Cezus nie był obowiązany więcej płacić Cessionari-
us, iak tylko tyle ile zapłacił Cessionarius Ceden-
towi. L. p. ult. et ult. Cod. de Mandato.

§. 486 Siódmym sposobem przez który konczyło
się zobowiązanie §. 489. / było Stipulatio Aquilia-
na, — Cajus Aquilius Gallus był Arto rem tego

gadunku rozwiązania zobowiązani l. c. de natu-
ra Deor. III 30. de Offic. III 14. pro Cacina. c. 24.
był to sposób, który miał się przez uroczyście od-
mawianie. Nov. 5. 2. Inst. h. t.

5.487. Dalszy sposób kończący zobowiązanie było
przedawnienie i: prescriptio: i: zwane extinctiva
kończące. — Ostatni sposób ogólny kończący zob-
owiązanie, było wrocenie rzeczy do pierwszego sta-
nu i: restitutio in integrum: i: było to zamienienie
interesu waznie zniadane, w stan nie dzie-
wania, z mocy jurysdykcyi przewoźna, t. e. wro-
cenie rzeczy do pierwszego stanu, podług okoli-
czności, w rozmaitych przypadkach miało miej-
sce —

5.488. Między szczególnemi sposobami kończą-
mi zobowiązanie, liczone: — 1mo przyjęcie pac-
ptatio: i: była to stypulacya uroczyście, na mo-
cy której wierzyciel od dłużnika pytany, to co
mu się należało je odebrać przyrzynał. L. 1. D.
de Accept. 5. 1. Inst. h. t. —

§. 489. Ostatni sposób szczególny, Konieczny z
obowiązanie, było wzajemne zerwolenie: mu-
tuus dissensus:— była to umowa, przeciw na-
pierwszemu zerwalającemu zobowiązaniu ie-
szerze nie wykonanemu. §. ult. Just. h. t. z Nad-
wypdywa, że §. Umowa z zerwolenia, nie inaczej
jak tylko przez wzajemne zerwolenie może być
zmieszona, gdy rzecz ieszere istnie, i §. jeżeli, po
wydaniu rzeczy i zapłaceniu ceny, inaczej spo-
doba się, Anonim, nie mywa się, pierwsze zob-
owiązanie, lecz nowe się zawiera.—

Kiega
3

171

Księga Czwarta
Instytucyów Justyniana
Tytuł I

O Zobowiązaniach z Występków pocho-
dzących §: de Obligationibus, quae ex deli-
cto nascuntur

§ 490. *Maleficium* „dość”, wyraz obejmujący
wszystkie występki; w ogólnym znaczeniu
wzięty, jest *wszystko* to co przeciwie prawom
dzieje się; — w ścisłym zaś rozumieniu, zna-
czy: czyn popełniony przeciw prawu Stano-
wionemu przez Obywatela w Kraju. —

§ 491. *Maleficia* dzielili Rzymianie na prywa-
tne y publiczne czyli *crimina* §: *priva-
ta et publica y crimina* §: pierwsze które mógł
popełniać Obywatel Rzymski, lecz które by-
ły sądzone przez własciwy Urząd, y pozost

98

gady za sobą, powodztwo *f. actionem*:/, drugie
zaś które chociaż przez Obywatelów Rzymskich
mogły być popełniane, jednakże sążone były
na zjazdach publicznych, i pociągady za sobą
oskarzenie *f. accusationem*:/—

§. 492 Sprawy *f. actiones*:/, z występów prywatnych
wynikające były rozmaite; albo żądano w nich
wymierzenia kary, albo wynadgrózenia szkód
f. reparationem damni:/, i ta zwata się, *rei*
persecutoria, albo i kary wynadgrózenia *f. pe-*
nam et reparationem damni:/, i ta się nazy-
wata *rei et pena persecutoria actio*. L. 35.

D. de Actionibus.—

§. 493. Ład wypdywa;— że:—

1mo Sprawy łakowe czyli w nich sżdo o wy-
nadgrózenie szkód czyli też o wyznaczenie
kary y wynadgrózenie szkód nie znosidy

nie

sie, między sobas §. 34. D. de Obligat et A.
ction.

2do Sprawy o wynadgodzenie szkód Szuzy.
Ty i dziedzicom i przeciw dziedzicom. §. 7. §. 2.
§. 9. D. de Conditione Furti.

3tio Sprawy o wyznaczenie kary, i wynadgro.
dzenie Szkod, Szuzyty dziedzicom, lecz nie przeciw
dziedzicom, chyba w sporze nie ukonieczonym. §. un.
C. ex delicto defuncti in quantum heredes.

4to Sprawy o wyndykowanie tytko zmierz.
iace, ani dziedzicom, ani przeciw dziedzicom nie
Szuzyty, chyba by spór z zmarłym nie był ie.
szcze ukonieczonym. §. 1. Inst. de perpetuis et tem.
poralibus action.

5to I występkow, wielu towarzysziow odpo.
wiadato solidornie. §. 1. C. de Conditione Furti.

6to -
§. 494. Między wystęпки prywatne liczone: -

1mo

1mo Władziej f: furtum f-

2do Łupieżtwo f: rapina f-

3^{tio} Uszkodzenia majątku f: damnum inju-
ria datum: f i

4° Obelgi f: injuria f pr. Just. h. t. wyia-
sniemy kazy w szczególności gadunek. —

§. 495. Władziej w najobszerniejszym słowa zna-
czeniu, było wszelka nie „ustana praw innego
napaś”, w złej mierze zrobiona, w ścisleyszym zaś
znaczeniu było: — wszelkie odebranie rzeczy ru-
chomey (świeckiey) w zamiarze zysku bez wie-
dzy i mimo woli właściciela, uczynione, z kąd
wypływa; że: —

1mo Władziej rzeczy własney nie można
było popełnić §. 43. §. 1. P. de Furto.

2do Wzięcie rzeczy nieczyjej nie było kła-
dziejstwa —

3to Ukradzenie ludzi wolnych, nie było hira-
dziera, furtum, lecz ludzioradztwem plagi-
um -

4to Wradziez spadku zwata sie crimen capi-
lata hereditatis. — L. 4. D. de capitala hered.

5to Wradziez popedniona Madzonkowi przez
Madzonka zwada sie, res amota -

S. 496. Wradziez popedniana, byta albo w nocy,
albo we dnie, tamto uwazane bylo za naygor-
sza Wradziez, przeto Prawo XII. Tablic ustano-
wiło: — si nox furtum faxit, sim aliquis occi-
sit, iure casus esto. Macrob. Saturnal. I. 4., po-
zniocy zmieniono to prawo, i ostrosć tego Stuzyta
tylko wzgledem Wradziezy w nocy popednio-
nych na wsi L. 1. C. quando liceat uniuersis si-
ne iudice. -

S. 497. Wradziez dzielono iezere na manifestam,
et nec manifestam. — W pierwszym przy-
padku

padku, zwad sie fakowy zlodziey, ktory po
popednionej Wradziecy z rzecza, Wradzona byt
zdapany lub widziany, czyli w miejscu popet-
nisney Wradziecy czyli tez gdzie indziey, —
czyli tez przez tego komu zgineta rzecz, czyli przez
kogo innego. L. 3. 5. 2. L. 7. 5. 2. D. de Furto. prze-
ciwnie temu zwano furem nec manifestum. —

§. 498. Furum manifestum uwarano czyli z bro-
nia, czyli bezbronnice byto popednione s. cum
felo. v sine felo s. iezeli byt bezbranny uwa-
rano czyli byt niewolnikiem czyli bezwolt-
nym, a wtenczas czyli pednoletnim czyli ma-
tuletnim —

§. 499. Iezeli Wodziey byt wolnym, i pednoletnim,
na tego Prawo XII Tablic ustanowilo = si luci
furtum faxit, si quis eundo ipso capset,
„verberator illiq, cui furtum escit addicitur.”

Gellius

Gellius Noct. Attic. XI. ult. — jeżeli zaś był nie-
 wolnikiem, taki podług pr. XII. Tablic był tra-
 tany chłosta, i rzuconiem ze skały; — servus
virgis casus de saxo dejicitor — Gellius l. c. Je-
 żeli popełniający kradzież był wolnym i mało-
 letnim, ten ponosił chłosta, i musiał wynadgro-
 dzić szkody —

§. 500. Kto popełniał furtum manifestum i
 zbrojnia, si cum telo, na tego przepisano prawo
 XII. Tablic, ix: —

„ si se telo defensint, quintate endeq; plora-
 „ to, post deinde si cassi evaint, sine fraude
 „ esto, — Cic in Orat pro Milone c. 3. — telum
 u Rzymian znaczyło wszelkie narzędzie, któ-
 rem życie można było odebrać L. 54. §. 2.
D. de Furto.

§. 501. Prawo zwane Lex Porcia i Prawo Ca-
pinia et Petilia. zmieniło Senatus prawa

XII. Tablic, prawo Porcia, zabraniaia, wiaza-
nia obywatelow Rzymskich, prawo zas La-
tibia i Papinia zabraniaia, sprzedania Oby-
watela Rzymskiego wolnego, na niewolnika.

§. 502. Pretorowi Penam Quadrupli wynalezli,
to jest iż oprócz rzeczy skradzionej, która Do-
dziej, wrocie być winien, musiał jeszcze cztery
razy tyle zapłacić ile ona wartała §. 34. D. de
Furto.

§. 503. Furtum manifestum, karane było po-
dwójną karą, iak prawo XII. Tablic ustanowi-
ło: — si adorat furto „quod nec manifestum
„escit, duplione decitite, — adorare znaczy toż sa-
mo co agere — Gellius Noct. Att. XI. 10 — Fec-
tus adorare. —

§. 504. Furtum było albo conceptum, albo

oblig

oblatum, pienowze gdy szukano rzeczy skradzionej, czyli domniemana kradziez, w drugim, gdy kradziez rzecz skradziona, w schowaniu komu dad, takowe kradzieze za czasow Julia Ayniana nie miały miejsca. -

§. 505. Podług Praw XII. Tablic furtum conceptum, Karane tak było jak i furtum manifestum, Stanowito bowiem to Prawo: - si furtum " lance ludoq; conceptum esset, atq; uti manifestum vindicantur - Gellius XI. 18. lanx, była Maszka czyli pokrycie na twarz - lidium było toż samo co cingulum czyli przepasanie, - oby dwa te instrumenta używano przeciw tym na których miano porozumienie, ten który szukał rzeczy sobie skradzionej rozbierał się do ciała, brał na siebie Maszkę i przepasywał się

ixby

izby nie był poznany, - za czasow Jusdy-
miana, treść prawa tego XII. Tablic iux była nie
rozumiana, i można wnosic iż prawo zwane
Aebuis zniosto go - Gell. XVI. " tak dalece że
tylko wożny sądowy z dwoma sędziakami mógł
być tylko przedrasai. L. 3. D. de Fugitivis -
§. 506 Preloz kradziez takowa, zmienioszy odbrak
prawa XII. Tablic krad tak iak furtum nec
non manifestum, pocraślowo bowiem karano
pena tripliz pozniey dupli - Gell. XI. 18. - §
4. J. h. 4. -

§. 507. W kradziezy zachodziło albo zabronienie
poszukiwania rzeczy skradzionej, i to zwano fur-
tum prohibitum, zabroniona kradziez, albo zna-
lexienie rzeczy ukradzionej w miejscu po-
deyrzanem, lex zaprzeczenie iey, i to furtum

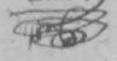
exhibiz

exhibitum, zaprzeczam §. 4. j. h. A. Wara iaka
 padata na takowe kradzieze, nie jest wiadoma.
 lecz dorozumiewac' sie potrzeba iz byla podwoy-
 na - iakakolwiek kradziej, Warana zawsze by-
 ta infamia, L. G. P. de his qui notantur
infamia -

Tytuł II

O Lupiestwie §. de vi bonor. raptor. /

§. 500. Roznica między kradzieza, a Dupie-
 stwem w tym zachodzi; iz: - kradziej bierze
 rzecz bez wiedzy Wlasciciela i potajemnie - Dupiej-
 ca zaś bierze rzecz, jawnie z wiedzą wlascicie-
 la, i gwałtownie - Jus Honorarium, na Dupiej-
 two ustanowido = si cui dolo malo hominibus
 " coactis damni quid factum esset diceretur
 " sive cujus bona rapta essent, diceretur in

cum

„ cum, quid id fecisse dicetur ei intra annum
„ quo primum de ea re experiundi potestas fu-
„ erit, in quadruplum post annum in simplex
„ iudicium dabo. „ —

„ Item si servus, fecisse dicetur, in dominum
„ iudicium noxale dabo. „ — L. 2. pr. D. — S. 1. Just.
h. t. —

Tytul III

O Prawie Aquilia zwane

§. 509 Prawo Aquilia zwane przepisaniem było na
Występki precio Majastkowi, popędzione, dla te-
go zwano się damnum injuria datum, — lub da-
mnum injuria, — albo damnum injuria. — Prawo
to od najdawniejszych czasów było ustanowio-
ne, iaki Ulpian o niem cyry wzmiankę, L. 1. S. 1.
D. h. t. que lex Aquilia plebiscitum est, cum
eam „ Aquilius tribunus plebis a plebe roga-

verit
23

venit — to prawo składowo się z trzech rodzia-
wów, pierwszy y trzeci jest nam znany, dru-
gi zaś nie §. 12. Just. L. 27. D. h. t.

§. 510. — Pierwszy rodzaj tego prawa stanowi:

„ si quis servum servamve, alienum alienamve, qua-
„ drupedem, percudemve injuria occiderit: is tan-
„ tum domino et damnum dare sit, quanti id
„ in eo anno plurimi fuerit. L. 2. pr. D. h. t.

§. 511. Rodzaj zaś trzeci tego Prawa stanowi: — si

„ quis alias res praeter hominem & quadrupedem
„ occiderit, vel si quis alteri damnum dederit, uren-
„ do, frangendo, rumpendo injuria, is tantum
„ et domino damnus esto, quanti ea res fuerit
„ infra triginta dies. — L. 27. §. 3. D. h. t.

§. 512. Popelniający obelgę, stosownie do tego
prawa, był obowiązany: —

1mo do wynadgrózenia wszelakich szkód,
nie tylko ten który doło malo, szkodził,

ale

ale nawet *ex culpa levissima* - L. 44. pr. D.
h. f. - §. 2. §. 14. Just. h. f.

2do popędzający obelgę, nie odpowiada skoro te
wyrażdził w umiarkowaniu niewinnej obrony
f: *moderamen inculpata titela*: / L. 11. D. h. f.

3to jeżeli wolny Człowiek był zraniony miał
actionem utilem, sed non directam -

4to Spor skoro się rozpoczął, to sprawa ta po-
większała się, i wten czas do podwójnych szkód
wynadgródrzenia, był obowiązany -

Tytuł IV

© Obelgach f: *de injurijs*: /

§ 513. Obelga f: *injuria*: /, jest wszelki czyn, przeciw
prawny, dla odjęcia honoru zmierzającym - pr. Just. h. f.

iesz

ieszcze w Prawie XII Tablic ustanowiono; — si
 " quis injuniam alteri faxit, viginti quinque a-
 " nis sumto. Gell. Noct. Att. XX. 1. o obelgach
 ciężkich f: de injunia atrociori; prawo XII. Hano-
 wido: — si quis pipulo occentafsit, carmenve con-
 " didisset, quod infamiam faxit, plagiciumve al-
 " teri fuste ferito, — pipulo occentare znaczy toż
 samo co carmen scribere — fuste ferito, znaczy
 proporcjonalne bicie —

§ 514. O rzeczowych obelgach f: de injunijs realis: /
 ustanowito Prawo XII. Tablic: — " si membrum
 " rupsit, ni cum eo pait, talio esto, qui os ca-
 " genituli fugit, libero decentum, servum quadra-
 " ginta ams sumto. —

§ 515 Nie długo trwały te prawa, Pretorowie
 widząc że ich użycie, ustanowili: iż — qui
 agit injunias, certan, dicat quid injunias fac:

Humy

factum. L. 7. pr. D. h. 4. Takie postanowili,
ix:— « si ei qui in alterius potestate est, injuria
« facta esse dicatur, et neq; is, cujus in potesta-
« te est, praesens est, neq; procurator quinquam
« existat, quo eo nomine agat, causa cognita,
« ipsi, qui injuriam accepisse dicatur, iudicium
« dabo» — L. 17. §. 10. D. L. 15. §. 2. 25. 34. D. h. 4.

§ 510. Dzieliti Przymianie Obelgi na rzeczowe
i: reales et puda: i, i na słowne i: verbales et
scripta: i, między obelgami rzeczowymi liczone:—

1mo jeżeli kto napadał dobra czyje iakoby
iego wierzyciel—

2do Kłoby brat Chłopca lub Panna
od Starcego, aby gwałt popedził. L. 15. §. 17.
D. h. 4.—

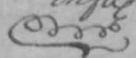
3^{tio} gdyby kto na Pogardę czyjaś, ubrał się
w Szaty ładobne, y brode zapuszczył, chodził w
kapeluszu.—

4to obelgi, ciętu godności lub dawie wyrażone, L. 1. §. 2. D. h. f.

§. 517. Przymianie dzielili jeszcze obelgi, na lekkie, i ciężkie, a to uważając, iakiey Osobie były wyrażone, w iakim Czasie, z iakiey Okoliczności, i w iakim miejscu, — prócz tego obelgi, albo obraźdy pośredniczo, albo bezpośrednio §. 2. Just. h. f.

§. 518. Karę na takowe Obelgi, stosownie do Ustaw Pretorow były po większej Części Arbitralne, aż do czasów Sulli, który przez ustanowienie prawa Cornelia zwanego, w r. 672. — a. u. c. zapewne, przepisał Karę na tych którzyby bili, ranili, i.t.d. byli skazanemi, albo do Hospitali, — albo na wygnanie, — albo do Robót publicznych. —

§. 519. Wto Caszkwie robił, ten iako

infa

infamis. był uważany, a z ład dwoiakie
było Powodztwo *f: actio:* - 1° Actio Pretoria
v Estimatoria, na mocy której obrazony
może żądać u Pretora wynagrodzenia so-
bie szkody od obrazającego, ta upadała
przez przedawnienie roczne - §. 1. Jus. h. f.
§. 11. pr. §. 3. D. h. f. 2° actio ex lege Conne-
lia, - ta podług okoliczności była albo krymi-
nalna, albo Cywilna, pierwsza kończyła się
przez dwudziestoletnie przedawnienie, druga
zaś przez trzydziestoletnie. §. 42. §. 1. D. de Pro-
curatoribus - §. 3. C. de prescrip. viginti v qua-
draginta annor. -

§. 520. Kończyły się, takowe powodstwa: -

1mo odwetem *f: retorsione:* / §. 25. D. de
Procuratore. -

2do przedawnieniem *f: prescriptione:* /

3to darowaniem /: remissione: /, wyraźnem
lub domyslném: L. 17. §. 1. D. de. Pactis
L. 11. §. D. h. t.

/: 1: / Iudex litem
suam faciens.

4to smiercią, tak obrazonego, iak y obrazaiace-
go L. 13. pr. D. h. t.

5to brakiem zamysłu zelzenia L. 15. §. 13.
L. 30. 32. 33. D. h. t.

Tytuł V

o Obowiązkach z iako występków wypływających

§ 521. Jako - występki /: quasi - delictum: /,
jest to zde przeciw prawu niezadzone, obowiązują-
ce czyli ono popełnione jest z namysłem czyli
lex z Winy §. ult. Inst. h. t. - do tego liczy
się. -

1mo Jako występki w sporze przez występki
sędziego popełniony /: 1: / gdy ten przeciw prawny
wyrok wydawał, to popełniał albo z namysłem

/: dol
eas

§. 1. / Trojakié bydy przyczyny uznaiące niezdatności sędzięgo. —

1mo albo pochodzące z natury iak ślepotą, głuchotą i. t. d.

2do albo pochodzące z Prawa, iak skafrowanie —

3^{tio} Albo ze Zwycza- iów iak kobiecy. —

§. dolo: §. i w ten czas, prócz wynadgodzenia szkód w szelakich, ponosić karę infamij, L. pe. nat. C. de pena Judicij qui male L. 3. C. ad L.

Jul. de repetundis — albo z winy §. culpa: §. a w ten czas za nie zdadnego do Urzędu bydy uznany (§. 1. ?)

2do Jako występki pochodzące, przez wyrzucanie, wylanie, zawieszenie, i. t. d. — to karaniem bydy podług Ustaw pretorskich, iak następuje: —

„ Unde in eum locum, quo vulgo iber fiet vel
„ in quo consistetur, dejectum v. effusum
„ erit, quantum ea re. damnum datum, factumve erit, in eum qui ibi habitaverit, in
„ duplum iudicium dabo. — Si eo ictu homo
„ liber perisse dicetur, quinquaginta aureor.
„ iudicium dabo; — si vivet nocet cumq. ei ef-
„ se dicetur, quantum ob eam rem agum

judicij

„iudici debito, cum cum quo agetur conde-
 „mnari tanti iudicium dabo.— Si sensus inscien-
 „te Domino fecisse dicetur, in iudicio ad inisti-
 „am aut noxam dederit. L. S. S. C. D. h. 4.

L. 1. pr. D. de his qui effuderint et.

3to Za iako wystepni odpowiedzialni byli
 zeglarze, — Waczarze, Gospodarze, za rzeczy
 ich Porozowi dam —

Tytul VI

De Actionibus

Oddział I

Historyczny wywód Processow Prym- skich

§. 522 Przymianie Sądownictwo swe, dzielili na
 Publiczne §: Judicia publica §, i prywatne §: pri-
 vata §/ podług, czyli powodowa, strona to jest

oshe
carz

oskarżająca, był sam Naród, czyli też prywatna Osoba, — o Sądownictwie publiczném niżej powiemy, tu zaś o prywatném —

§ 523. Pod Panowaniem Rómskiego Sądownictwo prywatne sami Rómscy odbywali, po wypędzeniu Rómskich Konsulowie miejsce ich zastąpili, a w r. 399. a. u. c. postanowiono oddzielną magistraturę do Sądownictwa, zwaną Prætores i Aediles, ci rozstrzygali spory między Obywatelami Rzymskimi — Po prowincjach zaś odbywali Sądownictwo præsides provinciarum proconsules i. t. d. W Municipiach, Zwierzchność Municipalna —

§ 524. Prætorom y Præsesom Powinny Duzko imperium Zwierzchności zaś Municipalney jurisdictionis. — L. 32. D.

de

de injurijs. -

§. 525. Urzędnicy Rzymscy, czworakami mieli władzę: -

1mo Zarządzania /: imperium: / -

2do Jurysdykcji /: jus juris dicendi: / -

3^{tio} jus referendi -

4to jus auspicandi - dwa ostatnie ponieważ tylko in comitijs odbywane były, przeto ominawczy ie, do tamtych przystępujemy. -

§. 526. Możliwość rozrządzenia /: imperium: /, zawierało w sobie: -

1mo Prawo do ogłaszania Edyktów /: jus edicendi: / - co w Historji Prawa objaśnione

2do Prawo przyprowadzenia nie posłusznych do Sądu /: jus vocandi: / ;

3^{tio} na Ustęp nakazania /: jus prehendendi: / -

Edict

§. 1. / Sprawy zachodzą:

ce de jure rozstrzyga-

sam Pretor rozstrzyga-

Sprawy zaś de facto,

zastępcy Sędziowie -

skoro wyznaczył Sę-

dziego tedy dawał mu

instrukcyę, iak sobie

ma postępować §. for-

mulum judicij: /

ci którym Stuzyto jus prehendenti y

jus vocandi, mieli swoich liktorois, - a

zaś którym przystało jus prehendenti

mieli Viatores & Appantores. -

§. 527. Jurisdiction, Stuzyta wyścześnie,

Urzednikom Muncypalnym, i zawierata

w sobie tak instruowanie sprawy §. datio-

nem judicij: / gdy Pretor wyznaczył Sę-

dziego do instruowania sprawy §. 1. / iako-

też y wyrokowanie §. decretum: / -

§. 528. W naydawniejszych czasach, odbywa-

no Sadownictwo pod gosem Niebem, w miety-

scu zgromadzenia ludu §. in comitio: / - po-

znięty zaś odbywano pod dachem w miety-

scu gdzie sie Sadownictwo odbywato §. sub

tejt
1773

fecto in basilicis:— miejsce to gdzie
 Sądownictwo prywatne odbywało, było albo
 wywyższone, gdzie Sędzia na wywyższe-
 niu od ludu siedział §: superior czyli Tribu-
 nal:— albo w rownym z ludem §: planus/
 czyli iak^o Ciceronowie agur locus — Cic.
ad Fam. III §. w którym Sędzia wyrokują-
 cy sądził stojąc między Ludem L. 1. D. de
Const. Prinip. L. 9. S. 3. D. de Officio
Procons L. 6. D. de Accusat. Strona
 zanosząca prozbę per libellum odbierata
 rezolucya per subscriptionem L. 15. D. de in
jur Vocando L. 29. D. ad L. Cornetiam
de Falsis.—

§. 329. Wnie Warzym czasie odbywał Pretor
 swe Sądownictwo w dniach dies fasti §: 1. / zwa-
 nych

§: 1. / dies fasti bio-
 ra swe nazwisko
afande i faoi ze
 w tym dniu wyma-
 wiad trzy słowa
do-dico-addico-
Orid. Fast. I ver.
 47.—

(1) *Judices*
nefasti.

nych odbywał tylko w dies nefasti i święta
nie odbywano Sądownictwa — L. 2. §. 1. 2. D.

Quis Ordo in Possessionibus. —

§. 530. Pretorowie dla pomocy mieli przydanych
sobie Radców, zwanych *Afessoros* albo *Ju-*
dicēs (1.) L. 16. D. de Manumissione. — L. 2.
C. de Vindicta libertate, — ci *Afessoros* zwa-
li się także decem viri litibus Judicandis
L. 2. §. 29. D. de O. J. — liczba ich była dzie-
sięciu, pięciu *Señatoroio* y pięciu *Aequi-*
tes, stanowili radę Pretora — Ulp. fr.

L. 14. —

§. 531. Pretorowie prócz tego mieli iestce
Judicium Centum virale, którego sam
Pretor był *Preresem*, a dziesięciu *Afess-*
orow *Señiami* — D. I. 11. —

J
Lapoz
3

§. 532. ⁷ Zaporwanie §. vocatio in jus: ię-
 szeze z praw XII. Tablic pochodzi, porad-
 kowo dziado sie prywatnie uzywaiac. *Totus* -
vade me cum in jus veni meum, - *am-*
bula meum in jus, iednakie zapozwa-
 ny, obowiazany byt stawai w Sadzie,
 a skoro nie stanat mozna go bydo
 gwaltownie poprowadzie co sie zwalo
Antestatis, - uzywaiacy powinien byt
 przytomnych wziase z soba Swiad-
 kow, iako wzywac zapozwanego iiby
 w Sadzie stanat.

§. 533. W pozniejszyzym czasie, pewnych
 osob gwaltownie do Sadu pociaga-
 nie, zabronionem bydo; chyba jezeli
 na to Pretor zezwalal; - dom trzidego
 Obywatela byt Swiety, z Tazien, ogrodow,

moż
 orz
 23

można było gwałtownie wziąć do są-
du — skoro Obywatel nie stawiał w są-
dzie Pretor wydawał rozkaz zawięcia
Dobry nie stawiającego; — Takowe zapoży-
wanie trwają aż do Konstantyna W^o,
od tego Cesarza, zapożywanie przez
Officyalistów Sądowych następowało
L. 3. 7. C. de Anali Exceptione — Nov. 50.
c. 3. — Nov. 69. c. 1. — Nov. 112. c. 2. —

s. 534. Takowy do Sądu przywołany,
i: *in jus vocatus*; i: uwalniał się od tak
gwałtownego prowadzenia, albo przez
danie rekomyj i: *dati vadibus*; i: albo
też przez tranzakcyę. — Po czym na-
stępowało editio actionis, to jest że o-
skarżyciel opowiedział w krótkości

Tru
C. 2. 1.

niec interesu swego Sędziemu, żądać od niego, albo potwierdzenia albo wskazania, po czym wyznaczą termin do stawienia się razowycy narażony. —

§. 533 Jeżeli Osoba nie mogła się sama bronić, tedy z Urzędu wyznaczanym iey) być obrońcą, co się zwadło postulatio — pozwany stawić musiał rezyckieli iako na przypadającym w Sądzie stawi się terminie, co w uroczystości wielkiej dziać się było zwykło. — §. 1. §. 4. D. de Postul.

§. 536. Jeżeli oskarżony /: reus: /, za drugim wezwaniem nie stawał w Sądzie, wtenczas uważany był iako przyznający swe sprawy; i jeżeli nie miał majątku rezyckiele za niego odpowiadałi, — jeżeli zaś miał tedy powód miał prawo wejścia w majątek oskarżonego /: immisio bonor: / —

Gdy
L. 13

Gdyby oskarżony, miał stwierne dowody, tedy
po takim rozważeniu, mógł uzyskać restit-
tutionem in integrum przywrócenie rzeczy
do pierwszego stanu, — poczym sprawa znówu
wprowadzana była zwycajnem sposobem. —

Oddział II

Rozbiór Prawny Procesów Rzymskich

§. 537. Każdy Proces Rzymski, naywięcej zmie-
niał ^{nie} za czasów Konstantyna wielkiego; Interes-
sa scilicet negotia scilicet, mogły być być iż wymagały
rozprawy sądowej i to się zwadło Actiones Le-
gis, procedura sądowa albo tego nie wymaga-
ły, i to były Actus legitimi, czyli procedura za-
sądowa, ekonomiczna. —

§. 538. Actiones Legis, czyli procedura sądowa
zwano spory scilicet controversias. — liber ^{scilicet}, recrey wad-

pliwę §: res dubia: §- Przew Sadu zwad sie
judex, kazdy z Sedziow ustanowiony byl przez
 Prząd, przystalo mu exekwować swój wyrok; -
 Sedzia przez Strony dobrowolnie obrany zwad sie
Arbiter, - przez Prząd mianowani zwali sie ju-
dicis publici, Sedziowie publiczni przez Strony
 zaś obrani judices privati prywatni Sedziowie, -

§. 539. Prawa sciągające się do postępowania
 Sądowego zwady się albo Leges judiciales-
 albo judicialis - dotyczei się zaś mogdy albo
 do procedury sądowej §: actiones legis: §, albo do
 procedury zasądowej §: actus legitimi: §- Trzy
 przedmioty były w prawach Sądowych, albo Os-
 by spor wiódac §: persona litigantes: §- albo spo-
 ry §: legis actiones: §, albo też Instrukcyje Sedziów
 §: ordo judicianus: §-

§. 540. Prawa Sądowe, albo sciągady się do wszel-
 kich sporów i te się zwady powszechny §: leges
judiciales communes: §, albo tylko do pewnych.

gaty
 fed

gadunków i to były prawa sądowe szeregowe
§: *leges judiciales singulares*: i jeżeli podług
tych praw sprawa sądona, zwano to, iż sprawa
ex extraordinario pochodzi—

§. 541. Osoby spor z sobą wiódące §: *persona liti-*
gantes:§, były albo publiczne albo prywatne, po-
dług tego czyli osoba zaprzywana była publi-
cna, to iest towarzystwo czyli też prywatna—
Judices Pedanei, którzy w Sądownictwie Cen-
tumviralnym zasiadali, byli to Asessorowie
prawiący przy Pretorze—

§. 542. Sędzia był albo właściwym §: *competens*:§,
albo nie, właściwości sądu doysć można było
przez Rozkaz §: *mandatum*:§, to iest instrukcja,
Sądom wydana— Ta właściwość sądu była
albo dobrowolna §: *voluntaria*:§, albo konieczna §: *ne-*
cessaria:§, podług tego czyli strony dobrowolnie
umawiały się na Sędziego któryby ich sądził czy-
li też koniecznie do tego udawać się musieli forum
L. l. C. de Jurisdictione.—

157
§. 543. Osoby wchodzące do Sądownictwa, by-
ły albo główne *f. principales*:/, albo mniej głów-
ne *f. minus principales*:/ – pierwsze były te, któ-
rzy sprawę własnie sami, iako właściciele na swe
niebezpieczeństwo prowadzili, – drudzy zaś by-
ły takowe którzy w czyim imieniu stawali. –
Podług Praw Rzymskich dawnych nie wolno
było stawac w czyim imieniu *f. nomine alieno*:/,
lecz wobiscie w swoim *f. nomine suo*:/ – wzię-
wszy za wolność *f. pro libertate*:/, za rzecz po-
spolita, *f. pro republica*:/, i za Opiekę, *f. pro
tutela*:/ – późniejszy dopiero prawa dozwala-
ją, i w czyim imieniu w Sądzie działać. –

§. 544. Tych którzy w czyim imieniu stawali
zwano Advocates, Procuratores lub defenso-
res – różnica zachodziła między Advokatem
a Prokuratorem, – Prokurator mógł działać
tak wspornych, iako y niespornych rzeczach

Advok.
Caur

Advokat zaś w samych tylko sporach; —
Prokurator działał w interesach nie przy-
tomnych, Advokat zaś nawet i w przytom-
nych. —

§. 545. Interes między Osobami w Sądzie od-
bywany, nie szkodzi nigdy trzeciej Osobie,
na wywodzeniu *§: legitimatio: §*, więc wiele za-
leżało — To udowodnienie było albo co do spra-
wy *§: ad causam: §*, i to było udowodnienie oso-
by głównej *§: principalis: §*, albo co do Aktów
§: ad acta: §, i to było udowodnienie pełnomoc-
nika, lub Advokata. —

§. 546. Powiedzielnym wyżej *§: §. 527. = §. 528. §*,
ze drugim przedmiotem jurysdykcji, były
spory czyli interesy *§: res litigiosa v nego-*
tia: §, o tych więc mówić będziemy. — Wiemy
ze interesy są albo sporne *§: litigiosa: §*, albo nie,
tak pierwsze, jak drugie zwali Przymianie

ogólnem wyrazem Actiones, Sprawy, albo judicia - Sądownictwa. —

§. 547. Takowe Actiones, Sprawy, dzielono na accusationes oskarżenia, i actiones in specie sic dictae, i sprawy w ściśletem znaczeniu. — Te były to procesa cywilne §: ubi erat bellum civile:§, — osoby będące w takowej sprawie były actor powód, i reus, pozwany, dawniej tak pierwszego iak drugiego zwali Przymianie reus —

§. 548. Oskarżenia §: accusationes:§, wyprzedzwały z sporów Przyminalnych, §: bellum criminale:§, osoby wchodzące do takowego procesu zwą: Ty się oskarżyciel §: accusator:§, i oskarżony §: accusatus:§, o obydwóch zaś enimvero mówiono sunt in reatu, —

§. 549. Interessa zachodzące w Sądownictwie, albo były takiego rodzaju, że po poprzedniczo głośny przedmiot rozstrzygady, i to były prajudicialia judicis czyli prajudicium — L. 207. D. de P. J. — albo takiego gdzie poprzedniczo nie nie rozstrzy-

gady

- gdy i natychmiast wyrok w nich mógł być
wydany i to były judicia principalia —
- §. 550. Trzecim przedmiotem prawa Sądowego
była Instrukcyja Sądowa ordo —
Interessa vs, albo proste simplicia — albo zło-
żone composita — podług tego czyli od ra-
zu mogą być wykonane, czyli też przez
skład czasowy, — tamte iednem Aktem mo-
gą być skonczone, — te zaś potrzebują do
dokonczania kilku Aktoów, czyli pewney przor-
wy czasu, przepisy względem postępowania
sobie w takich Interesach, zowią się Ordo
judicianus, a co my instrukcyja, lub proces-
sem Sądowym zwiemy —
- §. 551. — Takowy Ordo judicianus był dwosi-
ki albo kryminalny, albo cywilny, podług
tego czyli w nim dochodzone i karano wytkę-
pek, czyli też rozpoznawano, y rozstrzygano
spor między Stronami. —

Oddział

Oddział III

O Proceście cywilnem Rzym- skim nowym

§. 552. Sposob postępowania Sądowego, znacznie się odmienił, praefectus Urbis, zastępowad miejsce Pretora - Rzymianie nie znali, pierwszey drugiey, a tym bardziesy trzeciey Instancji - prawa Sądowe prywatne było albo powstachne *f. commune* - *f.* albo szerególne *f. proprium* - podług tego czyli do wszytkich przypadków, czyli do szerególnych stosowado sie -

§. 553. Lubo zawygeray w sporze wchadzil powad y pozwany, trafiado sie wzelako iz obiedwie strony bydy y Powodami y pozwanemi, takowe Sady zwady sie duplicia, poduovione - W Sadownictwie wiec moze następowac wyrok obiedwie strony dzaracy,

choć
ca

choć powszechnym axiomałem jest, że ko-
niecznie jedna ze stron wygrywa i druga
przegrywa, być musi —

§. 554. Widząc Justinian mnogość naturo-
nych legis actiones formuł rozmaitych, a
przez to trudność procesów, postanowił że
zniesie wszystkie takie formuły powiększej
części, mając większy wzgląd na przedmiot
sporu. —

§. 555. A ponieważ i Actionum, duro było przeto
postanowił, że dzielono Actiones, albo co do o-
soby §. in personam §, albo co do rzeczy §. in
rem §, albo mieszane §. mixta §. — pierwsze
były takie w których czyniono, o niszcze-
nie dostatecznego zobowiązania, — actiones
in rem miały miejsce gdy skarga zachodziła
przeciw posiadaczowi rzeczy, — Actiones zaś mixtae
gdzie skarga zachodziła i o niszczenie zobo-
wiązania i o posiadanie rzeczy §. 2. 20. Jud. h. t.

§. 556. Dzielily się jeszcze Actiones, na projudiciales,
w których

w których sędo o Stan cztowictwa, — na Vindicationes, — ktoremi dochodzono rozmaite ga-
lunki prawa wdawności — na Conditiones, w
ktorey sędo o wdąpliwosi iaktę w uczynionem
zobowiazaniu. — §. 2. — §. 15. Just. h. 4.

§. 557. Dzielono takze actiones Sprawy, na Cy-
wilne, pretorskie §: honoraria: §: do ktorych y
edylow liczono; — podlug czyli podlug pra-
wa cywilnego, czyli lex podlug Ustaw Pre-
torow lub edylow spot rozstrzygano. —

§. 558. Condictiones §: §. 550. §: rozmaite zawie-
raci mogdy podziady, sędo w nich bowiem albo
o rzecz §: rei persecutoria: §: albo o karę §: pena
persecutoria: §: albo lex mieszane §: mixta: §:

Sprawy czyniono albo solidarnie §: in solidum: §:
przyczyna tego bydi moglo albo nagrodzenie
§: compensatio: §: albo dobrodziejstwo wdawno-
sci §: beneficium competentis: §: albo inna prawna
przyczyna. —

§. 559.

§. 559. Dobrodziejstwo wdzięczności bytło
to rozporządzenie prawa szczególnego, na Mo-
cy którego wykonanie rzeczy spornej, dzie-
je się tam, gdzie się dzieła powinno. §. 34.
§. Inst. h. F. L. 29. 30 D. de re judicata.
L. 137. D. de R. f. — Takowe dobrodziejstwo
nie należy do dziedzicom recyjącim y dłu-
żnikom, — tylko: —

1mo rodzicom §. 30. Inst. h. F.

2do Opatrom L. 16. 17. D. de re judic.

3^{cie} braćiom lub zastępującym miejsce bra-
ci, — także towarzyszom za towarzysza,
L. 16. D. de re judicata §. 36. Inst. h. F.

4to Matronkom L. 17. 20. D. de re judic.

5to Swagrom o zapłaćenie posagu L. 21.
22. D. codg. —

6to Żołnierom L. 6. 10. D. codg.

7mo Donataryuszom L. 30. D. codg.

8vo Dzieciom wydziedziczonym uwolowolnio-
nym L. 49. D. codg.

9no y tym ktorzy dobra odstapili §. 40.
Just. h. 4. —

§ 560. — Dzieleno iezcze Actiones, albo in sin-
gulum czyli simplum albo induplum al-
bo tripulum albo tez quaduplum — Actiones
in simplum — bydy albo windicationis albo
conditionis bydy takie albo bona fidej al-
bo stricti juris podlug tego czyli Sedzia
rozstrzygaiać spor bandziey na Turcnoie
uwazad, czyli tez bandziey na Prawo §. 30.
Just. h. 4. §. ult. D. de Comp. —

§ 561. W umowach z dobra wiara, Wad, — bo-
iazni lub zdrada czyniły umowę zadna-
w umowach zas z ostroscia, prawa, można
bydo przeciw temu zadac restituowania in
integrum §. 4. §. 9. §. 12. 14. §. 1. D. quod me-
tus causa §. 7. pr. §. 3. D. de Dolo malo. —
W sprawach z dobrej wiary, można bydo do-
pominal sie pozbawionych użytkoio z przy-

czyli
albo

czynny opóźnienia *f. mora*:/, przeciwnie zaś
w sprawach *stricti juris*, nie można było
domagać się, iak tylko albo od czasu rozpo-
czętego ządania, albo od procesu. —

§. 502. W sprawach dobrej wiary, można było
żądać procentów, nie tylko z czynu, ale i zo-
późnienia, nawet nie przyobiciawszy onego,
w sprawach zaś *stricti juris*, nie można by.

To tylko z samej umowy — l. 1. §. C. l. 32.

34. D. de Usuris — Actio Arbitraria było
to skarga, na która, zaniejona, sędzia, mógł
karać więcej zapłacić, niżeli tyle o ile rzecz
szło l. 3. D. de Es qui certo loco —

Tytuł VII

Względem umowy z tym, który pod
władzą, czyja, została *f. quod cum eo con-*
tractum est, qui in aliena potestate est. —

Tytuł VIII

122

O Szkodliwych Sprawach.
§ de Noxalibus actionibus:—

Tytuł IX

Gdyby czworonozne bydlę szkoda
wyrządziło §: si quadrupes pauperiem
fecisse dicatur:—

§. 563. Zachodzą częstokroć okoliczności, że my
choć nie chętnie, do sprawy przynależącej mi
§: actio adjectitia:—, być musimy. — Zobowią-
zania już pierwszy wkladają odpowiedzialno-
ści obowiązek, drugi zaś Obowiązek odpowiedzial-
ności, za szkody wyrządzone przez swych Stę-
żących lub swe zwierzęta —

§. 564. Szkoły wyrządzone przez ludzi wol-
nych lub niewolników, zwali Rzymianie no-
xia — przez zwierzęta zaś pauperies — Jako-
wych Spraw, dozwalało nie tylko prawo cy-
wilne Rzymskie, ale y ustawy Pretorów. —

§. 565.

§. 565. Wyróżnić sprawy zwane adjectilia
qualitatis actiones były conditiones, o po-
szukiwanie rzeczy; mogły być być
czynione, albo na rzecz albo na osobę, — a
zład zwady się, albo actiones exercitoria,
institutoria — §. 2. Just. quod cum eo al-
bo tributoria §. 3. In. cod. — de pecuniis, — de
in rem verso — i Lex Rhodia de jactu — §. 4.
§. Just. cod. — D. XIV. 1. 2. 3. 4. —

§. 566. Uszkodzony miał prawo sam ocenić
szkodę swoją, a nawet ją zaprzysiądz; po-
dług praw nowszych, jeżeli szkoda zra-
dzoną była przez niewolnika, właściciel
niewolnika, mógł wynagrodzić szkodę, al-
bo oddając niewolnika, albo też dając nad-
godę iaka żądaną była —

§. 567. Szkoda wyrządzona przez zwierzę / paupemier/
zwada się często actio noxalis albo lascivia — Ac-

495

dicta Aedititia toż samo co ustawy Politi-
cyne, zakazywały aby zwierząt przy dro-
gach nie chowano. —

§. 568. Wyłomaczymy teraz niektóre Actiones
ad iedititia qualitatis §. 565. — i tak: —

1mo Actio quod iussu — Adiuta wdać się ro-
dzicom, lub panom; — gdy syn lub niewol-
nik za rozkazem Ojca swego, lub Pana, u-
mowę jaką zawarł, wtenczas do niszczenia
tey oycie lub Pan. solidarnie byli obowiąz-
kami §. 1. Inst. h. t. prawo nowsze rozciągnę-
ło ten zwyczaj do każdego kto rozkazywał
§. ult. Inst. h. t.

§. 569. 2° Actio exercitoria miała miejsce co
do Statkoiw wodnych §. 1. §. 1. §. 15. D. de Exercit
Act. — 3^{io} Actio institoria ma tylko miejsce
w handlu — Postanawiający iakową rzecz zwat
się preponens a ustanowiony institor — §. 18.
D. de Act. Institoria §. 3. C. eod. postanawiają-
cy, odpowiedzialnym był za postanowionego. —

§. 370. (4.) *Actio tributonia*, użyta iedy-
nie — a. na Ojca dzieci — b. na Pana ciy-
li wdascicieli — §. 7. §. ult. §. 8. q. 2. de Act.
trib. — 5° *Actio de peculio*, miała miejsce,
gdy syn lub niewolnik mieli swój dobytek
a zaciagneli zobowiązanie, w tenraz z tego
dobytku odpowiadali; — Syn nie mógł po-
zyzczać na majątek Ojca, y ten nie był
obowiązany płać za niego 6° *Actio in*
rem verso — jeżeli Syn lub niewolnik, zacią-
gnął zobowiązanie, na korzyść Ojca lub Pa-
na, można było więc czynić przeciw Ojca lub
Pana o tyle, o ile na początku wienra by-
ło umieszczone, — bo było axioma, *nemo locu-*
pletior fieri potest alienius damno — §. 1. pr. §. 4.
§. 1. pr. §. 4. — §. 3. §. 1. 2. D. de in rem verso. —
Lecz takowa sprawa miała miejsce, gdy drug
zaciagniony użyty był na korzyść Ojca lub
Pana. —

Był X.
—

144

Tytuł X

O tych przez których działać mo-
żemy. §. de ijs. per quos agere
possumus:—

§. 571. Spory kończyć się mogły u Przymian,
1° przez Transakcyę — 2do per Laudum, 3°
per iudicis ~~sententiam~~ ^{sententiam} Transakcyę była to umo-
wa mianowana, obiedwie strony razem ciążące,
w tym względzie zawarta, aby albo ukończyć
rozpoczęty w Sadzie Proceps, albo onemu zapo-
biedz L. 1. 2. D. de Trans. — Te tylko Osoby
Transakcyę zawierai mogły, które miady wła-
sność rzeczy przedmiotem Transakcyi będącej,
nie mogła ona miejsca mieć, gdzieby nie mo-
gła być sprawa — Transakcyę mogła być o-
gólna — szczególna; — karząca, L. 15. 16. D. L. 30.
C. de Trans., — skutki Transakcyi też same były,
jak gdyby spór był rozstrzygniętym §. res iudicata:—

5572

§ 572. Laudum, zwad sie wyrok Sadu po-
lubownego *f. arbitri*:/, po rozpoznanie rzeczy wy-
dany, - takowy wyrok musial byci serowa-
nym podlug praw, nie podlug swego widzi-
mi sie, lub woli, i konczy spoz ostatecznie;-
do takowego Laudum potrzeba bylo = 1° Arbi-
tra, to jest Osoby, na ktora, strony spoz ma-
iace ugadzaja sie, - 2° ukladu między stro-
nami na przyjecie takiego Arbitra *f. repro-*
missum:/ - i 3° oswiadczenia stron iz przy-
maja takiego Arbitra *f. receptum*:/ -

§ 573 Interditi, to jest w dawnem Sadowni-
ctwie, tak Powod iak pozwany, obowiazani
byli osobiscie stawic sie, tytko choroba para-
lytowa *f. sententia*:/ - od tego uwalniali, iako
tez nie przytomnosci w rzplty §. 1. Inst. per
quos agere Później dozwolono stawai per
Procuratores, - takowe Interditi, co miały za

przez

przedmiot nabycia takiego prawa, nie dopu-
 szczyły nabywania przez Prokuratorów; -
 Wyrok wydawany był przeciw samemu Sta-
 wiającemu Prokuratorowi. §. un. C. de satis-
dat. - Ci tylko mogli być Prokuratorami;
 którym wolno było dowolnie rozporządzać
 swoim majątkiem - §. 1. pr. D. de Procur.

Tytuł XI
 O Zaręczeniach §. de Satisfactio-
 nibus

§ 344. Dawniej Waucya dawana była przez
 reczycieli, później dozwolity Prawa przedać Sę-
 dzemu na przyrzeczeniu §. satisfactio promissionis; -
 albo mógł dla zapewnienia wyznaczyć przysię-
 ge, która zwana się satisfactio juratoria, wro-
 sic mógł Sędzia przyjąć rzeczowitą rekomyię
 §. satisfactio realis; - przez złożenie zastawy. -
 §. 345 - Według Praw Nowszych rekomyia była

Złoty
 100

czworaka, — przez przysięgę *ſ. juratoria: ſ.* — z
przyrzecenia *ſ. promiſſoria: ſ.* przez ręczycieli *ſ. per
Fidejuſſores: ſ.* i wolaſciwa *ſ. realis: ſ.* — Powod
obowiązany był dawać rekogmiaz, że poſzuki-
wał będzie ſprawy, pozwany zaś ze ſtanie
w sądzie y wyroku czekać będzie —

Tytuł XII. —

O Wiecznych y czasowych ſprawach,
i o tych które na dziedziców i do dzie-
dziców przechodzą, — *ſ. de perpetuis et
temporalibus Actionibus, et quo ad ha-
redes, et in heredes tranſeunt. ſ.* —

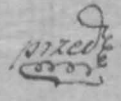
§. 576. Prawo przepisano ſposob i czas, w któ-
rym, jeżeli ſtrona niepopierata intereſsu, ſpra-
wa upadała; — upłyniony czas na dochodzenie
ſprawy zowie ſie, *Preſcriptio extinctiva* — ſa, nie-
które prawa zwane *jura mera facultatis*, któ-
rym żadne przedawnienie nie ſtuzi —

§ 577. Perpetua Actio, sprawa wieczysta, była taka u Rzymian, która trwała na zawsze; - prawa nowsze ograniczyły to zarzącaj do lat trzydziestu, - takowe zaś sprawy które się powinny były kończyć w krótszym czasie, zwali Rzymianie Actiones temporariae, -

§. 3. C. de preser. 30. annis - §. 1. S. 1. C. de Annali except - Sprawy o dochodzenie prawa własności były rozmaite wieczyste, lub czasowe, - w zględem zaś posiadacza w idęj wienie, tak podług praw dawnych jak nowych, trzymało prawo wieczyste - §. p. ult. C. de max. longi temp.

§ 578. Przedawnienie długoletnie s. longi temporis prescriptio; zwano się takowe, które trwalo lat trzydziści, - trwajace zaś przeszło trzydziści lat zwalo się longioris temporis, - które zaś przeszło lat czterdziści trwalo zwano longissimi temporis, Auth. C. tit. de Nis. Ed.

§ 579. Sprawy Osobiste x poszukiwaniem

przed

przedmiotu /: actiones personales rei persecu-
tionis: / są zawsze wiecyste, trwają, często króć
przeszło lat trzydziści gdy idzie np o Skarb,
kościół, lub Państwo L. 1. pr. L. 10. §. 10. D. qui
in fraud. credit - L. 20. pr. D. de Edictio de-
dicto, - Sprawy osobiste cywilne były wiecys-
te, iako też Pretorskie są czasowe - pr In h. t.
wyjmuia się od tego - Sprawa o kradzież /: a-
ctio furti: / - przeciw Gospodarzom /: adversus
caupones: / - zeglarzów /: navtas: /, L. ult. D. de
Naut. L. 1. §. 7. D. de Arb. furt. Cosar. Daley
Sprawa o pobicie niewolnika /: actio de seruo
corrupto: / - o wylanie lub wyrzucenie /: de ef-
fusis v dejectis: / - o skład /: de deposito: /
L. 10. D. de Dep. L. 13. D. de seruo corrupto - L. 5.
§. 5. D. de his qui effu. Actio de dolo malo -
trwała lat Dwa L. ult. C. de dolo malo - Inne
Sprawy Trwa, także y dziedzicom, i przeciw
dziedzicom §. 1. In h. t. L. 26. §. 30. D. de O.
et A. L. 104. D. de A. f. -

Tytuł XIII y XIV

o Wyłączeniach i Odpowiedziach / de
 exceptionibus et Replicationibus: /

§. 300. Kiedy wniosek czyniony na zniesze-
 nie skargi Powoda, zwali Przymianie exce-
ptio — praescriptio — defensio — L. 2. pr. D. XLV. 1.
 kiedy odpowiedź na ucywnioną skargę, zwala
 się replicatio — odpowiedź na replikacyę, zwa-
 no duplicatio — i. t. d. — Preplikatio dzieć się
 mogła, albo w celu udowodnienia że sprawa
 jest nie sprawiedliwa, — albo że przyznając
 sprawę nie sprawiedliwa, wszelako chce ud-
 owodnić nieprzyjęcie oneyże —

§. 301. Przytaczania / allegationes / są albo
 Prawa, albo czynu; kiedy czyn przez obie strony
 był przyznany, natychmiast zapada
 wyrok, — jeżeli zaś strony nieprzyznawa-
 ły, tedy Sędzia wydawał wyrok przy-
 gotowy

gotowawczy /: interlocutorium: / — i punkta
sporne do udowodnienia /: thema proban-
dum: / —

§. 582. Naide udowodnienie dzieł się mogło
albo przez listy czyli dokumenta, albo przez
Świadkowie, albo przez inny wyznania rodzaju
np. przez przysięgę. Udowodnienie było troisz-
kie zupełne /: plena: / — mniej zupełne /: mi-
nus plena: /, i żadne /: nulla: / — po zupełnem
udowodnieniu następował wyrok, — po mniej
zupełnem wyrok przygotowawczy /: inter-
locutorium: /; — jeżeli zaś żadnego nie by-
ło udowodnienia, — następował wyrok
ostateczny. —

§. 583. Udowodnienia były proste /: probatio
directa: / i sztuczne /: artificialis: /; — podług te-
go czyli proste dowodzono innego, przez który
pierwszy odkrywał się — Odudowodnienie /: re-
probatio: /, na dowodzenie następowało. —

§. 584. Udowodnienia, iedne miady swoe wola-
 ściwe na zwisko inne zaś nie; — i tak bydy
 iedne wieczyste §. perpetua: §. i skrocające
 §. peremptoria: §. — które inderepsowanym za-
 wsze Natura, i zawsze rzecz o która idzie skra-
 caia. §. 8. Iust. de except.; — drugie zaś cra-
 sowe §. temporaria: §. i odwołaiające §. dilato-
 ria: §. które do czasu tylko Natura, a po upły-
 nieniu takowego sprawę odwołaia — §. 9. Iust.
cod. —

§. 585. Tak Sprawy tak y wyłączenia §. ex-
 ceptiones: §. dzielono na cywilne §. civiles: §. i
 pretorskie §. pretoria: §. — są także rzeczowe §. re-
 ales: §. i osobiste §. personales: §. — nakoniec
 są albo powszechne albo szczególne §. vel
 communes vel propriae: §. — §. 1. — 4. Iust. de ex-
cept. — pr. Iust. de repli. — §. 4. Iust. cod. —
L. 7. D. de except. L. 35. — 1. D. de R. f. —

Iust. M.
 2000

Tytuł XV

O Interdyktach, czyli o nadzwyczajnych sprawach, które tym przystoi, §: de interdictis, sive extraordinariis Actionibus
qua pro his competunt:—

§. 506. Spony zachodzące w sądownictwie, albo były rozstrzygane ostatecznie, albo też tymczasowo tylko, te jednak tymczasowe wyroki, wcale były odmienne od przygotowawczych §: interlocutoria:— Interdicta były wprawdzie ostateczne wyroki, słowemnie do zamieszonego zadania; ale gdyby jedna ze Stron nie kontentowała się takim wyrokiem, mogła była przeciwnie dowodzić—

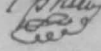
§. 507. Rozrozniali Przymianie, czyli Sedra rozpoznający spór, umarzał go zupełnie przez Wyrok ostateczny, i to zwali judicare, czyli też wydawał wyrok tymczasowy, i to zwali interdixisset, a z ład interdictum. — W pierwszym razie razuy-

cray

czaj iez następowała zgoda wieczna /: pax
perpetua /: - w drugim zaś niby zawieszenie
brońi /: induis /: - w obużiu zaś przypadkach;
 za zwyczaj Sędzia rozpoznający spór, albo
 nakazywał zrobienie czego albo zakazywał
 pr. Just. h. t. -

§. 500. Dwójakim sposobem rozstrzygano spo-
 ry u Rzymian, przez Actiones i przez inter-
dicta; lecz nie ma się rozumieć, iżby skona-
 zemu wolno było czynić, bądź per actionem
 bądź per interdictum, przypadki w których
 to miało miejsce, prawo dawne dokładnie
 oznaczyło. -

§. 509. Postępowanie Sądowe w wydawa-
 niu interdiktów, było nadzwyczajne; - Sę-
 dzia bowiem wprzódy powinien był rozpo-
 znać spór, a dopiero potem wydać tymca-
 sowy wyrok; inaczej było w prawie dawniey-
 szem, - rozpoznanie /: notio /: porządek /: ordo /: -

i prau

i prawa z interdyktów powstające, wcale inne
były. —

§. 590. Interdicta były formy, zakazujące co,
albo nakazujące, — prawo zaś nowsze, interdy-
któw nie uważało za formy, tylko za zda-
nie Sądu: *sententia iudicis*; — podług Praw
Nowszych, interdykta uważano, jako rozpozna-
nia nadzwyczajne, *cognitiones extraordina-
riae*; — podług praw dawnych zaś nie; — dla
tego też pierwszy sposób postępowania zowie-
się processus summarius, proces skrócony

§. 591. W tym różni się prawo nowsze, oddawne-
go, że wiele przypadków które prawo dawne li-
czyło między interdykta, nowe, między Acti-
ones sprawy policzyło. — Interdicta zachodzi-
ły w wszelkich sporach o posiadanie, *de pos-
sessorio*; — Actiones zaś sprawy w wszelkich
sporach o własność *de petitione*; —

§. 592. Interdicta dzielili Rzymianie na zakazu-

iaće /: prohibitoria: /- gdy Sędzia nakazywał
nie czynienia czego, Dig. XLIII. C. - q. II. - 15. 18. -
23. 25. 27. 28. 32. - na zwrotcaiaće /: restitutoria: /
gdy Sędzia nakazywał zwrocenie czego; Dig. XLIII
10. 24. 26. i na wymuszcaiaće /: exhibitoria: /, w który
nakazywał wydanie rzeczy iakiey, i osobno do-
chodzenie icy wdawnosci. D. XLIII. S. 29. 30. -

S. 593. - Dzieleno także interdicka, na przypadca-
iaće posiadanie /: adipsicenda possessionis: /-
na zatrzymuiaće posiadanie /: retinenda pos-
sessionis: /, i na zwrocenie czyli odebranie /: re-
cuperanda possessionis: /- W interdycie za-
trzymania posiadania, ten wygrywa, który
ani potajemnie /: clam: /, ani gwałtem /: vi: /,
ani na prozbe /: precario: /, nie znalazował sie
w posiadaniu. -

S. 594. W interdyciach odebrania posiadania /: re-
cuperanda possessionis: /- byda w ten czas gdy
ieden uzywaiac, gwałtu i przemocy, pozbawia
drugiego posiadania, czego prawa, osobliwie nowsze
surswo zabraniaia. - S. l. iud. de vi bonor. rapt. S. l. iud.

S. 595

§. 595. Trzeci podział interdycykliwa §. 592. §. był, iż były albo proste §. simplicia. §., albo podwoj-
ne §. duplicia. §. — pochodziło to z tego, czyli
stawiające strony, były tylko jeden Powodem,
drugi pozwany, czyli też tak jeden iak y
drugi był razem Powodem y Pozwanym —
§. 4. 7. Jud. h. t. l. 125. D. de R. f. —

Tytuł VI

O Narze na nieślusznie processujących
sie §. de pena temere litigantium. §.

§. 596. Prokurator u Rzymian były urządze-
nia, które dazyły, iuz to w celu zapobiegnienia
sporom, ażeby bez namysłu spraw nie wpro-
wadzano, — iuz też ażeby nieślusznie i zuchwo-
le wprowadzać. — Była więc ustanowiona wła-
ściwość Sądu §. competentia judicis vel fori. §.
iereli więc oskarżony, zapozwany był do nieprzy-
zwanego Sądu, mógł nie stawiać. —

§. 597. Pierwsza więc zagroda była wła-
ściwość

ściwość sądu *competentia fori*. — drugą, zaś, że wyznaczyły prawa przypadki, w których Sędzia choć właściwy *judex competens*. — sprawy nie mógł przyjmować; i tak dzieci przeciw rodzicom, uwolnieni przeciw swym Patronom, bez upoważnienia Sędziego, nie mogli wnosić sprawy do Sądu, — i nareszcie, oskarżony mógł się nie stawiać w oznaczonym terminie y nie odpowiadać. —

§. 598. — Względem niektórych przedmiotów nie wolno było sprawy formować, i tak przeciw Konstytucyi Paristwa, a gdyby w tym Sędzia wyrokował, wyrok takowy samo przez się upadał. — Dalzra, zagroda, zapobiegania sporom było, iż oskarżyciel, rozprzynając sprawę, wykonani musiał przysięgać, jako żądanie jest jego. Tuzne i nie w celu przesładowania, takowa przysięga zowią się juramentum calumnie; nawet oskarżeni, takowe wykonywać byli powinni. —

§. 599. Ten który zachwale *f. temere litigans* *f.* procesował się, ponosił nie tylko wszelkie koszty takowego procesu, i upadał w sprawie, ale nadto, inne kary — jeżeli był paros ze druga strona nie mogła się zupełnie uwzględnić, tedy następowało *Compensatio* nakładów; te powinny być być wyrażone, w Dekrecie, a gdyby tego nie było, same z siebie się rozumiały. —

§. 600. Kary były rozmaite, jako to: — kara pieniężna *f. pana pecuniana* *f.* przysięga religijna *f. iurjurandi religionem* *f.* i nieśmiałość *f. infamia* *f.* — Początek sposobu wykonywania przysięgi, niewiadomy, ale od dawna był znany §. 34. 37. D. de iurjurando — Podręcz, y Patronowie, uwolnieni byli od wykonywania takowej przysięgi. §. 7. §. 3. D. de Obsequio Parentum — §. 15. D. ad exhibendum. — §. ult. D. de rebus Creditis. —

§. 601. W Sądach Publicznych, każdy oskarżyciel powinien być wykonywał przysięgę: juramentum calumniae. — Podobna do prawdy że prawo XII. Tablic, nie iestare o tem nie wspomniado, dopiero Lex Aemilia czyli Memmia, pierwsze ustanowido Juramentum Calumniae, z slow Cicerona przekonac się można że takowy niesprawiedliwie procepujący się, karany był wypiętnowaniem litery Vi — znaczącego calumnia — Cic. pro Roscio. c. xx. §. 1.

§. 1. / Przymianie dawniecy pisali Calumnia zamiast Calumnia —

§. 602. Dalsza kara, było wypędzenie z kraju, §. exilium — i relegatio in insulis, co zarzący czay miało miejsce, w sprawach, w Sądownictwie publiczném zachodzących — Paul. recept. sent. Lib. V. tit. 1. 4. 5. 5. 11. — w Sądownictwie zaś prywatném karano, szczególniej kara pieniężna, zarzący czay cżtery razy większa, l. 1. sqq. D. de Calumnia kto kogo ze Dosis nie sprawiedliwie oskarżad, ponosid karę infamij. l. 7. D. de Publ. Jud. —

Trytud

Tytuł XVII

O Powinności Sędzięgo / de Offi- cio Judicis :-

§. 603. Powinności Sędzięgo podług praw dawnych, inne były niżeli podług praw nowych. — Od czasów Augusta weszły dopiero Officia domus Augusta, że porządkowo dla Administracji Dworu panującego ustanowione, zniósłszy potem wszelkie Officia publica. —

§. 604. Nie wydawano już legem Centuriam lecz mandatum od panującego, a preto obowiązki Sędziów wcale się odmieniły, tak że można uważać trzy przedmioty: —

I rozpoznanie sprawy i porządek / causa cognitio et ordo :-

II prawo wyko^{ro}zowania i przystosowania, / jus dicendi et interpretandi :-

III exekucowanie Wyroku / executio sententiarum :-

§ 605. W rozpoznaniu Sprawy, obowiązkiem było Sędziego zachowywać wszelkie formalności, bądź prawem postanowione, bądź zwyczajem wprowadzone, — Wyrokowanie, i przy stosowanie, dwudziakto uważać można, albo z względu na utworzenie *f. conceptio sententia* *f.*, albo z względu na ogłoszenie. —

Sententia, zdanie jest każde wyroczenie Sędziego, dążące do umorzenia wnoszonego sporu, —

§ 606. Uważając *sententia*, w ogólności rozróżniali Przymianie *decretum*, *sententiam in specie* i *interlocutorium*; — *Decretum*, był wyrok Sędziego nie koniecznie w sporze wydany, — *interlocutorium*, który rozpoczyna sprawę przygotowawczy, — *sententias* zaś *proprie dictas* zwali Przymianie wyroki takie, które spor ostatecznie rozstrzygają. —

§ 607. W układaniu *Sententia*, na to uważać Sędzia musiał, ażeby Wyrok jego zgodnym

był

był z prawami, nie tylko co do rzeczy *quo ad materiam*, ale nawet co do formy *quo ad formalia*, — inaczej sentencya była albo żadna *nulla*, albo nie zupełna *iniqua*. — Tamta żadnego skutku prawa nie ma; i samo przez się upada, ta zaś chociaż się nie zgodza z prawem nie upada przecież zupełnie. —

§ 600. Osądzony nie przedtym był obawiany do tego się uczynienia wyrokowi, dopóki tego nie miał sobie ogłoszonego; — *Decretum*, wcale inaczej ogłoszanym było, od sposobu ogłoszenia *sententia*, — pierwszy skoro zapadł w ręczano go stronie w przytomności Sędziego, — sentencyę zaś ogłoszono. —

§ 601. Często wrac się trafia, iż Sędzia w niektórych przypadkach dowoli ma sobie zostawione sądzienie, iuż to z przyczyny, iż prawo jest ciemne lub nie dostateczne, iuż też, że na

tem
§ 601

ten przypadek prawa nie ma, to iednak wię-
cęy dżiało się, za czasow Przewypospolitey wol-
ney, gdyż za czasow Monarchizmu zapytai się,
Sędzia był powinien, panuiącego, w taki spo-
sób spór ten rozstrzygai. —

§. 610. Trafia się, iż Sędzia znajduie się, w przy-
padku, że iadnie wydanego wyroku, iuz to że
lepię nad sprawą, zastanowid się, iuz też że
lepię ia, rozpornad, iuz też nakoniec że strona
skarada przeciwny wyrok. Bład zasdy in
decreto mogd być byt' poprawionym, in sen-
tencia zaś w niektórych tytko przypadkach,
iak np. gdy by się, w porachowaniu pomylid.
i. t. p. Jednakże strona widzac bładny wyrok,
iiceli czas dozwalaiący uzywai dobrodziej-
stwa prawa f. remedia juris f. updynad, a ongo
nie uzywad, musiada polym na wydanym
przez Sędzię wyroku przedstawai. —

§. 611. Trzei przedmiot powinnowi Sędzie-
go f. 604. f. stanowi uskudcernienie Wyrokafca=

cutio sententia: /- Srodki do fakowego
wykonywania rozmaite bydy iuz to przez ka-
re, pieniezna, która mogl zadać lictor lub
fiscus, iuz tez przez pomoc wojskowa, - L. 6.
s. 3. L. 7. D. de re iudicata. -

Tytuł XVIII

O Sądownictwie Publicznem /: de Iudicijs Publicis: /-

- s. 612. Sądownictwa publiczne /: iudicia pu-
blica: /, w ogólnosci mówiac, bydy fakowe,
które dochodzeniem i ukaraniem występko-
w trudniły się, - i dzieliły się na: -
- 1° Sady publiczne /: iudicia publica: /.
 - 2° Sady Pospolstwa /: iudicia popularia: /.
 - 3° Sady Nadzwyczajne /: extraordinaria: /, - i
 - 4° Sady Ludu /: iudicia Populi: /-

s. 613.

albo Senat, albo Panujący lub też Profectus Urbis, albo też w Prowincyach panujących Legati Augusti, a w Prowincyach do Narodu należących Prokonsulowie. —

§ 615 W Sądownictwach Publicznych każdy Obywatel mógł oskarżać w Sądownictwach zaś nadzwyczajnych, tylko interesowany mógł być oskarżycielem. Różnica między Sądami publicznymi, a Sądami Ludu: judicia populi; w tym Zachodziło, — że pierwsze trudniły się ukaraniem występku, które Prawem były oznaczone, — drugie zaś przeciwnie, trudniły się szczególnie rozstrzyganiem sporów zwanych Crimen Status i peculatus. —

§ 616 Za Prądu Rómalow, Sądy te odbywały się in Comitibus Curiatis, lecz później, gdy ustanowiono Comitia Centuriata a szczególnie Tributa, Sądy tak w pierwszych, jak w drugich odbywano liv. I 26. Ciu. pro Milone c. 3. za Czasów republiki wolnej wśród zwyraz, że in judiciis populi tributis rozstrzygano występki których przedmiotem było wynadgrozdzenie

Oby
B

Obywateli Rzymskich f. muleta civium Ro-
manor. f. — in judiciis ras Centumviratis,
 gdzie rzdo o utratę życia lub wolności, —
 o Sądowictwach ras Curatis, weale zapo-
 mniano. Ci. de L. d. III 4. 19.

§. 617. W Sądownictwie Publicznem karano:

1° Występki przeciw Państwu popełnione jako
 to: Staranie się niegodziwemi sposobami o Urząd
 f. crimen ambitus. f. — przekupstwo f. repetun-
dar. f. — i gwałty publiczne f. vis publica. f. —

2° Występki które dobro i spokojności państwa
 naruszają, jako: — Zabójstwo homicidium. f. —
 Otruć f. veneficium. f. — Oycobójstwo f. Patri-
cidium. f. — Fałszowanie f. Crimen Falsi. f. — Lu-
 dzokradstwo f. Adulterium. f. i Ludziokradstwo. f. Pla-
gium. f. — L. I. D. de Publ. Jud. kary na takowe

występki były: 1° Więzienia f. vincula. f. — 2,
 kary pieniężne f. damna. f. 3, Chłosta f. verbera. f. —
 4, odwet f. talis. f. — 5, ignominia, — 6, wygna-
 nie f. exilium. f. — 7, niewola f. servitus. f. — na-
 koniec 8° Smierć in ora. f. —

§. 618. kary pieniężne f. damna & muleta. f. nay,

większe wynosidy, dwie owice i trzydzieści wsi,
Tow, odmieniono to przez prawo Aterii Papea,
y ustanowiono wartość bydła, tak że można
było pieniażce lub bydło dawać. — Więzienia
s: vinula s: zwady s: compedes, pedice, boie,
manica, neroi, catena, et carcer. — Carcer, był
po ustanowiony za czasow panowania Niołow
w Arynie. Liviusz, donosi, iż, Antus Marcius
wytawid takowe więzienie, inni twierdzą że
Tullus nowa, tylko Cezar przybudował, która
się zwada Ludthomia. — Festus voce Ludtho-
mis — Livius libr. XXVI c. 27. — XXXIX. 74. Cezar
to przez Liviusa wytawiona, była zwada się,
także Tulliana, — inne zaś robur. — Liv. XXXIX
59. Nim mniemany Urodniarz, przyznał się
do występku, nigdy nie był więzionym był
tylko stracony żeby nie uischił. — Liv. XXXII.
36. — Sallustius de bello Catil. c. 49. —

Po wyznaniu występku wtrącano do wię-
zienia Docryncę. — L. S. D. de Custodia et exhibi-
tiō. reor. — L. 2. C. code tit. — Nad więzieniami
przełożony był Urządnik Publiczny zwany
Commentariensis. — Utrzymywał on księgi,
Crana, w która zapisywał wszystkich Uro-
dniarzew w więzieniu osadzonych i z tego

ca
3

co miesiąc zdawał raport Triumwirowi re-
rum capitalium. - L. ult. Cod. 1.4. -

§. 619. Trzeci gatunek kar była chłosta, f. ver-
bera: f. albo rozgami f. virgis: f. albo kijami
f. fustibus: f. a te miady mieysce w Obozie, -
tamtych zaś używano nim odebrano życie. -
Kara odwetu f. Lex talionis: f. miada swe po-
czatki z Prawa XII Tablic, - mieysce miada tylko
w Obelgach. -

§. 620. - Szóstym gatunkiem kary, było zniesi-
enie f. ignominia: f. ta pochodziła, albo z
Noty Cenzorów, albo z Edyktu Pretora. -

Dalszym Gatunkiem kar, było wygnanie, f. exi-
lium: f. to jest przez zabronienie ognia i wody. -

Siodmy gatunek kar liczyć można, niewolę
f. servitus: f. - oddatni zaś śmierć f. mors: f. bądź
naturalna bądź cywilna przez utracenie praw
obywatelskich. -

Śmierć naturalna wykonywana była albo przez
powieszenie f. suspensio: f. - Lis. I 26. albo przez
zrzućenie ze Skady Tarpeyjskiej, początkowo
nie czyniono różnicy co do tej kary, i wszelki
skazany oney podlegał, później odróżniono

to i tylko Obywatele Rzymscy one, ponosi-
li za karę, niewolnicy zaś podlegali karze
furca. zwanej, to jest że składziono kawał
drzewa na kształt krzyża, będącego obnażo-
nym, a wyprzeciając się, boleśnie odbierał
razę. Dalrzy galunek śmierci naturalnej
przymuszanej, było bicie rozgami, i toporem
ścięć, *f. virgis cesus et scunibus percussus*,
w karniebnicyra była kara anizeli ścięć
mieczem. Livius II. 3. — Odbierano także ży-
cie przez uduszenie *f. Strangulatio in carcere*. —
Obywoyacy karani byli także śmiercią, zwano
to culeus rączywano zabójcą w worek sko-
rzanny, wraz z kikutem, węzłem, zmięcią, i. t. p.
i rzucono go w wodę, później skazywano do
kopalni, do rozrąpania Żwirzgotem, i inne-
tym podobne. —

§. 621. — Wypada Venoz, przyjął o Orzobach które
trudniły się Sądzeniem, zbrodni. — W nayda-
niejszych czasach zatrudniati się sądzeniem
występów Krolowie, — Którzy mnieysze

L. 1721

Przeobrazenia pod rozstrzygnięcie Senatu pod-
 dawali. — Po wygnaniu Królów władza są-
 dzenia w sądach publicznych przeszła do
 Konsulów, Trwada aż do Waleryana, potem
 przeniesiono tę władzę ad Quaestores Parricij
dij. czyli ad Quaestores rerum capitalium. —
Livius IV. 50. — XXXVIII. 54.

§ 622. Piro był pierwszym który był przyru-
 na, do ustanowienia Quaestionis perpetuae za-
 tego przykładem Lucius Sulla, ustanowił in-
 ne Quaestiones, co do kradzieży rzeczy publi-
 cznych: praedatorij, zdzierstwa i ambitus i. t. d.
 Lucius Cornelius Sulla, do Srescu już będących
 Pretorów, dodał iestare Ceterum, i wraz z Temi
 Novam Quaestionem ustanowił, iako to: — de sica-
riis de Beneficiis, de falsis et de parricidio. —
 ta liczba coraz się bardziej powiększa. — §. 2.
 § 32. D. de O. J. —

§ 623. Sądownictwa publiczne odbywały się in foro,
 Pretor siedział in tribunali in sellam curullem,
 mając przy sobie miecz, na znak rządu i imperij. —
 Okracali go, Judex quaestionis, Judices, Scriba, Acc.

Accensi, praevones, Lictores, etc. - Co był Judex Quae-
stionis najlepší okarzuie to nam kwintylijan,
ze to był takowy, które rozporozwał, ca qua
ad cognitionem pertinebant. - Pretor zaś ca qua
essent impenij. Inst. Orat. VIII 3. Sędziowie,
Judices były osoby które stanowały radę kwes-
tora lub Pretora, obierani przez Pretora lub
kwestora, którzy w stencras obowiązani byli
wykonać przysięgę, że osoby nie wybrali
podstępnie, - takowi Judices wraz z Pretorem
lub kwestorem zasiadali. -

§. 624. Tak Sądownictwo Publiczne, iak i Prywa-
tnie, odbywały się od zapozwu f. in jus vocarej.
L. 8. D. de accusatione. Lez początkowe oskarże-
nie dziać się mogło i w nie przytomności oska-
żonego, i żądać porwołenia za niesienie skar-
gi przeciw niemu, albowiem wielu osobom nie
wolno było zanozić skarę, iak księżtom, dzie-
ciom uwolnionym f. liberti, niewolnikom
i. t. d. lubo i w tym były wyjątki, tak mo-
gli oskarżać gdy sto o obronę maiestatu lub
odochodzenie popędzonego zaboyctwa na
ich krewnych - L. 12. C. de lib. 12. Jexeli w Sprawie
kryminalney, kilku było oskarżycieli stencras

Kury

zwano to divinationem Pretor z nich obierał
jednego na Oskarżyciela /: Accusator:/, inni
zwali się subscriptores. -

L. 7. pr. L. ult. C. de Accusat. Et Descript. L. ult.
C. de Calumnia. - L. 2. C. de exhib. Et Transmitt.

reis. - po zaprowadzeniu do Sądu, Stawał tak
oskarżyciel, jak i oskarżony. -

oskarżyciel obowiązany był wykonać przysięgę,
juramentum calumnie, - po takiej wyko-
nanej przysiędze, następowało samo oskarżenie
występny /: delatio nominis:/, w się dziła
przez pewne odmierzanie słów. -

§. 625. Jeżeli oskarżony nie zaprzeczał zarzuczonego
przeiw sobie występku, wten czas wypadł
Dekret, jeżeli zaś obwiniony nie przyzna-
wał się do popełnionego występku następ-
owała delatio Nominis, to iedł imiona, nazwi-
ska, Stan i Zamieszkanie Oskarżonego i Oska-
rżyciela - L. 3. D. de inscript. - po czym na-

stępowało Subscriptio Accusatoris, to iedł
ze oskarżyciel przyrzec był winien, iż w przy-
padku niedowiedzenia występku, podda się nie-
karze. - Po czym Pretor wyznaczył termin
do stawienia się w Sądzie, - w tym przeciągu

czy
3

czasu oskarżony rzucił logum albam, a kładł
logam sordidam, - toż samo czynili jego kre-
wni i przyjaciele, zapuszczając nadto brodę. -
Gell. Noct. Att. III 4. Liv II. 61. - Oskarżony obie-
rzał sobie obrońców, których zwano Patroni et
Advocati, - pierwsi którzy mówili, w Sądzie,
drudzy zaś którzy inne odbywali Czynności. -
Procuratores et Cognitores w Sądach Publicznych
nie stawali. -

§. 626. Skoro termin przez Sędziego oznaczony
nadszedł, oskarżony i oskarżający byli przy-
wodzani per praedonem, - jeżeli obwiniony
nie stawiał, sądzony był zaocznie in contum-
aciam, i zwyciężył karany wygnaniem
exilium; - jeżeli zaś oskarżyciel nie stawiał
na Terminie, wymazywano go z Rejestru
i sprawa upadała; - jeżeli zaś obidwie nie-
stawady strony, następowała sertio, albo adi-
cio iudicium. - W niektórych wypadkach sta-
nowiły prawa szeregótne, pewną liczbę Sędziów
opócz Pretora sądzącego, aby występki oskar-
żyli, którą liczbę pervortionem obierali, to jest
że Pretor imiona wszystkich Sędziów kładł

w um
S

910
w urnę, i ciągnął losem dopoty, dopóki nie
była liczba prawem oznaczona. — Można by
to wydzaczyć: relegatio. Sędzię, — na miej-
sce wydzaczonego innego obierał Pretor, co się
zwadło subsortio. — Obieranie Sędziów nie przez
los, ale dobrowolne oświadczenie zwano adi-
cio iudicum, Sędziowie tak obrani zwali
się adilitii. —

§. 627. Rozpoznawanie sprawy działo się za
dwoiłem stawaniem: duabus actionibus. —
pierwsze stawanie odbywado się, ze oskarżyciel
czynił wywód obszerny swej skargi, i ją udo-
wodniał. — Die Oratore. 1ª adversus Verena dru-
gie stawanie zwadło się, Conferendi notis Byli
Stuchanemi Świadkowie i produkowane doko-
menta. — Dowody działy się, albo przez zapy-
tania: questiones albo przez Świadków: te-
stes. — przez pisma: tabulas. —
Zapytania były Świadectwa niewolników, wy-
raznie odpowiedziane. — Nie wolno było niewol-
ników oskarzonego wzywać do Zdania Świade-
ctwa, wyjąwszy in causa incertus, conjurationis

Et tunc

Et tributorum. —

L. l. §. 20. D. de Questionibus. C. pro Milone C. 22. —

Obyczaj Świadców można było wzywać do Inkwizycji, tortura, nawet do tego zmuszeni być mogli, — a iereli z przyczyny tortur umarli niewolnik, cenę za niego zapłacić musiał. —

§. 620. Quæstus był koni zrobiony na którym niewolnik był męczony przez torturę. —

Podczas tortury przerywana była mowa skarzonego, która po wykonanej dopiero torturze rozpoczynała.

Testimonia były proste świadectwa bez mała przez osoby wolne. — Inkwizycje czyniły się przez podstępne pytania nieprzytomni Świadcowie udowodniali per tabulas.

Treści Gaturch udowodnień był przez wszelkie gaturch piśm. opięcztowane do dokumenta składano proktorowi. — Po wniesieniu oskarżenia, obwiniony przez Patronów, mówili także laudator którzy oskarzonego chwaliło, — haribę było iereli ich nie miał dziesięciu. — Konieczny obronę wymawiał Novus dixi a proko mówił dixerunt, i wszyscy Atkie Strony z Sądu wychodziły.

Podczas Sądów rozprawiał między Sędziów Tabliczki i dozwalał się Sędziom naradzać. — Podczas ferowania Dekretu oskarżony wraz

z laud

Z laudatorami podał do nog Sędziom, o zdago-
dzenie kary. - Virgines Vestales rovnice pro-
sili za nim Taciti annal. c. 32. Tereti uznany był
za winnego pretor odrywał się videtur se-
se. - kara wykonywana, była natychmiast. -

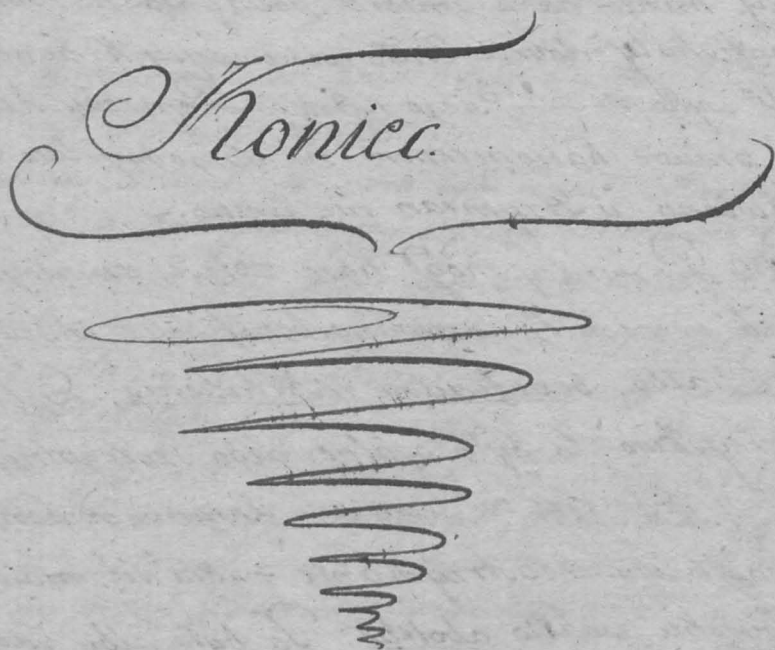
§. 629. Każda kara śmierci pociągata za sobas
konfiskatę dobr. - Ciasto winowaycy krewni mo-
gli wykupić. - Pięgo i Oslego Pogrzebu, który
w prawie kanonicznem na Samoboystwo usta-
nowiono, u Rzymian nie znano. -

§. 630. Panujący mógł karę zmieścić, zmniejszyć
lub odmienić, co zwano beneficium indulgen-
tis albo beneficium restitutionis. Dobro-
dziejstwo to było ogólne albo szczególne, po-
dług tego czy całkiem uwalniano od kary, czy
częściowo. - Wstrzymanie nastąpić mającego
wyroku zwano abolitio. To była albo publi-
czna, albo prywatna, albo prawna, - pierwsza
która z przyczyny uroczytosci sakrowej,
lub dla publiczney Takti okazywano, - pry-
watna następowała na ządanie skazanego, -

icz

ierekli oskarżony umarł, lub dla sprawiedli-
wych przyczyn nie mógł karze podlegai, wten-
czas abolicya była prawna. — Publiczna na-
stępowała zwoli panującego, — prywatna
przez Sąd. —

Koniec.

100

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.